

חוצות ירושלים



העירובין בירושלים



העירוב בכוּבֵישׁ רמות



גדר רשות היחיד

לקראת שבת לכו ונלכה

כי היא מקור הברכה

אם אתם! טא אקח חלק
ואפיון לומר בביצור

"חומות השבת"
"וחומות ירושלים"
תמורת דמי השתתפות
180 ₪ לשנה

ניתן להשתתף דרך נדדים פלוס.
על שם: "ועד העירוב בכביש רמות"

ובאפות היזוק שמירת השבת,
תתפרך אתה! ופני ביתך!

"ברכת פלג - מקור כל פירות"

חוצות ירושלים



העירובין בירושלים

פסוק

העירוב בכביש רמות

משא ומתן הרבנים הגאונים שליט"א

פסוק

גדר רשות היחיד

הגאון רבי שלום יוסף גלבר שליט"א

מח"ס ארחות שבת

הודעה נחוצה

**בעת הזאת שעובדים בכביש רמות, למרות
ההשתדלות הגדולה של נציגי העיריה שלא יפגעו
העירובין באיזור, אעפ"כ אי אפשר לסמוך למעשה
ולכן צריך להתעדכן כל שבוע ביחס למצב העירוב
בטלפון :**

074-796-4689

יו"ל ע"י ועד העירוב בכביש רמות

S674571262@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים בעניני עירובין

וכן להשאיר הודעות לאחראים

בטלפון 074-796-4689

מכתב מרבני שכונת רמות

הנה ידוע ומפורסם מה שכתבו הפוסקים ובראשם המשנה ברורה (בבה"ל סימן שסד) בענין טלטול בשבת ברחובות שלנו שהם מפולשים ורחבים טז אמה, דאף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל ע"י תיקון של צורת הפתח, אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת. ובפרט בכביש ראשי ככביש רמות, שיש יותר מקום לחוש שנחשב כרשות הרבים ולפיכך הטלטול בו יותר חמור.

אבל מכיון שרבים נוהגים להקל כדעת הפוסקים המתירים, ויש רבים שמטלטלים בכביש רמות ובפרט מצוי הדבר כאשר צריכים לעבור משכונה לשכונה ברמות. לזאת זה כמה שנים שכבר התעוררו כמה ת"ח יחד עם ועד העירוב של העדה"ח לתקן את הכל ע"י צוה"פ חזקים ועומ"ר בכל ההקף, יישר כחם וחילם לאוריתא, אום עדיין נשאר מקום להוסיף כמה הידורים נחוצים, לכן התעוררו לאחרונה כמה תלמידי חכמים והשקיעו מחשבה רבה וממון רב לתקן את העירוב בכביש רמות בנפרד מכל העיר [והוציאו מגבולות העירוב את כביש ארזים - 9 וכביש בגין שהיו עד לאחרונה בתוך גבולות העירוב וגם הוציאו או ביטלו כמה מקומות שיש בהם חשש קרפיות, כגון השטח המיוער והבלתי מיושב הגובל על צומת גולדה - אסירי ציון ועוד], וכן הוסיפו כמה הוספות, ובפרט שתיקנו את כל הפרצות במקום שיש גררא דרה"ר, ע"י צוה"פ המסתייעים ע"י עומד מרובה, שקשה מאוד לבצע כל ההידורים האלו אותם בעירובים כלליים. [הכל נעשה בהכוונת ובהנחיית תלמידי חכמים המתמחים בעיני עירובין, גם הביצוע נעשה באיכות גבוהה ומדוקדקת ע"י צוות העירוב של בד"ץ של העד"ח] ועל ידי זה העירוב מועיל לפי עוד כמה שיטות מגדולי האחרונים. וגם יש בזה מעלה גדולה לגבי הלכות תחומין להולכים בשבת מרמות לעיר ולהפך.

אמנם ידוע ומפורסם שלא מספיק להתקין ולבנות עירוב אלא שדרוש תחזוקה תמידית [בפרט בכביש ראשי שכבר כמה פעמים נפלו עמודים ע"י תאונות, משאיות, וכדומה], וכל העסק הזה עולה ממון רב. **ומכיון שלעוסקים במלאכה יש עדיין חובות מרובים מהתקנת העירוב ולא יוכלו להמשיך להחזיקו ולתחזקו על צד היותר טוב אם הציבור לא יירתם להחזקת העירוב.**

על כן באנו בזה בקריאה של חיבה לכל תושבי רמות החרדים לדבר ה' ליטול חלק בזיכוי הרבים של עירוב זה שיש בו כמה וכמה מעלות על העירובים הכלליים.

ונבקש בזאת שכל אחד יתרום כפי יכולתו לצורך שכלול והחזקת העירוב.

למותר לציין שאין בבקשתנו זו הוראה או פסק בענין טלטול בעירוב. או בירור על מצב תחזוקתו התמידית וזאת יש לברר תמיד אצל הרבנים האחראים.

וגם אין בקריאה זו לגרוע או לחסר מהתרומות לעירובים השכונתיים בכל שכונה ושכונה שמעלתם הגדולה ידועה ומפורסמת.

ועל זה באנו על החתום

לא משיב, (אשר הוא אצל)
השטח של רמת רמות.
החברים הוותיקים והחדשים
של אגודת רמות.
ישראל בונם שרייבר

הרב ושלמה בריימן
רמ"ד שכונת "רמות"
שלמה בריימן
ישראל גואלמן

חיים יהודאכרן

אין שנים לאמר התיקון הנכבד
של מקום אגודת רמת רמות.
החברים הוותיקים והחדשים
של אגודת רמות.
ישראל בונם שרייבר
ישראל גואלמן
חיים יהודאכרן
אוריאל אייזנטל

אברהם משה הלפרין
מנחם מנדל פוקס

תוכן ענינים

העירובין בירושלים

11 יסודות ההלכה שעליהן נסמכים העירובים הכלליים בירושלים.....

הגאון רבי ישראל צבי דוימיטרובסקי שליט"א

הקדמה: תיאור העירובים הכלליים בירושלים /•/ הנדונים שיש בעירובים הכלליים בכלל ובירושלים בפרט /•/ האם רחובות ירושלים נחשבים כמשמשים לשישים רבוא /•/ האם יש להתיר מטעם שאין הרחובות מפולשים בושר /•/ האם אפשר להקל לטלטל ברה"ר ע"י היקף של עומ"ר /•/ בענין גדר ההפרדה סביב ירושלים /•/ העולה מהאמור בענין היקף העירובים בירושלים

העירוב בכביש רמות

26 מבוא.....

תיאור תוואי העירוב

37 שיפור העירוב שנעשה בכביש רמות.....

הגאון רבי ישראל צבי דוימיטרובסקי שליט"א

שיפור מחיצות העירוב סביב כביש רמות ע"י היקף של עומ"ר /•/ כיצד יש לחשב את העומד נגד הפרוץ בכביש רמות /•/ מחיצות צוה"פ שאינן נבקעות האם יכולות לגדור רה"ר /•/ סתימה של רשות האם נחשבת כמחיצה /•/ עומ"ר בפרצה יותר מעשר /•/ אופנים שאין העומ"ר יכול לגדור את צוה"פ /•/ צוה"פ שנוטה באלכסון מהקו של המחיצה /•/ צוה"פ שהיא חיצונית למחיצה האם שייך אופן שתצטרף אליה /•/ בענין פי תקרה של גשר האם עושה סילוק מחיצה /•/ סיכום הנדונים בענין הטלטול בכביש רמות. /•/ מסקנת הדברים העולה מכל האמור /•/ בענין חיבור שכונת רמות לעיר לענין תחומין /•/ מפות ושרטוטים /•/ הוספת הגאון רבי שלום יוסף גלבר שליט"א

65 בדבר העירוב שנעשה בכביש רמות – מאמר השגה שפורסם.....

הגאון רבי מאיר רוזנר שליט"א

מבוא /•/ קטע הכביש שבולט חוץ לג' מחיצות /•/ צורות הפתח שלאורך הכביש מסלקות את העומד מרובה /•/ רשות היחיד שלצד הכביש אינה גודרת את רשות הרבים /•/ הארכת הרשות באמצעות מחיצות העמק, וקביעת רוח רביעית /•/ הפרצה של קטע הכביש העולה מכביש הארוים לכביש רמות /•/ סילוק העומד מרובה ע"י פי תקרה של גשר בגין /•/ אין עומד מרובה לחבר את המחיצה האמצעית לפי תקרה של הגשר /•/ הפי תקרה של הגשר פוסל את

צורת הפתח /♦/ לפקפק שהפי תקרה מתבטל בבקיעת הרבים ואינו מסלק /♦/ מאיזו זוית סטייה המחיצה גודרת רוח נוספת /♦/ הסטייה נמדדת יחסית לרוח האמיתית ולא יחסית למחיצה שלצד הפרצה /♦/ יתכן מאוד שחלקים נרחבים מהכביש גדורים רק בשתי רוחות /♦/ פסולים במחיצות ובצורות הפתח /♦/ לדעת הבה"ל עומד מרובה לא מועיל לגדור רשות הרבים /♦/ ציורים

87 בענין תיקון העירוב שנעשה בכביש רמות – מאמר תגובה

הגאון רבי ישראל צבי דזימיטשובסקי שליט"א

בענין מחיצות עומ"ר שבסופן מתעגלות החוצה /♦/ בענין רשות שיש בה פיתולים כיצד דנים בה עומ"ר /♦/ השגות נוספות /♦/ בענין הסילוק ע"י הפי תקרה

גדר רשות היחיד

105. מאמר מקיף בגדר רשות היחיד

הגאון רבי שלום יוסף גלבר שליט"א

הקדמה /♦/ האם דיני עומ"ר של פתח הרשות נקבעים לפי הרוח האמצעית /♦/ דין לחי במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר /♦/ חילוק בין ב' מחיצות כמין גא"ס לבין מבוי שצידו אחד ארוך /♦/ האם העמדת מחיצות רשות בכיוון אחד משנה את דיני המחיצות /♦/ סילוק מחיצות על ידי צוה"פ שרבים מבטלים אותה /♦/ דין עומד מרובה במחיצה המתעגלת /♦/ האם בקיעת רבים מבטלת פי תקרה /♦/ צוה"פ הנוטה מקו העומ"ר /♦/ השגות נוספות /♦/ בדין צוה"פ אי גודרת רה"ר ובביאור דברי תוס' בדף כב. ד"ה חייבין /♦/ בביאור דברי תוס' עירובין דף כב: ד"ה דילמא ובדברי החמד משה שהזכרו בשעה"צ סי' שס"ג סקצ"ד /♦/ מסקנת הדברים

נספחים

137. גדר ההפרדה – העירוב בפריז

146. מאמרים ומכתבים

בענין העירוב החדש בכביש רמות /♦/ תשובת הגר"י דזימיטשובסקי שליט"א /♦/ הצעה לרשות הרבים בימינו /♦/ הערת הגר"י דזימיטשובסקי שליט"א /♦/ מחיצה תלויה /♦/ בגדר סרטיא

לקראת שבת לכו ונלכה

כי היא מקור הברכה

אם אתם! טא אקח חלק
ואפיון לומר בביצור

"חומות השבת"
"וחומות ירושלים"
תמורת דמי השתתפות
180 ₪ לשנה

ניתן להשתתף דרך נדדים פלוס.
על שם: "ועד העירוב בכביש רמות"

ובאפות היזוק שמידת השבת
תתפרך אתה! ופני ביתך!

"ברכת פלג - מקור א פבורה"

העירובין בירושלים



הגאון רבי ישראל דזימיטרובסקי

יסודות ההלכה שעליהן נסמכים העירובים הכלליים בירושלים

- א. תיאור העירובים הכלליים בירושלים 11
- ב. הנדונים שיש בעירובים הכלליים בכלל ובירושלים בפרט 12
- ג. האם רחובות ירושלים נחשבים כמשמשים לשישים רבוא 14
- ד. האם יש להתיר מטעם שאין הרחובות מפולשים ביושר 16
- ה. האם אפשר להקל לטלטל ברה"ר ע"י היקף של עומ"ר 19
- ו. בענין גדר ההפרדה סביב ירושלים 21
- ז. העולה מהאמור בענין היקף העירובים בירושלים 22

א

תיאור העירובים הכלליים בירושלים¹

עירוב הרבנות בירושלים: עירוב זה מקיף את כל שכונות ירושלים כולל נווה יעקב, פסגת זאב ובית זית, ונסמך בחלקו המזרחי וחלק מצידו הצפוני ע"י גדר ההפרדה, ובשאר ההיקף יש הרבה צורות הפתח. ויש לידע שישנם שטחים ריקים שאינם כלולים גם בעירוב הרבנות, ועל המטלטלים להזהר שלא לצאת מגבולות העירוב. וכגון ההולך מרמות לליפתא דרך ההרים, וכן ההולך דרך כביש ירושלים ת"א למוצא, ישנם חלקים בכביש שהם מחוץ לעירוב הרבנות. אמנם יש חיבור בין עירוב הרבנות בירושלים לבין מבושרת ציון דרך בית זית להולכים מתחת הגשר שליד מוצא, אלא שצריך לדעת איך ללכת.

עירוב זה כולל בתוכו שטחים גדולים שיש לחשוש שהם קרפפות שלא הוקפו לדירה, וכן הוא בנוי מהרבה מאוד צורות הפתח, ועל אף שהוא מפוקח באופן מסודר יש לחוש בו להרבה תקלות, ועיין מש"כ בסעי' ז' כיצד להתנהג בו לענין מעשה.

עירוב העדה החרדית בירושלים: מבחינת רמת התקנת העמודים של צורת הפתח ושאר ההקפדות בדיני עירובין, וכן הפקוח הכללי ידוע שהוא ברמה גבוהה, אלא שאף על פי כן צריך לסמוך להקל בו בכמה נדונים עקרוניים שדנו בהם הפוסקים שקשה לצאת דעת המחמירים בעירוב שמקיף את רוב העיר, ונדון בהם בקצרה.

עירוב העדה החרדית בצרוף העירוב המהודר [שמקיף כמה שכונות בדרום העיר], מקיף בהיקף אחד את הרוב הגדול של שכונות ירושלים עם העיר העתיקה.

השכונות שאינן מחוברות לעירוב העדה החרדית הן: נווה יעקב [יש לה כמה עירובים פנימיים אבל אינה מחוברת לעירוב העדה החרדית, ולכן היוצא מנוה יעקב לעיר הוא רק תוך היקף עירוב הרבנות בירושלים], פסגת זאב, עיר גנים, קרית מנחם. אמנם הכביש שבין קרית יובל עד הדסה עין כרם הנקרא ארתור הנטקה והנריטה סולד אעפ"י שאינו תוך עירוב העדה החרדית (שכן עירוב העדה החרדית ממשיך ממרכז העיר לאורך רח' הרצל ומסתיים אחרי הפניה לבית וגן), מ"מ הוא מוקף בעירוב מהודר יותר, כיון שמוקף לכל אורכו ע"י המחיצות שבצד כביש עין כרם, אבל כביש

¹ התפרסם ב'תבונות' כרך ג-2.

עין כרם עצמו פרוץ להיקף הכללי של עירוב הרבנות שיש בו הרבה חששות. וכן תלפיות מזרח מוקף בעירוב מהודר יותר, רח' דרך חברון מפנית משה ברעם לכיוון גילה, (אבל לכיוון מרכז העיר הוא בתוך העירוב המהודר). שכונת גילה והר חומה, מחוברות לעירוב המהודר אבל ההיקף שלהן מצדדים אחרים הוא ע"י עירוב הרבנות.

ב

הנדונים שיש בעירובים הכלליים בכלל ובירושלים בפרט

א) קרפיפות שבתוך שטח העירוב בירושלים

בתוך שטח העירובים הכלליים ישנן כמה שטחי בור שקשים להילוך ואין רגילות ללכת בהם. שטחים אלו הם יותר מבית סאתיים, ובהיקף הרבנות ישנם כמה אזורים של קרפיפות גדולות מאד, וגם בעירוב העדה החרדית ישנם כמה מקומות שיש בהם חשש קרפיפות, וכגון מורדות ההר מתחת שכונות הצפון שיתכן שפרוצות לכביש בגין, קרפיפות ליד כביש 9, קרפיפות שבין רח' הרצל לכביש בגין, (אמנם מקומות אלו לא נבדקו היטב), ועוד כמה קרפיפות, אלא שאינם גדולים כ"כ כמו הנמצאים בעירוב הרבנות, (ועיין מש"כ בזה בסעי' ז' וי"ח). לדעת החזו"א (סי' פ"ט סק"ז וסי' קנ"ו בהשמטות לסי' שני"ח) מקומות אלו נדונים ככרמלית ופוסלים את העירוב. בעירובים השכונתיים מקפידים להוציאם משטח העירוב, ובעירוב העדה החרדית שהוא עירוב המשתרע על שטח גדול וההקפדה על כך כרוכה בהוצאות מרובות סומכים על תשובת המנחת יצחק (ח"ה סי' ק"ח) שדעתו להקל במקומות של קוצים שעלו מאליהם, וכן מקומות שאין רגילים ללכת בהם שאינם מבטלים ההיקף לדירה, ואינם דומים לשדה זרעים שהבעלים הפקיעו אותה משמוש, ונסמך בדבריו על כמה אחרונים. אולם החזו"א בשו"ת בפסקים סי' צה כתב שכל מה שדנו הפוסקים להקל הוא דוקא במקום שהיה חצר מתחילתו, אבל מקומות שמעיקרן לא עמדו לשימוש נחשבים לקרפף גמור ע"י כל דבר המבטל אותם משימושם.

ב) שכירות מגויים ומומרים

כדי להתיר טלטול צריך שמלבד שהשטח יהא מוקף במחיצות כדין, שיעשו גם עירוב חצירות. וכאשר גרים גויים או מומרים בתוך העירוב צריך לשכור מהם ואין העירוב מתירם. בזמן הראשונים היו שוכרים מהמלך או משר העיר שהיה בכוחם ליכנס לבתי

התושבים בלי רשות ומחמת כך נחשבו כשכיר ולקיט של התושבים. ועפ"י גם כהיום שוכרים מכמה גופים במדינה שיתכן שיכולים ליכנס בלי רשות, וכגון מהמשטרה, מהשר לבטחון פנים, מהעיריה. אולם דעת הגר"י ש אלישיב זצ"ל היתה שבזמנינו אין לשום גוף במדינה אפשרות ליכנס לשטח פרטי אלא ע"י צו בית משפט ולפיכך אי אפשר לשכור מהם².

מצד בעיה זו יש פתרון מסוים, שאם מטלטלים כלים ששבתו בחצר בכניסת השבת וגם כעת אינם נמצאים בבית, הרי מותר לטלטלם לשאר החצירות, ובלבד שלא יכניסם לבית (ואם חזרו לבית, מדברי הגר"י סי' שע"ב ס"א משמע שאפשר לטלטל תחילה לחצר המעורבת ומשם לחצר אחרת ויש לדון אם זה מוסכם). כמו"כ יש קולא לטלטל ע"י כוחו, דבחצר שאינה מעורבת לא גזרו כמבואר ברמ"א ס"ס שני"ז. ולכן אפשר למשל לטלטל מפתח ע"י שיניח אותו על רגלו או על כלי העומד באלכסון והמפתח יתגלגל מפתח הבית לחדר מדרגות, וכן צריך לעשות בכל פעם שמוציא מחצר לחצר, אבל באותה חצר אפשר להקל לטלטל (עיין משנ"ב סי' שע"ב ס"ק ט"ז, וחזו"א סי' ק"ד ס"ק כ"ב). ובמטלטל לצורך מצוה אפשר שיש להקל לטלטל בשינוי כשמטלטל מחצר לחצר, ראה מש"כ בזה בסעי' י"ח.

ג) נדון הנוגע לדאורייתא האם מועיל להקיף את ירושלים ע"י צורות הפתח

ההוראה ע"י רבני העירובים הכלליים היא שאפשר להקיף את שכונות ירושלים ע"י צורות הפתח וא"י"צ שיהא ההיקף דוקא ע"י עומד מרובה של מחיצות ממש. (ולמעשה חלקים גדולים מהעירוב מוקפים ע"י עומ"ר, ויתבאר לקמן).

אמנם למרות שכך היא ההוראה הכללית, שמענו מרבני הבד"ץ, שהגאון רבי יעקב בלוי שהיה הפוסק בעניני עירובין בעדה"ח, היה מורה למתקני העירובין להשתדל מאוד להפריד ולחלק את הכבישים הראשיים בעיר משאר חלקי העירוב בעיר, וכפה"נ טעמו מפני החששות שיתבארו להלן.

והנה מקום שנחשב רה"ר מדאורייתא, א"א להקיפו ע"י צורות הפתח בלי עומד מרובה, כמו שנפסק בשו"ע סי' שס"ד ס"ב, ושם הובאו שתי דעות, לדעה הראשונה

² אמנם בב"ב עשו שכירות מחברת חשמל שיש לה מונים בבנינים, אבל אין זה מועיל לכל המקרים, וכגון לאופנים שהגויים גרים ביחידות דיור שאינן פתוחות לבנין.

הסתמית א"א להקיף רה"ר אלא ע"י דלתות ננעלות בפועל בלילות, ולדעה השניה אפשר להקיף ע"י דלתות ראויות לינעל אעפ"י שאין ננעלות בלילה, אבל ע"י צוה"פ בלי דלתות לכו"ע א"א לערב כמבואר בביה"ל שם. אמנם ע"י עומ"ר אפשר לערב לדעה השניה שהיא דעת הרמב"ם, לפי שאין רבים מבטלים מחיצות, ומהני גם מחיצות דיומדין להפקיע רה"ר. וכתבו האחרונים (הבית אפרים, משכנות יעקב, חזו"א) דמהני היקף עומ"ר מג' רוחות אעפ"י שלענין דיומדין צריך ד' רוחות. אמנם דעת הבה"ל שם (סי' שס"ד ס"ב) שמדאורייתא מהני צוה"פ לרמב"ם, וזה עפ"י דעת המ"מ פ"ז מה"ש ה"י, וכ"ד הגר"ז סי' שס"ד והאבני נזר סי' רס"ה. ולכן כתב הבה"ל שבמקום שיש מחלוקת האם הוא רה"ר דאורייתא, וכגון במקום שאין בו ס' רבוא, יש מקום לסמוך על צוה"פ, דלענין הדאורייתא יש ס"ס לקולא, שמא אינו רה"ר, וגם אם הוא רה"ר מהני לרמב"ם מדאורייתא צוה"פ, ולענין הדרבנן יש להקל בחד ספק שמא אינו רה"ר [וכתב שמ"מ בעל נפש ראוי להחמיר]. אולם דעת החזו"א (סי' ע"ד סק"י) וכ"ד אבן העוזר, הרע"א, המשכנ"י, וכן משמע במאירי דף כ' ובר"ח בן שמואל בדף כב' שלרמב"ם דלתות שאינן ננעלות הן לעיכובא מדאורייתא, ולשיטתם לא נוכל להקל לערב ע"י צוה"פ אפי' במקום שהוא ספק רה"ר, משום דהוי רק ספק אחד בדאורייתא.

לפי"ז יש לברר כיצד להתייחס לרחובות ירושלים, דאם יותר נוטה שהם רה"ר דאורייתא לא נוכל להקל לערב ע"י צוה"פ, וגם ע"י עומ"ר לא יועיל לדעת הבה"ל שכתב שרוב הראשונים חולקים על הרמב"ם, וזוהי הדעה הראשונה בשו"ע שם. ואם יותר נוטה שאין נחשבים רה"ר מדאורייתא נוכל לסמוך מעיקר הדין שצוה"פ מהני. ואם הוא ספק השקול הרי לדעת הבה"ל המיקל יש לו על מה לסמוך ומ"מ כל בעל נפש ראוי להחמיר, ולדעת החזו"א לא נוכל להקל ע"י צוה"פ, ולענין הנדון אם אפשר לסמוך על עומ"ר יתבאר להלן. והנה ישנם שני טעמים שמכוחם (לחלק מהפוסקים) אין הרחובות נחשבים רה"ר מדאורייתא, ויל"ד האם הם שייכים ברחובות ירושלים.

ג

האם רחובות ירושלים נחשבים כמשמשים לשישים רבוא

אם ננקוט שרחובות ירושלים אינם משמשים לס' רבוא, יחשב הדבר כספק רה"ר לדעת הבה"ל (סי' שמ"ה ס"ז וסי' שס"ד ס"ב), כיון שנחלקו בדבר שתי סיעות גדולות

של הראשונים האם צריך תנאי של ס' רבוא לרה"ר מדאורייתא, ולדעת הביה"ל כל ירא שמים יחוש למחמירים שלא לסמוך אלא על דלתות ננעלות (וה"ה על היקף ג' רוחות שאינן נפרצות), אבל א"א למחות במקילים הסומכים על דלתות שאינן ננעלות או על עומ"ר, וגם ע"י צוה"פ א"א למחות במקילים.

והנה תושבי ירושלים, כולל התושבים הערבים הדרים במזרח ירושלים, הם למעלה משמונה מאות אלף, ואם נוסיף את הנכנסים מחוץ לירושלים יתכן שישנם כתשע מאות אלף איש המשתמשים ברחובות העיר, וזה הרבה יותר משישים רבוא. וגם אם נאמר שהרבה ערבים הדרים במזרח ירושלים אין להם שמוש קבוע בירושלים, מסתבר שעדיין יש ס' רבוא משתמשים לעיתים קרובות, שהרי הרבה מהם עובדים ועושים קניות וכדו' בירושלים.

הצד לדון שאין הרחובות נחשבים כמשמשים לס' רבוא הוא אם ננקוט כפשטות לשונות כמה ראשונים שכתבו שצריך שיעברו ס' רבוא בכל יום (הבה"ג, רמב"ן ר"ן, רי"ן, ר' פרץ). והמהרש"ם (ח"ג קפ"ח) כתב דסומכים להקל על סמך זה, ויתכן שמטעם זה היו מערבים כמה דורות בעיר וורשא כיון שלא היו ברחובותיה בכל יום ס' רבוא, וכן היו מערבין בעוד ערים גדולות, כמש"כ הגרש"ד כהנא מוורשא, הובא במשנה הלכות ח"ח סי' פ', וכ"כ הדברי מלכיאל ח"ד ס"ג, אלא שהם כתבו טעם אחר למנהג לערב ערים גדולות, והוא מחמת שהרחובות לא היו מפולשים ביושר (וראה מש"כ בזה להלן), [אמנם הערוה"ש סי' שמ"ה סכ"ב ובשו"ת אג"מ סי' קל"ט כתבו שלא נהגו לערב עיירות של ס' רבוא].

אולם נראה שלדינא קשה מאד להקל על סמך זה, לפי שהרוב הגדול של הפוסקים (שנביאם להלן), לא סמכו להקל בזה אלא החמירו שבכל עיר שמצויים בה ס' רבוא נחשבים רחובותיה כמשמשים לס' רבוא (ואת לשונות הראשונים "בכל יום" יל"פ שהתייחסו לכלל העיר ולא לכל רח' בפני"ע). וכן הרבה ראשונים אחרים, רש"י, פסקי הרי"ד, סמ"ג, סה"ת, רא"ש וטור כתבו עיר שמצויים בה ס' רבוא, (ולשיטתם א"ש טפי הרבה קושיות שהקשו על שיטה זו ואכמ"ל). וגם יש ראשונים שהבינו שסגי בעיר שעומדת לשימוש ס' רבוא אעפ"י שאין משתמשין בה תדיר ס' רבוא כמובא בבה"ל סי' שמ"ה ס"ז. וכ"כ המ"ב סי' שמ"ה סקכ"ד שא"צ שיעברו ס' רבוא בכל יום, וכן דעת החזו"א שהחמיר שהכביש השחור (ז'בוטינסקי) בזמנו היה נחשב משמש לס'

רבוא. וכ"כ הערוך השולחן, תפארת ישראל, אחיעזר (ח"ד סי' ח') אג"מ (ח"א סי' קל"ט), וכן שמענו בשם הגריש"א והגרשז"א, וכן דעת יבדלח"ט הגר"נ קרליץ.

ומ"מ דעת הגר"נ קרליץ שליט"א ועוד מורי הוראה שרחובות המשמשים בעיקר לתושבי השכונה אינם נחשבים כשל ס' רבוא. אולם ברחובות המרכזיים בירושלים כמו רחובות יפו, הרצל, בר אילן, כביש רמות, כביש בגין, וכן שאר רחובות המשמשים ליציאה מחוץ לעיר, יש להחמיר בהם שנחשבים של ס' רבוא.

ד

האם יש להתיר מטעם שאין הרחובות מפולשים ביושר

השו"ע סי' שמ"ה ס"ז כתב שרה"ר צריכה להיות מפולשת משער לשער, ובמג"א סק"ו הוסיף מפולש ומכוון, וכ"כ הב"י, וכ"כ הרבה ראשונים, רש"י עירובין דף ו', מלחמות דף כ"ב, הרשב"א והר"ן שם, מאירי דף ו' ראבי"ה ואו"ז, וכן פסקו התו"ש הגר"ז החי"א, ומ"ב סק"נ. ואמנם הריב"ש סי' ת"ה והריטב"א שבת דף ו' כתבו שא"צ מפולש ביושר ואפי' כמין רי"ש חשיב מפולש, ובמשכנות יעקב סי' ק"כ כ' שגם מסתימת הרמב"ם משמע שא"צ תנאי של מפולש ביושר, אבל כל הנך פוסקים נקטו להקל בזה, (ויתכן ראייה לדבריהם, דאל"כ שרק כאשר סתום כנגדו חשיב אינו מפולש, תיפוק ליה שאינו נחשב רה"ר משום שמוקף מג' רוחות והו"ר רה"י, והרי היתר של אינו מפולש הוא מטעם שאינו כדגלי מדבר כמש"כ רש"י נט ע"ב).

ואמנם המ"ב והחזו"א שדיברו בענין רחובות דידן לא הזכירו קולא זו, וכן פוסקי זמנינו לא השתמשו בקולא זו וצ"ע טעמים, ולקמן נכתוב מה שנראה בזה. ויש לציין שלעומ"ז שמעתי מהגר"מ שטרנבוך שליט"א שע"ז סומכים בעירוב העדה החרדית, ושמעתי שכן נקט להקל הגר"ח גריינמן זצ"ל וכ"כ בחו"ב סי' יד סס"ו.

וביאור ענין מפולשים ומכוונים, והיינו שיהא הפילוש מכוון ביושר, מבואר בכל הראשונים שנאמר דוקא בעיר מוקפת חומה, כ"כ רש"י, הרא"ש, מהר"ם, רי"ו, הר"ן, הראב"ה ובפסקי הרי"ד. אמנם פשוט שא"צ בדוקא חומה אלא כל מקום שמסובב מחיצות שמונעות את הפילוש ביושר דינו כמוקף חומה, וכמש"כ הרשב"א בדף כ"ב שרה"ר העשויה כמבוי עקום אינה דאורייתא. ולפי"ז רחובות הנמצאים בשטח בנוי בדרך כלל הם מסובבים במחיצות ושייך בהם היתר זה. ומאידך רחובות שאינם

מוקפים מחיצות, אעפ"י שמתעקמים אין זה מפקיע מהם דין רה"ר, ולכן אמרו בברייתא "מבואות המפולשים" ולא "רה"ר מפולשת", וכן האריך בספר שמחת ישראל סי' ה', והביא שכ"כ הגר"מ פיינשטיין בתשובה וכ"כ בחו"ב סס"ו. ולפ"ז לכאורה גם בסרטיא אם תהא מוקפת מחיצות, כגון בצוקים שצמודים אליה, לא תחשב רה"ר דאורייתא, שהרי אינה דומיא דדגלי מדבר, אלא שסתם סרטיא אינה מוקפת³.

ונראה להוסיף בדין זה כמה פרטים:

א. אין לנו מקור להקל אלא באופן שהרחוב מוקף מחיצות סביבו לכל אורכו וגם כנגד המקום המתעקם, (אמנם אין זה היקף שעושה רשות היחיד שכן צורתו כמו מבוי המתעקם בעיגול שכתב החזו"א סי' סה סק"ה שאינו נחשב מוקף אלא משתי רוחות). ולכאורה נראה שצריך שתהא מחיצה משני צדי הרחוב ולא רק כנגד הצד המתעקם אעפ"י שא"א להלך במפולש ביושר, והטעם בזה דבלא"ה יתכן שיחשב אותו חלק כמפולש ביושר שהרי אינו מקושר לסוף הרחוב המתעקם ובמקומו אינו מוקף מחיצות, ובפרט אם יש לו שמוש בפנ"ע. וגם ראייה מכל סרטיא שבדרי"כ היתה מגיעה לעיר מוקפת חומה, שאין אומרים שאינה מפולשת מחמת סופה כיון שלכל אורכה אינה מסובבת מחיצה, ומחיצה של צוה"פ לא מהני לענין זה שהרי במציאות הוא מפולש ביושר. ובזה אפשר להסביר מדוע הפוסקים לא הזכירו היתר זה, כיון שהיו רחובות במקומות פתוחים שלא היו מסובבים במחיצות, וגם במקומות בנויים יתכנו רחובות מפולשים ביושר כמו בהיתר של החזו"א (ראה סעי' ו'), ולכן החזו"א אמר היתר כולל יותר⁴.

³ ויש להעיר ע"ז משבילי בית גלגול בעירובין כב, שאמרו שהם רה"ר, ולכאורה הם הולכים בסבוב על ההרים ומוקפים בתל המתלקט משני צידיהם, וכ"כ בהגהת העיב"ץ שם. אולם אינו מוכרח, דבערוך פירש שהם עולים ויורדים בהרים ולכן נקראו גלגול, וגם יש גורסים דגדג. ועוד, שהריטב"א כתב שבע"כ איירי שפתוחים לרה"ר של ט"ז אמה, ולפ"ז משמע שהלכו ביושר כהמשך של רה"ר דאל"כ לכאורה אינם מצטרפים לרה"ר וכמש"כ הריטב"א בדף ו' שרק בהולכים ליושר רה"ר מצטרפים.

⁴ כעת המציאו לידי מפות גוגל של כמה עיירות בליטא לפני למעלה ממאה שנה מתקופת החפץ חיים (גרודנא, וילנא, ראדין, וולאזין), וכפי הנראה על אף שרוב הרחובות הלכו בעיקום והיו מסובבים בבתים, אבל היו מספר רחובות בכמה עיירות שהיו מפולשין ביושר למקומות פתוחים.

ב. אם היקף המחיצות סביב הרחוב רחוק באופן שאין יחס בין הרחוב למחיצות הרחוקות (וכגון שאין היקף זה עושה המקום לרה"י וכמש"כ לעיל דאל"כ רה"י מבטלת רה"ר), יתכן שג"כ אינו נחשב מוקף מחיצות, שהרי לא מצאנו אלא בעיר מוקפת חומה שהחומה עושה כל העיר למקום שמוש אחד. אולם באופן שהרחוב מוקף מחיצות מסביב ע"י עומ"ר וגם הרח' מתעקם, מסתבר שדינו כמו מוקף חומה ויהא בו ההיתר של אינו מפולש ביושר גם לשיטות שעומ"ר לא מהני להפקיע רה"ר, שהרי בכל חומה היו כמה פתחים ואעפ"כ אם הרחובות אינם מפולשים ביושר אינם רה"ר, (מציאות זו קיימת בכביש רמות וכמו שנבאר להלן בסוף הסעי').

ג. יל"ד האם צריך דוקא מפולש ביושר גמור או סגי בעיקום מועט. ומלשון מפולשים ומכוונים משמע שצריך שיהא בקו ישר, אמנם מסתבר שא"צ שיהא ישר ממש אלא שיהא באופן שתורגש הפרעה מחמת העיקום, אבל משמע שא"צ עיקום בדוקא כמין רי"ש.

בבדיקה שנעשתה ברחובות ירושלים, כפי הנראה בכל הרחובות הנמצאים באזור בנוי מתקיימים התנאים שכתבנו שיחשבו אינם מפולשים ביושר, והיינו שיש בתים וגדרות לאורך רובן הגדול של הרחובות למעט מעברים מועטים, וגם כנגד החלק המתעקם ישנן מחיצות החוסמות את המעבר באופן ישר. וגם בכניסה לעיר, קטע הכביש שבין גבעת שאול עד בניני עץ חיים חסום כנגדו במחיצות שתחת גשר המיתרים ובתי עץ חיים, וגם משני צדי הכביש ישנן מחיצות וצריך להתעקם בשיעור הניכר כדי להמשיך לבניני האומה, וגם הממשיך לכיוון יפו הרי רחוב יפו מתעקם בסופו אחרי שער יפו ויש בו עוד עיקומים, וכל משך רח' יפו רובו גדור במחיצות משני הצדדים. עיין הערה⁵. כביש בגין מאחרי הכניסה לעיר לכיוון רמות נראה שנדון כעקום (כיון שמוקף משני צידיו וגם מתעקם), הצד השני לכיוון דרום טעון בדיקה, אמנם שני החלקים מופרדים ע"י צוה"פ, הכבישים באזור גבעת רם, כגון

⁵ אמנם בשמירת שבת כהלכתה (פ"יז הע' י"ח) כתב בשם הגרשז"א שאם יש מקום ט"ז על ט"ז אמה שפתוח מכל צדדיו, נידון אותו מקום לעצמו ונחשב מפולש ביושר. ולכאורה כל זה באופן שפתוח לגמרי או עכ"פ שיש מחיצות רחוקות שאינן מתיחסות אליו, אבל בכגון הכניסה לעיר אעפ"י שיש מקום באמצע שפתוח מכל צדדיו, מכל מקום כיון שברחוק מעט כבר יש מחיצות, לכאורה נחשב כסתום דלא גרע מעיר מוקפת חומה.

שדרות בן צבי, רופין ויתכן בהמשך גולומב, הם במקומות פתוחים ולא נבדקו, אמנם שכוונות גאולה ושכוונות הצפון מופרדים מהם.

בענין כביש רמות, לפמשי"כ לעיל שכל שהמקום מוקף מסביב במחיצות של עומ"ר ובתוכם הרחוב מתעקם דינו כמוקף חומה ויש בו ההיתר הנ"ל, נראה שגם כביש רמות מתחילתו מצומת בר אילן עד סופו ליד רחוב מירסקי יהא בו היתר זה, כיון שהוא מוקף מחיצות מסביב אשר ברובן הגדול הן מחיצות ממש, ראה מפה 1א [בתחילתו הכביש מוקף ע"י שכוונות פאגי וסנהדריה והר חוצבים מצד אחד ומהצד השני ע"י שכוונות גבעת משה וגוש 80 ועזרת תורה והלאה, ובהמשך לפני צומת רמות יש מחיצות לאורך הכביש משני צידיו, וגם הקטע שבין כביש בגין לכביש ארזים (ראה לקמן סעי' י"א) שאין בו מחיצות גמורות בצד השני של הכביש מ"מ יש בו מחיצות גבוהות של תל המתלקט בקטע א-ב במפה, (ולענין מחיצה ממש לא רצו להסתמך עליהם), וכך נמשך עד שכוונת רמות וברמות חוזר ונעשה מוקף ע"י המחיצות מסביב של רמות וגם לאורך הכביש עצמו ברובו יש מחיצות], וכן רחוב שפע חיים, מלבד מה שנכתוב לקמן סעי' ט"ו שנחשב גדור בעומ"ר, יש בו ג"כ הצרוף של רה"ר שאינה מפולשת ביושר, כיון שסופו מתעקם ברחובות שנמשכים ממנו, במפה הוא סומן כסתום באות ג'.

על אף שהראנו פנים להסתמך על קולא זו, למעשה יש לעשות שאלת חכם, כיון שאין זו ממש המציאות של עיר המוקפת חומה ויתכן לדון איזה חילוקים ביניהם (וראה לעיל דעת הגרשז"א בזה), ומ"מ הדעת נוטה כפי מה שכתבנו.

ה

האם אפשר להקל לטלטל ברה"ר ע"י היקף של עומ"ר

עירוב העדה החרדית בירושלים, אעפ"י שאין בו הקפדה בדוקא על היקף עומ"ר, אבל למעשה חלקים גדולים ממנו נעשה בהם שיפור של עומ"ר, וזה מלבד עירובי השכוונות שבתוך עירוב העדה החרדית שברובן מקפידים על עומ"ר, ויש לברר האם אפשר להקל לטלטל על סמך עומ"ר. מדברי המ"ב נראה שברה"ר גמורה אין להקל וכמשי"כ בבה"ל שס"ד ס"ב שרוב הראשונים פסקו כר' יוחנן שצריך דלתות ננעלות ומטעם שרבים מבטלים מחיצות, וממילא לא מהני גם עומ"ר, ורק בצירוף עיר שאין בה ס' רבוא כתב שיש למיקל על מה לסמוך, וגם בזה כתב שיש לבעל נפש להחמיר.

לעומת זאת דעת החזו"א (סי' ק"ז סק"ד-ה) שרוב הפוסקים ס"ל כרבנן שרבים לא מבטלים מחיצות ויש להקל בהיקף עומ"ר מג' רוחות. ובאמת בראשונים הרבה פסקו כרבנן אלא שהבה"ל הסכים לדברי המשכנ"י שהרי"ף והרא"ש לא פסקו כן שהרי העתיקו דינא דר' יוחנן שצריך דלתות ננעלות, וכן מבואר במלחמות וברשב"א בדף כב ובמ"מ פ"ז ה"י שדעת הרי"ף כר' יהודה. אולם החזו"א והבית אפרים סי' כ"ו כתבו שאין הכרח שפסקו דלא כרבנן, וכן מצאנו שהר"ח והרמב"ם העתיקו גם דינא דר' יוחנן וגם פסקו כרבנן, וכן מצאתי בר"ח בן שמואל תלמיד הרמב"ם בדף כ"ב שהעתיק דברי הרי"ף ופירש שפסק כרבנן, וכתב ששם ד' מחיצות עדיף על מבואות ירושלים ולכן שם צריך בדוקא דלתות ננעלות (אמנם בדעת הרא"ש והטור דקדק הבית מאיר שפסקו כר' יהודה). ואחרונים רבים פסקו כרבנן [מ"א סי' שס"ג סק"ל, תו"ש סו"ס שס"ג, גר"ז סי' שס"ד, יעב"ץ סי' ז', חת"ס סי' פ"ט, אבנ"ז סי' רס"ה, בית אפרים סי' כ"ו], לעומ"ז דעת הא"ר הפמ"ג הבי"מ והמ"ב בסי' שס"ד סי"ב שהעיקר להלכה היא דעת ר' יהודה, וזוהי הדעה הראשונה בשו"ע שם וכן דעת המשכנ"י. ויש להוסיף שבאופן שיש עומ"ר יש לצרף דעת כמה ראשונים דמהני גם לר' יהודה (י"א שכ"ד הרמב"ן במלחמות דף כ"ב⁶, ר' יונתן והמאירי במתני' דף כ' שכתבו שר' יהודה לא נחלק אלא בדיומדין דרובו פרוץ). אמנם בענין עומ"ר ישנם כמה אופנים שיתכן שאין העומ"ר מועיל לגדור הפרצות, ויתבאר זה לקמן בסעי' י"ג וי"ד.

ולדינא כיון שהרבה מקילים כרבנן, וכן הכריע החזו"א שהוא בתראה, אי אפשר למחות ביד המקילים, ומ"מ ודאי כיון שהרבה מחמירים כר' יהודה, וכן דעת הבה"ל, ראוי לכל בעל נפש להחמיר. אמנם באופן שיש צורך טוב נוסף, נראה שמדינא יש

⁶ כ"כ הקרן אורה והגאון יעקב בדף כ"ב בדעת הרמב"ן, ולמדו כן ממש"כ שם שחצר שהיא רה"ר איירי בבוקעים בה שתי וערב וגם הפרוץ מרובה על העומד, ומשמע שבעומ"ר נחשבת החצר גדורה אעפ"י שבוקעים שתי וערב, וכ"מ גם ממש"כ שם שכנגד הפרוץ אפשר שפלטא תהא רה"ר, ומשמע ששרטיא כנגד הפרוץ אינה רה"ר ואפי' פלטא לא בריא ליה, ולכאורה הוא משום שרוב הרוח גדורה בעומ"ר ורק בפלטא הוי רה"ר שכן דרכה וכמש"כ בחי' בדף נ"ט עיי"ש. אולם יש לדחות כמש"כ בחו"ב סי' יד סק"ב שהוא מטעם שנסתם ע"י הרשויות מכאן ומכאן. וגם הראיה הראשונה אפשר לדחות, שמש"כ הרמב"ן שהפרוץ מרובה כונתו ביחס לכל שתי מחיצות זו כנגד זו שנחלקו מכח בקיעת הרבים שהן במקומן אינן גודרות לר' יהודה כיון שהרוחות הפרוצות מרובות מהן, ואין כונתו שיש פרו"מ ברוח עצמה, אמנם אינו ברור, וצ"ע.

להקל, וכע"ז שמעתי שהיקל הגר"ש אלישיב זצ"ל לסמוך מעיקר הדין על עומד מרובה במקום שאין ס' רבוא. ובענין ירושלים יתבאר באות ז', ובענין כביש רמות יתבאר בסעי' ח'.

ו

בענין גדר ההפרדה סביב ירושלים

כהיום ישנה גדר הפרדה המקיפה את כל שכונות ירושלים מג' רוחות, צפון מזרח ודרום. בצפון מקיפה גדר ההפרדה את נוה יעקב, פסגת זאב ואת רמות, ובמזרח מקיפה את כל מזרח ירושלים עד אחרי הר חומה, ומקיפה את קבר רחל, ובדרום מקיפה את גילה. אמנם עין כרם וביה"ח הדסה יתכן שהם מעבר להיקף זה. המעברים בגדר זו גדורים בצוה"פ. לפ"ז יש צרוף גדול, שגם אם מקיפים בפנים את ירושלים רק בצוה"פ יועיל, כיון דכלפי דין דאורייתא כל ירושלים נחשבת רה"י לסוברים שעומ"ר מועיל, וכלפי הדרבנן מהני להקיף בצוה"פ.

אולם נראה שעדיין יש תועלת לגדור את רחובות ירושלים עצמן בעומ"ר, דיש בזה שני פקפוקים. חדא, מחמת שהמחיצות רחוקות, שכן המרחק בין המחיצות מצפון לדרום הוא כ-14 ק"מ, ולדעת הריטב"א (עירובין כ"ב) בשם רבו מחיצות רחוקות שאין העומד בתוכן רואה אותן אינן מחיצות. וכן ברמב"ן (דף נ"ט) מבואר שצריך שיראו למי שעומד באמצען, והיינו שיראה בבת אחת את כל ההיקף, ויתכן שכוונתו גם למחיצות בידי אדם [והבה"ל סי' שמ"ו פירש ברמב"ן דוקא במחיצות בידי שמים אבל אינו מוכח], וכן ברשב"א משמע שגם בידי אדם לא מהני. אמנם שמעתי לבאר שמודדים לפי הגרים בקצוות העיר וא"צ שיראה בב"א לאותו אדם, אולם אין זה ברור, ובפשטות משמע שצריך שיראו כל המחיצות בב"א. שיטה זו הובאה בבה"ל סי' שמ"ו סי"ג ובשעה"צ סי' שס"ג ס"ק צ"ד.

עוד יש לפקפק, שלפי כמה ראשונים רשות הגדורה מג' רוחות אינה רה"י, והובא כ"ז בבה"ל רס"י שס"ג, והם הר"ח והרמב"ם הסוברים שדוקא ד' מחיצות עושות רה"י. וכן ישנה שיטת הראב"ד והרמ"ך שאם הרשות פרוצה במלואה לרה"ר לא הוי רשות היחיד. לשיטות אלו נראה שרה"ר העוברת בתוכן לא תתבטל, שהרי מצאנו שדוקא רשות היחיד מבטלת רה"ר ולא סתם היקף אפי' מג' רוחות, וכמו שאמרו בגמ' לר' יהודה שמשום שסבר שתי מחיצות דאורייתא לכן הן מבטלות רה"ר שבתוכן, וכן

מוכח ברמב"ם פ"ז משבת שמבוי מוקף ג' רוחות לא הוי רה"ר מטעם דחשיב קרן זוית ולא נחא תשמישתיה, ומבואר שבלא"ה ראוי להיות רה"ר. וכיון שבלא"ה להרבה ראשונים לא מהני עומ"ר להפקיע דין רה"ר, הרי בצרוף הנ"ל ראוי להחמיר טפי, לכן ודאי מן הראוי לעשות עומ"ר סמוך לרחובות כדי שיהא עומ"ר בלי פקפוק.

ז

העולה מהאמור בענין היקף העירובים בירושלים

כדי להתיר טלטול ע"י עירוב צריך להקפיד על שלשה תנאים בסיסיים: א. שהיקף המחיצות יהא תקין. ויש לדעת שאין זה מספיק שהתקנת המחיצות תהא טובה אלא צריך ג"כ שההשגחה התמידית תהא ברמה גבוהה. ב. שלא יהיו קרפיפות בתוך המקום המוקף. ג. שתהא שכירות כדינה מנכרים ומומרים. לאור תנאים אלו נראה לדרג באופן כללי את סוגי העירובים בירושלים כדלהלן:

עירוב הרבנות בירושלים: חלקו הגדול מוקף רק ע"י צורות הפתח (אמנם רובו הגדול הוא בתוך היקף גדר ההפרדה ומה שמעבר כנראה אינו חוצה רה"ר מרכזיים ממש של ס' רבוא), כמו"כ יש בו חששות של קרפיפות גדולות, וכן המטלטל בו צריך לסמוך על השכירויות מכמה גופים בשלטונות שהרבה חולקים ע"ז, וכן החשש בו לתקלות גדול מאד. ולכן נראה שאין ראוי למעשה לסמוך לטלטל ע"י עירוב זה, ואמנם בודאי ראוי שיהא קיים וזכות גדולה למפקחים עליו להציל ההמון בכל מה שאפשר.

עירוב העדה החרדית הכללי: היינו מקומות או שכונות שאין בהם עירוב פרטי שכונתי אבל מוקפים ע"י עירוב העדה החרדית. כאמור לעיל מבחינת רמת התקנת העמודים של צורת הפתח ושאר ההקפדות בדיני עירובין, וכן הפקוח הכללי ידוע שהוא ברמה גבוהה. אמנם מבחינת היקף המחיצות בעירוב זה, יש חלקים שמוקפים רק ע"י צוה"פ, והם בדרך כלל רחובות שבין השכונות ובאיזורים פתוחים, ובהם ראוי להחמיר יותר משום חשש דאורייתא, מלבד שיתכן שאין בהם גם את הצירוף של אינם מפולשים ביושר (עיי' לעיל סעיף ד'). אמנם החלקים בתוך אזורים בנויים בדרך כלל יש בהם עומ"ר לשי' החזו"א [הסובר שפרצה יותר מ' אינה פוסלת מדאורייתא], אולם בדרך כלל הם פרוצים לחלקים המוקפים רק ע"י צוה"פ (אלא שלענין דרבנן יתכן לסמוך על גדר ההפרדה, ראה סעי' ו'). וא"כ יש לסמוך שהטלטול במקומות אלו אינו דאורייתא.

באופן כללי, האזור מרח' יפו דרומה הכולל את שכונות מחנה יהודה, שערי חסד, רחביה, וכן מרח' הרצל לכיוון המלונות שכונת בית הכרם וגבעת מרדכי, הם תחת העירוב הכללי של העדה החרדית ואין בהם את ההידורים של העירובים השכונתיים. וכן השכונות הדרומיות יותר המוקפות ע"י העירוב המהודר, רחביה מרח' רמב"ן דרומה, גבעת רם, ניות, בקעה, המושבה הגרמנית, מקור חיים, תלפיות, שכונת פת, דרך חברון ממשה ברעם לעיר, קרית יובל (יש בה כמה עירובים שכונתיים ויש לברר את רמת ההידור שלהם), וכן בצפון העיר מצומת בר אילן צפונה, כביש רמת אשכול (מלבד רמת אשכול עצמה שמוקפת בעירוב טוב ושמעתי שכעת עובדים לשפר אותו יותר), הגבעה הצרפתית, וכל האזור המוקף ע"י עירוב העדה החרדית עד הדסה הר הצופים, וכן כביש 9 לרמת שלמה שפרוץ להם, כל אלו אין בהם את ההידורים השכונתיים, והיינו שמקומות אלו פרוצים למקומות שיש בהם חשש קרפיפות אלא שאינם גדולים כמו אלו שבעירוב הרבנות, וכן אין בהם תיקון פרטי של שכירויות.

ונראה שלענין חשש דאורייתא יתכן שיש מקום להקל שאין רוב רחובות ירושלים נחשבים רה"ר מדאורייתא כיון שיש בהם צרוף של עומ"ר עם רחובות שאינם מפולשים ביושר, וגם יש לצרף את גדר ההפרדה. ומ"מ רחובות באזורים פתוחים, כמו כביש בגין מקרית משה דרומה (ונראה שראוי לימנע מלטלטל בכביש בגין גם בחלקו הצפוני לכיוון רמות כיון שמשמש ממש לס' רבוא), וכן רח' הרצוג, גולומב, וכ"ש דרך חברון דרומית לרח' ברעם, יתכן שאין בהם היתר של אינם מפולשים ביושר כיון שאינם ברור שמוקפים מחיצות, ויש לחוש בהם יותר לרה"ר דאורייתא, ומחמת חשש קרפיפות נראה שראוי ג"כ להחמיר (וראה מש"כ בזה בסעי' ב' אות א', ובסעי' י"ח). וגם מחמת בעיית השכירויות נראה שראוי לחוש ולהחמיר (וראה מש"כ בזה בסעי' י"ח), ומ"מ המטלטל במקום המוקף בעירוב שכונתי אעפ"י שאין בו פיקוח על שכירויות, בדרכ"כ אין בו קרפיפות גמורות ויש בו יותר צד להקל, וראה כיצד לנהוג למעשה בסעי' י"ח.

עירובי השכונות יש בהם שתי דרגות (וגם בהם כנראה יש הבדל ברמת הפיקוח ויש לברר):

דרגה א', שכונות המוקפות בפנ"ע בג' רוחות שאינן נפרצות ע"י רשות הרבים, כגון שכונות סורוצקין, קרית צאנז, קרית בעלז, וכן רוממה (יש לברר גבול העירוב שם),

חלק מעזרת תורה, סנהדריה המורחבת, הר נוף⁷ וכן שכונת רמת שלמה (ויש לברר אם כולה מוקפת ג' מחיצות או רובה), חלקים בעירוב שכונת נוה יעקב. בשכונות אלו מחיצות העירוב באופן עקרוני כשירות לכל הדעות, כמו"כ בשכונות אלו יש הקפדה על פיקוח של שכירויות פרטיות, ומ"מ למעשה ראוי לברר בכל מקום את רמת הפיקוח.

דרגה ב', שכונות המוקפות ע"י עומ"ר עם צוה"פ, כגון רח' ירמיהו שמוקף ע"י עומ"ר עם צוה"פ שליד רח' הרקמה, וכן רח' בר אילן נראה שנחשב כמוקף ע"י עומ"ר עם צוה"פ כיון שכפי הנראה כל הרחובות הפתוחים אליו גדורים בעומ"ר, וכן רח' שמואל הנביא נראה שנחשב מוקף בעומ"ר כיון שיש צוה"פ בשני קצותיו ובאמצעו יש עומ"ר ע"י הרחובות הפתוחים אליו וכמו שבארנו בסעי' ט"ו, וכן שכונות גאולה מלכי ישראל וזכרון משה, ויש שם עירובים מהודרים יותר, וכן מעלות דפנה וארזי הבירה יש בהם היקף מהודר ויש לברר אם מוקפים מג' רוחות. במקומות אלו, כפי ששמעתי, יש פיקוח מסוים על שכירויות פרטיות אבל אינו פיקוח גמור, ויש לברר את רמת הפיקוח בכל מקום לעצמו, וכן בגבעת שאול יש עירוב של עומ"ר עם פיקוח על שכירויות, שכונת רמות וקרית משה מוקפות ע"י עומ"ר, אבל כפי ששמעתי אין בהם פיקוח על שכירויות, שכונות בית וגן וקרית יובל אינן מוקפות ע"י עומ"ר עם צוה"פ, וראוי לברר בכל המקומות, (אבל העירוב שלהם מופרד מהכבישים הראשיים ויש להם עכ"פ עומ"ר בלי צוה"פ, ובעירוב של בית וגן יש פיקוח מסוים על שכירויות). למעשה בשכונות שבדרגה א' בודאי מדינא מותר לטלטל (והרוצה להחמיר מחשש תקלות יחמיר לעצמו), ולגבי השכונות שבדרגה ב' וכן לענין כביש רמות יתבאר בסעי' י"ח.

⁷ נחשבת גדורה מג' צדדים מכח שתיים שנכנסות לתוך שלש, ואכמ"ל.

העירוב

בכביש

רמות



מבוא

מבוא

לתועלת המעיינים נשתדל לתאר תחילה את תוואי העירוב כדי שהדין ודברים בין הרבנים שליט"א יהיה מובן יותר ובאיזה מקומות דברו.

עד שקם ועד העירוב כביש רמות (בשנת תשע"ז) היה החיבור בין שכונת רמות לשאר שכונות הצפון ע"י עירוב הבד"צ העדה החרדית, כידוע רבני ומפקחי העירוב הנ"ל עושים הכל כדי להוסיף ולהדר בכשרות העירוב בכלל, ובפרט בפיקוח על כל תוואי העירוב במסירות בכל שבוע גם במקומות שבהם ישנם עבודות בכביש שכידוע מחבלות בעמודי העירוב ואכמ"ל.

אמנם קטע זה של העירוב המחבר בן רמות לעיר כלל בתוכו כבישים ראשיים מאוד שהם כביש 9 שהוא המחבר אל כביש ירושלים ת"א, וכן כביש בגין שכיום הוא פתוח ומתחבר עם כביש המנהרות בדרום העיר, וכביש 443 בצפון העיר שהם בפשוטו סרטיא ורה"ר דאוריתא.

ועד העירוב שם לו למטרה להוסיף ולהדר גם בקטע זה של העירוב (הבד"צ) לתועלת אלו שבין כך רגילים היו לטלטל בכביש רמות, וממילא נובעת מזה גם תועלת לענין תחומין, מאחר וכידוע רמות אינה מחוברת אל העיר ע"י רצף של בתים, א"כ יש תועלת גדולה בעירוב גם לענין הליכה מרמות אל העיר ולהיפך,

העירוב במתכונתו הנוכחית (תשפ"א) נעשה בכמה שלבים, כאמור, קטע העירוב באיזור צומת רמות בעבר כלל בתוכו גם את כביש 9 וגם את כביש בגין, בשלב ראשון נכנס לענין **הגאון רבי משה ברלין שליט"א** שרב גובריה ורב חיליה בהתקנת עירובין בכל ארה"ק והתפוצות, וע"פ הנחייתו הותקנו עמודי צורת הפתח ע"מ להוציא כבישים אלו מן העירוב, כביש בגין הוצא מן העירוב ע"י צורות הפתח הסוגרות את כביש הגישה בכניסה לכביש בגין (דרום), וגם את כביש הגישה המעוגל היוצא מכביש בגין (צפון) לכביש רמות. גם כביש 9 הוצא בדרך זו וכן נסגרו כל הכניסות והיציאות מכביש רמות ואיליו.

בהוצאת כבישים אלו הרווחנו שגם שטחים גדולים שייתכן ויש לדון בהם משום חשש קרפף שלא הוקף לדירה הוצאו משטח העירוב, ולא נותר בשטח העירוב אלא כביש רמות עצמו (והמסתעף אליו).

אף אחר שהוצאו כבישים ראשיים אלו מתוואי העירוב, עדיין יש לנו לחוש בכביש רמות עצמו לדונו כרה"ר, שהרי גם הוא כביש ראשי בפנ"ע המשמש הרבה מבני העיר ליוצאים ממנה והבאים אליה.

והנה מאחר ומבואר בשו"ע בסי' שס"ד סעי' ב' שאין להתיר רה"ר אלא בדלתות הננעלות בלילה, ופתרון זה אינו מעשי בזמנינו כידוע, א"כ חפש ועד העירוב עצה איך אפשר לגדור יותר את הכביש, וכמו בכל עירוב אשר עוברים דרכו כבישים ראשיים.

בשלב זה זכינו והצטרף לוועד העירוב **הגאון רבי ישראל דזימיטובסקי שליט"א** מח"ס מחנה ישראל הלכות עירובין, אשר טרח הרבה לתכנן עירוב חדש בעל ג' מחיצות של עומד מרובה, כך שרובו ככולו של הכביש גדור בעומ"ר והמקומות שאין עליהם עומד מרובה נמצאים ברוח רביעית, שאף אם ישנם צורות הפתח אשר בוקעים בהם הרבים, אינם מתבטלות בבקיעתם, היות והם בתוך הג' מחיצות אשר דינם כרה"י מן התורה.

באופן זה הרווחנו שאף שיש לחוש בכביש רמות עצמו משום רשות הרבים, מ"מ לדעת החזו"א (סי' קז סעיפים ד-ז) ועוד כמה מגדולי האחרונים, מועיל עומ"ר לגדור גם רה"ר גמורה שבוקעים בה שישים רבוא, וכיון ששטח העירוב מוקף בג' מחיצות של עומ"ר, נמצא לדעת החזו"א שכל מה שנכלל בג' מחיצות דינו כרה"י מן התורה, וא"כ שוב לא יכול להיות רה"ר, וצורות הפתח הבאות לגדור את הפרצות שבועמד אף שבוקעים בהם הרבים אינן מתבטלות בבקיעתם, כיון שפקע מהמקום שם רה"ר אחר שדין רה"י עליו מחמת מחיצות העומ"ר המקיפות אותו.

עוד הקפידו בתכנון העירוב שצורות הפתח הגודרות את הפרצות יהיו בקו אחד עם העומ"ר⁸, ובכך הרווחנו גם את דעת המשכנות יעקב (סי' קכא) שדעתו שמאחר ופרצה

⁸ בשלב העמדת העמודים בשטח הקפידו שכל צורות הפתח יהיו פנימיים לעומ"ר, ולא חיצוניים, דהיינו שקו העומ"ר ההולך לפי כוון המחיצה גודר בקו ישר מהמחיצה ולפנים, לפי שאם החוט של צוה"פ יוצא מקו גדירת העומ"ר, יימצא:

א. שאותו חלק היוצא מצוה"פ לדעת המשכנ"י אינו נתמך ע"י העומ"ר לפי שהוא מחוצה לו וקטע זה של צוה"פ יתבטל בבקעה"ר,

ב. לדעת הרמב"ם שס"ל שכל צוה"פ יותר מי' אמות צריכה עומ"ר (שו"ע סי' שס"ב סעי' י'), ובמשנ"ב שם ס"ק נ"ט כתב שנכון לחוש לדעת הרמב"ם, מסתבר שאם החוט של צוה"פ יוצא מקו העומ"ר שוב אינו נתמך ע"י העומ"ר וכנ"ל, וחשיב כצוה"פ בלא עומ"ר, עכ"פ בחלק היוצא מהעומ"ר.

הרחבה י' אמות הרי היא אוסרת מדאורייתא, א"כ אף אם עומ"ר מועיל לגדור רה"ר, מ"מ כל שהפרצות רחבות י' אמות בטל העומ"ר מדאורייתא כיון שנעשית כאן פרצה שאינה פתח, אמנם באופן שהצוה"פ נתמכת ע"י העומ"ר מועיל צוה"פ במקום הפרצה לגדור את הפרצה י', וכמו שכל צוה"פ מועילה ביותר מ', ונמצא שצוה"פ מסייעת לעומ"ר לגדור את הפרצה, והעומ"ר מגן על צוה"פ שלא תתבטל בבקיעת הרבים.

תיאור תוואי העירוב

ומעתה, נבוא לתיאור מהלך תוואי העירוב, העירוב מחבר את רמות עם העיר מבית האבות 'בית באייר' שבסנהדריה המורחבת, ועד לרח' מירסקי שברמות ד' (כך שהרצה לצאת מרמות ד' לא ייצא דרך רחוב מינץ, לפי שהוא מחוץ לתוואי העירוב, אלא ילך דרך רח' מינץ אל רח' מירסקי ומשם ייצא אל כביש רמות, וכן היוצא מרמות 06 לא ייצא משם לכביש רמות, אלא ייצא דרך רמות ג' אל הכביש).

א. גדר בית האבות המהלכת ברוח נגדית מכוון כביש רמות, משמשת כעומד מרובה לגדור את הכביש מאחר והיא רחבה יותר מרוחב הכביש עצמו, בקצה קיר האבן המתחבר אל גדר בית האבות [גדר האבן עצמה הוגבהה במקום שהיה חסר בה גובה י' טפחים לשיעור חזו"א] הוצבה צורת הפתח החוצה את הכביש כך שהיא מקבלת את העומ"ר, גדרות הבטיחות (בין מסלולי הכביש) העוברות תחת צוה"פ בוטלו מתורת מחיצה במקום שהם עוברות תחת החוט, כדי שלא יהיה סילוק לעומ"ר, ולא תהיה מחיצה תחת צוה"פ.

ב. משם ממשיך העירוב ומתחבר עם העירוב של שכונת סנהדריה המורחבת, המוקף כולו בג' מחיצות גמורות שאינן נבקעות (הפרצות שבין הבניינים גדורות בצוה"פ), בקצה השכונה חזרנו לרח' ים סוף ליד מעגל התנועה המתחבר שוב לשביל הסמוך לבית באייר, עד לקצה הגדר המקיפה את ביה"ס 'חורב'.

ג. גם לדעת החזו"א הנ"ל שהעומ"ר אפילו בלא צוה"פ גודר את הרשות ומונע בקיעת רבים, מ"מ אם הצוה"פ יוצאת להלאה מקו העומ"ר נמצא שאינה בתוך הרשות אלא מחוצה לו, ושם היא מתבטלת בבקעה"ר.

ומהטעמים הנ"ל הקפידו בהעמדת העמודים שיהיו פנימיים לעומ"ר וכנ"ל. אמנם יש כמה מגדולי ההוראה שחולקים בזה וסוברים שגם קטע היוצא מחוץ לעומ"ר כיון שהוא חלק ממחיצת עומ"ר אינו מתבטל בבקיע"ר.

ג. משם ממשיכה הגדר ימינה עד לשיבת 'ראשית חכמה' וממנה ע"י צוה"פ אל גדר הפח שעד קצה הרחוב, כך שהגדר כוללת בתוכה את רח' אתון יחד עם כביש רמות עצמו.

ד. מקצה גדר הפח פונה הגדר ומתחברת אל הגדר של איזור התעשייה 'הר חוצבים', איזור התעשייה מוקף כולו בג' מחיצות גמורות העשויות מגדרות ומבנייני התעשייה (ושוב, הפרצות שבין הבניינים או הגדרות, גדרות ע"י צוה"פ של עירוב הבד"צ העובר שם ממילא), עד ליציאה האחרונה של הר חוצבים ברח' מומו הלוי (סמוך לאתר בניה הסמוך לכביש שם).

ה. היות ובתוך שטח איזור התעשייה ישנם שטחים רבים שייתכן ויש לדון בהם משום חשש קרפף שלא הוקף לדירה, מחמת הקוצים הגבוהים הגדלים בהם אשר מעכבים את ההילוך, נגדרו כל הכניסות להר חוצבים ע"י צוה"פ, דהיינו הכניסה הראשונה מרח' הרטום⁹, הכניסה השנייה הסמוכה לתחנת הדלק 'פז', והכניסה השלישית שברח' מומו הלוי. צוה"פ אלו אינם נתמכות בעומ"ר היות והן כולן בתוך הג' מחיצות המקיפות את איזור התעשייה שדינו כרה"י מן התורה, וממילא אינן מתבטלות בבקיעת הרבים.

ו. מרח' מומו הלוי ממשיך העירוב עד לכביש הגישה (העגול) היוצא מכביש בגין (צפון) לכביש רמות ע"י גדר אתר הבניה שם, והבניינים האחרונים של איזור התעשייה.

ז. משם ממשיך העירוב ע"י צורות הפתח ההולכות לאורך הכביש וחוצות את כביש הגישה, עד שמתחברות אל הקיר הסמוך לגשר החוצה את הכביש. צוה"פ האחרונה הוצבה בזוית של פחות מ- 45° כדי שתעמוד באותה רוח של הקיר שמעבר לגשר כך שהיא מקבלת את העומ"ר המגן עליה מפני בקיעת הרבים שבכביש.

ח. לאחר דין ודברים שיתבאר בדברי הרבנים להלן, שיש לחוש שהפי תקרה של הגשר מסלק את העומ"ר מהקיר שאחריו, נעשה תיקון חדש לצוה"פ שלא תתבטל בבקעה"ר, והיינו, שכיון שכביש הגישה היוצא מכביש בגין הולך בצורת עיגול והוא מוקף ברובו במחיצות, נמצא שכל המקום מוקף בג' מחיצות שהם רה"י מן התורה,

⁹ כניסה זו נגדרה ע"י צוה"פ החוצה את הככר שבתחלת רח' הרטום ומתחברת לתל המתלקט הסמוך לחניה שם, ומשם אל גדר חניון האוטובוסים הממשיך עד לכניסה השנייה של איזור התעשייה.

וא"כ כל מה שבשטח המחיצות אין לו דין רה"ר ואין הבקיעה שם מבטלת את צוה"פ החוצה את הכביש.

מאחר והיה חשש על צורת העיגול שמא אינו עיגול בן ג' מחיצות, הוצבה גדר בשני קצות העיגול ע"מ להמשיך ולהאריך את העיגול עד שיצא הספק מן הלב, ומעתה מקום זה מוקף בג' מחיצות דאורייתא.

בתוך שטח העיגול במקום שדינו כרה"י, הוצבה גדר נוספת שמטרתה להאריך את מחיצת רה"י עד לקיר שלפני הגשר, באופן זה נמצא שכל צורות הפתח שעד הקיר כולם בתוך רה"י וממילא אינן מתבטלות בבקיעת הרבים שם.

ט. אחרי הגשר ממשיך העירוב עם הקיר המקביל לכביש רמות הכולל בתוכו 'מסלעה' דהיינו קיר הבנוי מסלעים גדולים אשר לא כולם גבוהים י' טפחים לפי שיעור חזו"א (ומעט מהם גם לא בשיעור הגר"ח נאה), מסלעה זו תוקנה בעבר ע"י מתקני עירוב הבד"צ, והוגבהו כל אותם מקומות שהיה בהם חשש לשיעור מחיצה, ע"י הוספת מעקה מברזל בכל אחד מהמקומות שחסר בהם השיעור.

לאחר שהעיר הגאון רבי מאיר רוזנר שליט"א שגם אחר התיקון הנ"ל יש לחוש לכמה חששות של פרצה בקרן זוית שאין העומד"ר הגודר אותן (וכמו שבאר דבריו באריכות בקונטרס מיוחד שכתב על הנושא, ורבני העירוב לא הסכימו עם דבריו) מ"מ תוקנו כל המקומות המסופקים ע"י הוספת מוטות ברזל בכל מקום שנצרך, ואף זכינו שטרם הגאון הנ"ל והגיע לבדוק בעצמו את כל שטח המסלעה, וכל מקום נוסף שהיה לו להעיר סומן ותוקן על הצד היותר טוב.

י. בקצה הקיר ממשיך העירוב עם קיר תעלת מי הגשמים עד לצומת רמות לפני הפניה ימינה לשכונת רמת שלמה, ומשם חוצה צוה"פ המתחברת אל מעקה הגשר העובר מעל כביש 9. צוה"פ נתמכת ע"י העומד"ר הבא מן הקיר שאחרי המסלעה הארוך יותר מהכביש (עם שני הנתיבים).

[ולפי מה שנמדד נמצא, שאורך העומד של קיר התמך עד סוף התעלה 216 מטר. ואח"כ 174 מטר פרוץ. ומשם מחיצת העומד של הכביש המשמש כגשר (מעל כביש 9) 113 מטר, והפירצה שאחריה 98 מטר. (כיום מחמת הבניה בכביש הורחב העומד והוקטן הפרוץ בהרבה והענין נבדק באופן תמידי ע"י הרבנים המפקחים שלא יהיו שינויים מחמת הבניה)].

יא. בקצה מעקה הגשר חוצה צוה"פ את הכביש היורד לכביש 9 המקבלת עומ"ר ממעקה הגשר עצמו.

יב. וכך ממשיך העירוב ע"י הגדר המקיפה את אתר הבניה, שם חוצה צוה"פ את כביש הגישה הבא מכביש 9 (שמכוון רמת שלמה), ומקבלת עומ"ר מגדר חניון האוטובוסים וגדר אתר הבניה שביחד רחבות יותר מהכביש עצמו.

יג. כביש הגישה הנ"ל גדור בצורת פתח נוספת (ע"מ להכניס את מעבר החציה לכיוון תחנת האוטובוסים שלכיוון רמות) לשטח העירוב, שטח זה אינו נגדר בעומ"ר היות והוא מחוץ לקו העומד, אלא שלדעת החזו"א שיש סתימה מטעם רשות, הרי הוא גדור בעזרת העירוב עצמו, וכמו שעמד על כך הגרי"ד בקונטרס שלפנינו.

יד. ומשם מתחבר העירוב אל הגדר המקיפה את חניון האוטובוסים, בקצה הגדר חוצה צוה"פ עד קיר החומה של רמות א' סמוך לרח' יעקב אלעזר, גם צוה"פ זו נתמכת בעומ"ר ע"י גדר החניון, היות ובסמוך לצוה"פ נעשתה פרצה בגדר ברוחב ד' טפחים שלא תהיה לה שם מחיצה (שתסלק את העומ"ר), וממילא גדר החניון משמשת כעומ"ר לגדור את הפרצה עם צוה"פ.

טו. מכאן ואילך מתחבר העירוב אל העירובים הקיימים ברמות א', רמות פולין, ורמות ד' שכידוע אף הם גדורים בג' מחיצות שאינן נבקעות וממילא אינן מתבטלות בבקעה"ר וגודורות אף את כביש רמות.

טז. בקצה רח' מירסקי ישנה צוה"פ החוצה את הכביש, ונתמכת ע"י העומ"ר הבא מן הצוק יחד עם הגדר המחוברת אליו בסופו מאחר והיו כמה חששות על קצה הצוק אם יכול לגדור בעומ"ר.

במשך הזמן נבנתה גדר אבן לאורך הצוק ע"י העירייה כדי למנוע נפילת אבנים מהצוק, גדר זו עשתה סילוק על העומ"ר הבא מרח' מירסקי, עד שועד העירוב פעל עם נציגי העירייה לבטל שם מחיצה מהגדר במקום שהוא תחת החוט כך שלא תסלק את העומ"ר ולא תקלקל את צוה"פ.

יז. משם מתחבר העירוב עם העירוב השכונתי של רמות ג' ומשם מתחבר עם רמות 06 עד לרמות ב' הסגורים כולם ע"י ג' מחיצות שאינן נבקעות, וממילא גודרות גם את הכביש עצמו מפני בקיעת הרבים, עד לצומת רמות.

יח. למרגלות רמות ב' לאורך הכביש, הוצבו צוה"פ בשביל להוציא את השטח היערי שם שאע"פ שכבר כתב הגר"ד בקונטרס הנ"ל שיש לדון שאין זה קרפף מאחר והוא מקום הילוך ואפשר להסתופף תחת האילנות שם, מ"מ מחמת מעט שטחים קוצניים הנמצאים שם שאותם בין כך היה צריך להוציא, כבר נעשה מאמץ להוציא את כל השטח מן העירוב.

יט. מהצוק שלמרגלות רמות ב' חוצה צוה"פ את כביש הגישה אל כביש 9 ומתחברת אל הגדר הממשיכה מאחורי התחנה עד אחרי המנהרה להולכי רגל שם. צוה"פ זו לא מתבטלת בבקיעת הרבים, אע"פ שלא נתמכת בעומ"ר, היות והיא בתוך ג' מחיצות, שהרי מצד אחד צומת רמות בצידה השני גדורה בעומ"ר, רח' מירסקי הגודר בעומ"ר מצד שני, ומצד שלישי מחיצות רמות ג' וב' שממשיכות הרבה מעבר לצוה"פ.

כ. מפתח המנהרה ממשיך העירוב עם הגדר המקיפה את שטח הגינן שמאחורי התחנה עד שמתחברת אל מעקה הבטיחות שבצידי כביש הגישה היוצא מכביש 9 ומתחבר אל כביש רמות.

כא. כביש זה לא נגדר בעומד מרובה, ולא היה בשטח איזו גדר שתוכל לסייע בגדירת הכביש, לצורך כך פעל ועד העירוב להציב גדר ארוכה בתוך שטח הגינה, הרחבה יותר מרוחב הכביש ומכוונת עם צוה"פ החוצה את הכביש שם, באופן שיש לגדר ג' מחיצות המשמשת כרה"י בפני"ע, כך שצוה"פ נתמכת בעומ"ר שנוצר שם ע"י הגדר. [שטח זה נראה היטב במפה המצורפת למאמר הנ"ל, מפה מס' 3, קווים א-ב, ב-ג המסומנים במפה הם הרוח הראשונה והשניה של אותה רה"י, ג-ד מסמן את צוה"פ החוצה את הכביש, אשר נתמכת באותו עומ"ר, קו ד-ה הוא הרוח השלישית של הרה"י שם, פתח היציאה ממנהרת הולכי הרגל כלול בשטח העירוב].

כב. מקצה הגדר שהוצבה [דהיינו קצה המחיצה ברוח הראשונה, המסומנת במפה הנ"ל באות א'] ממשיך העירוב עם צוה"פ המתחברת אל מעקה הבטיחות הנ"ל המקיף את הגינה [אות ו' במפה הנ"ל], כך שנמצא ששטח הגינה עצמו מחוץ לעירוב, היות והיו שעוררו שייתכן ויש לחוש שם משום קרפף שלא הוקל"ד ואכמ"ל.

כג. בקונטרס הנ"ל דן הגר"ד שצוה"פ א-ו שבמפה אינה גדורה בעומ"ר, וגם אינה בשטח הג' מחיצות של אותה רה"י, והיינו משום ששטח הרה"י מסתיים בקו א-ה המסומן במפה, מאחר ומחיצה ד-ז ארוכה יותר מקו א-ב המקביל לה, ודינה כרה"י

שצידו אחד ארוך שאינו גודר אלא כנגד הקצר דהיינו קו א-ה, ואף שאין הרבים בוקעים דרך צוה"פ א-ו [רק דרך צוה"פ ג-ד] מ"מ יש לחוש שאינה יכולה לגדור רה"ר, ולכן האריך לבאר איך למצוא היתר לגדור אותה בעומ"ר כמו שבאר דבריו בהרחבה ע"ש.

כד. אמנם נמצא פתרון גם לחשש זה, להתיר צוה"פ זו לכתחילה, ע"י שהארכנו לאחרונה את קצה המחיצה המסומנת במפה בנקודה ו' עד שתכנס לתוך שטח הרה"י דהיינו קו א-ה, וכך נמצאת צוה"פ א-ו גדורה כולה בג' מחיצות ושוב אין בה חשש שמתבטלת ע"י רה"ר.

כה. לאחר שנתבאר שצוה"פ ג-ד החוצה את הכביש לא מתבטלת בבקעה"ר ע"י שנתמכת בעומ"ר הנ"ל, מתחבר העירוב לקיר ארוך המסומן במפה מס' 2 באות א-ב, קיר זה משמש כהמשך הרוח הראשונה בתבנית העירוב הכללי ויצר ג' מחיצות של עומ"ר באופן זה, קו א-ב מתחבר עם הקו השמאלי במפה ממשיך עם כל רמות ב' וג' עד שמגיע לרח' מירסקי וחוצה שם את הכביש, כל זה משמש כרוח אחת בעירוב.

כו. משם חוזר העירוב וכולל את רמות ד', רמות פולין ורמות א', ממשיך עם הקו הימני במפה עד שמגיע לבית באייר שבסנהדריה המורחבת, באופן שכל הצד הזה הימני משמש כרוח שניה של העירוב. בבית באייר חוצה העירוב את הכביש, כולל את רח' שפע חיים, אהל יהושע וחוזר חזרה עד שמתחבר עם קו ג-ד המסומן במפה, שגם הוא קיר ארוך המקביל לקו א-ב, באופן שכל זה משמש כרוח שלישית של העירוב.

כז. נמצא, שקטע א-ג המסומן במפה הוא הרוח הרביעית, וצורות הפתח שבין אות א' לג' כולן לא נצרכות להתיר מדאורייתא, מאחר ויש כאן רשות של ג' מחיצות, שהיא רה"י מדאורייתא. היות וקו ג-ד במפה ארוך יותר מקו א-ב המקביל לו, נמצא שקו גדירת הרשות מסתיים בקו ב-ה, כדין מבוי שצדו אחד ארוך שאינו גודר אלא כנגד הקצר.

כח. זוית הקו נקבעה ע"י הגר"ד שליט"א כמבואר בקונטרס הנ"ל יחסית לקו המקביל לו ברוח השלישית, באופן זה נמצא שכל צורות הפתח הגודרות את הרוח הרביעית נכנסות בתוך הג' מחיצות, וממילא אינן מתבטלות בבקיעת הרבים, [חלק

מצוה"פ הסמוכות לקו ג-ד גודרות את כביש הגישה בכניסה לכביש בגין (דרום), אך רובם אינן נבקעות רק גודרות את כביש רמות מהצד].

כט. כביש הגישה שמכביש בגין (צפון) לכביש רמות גזור בצוה"פ שלא מתבטלת, מחמת שהיא בתוך הג' מחיצות.

ל. ומשם ממשיך העירוב עם הצוק שלמרגלות רח' מנחם משיב עד שמתחבר עם סמינר 'דרכי רחל' [הבנין החדש] בסמוך לרמת תמיר. במקומות שהצוק מתחלק לשני מפלסים הוצבה גדר [ע"י מתקיני עירוב הבד"צ] לחבר את שני המפלסים, היות והפרצה שביניהם גדולה מי' אמות.

לא. מגדר הסמינר הנ"ל ממשיך העירוב ומתחבר לעירוב שכונת עזרת תורה דרך רח' שפע חיים, אלא שלצורך הוצאת שטחים שיש לחוש בהם משום קרפף שלא הוקל"ד, הותקנה צוה"פ מגדר הסמינר עד לגדר הפח המתחברת לרמת תמיר, ומשם לרח' שפע חיים.

לב. מרח' שפע חיים ממשיך העירוב עם גדר האבן שלמרגלות שכונת עזרת תורה עד שחוזר ומתחבר עם צוה"פ הסמוכה ל'בית באייר' שם מסתיים תוואי העירוב.

לג. גם הממשיך בכביש רמות אחרי שעובר את 'בית באייר' עדיין גזור הוא בעומ"ר שעם צוה"פ, ע"י העירוב שהותקן שם ביציאה מסנהדרה המורחבת [ומתחזק ע"י ועד העירוב שם], וצוה"פ החוצה שם את הכביש נתמכת בעומ"ר ע"י הגדר של ביה"ס 'חורב'.

לד. באופן זה ההולך בכביש שם מתחבר עם העירובים השכונתיים שם, עזרת תורה, סנהדרה המורחבת, פאגי, וכן הלאה בכל שכונות הצפון עם העירובים השכונתיים.

וזאת למודעי, כי תוואי העירוב הנ"ל מתואר לפי המציאות הקיימת כיום (תשפ"א), אך כידוע יש להתעדכן מפעם לפעם בשינויים המתרחשים תמידים כסדרן, ובפרט לרגלי העבודות המתוכננות בעתיד הקרוב לצורך בניית מסילות הרכבת הקלה באיזור זה, ולכן יש להתעדכן מידי שבוע אודות תקינות העירוב במספר טלפון 074-796-4689

העירוב
בכביש
רמות



הגאון רבי ישראל דזימיטרובסקי

שיפור העירוב שנעשה בכביש רמות

- | | |
|-----|--|
| ח. | שיפור מחיצות העירוב סביב כביש רמות ע"י היקף של עומ"ר 37 |
| ט. | כיצד יש לחשב את העומד נגד הפרוץ בכביש רמות 38 |
| י. | מחיצות צוה"פ שאינן נבקעות האם יכולות לגדור רה"ר 39 |
| יא. | סתימה של רשות האם נחשבת כמחיצה 41 |
| יב. | עומ"ר בפרצה יותר מעשר 43 |
| יג. | אופנים שאין העומ"ר יכול לגדור את צוה"פ 43 |
| יד. | צוה"פ שנוטה באלכסון מהקו של המחיצה 45 |
| טו. | צוה"פ שהיא חיצונית למחיצה האם שייך אופן שתצטרף אליה ... 48 |
| טז. | בענין פי תקרה של גשר האם עושה סילוק מחיצה 50 |
| יז. | סיכום הנדונים בענין הטלטול בכביש רמות. 51 |
| יח. | מסקנת הדברים העולה מכל האמור 53 |
| יט. | בענין חיבור שכונת רמות לעיר לענין תחומין 54 |
| כ. | מפות ושרטוטים 57 |
| כא. | הוספת הגאון רבי שלום יוסף גלבר שליט"א 60 |

ח

שיפור מחיצות העירוב סביב כביש רמות ע"י היקף של עומ"ר

לאחרונה נעשה שיפור בהיקף המחיצות סביב כביש רמות בזה שהקיפו אותו במחיצות של עומ"ר בכל משך הכביש, (שלא כמו בעבר שהיו חלקים בכביש שהעומ"ר שם לא היה ברור ונזכיר אותם בהמשך בתוך הדברים), וגם ניתקו אותו מכביש בגין וכביש 9 שבהם יש חששות גדולים יותר. הצורך בהיקף עומ"ר סביב כביש רמות גדול יותר מאשר רוב הרחובות בירושלים כיון שהוא כביש ראשי המשמש את תושבי ירושלים שהם למעלה מסי' רבוא ליציאה מחוץ לעיר, ומלבד זה גם דינו כסרטיא שלרמב"ן ועוד ראשונים שהובאו בבה"ל סי' שמ"ה ס"ז נחשב כשל סי' רבוא גם אם אין עוברים בו סי' רבוא בפועל. אמנם לכאורה נראה ששייך בו ההיתר של מבואות שאינם מפולשים ביושר כיון שברובו הגדול מוקף מחיצות לכל אורכו וגם מתעקם באופן הניכר כמה פעמים (ראה מפה מס' 1). שאר הכבישים הגדולים בירושלים טעונים בדיקה בכל כביש לגופו לכל אורך הכביש (ראה לעיל סעי' ד'). כאן המאמר עוסק במי שבא לטלטל מרח' בר אילן דרך כביש רמות לרמות או מרח' שפע חיים לרמות, וכפי שנבאר נראה לעיקר שנחשב כמוקף בעומ"ר מג' רוחות בכל משך הכביש. ולענין הטלטול למעשה יבואר בסעיף י"ח.

העומ"ר של כביש רמות מתחיל ברמות ד' בצומת של רח' מירסקי. המחיצות של סוף רח' מירסקי משמשות כעומד מרובה כנגד רוחב הכביש שנסתם ע"י צוה"פ, [המשך כביש רמות מפינת רח' מירסקי צפונה (לכיוון גבעת זאב) לא נתקן עדיין בעומ"ר]. משם הכביש לאורך כל רמות גדור משני צידיו ע"י השכונות שסותמות מן הצדדים. לאחר שהכביש יוצא מרמות יש המשך מחיצות של עומ"ר בצד המזרחי של הכביש (בצד שכונת רמת שלמה) לכל אורכו עד צומת בר אילן, ובסוף כביש רמות ליד רח' ים סוף, סמוך לבית באייר, עשו תיקון של עומ"ר לרוחב הכביש, וכפי שנבאר להלן סעי' י"א. אולם עדיין אין זה מספיק ליצור עומ"ר סביב כל הכביש כיון שהכביש מתעקם (ראה סעי' ט') וצריך שבכל נקודה בכביש יהא היקף של עומ"ר מג' צדדים, לכן בדרך כלל היה צורך במחיצות גם בצד השני של הכביש. אמנם ישנו קטע שאין בו עומ"ר ברור של מחיצות בצד השני ושם נמצא פתרון של עומ"ר באופן אחר (ראה סעי' י').

ע"י בניית העומ"ר התעוררו כמה נדונים הלכתיים, ובמאמר זה נדון בהם לפי נושאים.

ט

כיצד יש לחשב את העומד נגד הפרוץ בכביש רמות

כדי שההולך לכל אורך כביש רמות יחשב כמוקף בעומ"ר אין מספיק לעשות מחיצות של עומ"ר בתחילת הכביש ובסופו במקום הבקיעה בלבד, ולגדור את שאר היקף הכביש ע"י צורת הפתח בלבד, דזה אינו מכמה טעמים, חדא שהמציאות היא שהכביש נבקע בכל ד' רוחותיו וא"כ צריך שלפחות ג' רוחות יהיו גדורות ע"י עומ"ר, ושנית נראה שגם רוחות שאינן נבקעות צריכות גידור של עומ"ר, וכמו שנבאר להלן בסעי' י'.

והנה, צורת הרשות בכביש רמות אינה צורה פשוטה של ד' רוחות, שהרי הכביש מתפתל כנראה במפה מס' 1, וכיון שצריך היקף עומד מרובה מג' רוחות צריך לברר את כיוון הרוחות של הכביש, שהרי הגע עצמך, רשות העשויה כמבוי כמין רי"ש או כמין חי"ת ודאי שאין עומד ברוח מזרח יכול לגדור פרוץ ברוח דרום שהרי כל רוח נידונה לעצמה, וה"ה ברשות מתפתלת שהרי היא משתנה מרוח לרוח וצריך לברר אלו עומדים יכולים לגדור את אלו פרצות. ונראה שרשות המתפתלת, כל חלק ההולך בקו ישר ואפי' מתעגל מעט בפחות מ-45 מעלות נידון כשייך לאותה רוח, כי כל רוח משתנה מחברתה בשיעור 90 מעלות, ובפחות מ-45 מעלות נוטה יותר לרוח הראשונה. אבל כשיש התעגלות בשעור של 45 מעלות ומעלה נחשב שהרשות משתייכת לרוח אחרת, ועומד שברוח זו אינו יכול לגדור פרוץ ברוח השניה. ולכן במפה מס' 1, אורך הכביש מנקודה א' לנקודה ב' נראה שנידון כשייך לאותה הרוח, ומה שמעבר לקטע זה משני הצדדים יש לחשוש שכבר משתייך לרוח אחרת. לפ"ז מחיצות שבקו ב-ג לא יוכלו לגדור פרצות שבקו א-ב. לכן בנד"ד היה צורך להגדיל את מחיצות העומד שבקו א-ב כדי שיהיו מרובות על הפרוץ שבקו זה (אעפ"י שהיה עודף של עומד בהמשך הכביש משני הצדדים), וזה נעשה ע"י שצרפו למחיצות של קירות התמך שבצד הכביש

(סמוך לפנייה לרמת שלמה) את מחיצות התעלה הסמוכה להן, ובכך הגדילו את שיעור המחיצות וממילא הקטינו בזה גם את שיעור הפרצות. עיין הערה¹⁰.

[ולפי מה שנמדד נמצא, שאורך העומד של קיר התמך עד סוף התעלה 216 מטר. ואח"כ 174 מטר פרוץ. ומשם מחיצת העומד של הכביש המשמש כגשר (מעל כביש 9) 113 מטר, והפירצה שאחריה 98 מטר. (כיום הפחים מתחברים גם מלמטה לעומד, ועוין היטב במפה 2. לאחר שיסירו את הפחים יש תכנית לפתרון אחר)].

עוד יש להזהר שבמקום שהרחוב מתעגל לרוח אחרת יש לשער את נקודת הגבול שמשם הרחוב משתייך לרוח השניה, והעומד והפרוץ שמשני צדי הנקודה לא יוכלו לגדור זה את זה אעפ"י שסמוכים זה לזה וההתעגלות ביניהם אינה ניכרת כ"כ, (ויש להרחיק מעט באופן שיצא מן הספק), וכגון נקודה ב' במפה 1 נראית נקודת הגבול שבין רוח א-ב לרוח ב-ג, ולכן עומד שבקו א-ב לא יוכל לגדור פרוץ שבקו ב-ג, וכן להיפך, אפי' שסמוכים זל"ז.

,

מחיצות צוה"פ שאינן נבקעות האם יכולות לגדור רה"ר

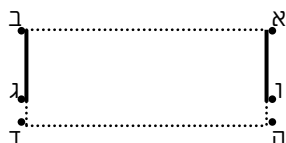
הבאנו דעת החזו"א ועוד אחרונים שגם לרבנן צריך מחיצות של עומ"ר בדוקא כדי לגדור רה"ר. ויש להסתפק האם צורך זה דוקא ברוחות שבהן יש בקיעה, אבל ברוח שאין בה בקיעה יועיל לגדור גם ע"י צוה"פ בלבד, או שבכל אופן צריך שכל הג' רוחות

¹⁰ ואעפ"י שהתעלה מתעגלת מעט החוצה ונמצא שצוה"פ חיצונית למחיצה לא חששנו לזה כיון שצוה"פ עצמה הולכת לפי היושר של הרשות, וכפי המבואר בסעי' י"ד.

עוד יש להוסיף שאעפ"י שיוצאים כמה רחובות מכביש רמות לצדדים אין לטעון שיש לחשוש שהכביש איבד לגמרי את צורת הרשות שלו ולא נוכל לדון בו עומ"ר על הפרוץ אלא בקוים ישרים ממש, (ובקו ישר, תמיד הרוב גודר את המיעוט אפי' אם תופס שתי רוחות כמבואר בחזו"א סי' עב סק"ד ציור קכז), ובנד"ד העומדים והפרצות אינם בקו ישר ממש כיון שהולכים בעגול מעט. אולם זה אינו, שבדאי אין הרחובות היוצאים מן הצדדים משנים את צורת הרחוב האמצעי הארוך, שהרי הרחובות מן הצדדים הם כמו רגלי מבוי העשוי כמין חי"ת שאין חלק אחד משנה צורתו של החלק השני וכמשי"כ לעיל, ושפיר יש צורה לרשות, ולפי צורתה צוה"פ אינה נוטה באלכסון החוצה. ומצד החשש שאולי מחיצות עגולות אינן יכולות לגדור הפרצה כיון שהולכות בקרן זווית, יתבאר בסעי' י"ד שאין לחוש לזה.

יהיו גדורות על ידי עומ"ר. ספק זה התעורר בקטע מכביש רמות שהיה קשה למצוא בו עומ"ר מג' רוחות שמקיף אותו, אבל היה בו ברוח השלישית היקף צוה"פ שאינה נבקעת.

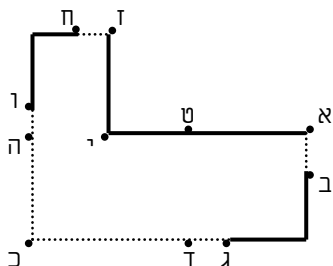
ויש להקדים שיש בנדון זה שני אופנים:



ציור 1

א. ציור 1, הרבים בוקעים ברוחות שבקו ג-ד ובקו ה-ו. ברוחות אלו יש עומ"ר על הפרוץ, וברוחות האחרות שאין בהם בקיעה, בקו א-ב ו-ד, אין מחיצות ממש רק צוה"פ. באופן זה נראה להחמיר שלא מהני, ומשני

טעמים. חדא לדעת כמה ראשונים (רש"י ורא"ש בסוכה דף ז' והר"ן בעירובין י"א, וכן כתב המ"ב בשם האחרונים בסי' תר"ל סקכ"ב), העומ"ר נמדד לפי ההיקף הכללי של הרשות מד' רוחות מלבד דין העומ"ר הפרטי שבכל רוח, ולשיטתם אין כאן עומ"ר גם ברוחות הנבקעות כיון שביחס להיקף הכללי הפרוץ מרובה. שנית, כיון שלהפקיע כח הרבים צריך עומ"ר, וצוה"פ היא מחיצה גרועה וכמש"כ הריטב"א בדף כ"ב והתוס' בדף ו', יתכן שלא יועיל העומ"ר ברוחות הנבקעות כיון שכלל הרשות נסמכת וגדורה ע"י צוה"פ ולא ע"י מחיצות של עומ"ר.



ציור 2

ב. ציור 2, הרבים בוקעים בפתחים המסומנים א-ב, ג-ד, ה-ו, ז-ח, וכנגד כל הפתחים שהרבים בוקעים יש עומ"ר מג' רוחות, והיינו פתחים א-ב וג-ד גדורים בעומר מג' רוחות, וכן בצד השני. אבל בהמשך הרחובות אין עומ"ר מג' רוחות, שהרי השטח המסומן ט-ד-כ-ה-י גדור בשתי רוחות ד-כ וכ-ה ע"י צוה"פ. אופן זה עדיף על האופן הקודם כיון

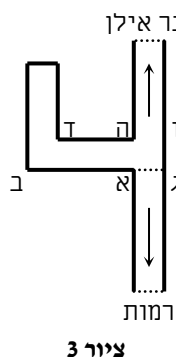
שבמקום הבקיעה יש היקף גמור של עומ"ר מג' רוחות ורק בחלק שאין בו בקיעה ההיקף מתבסס על צוה"פ, וכיון שצוה"פ היא מחיצה גמורה מצד עצמה ורק אין בכוחה לבטל בקיעת הרבים וכמש"כ הרמב"ן במלחמות והריטב"א (בדף כ"ב) שהרבים במקום הבקיעה מפילים המחיצות, והיינו שמנתקים את החיבור בין הצדדים, אם כן בחלק שאינו נבקע לכאורה מסתבר שצוה"פ אינה מתבטלת.

אולם אעפ"כ יתכן שצורת הפתח היא מחיצה גרועה ואין בכוחה לבטל בקיעת הרבים אפי' מן הצד, וכעין מש"כ תוס' בדף כ"ב שמחיצות בידי שמים אינן גודרות רה"ר אפי' מן הצד, (אמנם הריטב"א עצמו כתב בסוכה דף ז' שצוה"פ היא מחיצה גמורה אפי' לענין סוכה וכ"ד הרא"ש שם לענין הדאורייתא אולם אחרים חולקים, וצ"ע). ולפי זה במפה מס' 2 קטע הכביש מהכניסה מכביש ארזים לכביש רמות עד הפניה לכביש בגין מנקודה א' לנקודה ג' במפה אין בו באופן הפשוט עומ"ר מג' רוחות, אבל יכלו לסדר בו עומ"ר על החלק הנבקע ואת שאר הרוח שבקו א-ג היה אפשר לגדור ע"י צוה"פ בלבד כמו באופן של ציור 2, אלא שאין זה ברור וכנ"ל. למעשה מצאו דרך אחרת להחשיבו מוקף מג' צדדים כיון שמשני צדי הכביש בקו א-ב וג-ה ישנן מחיצות שהן מרובות על צורות הפתח של רוחב הכביש, ובצרוף המחיצות מהצד השני של הכביש יש עומ"ר מג' צדדים, ולקמן סט"ו נביא שמחלף ארזים בפני עצמו גדור רק באופן של ציור 2.

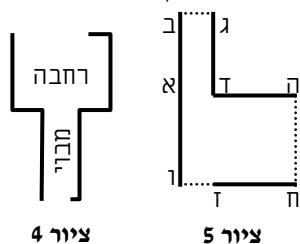
יא

סתימה של רשות האם נחשבת כמחיצה

נידון נוסף שהתעורר היה בקטע של כביש רמות מהפניה לבגין (בנקודה ג' במפה 2) עד בית באייר הסמוך לרח' ים סוף (בנקודה ד' במפה 1). קטע זה של הכביש לא היה בו היקף מחיצות של עומ"ר מג' רוחות (בהמשך הכביש לצד רמות יש עומ"ר כמש"כ לעיל סעי' ח' וכן לצד השני יש עומ"ר כמו שנבאר בהמשך). באור הדבר הוא שהכביש אמנם גדור במחיצות משני צידיו, אבל לא היה בו עומ"ר בפתחי הרחובות אלא רק צורות הפתח, ונמצא שלא היה מוקף מחיצות ממש אלא משתי רוחות. אמנם ליד בית באייר היה עומ"ר כנגד רוחב הכביש ואת הכביש גדרו ע"י צוה"פ, אולם עומד זה היה נראה כלפי הכביש מכיוון בר אילן ולא כלפי הצד של רמות, צורתו כמו ציור 3. מחיצה א-ב נראית לכיוון בר אילן ולא לכיוון רמות ואת פרצת א-ג גדרו בצוה"פ. מאידך היה עומ"ר הנראה לכיוון רמות בקו ד-ה בציור, אבל את פרצת ה-ו לא גדרו בצוה"פ (ואח"כ גדרו גם אותה בצוה"פ). באופן זה אין בעצם מחיצה לחלק שמצוה"פ זו והלאה לכיוון רמות כיון שהיא נראית מבחוץ כלפי רמות ואינה נחשבת מחיצה. אולם אעפ"כ יל"ד שהפרצה ליד בית



באייר תחשב כסתומה, שכיון שהרשות שכלפי בר אילן נחשבת סתומה מכח ג' מחיצות של עומ"ר, ממילא סותמת היא את הרשות השניה שנמשכת ממנה, וזו היא דעת החזו"א בסי' קז סק"ה, ולדעתו בניד"ד לא נצטרך לעשות תיקון נוסף כיון שהחלק שכלפי רמות כבר סתום ע"י מחיצות מג' רוחות, אלא שמתקני עירובים נוהגים להחמיר בזה במקום שאפשר לצאת דעת המפקפקים בזה. עיין הערה¹¹.



בקטע הנ"ל של הכביש היתה אפשרות נוספת לדון שהוא מתוקן מחמת מקום נוסף שיש בו סתימה של רשות, כיון שצד הכביש לכיוון רמות בנקודה ג' במפה 2 נסתם מכח הרשות שגובלת בצידו, וצידו כמו בצויר 5. כביש דידן הוא רשות א-ב-ג-ד בצויר, ונסתם מכח

¹¹ החזו"א התקשה במש"כ מדברי התוס' ועוד ראשונים בדף כב ע"א שכתבו שלר' יהודה הסובר שתי מחיצות דאורייתא ורה"ר העוברת ביניהם מתבטלת, מ"מ אם ישנן רחובות בצורת שתי וערב, העומד באמצע הפילוש נחשב כאינו מוקף במחיצות, כיון שכנגדו בכל הד' רוחות אין מחיצות ממש רק דלתות שאינן ננעלות, וקשה שהרי המקום סתום מכח ד' הרשויות שסביבו שסותמות אותו. וכתב החזו"א שם לתרץ, וכ"כ גם בשו"ת וחי'דושים (בכתבים סי' תפה), שכ"ז לר' יהודה ששתי מחיצות עושות רה"ר, אבל לדין שג' מחיצות עושות רה"ר חשיב סתימה גמורה. ונראה שסברתו היא, שלר' יהודה רה"ר אינה מכח שהמקום סתום אלא משום שמוקף שתי רוחות. אולם כיון שאין חילוק זה ברור (וע"ע בשו"ת משנת ר' אהרן סי' ו' ססקי"ב שחלק על החזו"א אבל אינו מבואר אם גם בפרט זה), נוהגים מתקני העירובין לעשות מחיצה ממש.

ולכא' יש לפקפק בדברי החזו"א מעוד טעם, שאעפ"י שעיקר יסודו של החזו"א שסתימה מטעם רשות נחשבת כסתימה הוא דבר מסתבר מאד, וגם החזו"א בכתבים סי' תפה הוכיח כן מדין מבוי הכלה לרחבה בדף ח' שהמבוי נסתם מכח הרחבה ואעפ"י שבדרך כלל כלפי המבוי אין הרוח הנגדית סתומה בעומ"ר אלא בפס ד' וגם המבוי בצד השני שלו בדרך כלל סתום רק בלחי כמו בצויר 4 ונמצא שמי שעומד במבוי אינו רואה אלא שתי מחיצות שלמות משני צידיו, והרי צריך לפחות ג' מחיצות של עומ"ר, ובע"כ נסתם מטעם רשות. אמנם לענין בקיעת רבים י"ל שכיון שהעומד באמצע הפילוש אינו גדור במחיצה גמורה רק בסתימה "מטעם רשות", ובמציאות המקום פתוח, דמי לצוה"פ שאינה סותמת המקום, ולכן אין בכח סתימה זו לבטל בקיעת הרבים. ואעפ"י שהמקום מוקף מסביב במחיצות יתכן שבאמצעו יהא רה"ר, וכמו שמצאנו במחיצות בידי שמים לתוס' בדף כ"ב שאינן גודרות רה"ר שבאמצען, וכמו פלטיא לרשב"א בעבוה"ק שאין המחיצות מסביב גודרות אותה. אולם החזו"א לא ס"ל לחלק בזה, וטעמו, שכיון שהרשות סתומה מסביב ע"י מחיצות שאינן מתבטלות ע"י רה"ר, ממילא סותמת את כל מה שבתוכה, ולכן העדיף לידחק בדברי התוס' ולקיים את דבריו, וצ"ע בזה.

הרשות שבצידו, א-ה-ו-ח. אבל כיון שמחיצה ד-ה שברשות זו היא נראית מבחוץ כלפי הכביש והוא אינו רואה אלא שתי מחיצות שאינן יכולות לגדור המקום, נמצא שאין כאן סתימה של מחיצות ממש אלא של רשות, ולכן לא הכשירו את התיקון באופן זה ועשו תיקון של עומ"ר ממש בצד השני של בית באייר שיהיה נראה העומד גם מכיוון רמות וכנ"ל.

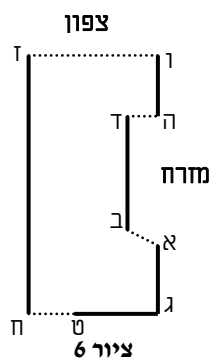
יב

עומ"ר בפרצה יותר מעשר

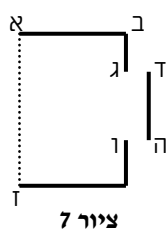
בתיקון שעשו ליד בית באייר (פינת ים סוף) שיהא עומ"ר הנראה לכיוון הפונה לרמות, עשו תיקון ע"י שהוסיפו מחיצה של צוה"פ לעומד מרובה שכבר היה קודם לכן. קו ד-ה בציור 3 הוא העומ"ר והוסיפו לו צוה"פ בקו ה-ו לרוחב הכביש, ובאופן זה רח' ים סוף סוגר את כביש רמות בעומ"ר ע"י היקף המחיצות סביב רח' ים סוף שחוזר ומתחבר לכביש רמות. אמנם כל תיקון זה הוא לחשוש למשכנות יעקב סי' קכא והסכים לו בשו"ת משנת ר' אהרן סי' ו' שפרצה יותר מ' פוסלת העומ"ר מדאורייתא וע"י צוה"פ חוזר כח העומד לגדור גם פרצה יותר מ' (כיון שעושה את המקום כפתח). אולם דעת החזו"א שפרצה יותר מ' פוסלת רק מדרבנן, וכ"כ הבה"ל בסי' שס"ב ד"ה "כשכל" בשם הפמ"ג, ולשיטתם א"צ לתיקון זה. ולמעשה עשו צוה"פ לצאת ידי כל הדעות, ובפרט שכאן לדעה קמייטא בשו"ע אפי' עומ"ר לא מהני ראוי לחשוש יותר.

יג

אופנים שאין העומ"ר יכול לגדור את צוה"פ



בקו העירוב הקודם היו לאורך כביש רמות שני מקומות שהחיבור בין חלקי מחיצות העומד היה ע"י צוה"פ באופן כזה שיש לחשוש שהעומד לא יכל לגדור את צוה"פ וממילא נשאר המקום כמו שגדור רק ע"י צוה"פ. מקום אחד היה בצוה"פ אלכסונית שהיתה מעט לפני הפניה לרמת שלמה למי שבא מכיוון בר אילן. צוה"פ זהו חיברה את המחיצה שהלכה לאורך הכביש עם גדר הבטיחות ההולכת באמצע הכביש לאורכו, וצורתה כצוה"פ 6. צוה"פ א-ב חיברה את מחיצת א-ג עם מחיצת



ב-ד. מקום שני היה בחיבור ע"י צוה"פ שבין סוף גדר זו (מול התחנה של צומת רמות, לגדר שבצד הכביש הנמשכת עד רמות וכמו בצויר 6, צוה"פ ד-ה מחברת את מחיצת ב-ד למחיצת ה-ו. הבעיה בחיבור הראשון שעומד א-ג שברוח מזרח אינו יכול לגדור את צוה"פ א-ב כיון שהזווית שלה היתה למעלה מ-45 מעלות לרוח השנייה ונידונת כמשתייכת לרוח השנייה (הצפונית) בצויר, והכלל הוא שאין עומד שברוח זו יכול לגדור פרצה ברוח אחרת וכמש"כ לעיל. עיין הערה¹².

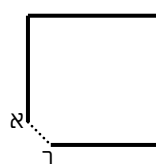
ואם נבוא לגדור מצד עומד ב-ד שבצויר 6, גם הוא אינו יכול לגדור את פרצת א-ב, ומשני טעמים. חדא, שאין הפרצה ברוח של העומד כנ"ל. ושנית, שהיא חיצונית לעומד, וכמו שנבאר לקמן. ואם נבוא לגדור מצד המחיצה שברוח צפון שנמצאת באותה רוח של הפרצה ג"כ לא מהני כיון שבעבר היה כביש רמות גדר משני צידיו בצוה"פ ולא מהניא במקום בקיעת רבים וכמש"כ בהערה (ואמנם גם בעבר כנראה היתה סתימה של עומ"ר בלי צוה"פ משני הצדדים ואכמ"ל). וגם בצד השני ביחס לצוה"פ שבקו ד-ה ישנם הפקפוקים הנ"ל. אמנם כעת בלא"ה עשו את צוה"פ באותו קו של העומדים ועיין בסעי' הבא.

¹² ואעפ"י שנכתוב לקמן שמחיצה חיצונית גודרת צוה"פ שלפנים הימנה, כ"ז דוקא כשהיא באותה הרוח של המחיצה. ואעפ"י שמצאנו בסי' שנח סעי' ו' שפרצה בין שתי מחיצות נגדרת מכוחם (עיי"ש בבה"ל ד"ה באורד), כמו בצויר 7 פרצת ג-ד שבין מחיצת ד-ה ומחיצת ב-ג נסתמת מכוחם אעפ"י שאינה באותה הרוח, נראה ששם סיבת הגידור משום שכיון שכל הרשות גדורה רואים הרוח הסתומה ע"י מחיצת א-ב שסותמת כנגדה פנימה עד נקודה ג' וחוזרת וסותמת הפרצה שבצידה, וכמש"כ החזו"א בסי' סה סקמ"ה בד"ן חצר קטנה שנפרצה לגדולה שהחצר הסתומה גודרת הפרצה שבצידה, דאין לומר שרואים כאילו מחיצה ה-ד מתעקמת וגודרת פרצה ג-ד דס"ס רוח ג-ד פרועה לגמרי ובע"כ שיש חשיבות עומד מרובה ברוח זו שגודר את הפרצה, ובמחנה ישראל עמ' פד הבאתי גם ראיה לזה, וכיון שהמחיצה הנמצאת ברוח של פרצה א-ב בצויר 6 (הנמצאת ברוח צפון של הרשות) היא צוה"פ שבקו ו-ז (הנמצאת ג"כ ברוח צפון) שסותמת ממנה ולפנים עד פרצת א-ב, לא מהני לגדור בניד"ד, כיון שצוה"פ אינה מועילה לגדור במקום בקיעת רבים (ואם שאר הרוחות היו של עומ"ר לכאורה תלוי בנידון אם מחיצה מטעם רשות מהני עיין סעי' י"א).

יד

צוה"פ שנוטה באלכסון מהקו של המחיצה

בתיקון שנעשה בכביש רמות היו מקומות שצוה"פ שהתחברה למחיצה לא היתה ממש לפי המשך קו המחיצה, וכגון מקום שהמחיצה הולכת בעיגול מועט (כמו בקטע א-ב במפה מס' 1 שעשו שם כמה צורות הפתח), ונמצא שצורות הפתח שעשו בפרצות



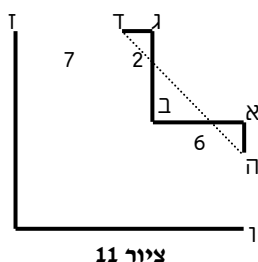
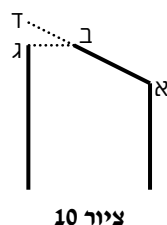
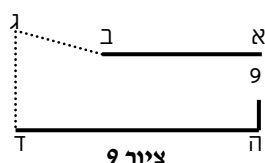
ציור 8

נחשבות כגודרות קרן זווית, שכן כל פרצה במחיצה עגולה נחשבת כפרצה בקרן זווית, וכמש"כ החזו"א סי' קיא סק"ד. ובתחילה היה גם מקום שצוה"פ נטתה מקו המחיצה באלכסון פנימה או החוצה ומלבד מה הפקפוקים שכתבנו לעיל יש גם לדון שאולי יש לפסול משום שהפרצה היא בקרן זווית ואעפ"י שצוה"פ מהני בק"ז מ"מ

אפשר שהמחיצות אינן מתיחסות לפרצה ולא יועיל העומד לגדור אותה. ונראה שכיון שלגבי צוה"פ אין חסרון במה שנמצאת בקרן זווית כמש"כ תוס' ו' ע"א שצוה"פ גודרת קרן זווית כציור 8, ויש חיבור בין הצדדים ע"י צוה"פ בפרצת א-ב, לכן גם מהני העומד כלפי הפרצה, ונחשב שיש לפרצה זו עומד"ר שגודר אותה. עיין הערה 13.

¹³ יש מקום להסתפק בזה האם נחשב שיש עומד"ר כנגד צוה"פ או שאין העומד מתיחס לצוה"פ זו, שהרי העומד מצד עצמו אינו גודר באלכסון וכעין מש"כ בחזו"א (שו"ת וחיידשים כתבים תפב, וכן בסי' עד סק"י), שאם פרצה יתירה מ"י היתה פוסלת בעומד"ר מדאורייתא גם צוה"פ לא היתה מועילה, וכ"ד הבית אפרים סי' כז, (אמנם המשכנ"י סי' קכא חולק בזה). והנפ"מ בזה היא, שאם אין לצוה"פ זו חיזוק של העומד, הרי אם בני רה"ר יבקעו דרך צוה"פ זו יחשב כבוקעים צוה"פ בלבד ובטלה צוה"פ כמש"כ לעיל סעי' ב' אות ג', וגם אם אינם בוקעים יש לחוש לפסול בזה, עיין לעיל סעי' י'.

ומסתבר שבנד"ד כו"ע יודו שאחרי שצוה"פ מועילה בקרן זווית יצטרף העומד לצוה"פ ותחשב הפרצה כגדורה גם מכח העומד, והטעם בזה שכיון שמצד עצם המחיצות יכולים העומדים לגדור הפרצה שבק"ז, שהרי אם היו עומדים באמצע הרוח היו גודרים הפרצה וכמש"כ החזו"א סי' עב סק"ה (ובהע' ח' נבאר טעם הדבר), א"כ כל הסיבה שאינה נגדרת כשהיא בק"ז של הרשות הוא משום שלפי צורת הרשות אינן נמשכות אלא לפי קו ריבוע הרשות ואינן פוגעות זו בזו וכל מחיצה שאין מחיצה כנגדה שתוחמת את גבול הגידור שלה אינה יכולה להתפשט וכן באר החזו"א שם. וא"כ באופן שיש צוה"פ בק"ז שאינה מתבטלת מצד עצמה הרי שוב יש גבול למחיצות וחוזרות וגודרות את הפרצה שבק"ז, ואין כאן טענה שהפרצה נחשבת ברוח אחרת דכיון שהרשות מרובעת הרי צוה"פ חייבת להשתייך או למחיצה שבצד זה או שבצד השני, וכן לעולם כשיש מחיצה ברוח אחת ומתחברת אליה צוה"פ שנוטה באלכסון פנימה לתוך הרשות שפיר נגדרת צוה"פ האלכסונית ע"י העומד וניתרת בעומד"ר כמו שרואים



אולם נראה שכל זה הוא כאשר באים לגדור את פרצת א-ב ע"י עומד א-ג (בציור 6), אבל איפכא, שהעומד פנימי וצוה"פ חיצונית כמו עומד ב-ד בציור 6 ביחס לצוה"פ א-ב, וכן עומד א-ב ביחס לצוה"פ ב-ג בציור 9, נראה שלא

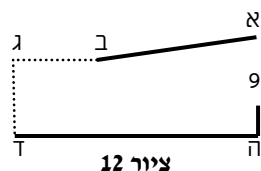
יועיל, דאין סברא ומקור לומר שכח הגידור של המחיצה מתפשט החוצה, ולכן בתיקונים שנעשו בכביש רמות היתה הקפדה שהעומד שגודר את צוה"פ יהא תמיד חיצוני לצוה"פ, ובאופן זה גודר גם כאשר צוה"פ הולכת באלכסון

פנימה. ושמעתי שיש שהקלו גם בצוה"פ שפונה באלכסון החוצה כיון שהכל אותה רוח, אמנם אין נראה כן וכמו שנבאר בהערה¹⁴.

בפרצה בק"ז שאעפ"י שאין הפרצה באותו קו של המחיצה ראויה היא להגדר מכוחה באופן שלא יהא חיסרון של ק"ז וכמשי"כ, ובתנאי שתהא באותה הרוח של המחיצה וכמשי"כ בסעי' יג.

ולמבואר נראה שגם החזו"א יודה דלא שייך כאן טענת כשל עוזר נפל עוזר, שהרי כך היא צורת הרשות ומדוע נימא שנתייחס תחילה רק לצוה"פ ונימא שהיא תתבטל תחילה, ומה שחלק החזו"א על המשכנ"י בענין פרצה יתירה מעשר הוא משום שחסר בעצם כח העומד לגדור פרצה גדולה כזו ולכן גם לאחר שיעשה צוה"פ בפרצה הגידור של הפרצה אינו מכח העומד אלא רק מכח צוה"פ, (והמשכנ"י ס"ל שצוה"פ מחשיבה את הפרצה לפתח גם ביותר מעשר ונידון כמו פחות מעשר והחזו"א והבית אפרים לא ס"ל כן וסברי שאם יש גבול לפרצה לא תועיל צוה"פ להחשיב אותה כמו פחות מעשר).

¹⁴ לכאורה יש להקשות על דברינו שחזינן שיש בכח המחיצה לגדור פרצה שהיא חיצונית לה, ממה שמתבאר מהחזו"א סי' ע"ב סק"ה שמחיצה א-ב בציור 10 גודרת פרצה ב-ג וכתב שם שאין זו פרצה בקרן זוית, אבל עדיין יקשה דאיך אפשר לגדור פרצה שהיא חיצונית לעומד, ומוכח לכאורה שיכולה לגדור פרצה חיצונית. אך נראה שלא קשיא כלל, דלפי האמת נידונת פרצה זו כפנימית למחיצה, והטעם בזה שהרי אם המחיצה השמאלית היתה ממשיכה מעבר לנקודה ג' ומגיעה לנקודה ד' בציור, שפיר היתה נגדרת ע"י עומד א-ב כמשי"כ החזו"א סי' עב סק"ה ציור קכז, ואין כאן טענה שהיא חיצונית לעומד כיון שזוהי צורת הרוח בקו זה, ולכן בעיני שרוב הפרצה תהא גדורה ע"י מחיצה שאחרת תחשב עדיין פרצה בק"ז וכמשי"כ החזו"א שם. ולפי זה כ"ש שיכולה לגדור פרצת ב-ג שהיא יותר פנימית ברשות, והטעם בכ"ז שכיון שרוב הפרצה גדורה במחיצה יש בכוחה לשנות חלק זה של הרשות ולתת לו צורה כפי קו העומד בחלק זה. ונראה שבנידו"ד לכו"ע לא תועיל צוה"פ להטות את המחיצה החוצה



אמנם אם לפי צורת הרשות כיוון המחיצה הוא לפי הקו של צוה"פ נראה שיועיל, כמו בציון 12, עומד א-ב יכול לגדור צוה"פ בקו ב-ג אעפ"י שלפי כיוון מחיצה א-ב צוה"פ ב-ג

לכונן שלה שלא כמו בצוה"פ שנוטה פנימה שכתבנו בהע' הקודמת שמהני לכונן, כיון שכאן העומד אינו תוחם כלל את הצד החיצון וגם בצרוף צוה"פ אינו יכול לגדור אותו.

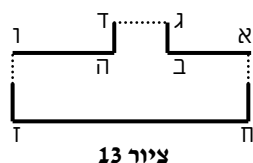
ובהאי ענינא נראה לבאר מש"כ החזו"א בסי' סה סקל"ו בענין מבוי עקום שפרצתו יותר מעשר או שהפרוץ מרובה על העומד שאעפ"כ מהני לגדור הפתחים בפס ד' (ובאופן שע"י צרוף הפס ד' לעומד התחתון הפרצה תתמעט לעשר וכן יהא עומ"ר), ואעפ"י שכל מבוי בפנ"ע (משני חלקי המבוי העקום) אין בו ג' מחיצות של עומ"ר וכיצד בצרוף שניהם מהני, ובאר החזו"א שרואים את המחיצה השבורה של המבוי (בציון 11) היינו קו ה-א-ב-ג-ד, כאילו היא מחיצה אחת אלכסונית בין אות ה לאות ד, (ואעפ"י שציון לג שבחזו"א אינו בדיוק כך אולם בע"כ כך הוא הבאור, ומה שצירי שם את הקו האלכסוני מתחת למבוי בא לומר ששזה זה לזה), וכאלו עומדת בקו האלכסוני שבין נקודה ז' לנקודה ו' בציון כמש"כ שם ציורים לג, לד. והדבר צ"ע כיצד אפשר לראות כן, הרי הקו שבין נקודה ד' לנקודה ה' הוא חיצוני בהרבה מקו ו-ז וכיצד יכול לגדור אותו בעומ"ר. ועוד שכלפי שני הפתחים של המבוי הפרוץ מרובה. אולם הבאור הוא שכיון שצורתו היא כמו המחיצה האלכסונית שבציון 10 הרי היא יכולה לגדור הפרצה שבצידה וכמו שבארנו שם שהפרצה נגדרת בעומ"ר, ואעפ"י שיש עומ"ר רק כלפי הפתח העליון סגי בזה, שהרי על ידי כן הרשות גדורה בעומ"ר מג' רוחות, וכלפי פתח ה-ו סגי בפס ד' (א-ה), כיון שהוא ברוח רביעית.

אמנם עוד יש להבין מה שכתב החזו"א אח"כ בציון לה-לו שבאופן שאין פסים בשני הפתחים רק באחד מהם בזה רואים המחיצה השבורה כגודרת כלפי הפתח שיש לו את הפס ד' (וצ"ל שכלפי הפתח השני שפרוץ במלואו כיון שאין לו פס כלפי אותו פתח איננו יכול לגדור אותו ונידון כמו פרצה בק"ז). ולכאורה מבואר כאן טעם אחר בדין זה, שכאילו פס ג-ד שבפתח העליון נמצא למטה כהמשך למחיצה א-ב, ועל ידי כן נחשב עומ"ר. וקשה מדוע לא ביאר החזו"א כמש"כ לפני כן שנידון כמחיצה שהולכת באלכסון. ואמנם באמת משמעות דבריו שלא בא לומר טעם חדש. לכן נראה שאע"פ שכתב טעם שונה במקצת, אבל הוא בנוי על היסוד הקודם שדנים כל משך המחיצה השבורה כמחיצה אחת אריכתא שגודרת כנגדה את כל המבוי, ומה"ט אפשר לראותה כסותמת באלכסון את רוב הרוח הפרוצה, וגם מה"ט אפשר לראות את הפס העליון כהמשך המחיצה התחתונה, כיון שהכל המשך של גידור אחד, ולא כמו שחשב בסקכ"ג שדנים כל חלק בנפרד, ולכל חלק אין מספיק מחיצות. ומה שלא כתב כטעם הראשון שנידון כמחיצה אלכסונית עד הפתח העליון, אפשר שכיון שצד אחד פרוץ במלואו אינו נראה כגודר כלפי תוך המבוי, ומ"מ כתב שאפשר להתירו מהטעם השני. ויתכן שלפי הטעם השני, החלק העליון נסתם רק משום שהחלק התחתון סותמו משום רשות, והוא כציון 5 לעיל. ודו"ק. (וראה עוד מה שכתבתי בזה במחנה ישראל עמ' רנ"ט-ר"ס).

נוטה באלכסון החוצה שהרי אם היינו ממשיכים המחיצה היתה גודרת יותר פנימה, מ"מ כיון שלפי צורת הרשות העומד הוא החיצוני וצוה"פ היא הפנימית נראה שקו הגידור של הפרצה יסתם לפי צורת הרשות וכמו שרואים בציור 10 שדעת החזו"א שמחיצה א-ב גודרת פרצה ב-ג כפי צורת הרשות אעפ"י שאינה לפי כוון המחיצה עצמה ה"ה באלכסון מלמעלה למטה יגדור כך, והטעם בזה כיון שקו ב-ג מוקף מחיצות מג' רוחות (ונקבע זה עפ"י צורת הרשות) לכן נסתם בקו זה.

טו

צוה"פ שהיא חיצונית למחיצה האם שייך אופן שתצטרף אליה



כתבנו בסעי' הקודם שצוה"פ שהיא חיצונית למחיצה, וכגון שהולכת באלכסון החוצה, שיש להחמיר שאין העומד מתיר אותה, ולכאורה כ"ש באופן שכולה חיצונית לעומד כציור 13, [אולם למבואר בחזו"א שהבאתי בהע' י"א יועיל באופן זה אם יהא בנקודה ג' וגם בנקודה א' שני פסים של ד' טפחים, וגם אם יהא רק בצד אחד יועיל עכ"פ כמחיצה מטעם רשות כמו שביארתי בהערה י"א], צוה"פ בקו ג-ד חיצונית, הן למחיצה א-ב, והן למחיצה ה-ו, ולכן אינה נגדרת מכוחם, וממילא רבים הבוקעים בפרצה ג-ד נחשב שבוקעים רוח הגדורה ע"י צוה"פ בלבד ולא מהני אפ"י לרבנן. ויש להסתפק באופן שאין רבים בוקעים פרצת ג-ד אלא בוקעים מחיצות ו-ז וא-ח בציור, האם באופן כזה תצטרף צורת הפתח בקו ג-ד לעומדים א-ב ו-ו ותקבל את החיזוק של העומ"ר או שהיא נידונה בפני"ע ואין בכוחה לגדור את הרבים. וכל הספק בזה הוא לצד שכתבנו לעיל סעי' י' שגם צוה"פ שאינה נבקעת אינה יכולה לגדור את רה"ר משום שחשובה מחיצה גרועה. ולכאורה היה נראה שכיון שבמקום צוה"פ אין עומ"ר הרי היא בטלה במקומה ואינה ראויה להצטרף לעומ"ר התחתון, אולם לפי מה שמשמע בחזו"א שהובא בהערה י"א וכמו שביארנו שם שהמחיצה העליונה מצטרפת להשלים את המחיצה התחתונה, ה"ה בניד"ד תצטרף צוה"פ החיצונה לעומ"ר הפנימי, ויחשב שיש עומ"ר עם צוה"פ במקום אחד. ובאופן שצוה"פ נמצאת ברוח רביעית שאינה בטילה במקומה, נראה שגם באופן שבני רה"ר בוקעים דרכה, שפיר יכולה להצטרף להשלים העומ"ר במקומו, כיון שהיא אינה בטילה, ודו"ק. [וזהו האופן של רח' שפע חיים דלהלן].

ונפק"מ בדין זה לרחוב שפע חיים, שיש לחשוש שנחשב רה"ר של ס' רבוא כיון שהתחבורה היוצאת חוץ לעיר עוברת דרכו (אולם אין זה ברור כיון שכלל התושבים אין משתמשים ברח' זה תדיר אלא בעיקר הצבור החרדי, ומ"מ יש לחשוש יותר כיון שיש בו שמוש חשוב לכלל העיר). והנה רחוב שפע חיים פתוח ברוח השלישית שלו לשכונות שמוקפות ג' רוחות של עומ"ר, אלא שכלפי שפע חיים אין העומד נראה, ודינו הוא כמבואר בסעי' י"א שלדעת החזו"א שסתימה של רשות נחשבת כמחיצה, מהני, ולפי מה שחוששים להחמיר לא מהני. אולם לפי מה שביארנו נראה שרח' שפע חיים שפיר גדור על ידי עומ"ר עם צוה"פ, כיון שההיקף סביב שפע חיים ממשיך הלאה לכיוון רח' אוהל יהושע ומשם ממשיך ההיקף לרח' פתח תקוה. והנה ברח' אוהל יהושע יש עומ"ר הנראה כלפי רח' שפע חיים, והוא על ידי המחיצות של רח' קדושת אהרן שהן עומ"ר כנגד רחוב רח' אוהל יהושע כמסומן במפה 4, אלא שאין שם צוה"פ. אבל כיון שבהמשך ברח' פתח תקוה יש צוה"פ שחוצה את הרחוב כמסומן במפה 4, והיא אינה בטילה במקומה כיון שהיא בתוך ג' מחיצות, לכן שפיר יכולה להצטרף לעומ"ר של רח' קדושת אהרן שהוא פנימי ברשות, וכמו שביארתי לעיל.

ולענין רח' בר אילן יש ג"כ מקום להקל לראותו כמוקף עומ"ר מג' רוחות, כיון שבסופו ברח' הרקמה היוצא מירמיהו שהוא המשכו של בר אילן יש עומ"ר ואח"כ יש צוה"פ וגם כל הפתחים של הרחובות הפתוחים לבר אילן גדורים מג' רוחות, יש מקום לצרף את צוה"פ שבהם לעומ"ר של מחיצות בר אילן או מטעם סתימה של רשות או מטעם עומ"ר לשיטות שמהני בלי צוה"פ וכן לפי מש"כ בסוף הערה י"א שמחיצה חיצונית שאינה בטלה במקומה מצטרפת לעומ"ר ג"כ מהני. (כך נראה אבל לא נבדק באופן יסודי).

אמנם במקום אחר, בפניה מכביש ארזים לכביש רמות לכיוון העיר, היתה בעיה לגדור קטע זה של הכביש ע"י עומ"ר מג' רוחות (ראה מפה מס' 3 ברבוע הקטן). התיקון היה שעשו עומ"ר מג' רוחות במקום שצוה"פ נבקעת. אמנם כנגד המשך כביש זה יש קטע שאינו מוקף עומ"ר מג' רוחות (ההיקף הג' רוחות הוא עד קו א-ה במפה וההמשך בקו ה-ז במפה אין מחיצה כנגדו ודינו כמחיצה קצרה נגד ארוכה שאינו נחשב מוקף אלא כנגד הקצר ולכן אינו נחשב גדור אלא ע"י צוה"פ מן הצד שאינה נבקעת בקו א-ו במפה), וזה שייך לנידון שהבאנו בסעי' י' האם אפשר לגדור את רה"ר ע"י צוה"פ מן הצד באופן שאינה נבקעת. ולפי הצד שכתבנו שם להחמיר, נמצא שקטע זה של הכביש

אינו גדור בעומ"ר. אלא שלגבי מי שהולך בכביש רמות יש צירוף נוסף שלגבי יש עומ"ר הגודר את הכביש, והיינו רוחב הכביש בקו ח-ט במפה 3 שנחשב כסתום שהרי גידור מג' רוחות גודר את פרצת ז-ח (שהוא רוחב הכביש של מחלף ארזים) כמסומן במפה, אלא שאין צוה"פ בקו העומד רק חיצונית לו, ושם יתכן שבטלה כיון שאינה מצטרפת לג' רוחות של עומ"ר.

אמנם למעשה נראה להקל משום כמה צרופים: א. קטע זה של הכביש מתעקם ומוקף מחיצות ואינו מפולש ביותר. ב. יש צד גדול שצוה"פ מן הצד שאינה נבקעת סותמת רה"ר, וכן נראה בדעת כמה ראשונים. ג. לדעת החזו"א עומ"ר מהני מדאורייתא גם בפרצה יתרה מעשר.

טז

בענין פי תקרה של גשר האם עושה סילוק מחיצה

במפה מס' 2 ליד נקודה ג', עובר גשר מעל הכביש, ויש מקום לדון שאולי הפי תקרה של הגשר יעשה סילוק על המחיצה העוברת תחתיו שלא תוכל לגדור בעומ"ר את צורת הפתח מעבר לפי תקרה (הגודרת את הכניסה הסיבובית מכביש בגין לכביש רמות) כיון שיש מחיצת פי תקרה ביניהם שמחלקת את המקומות. ונראה שאין בזה חשש, שכן יש לפקפק אם אומרים פי תקרה בכה"ג, דשם כיון דלא נעשה למטרת תקרה אינו נחשב פי תקרה, וכ"כ האג"מ ח"א סי' קלח. אולם מצד זה יש לטעון שמצאנו בתוס' וברשב"א דף פו ע"ב שאומרים פי תקרה בגוזזטרא אעפ"י שלא נעשית לחלל שתחתיה. אלא שאפשר ששם יש צורך בפי תקרה, ובנד"ד אדרבא, הפי תקרה מקלקלת. ועוד שלפי צורת הרשות, כפי הנראה במפה, פי תקרה זו היא בקרן זוית של הרשות ולדעת תוס' לא מהני.

ונראה עוד, דגם אם אומרים פי תקרה בכה"ג, אין בזה בעיה, דעל הצד דהוי מחיצה, א"כ המקום סתום מכח הפי תקרה, ונמצא שצורות הפתח שבצד השני של הפי תקרה מוקפות מחיצות מג' רוחות והן מתירות את הרוח הרביעית, ומותרות גם בלי עומ"ר כיון שהן בתוך רה"י. ואין לומר שהפי תקרה היא מחיצה לגוואי לכיוון הצד של רמות ולא לבראי לכיוון הצד של בר אילן, והרי צוה"פ מהני לגוואי ולא לבראי, וממילא לענין סלוק העומד שמצד רמות יהא סילוק, ולענין להחשב מחיצה כלפי הצד של בר אילן לא יחשב מחיצה, דזה אינו, שהרי כתב החזו"א סי' ע"ט סק"א שכיון שפי תקרה

הוי מחיצה לגוואי, ממילא סותמת גם לבראי, והגמ' בסוכה יח' שפסלה לבראי הוא דוקא לענין סוכה שצריך מחיצה הניכרת. ונראה שכאן עדיף מסתימה של רשות שהבאנו לעיל שיש מפקפקים שלא מהני, שכאן המחיצה קיימת גם כלפי הצד של הבראי, וכיון שסותם לגוואי בע"כ המקום נחשב סתום וא"א לחלקו למחצה, אבל סתימה של רשות אין המחיצה נראית ברשות השניה. אולם בר מן דין בנד"ד אפשר להשתמש בפי תקרה השני המרוחק של הגשר שנחשב לגוואי כלפי בר אילן והוא ג"כ יכול לסתום הרשות. העולה מכל זה שאין לחשוש מסילוק מחיצה בנד"ד.

יז

סיכום הנדונים בענין הטלטול בכביש רמות

לגבי רמת המחיצות, המטלטל מרחוב שפע חיים דרך כביש רמות לרמות, לפי מה שכתבנו יש להקל שנחשב מוקף ג' רוחות של עומד מרובה עם צורות הפתח לכל אורך הדרך. וכן ההולך בהמשך כביש רמות לכיוון בר אילן עד הצוה"פ שאחרי הפניה לגבעת משה הוא בודאי תוך היקף מחיצות של עומ"ר. המשך הכביש עד צומת בר אילן הוא בפיקוח עירוב העדה החרדית, וכפי הנראה יש בו ג"כ היקף של עומ"ר. היקף זה של עומ"ר נמשך לכיוון רמות עד הצוה"פ שליד רח' מירסקי וכמש"כ בסעי' ח' [ומשם ואילך אינו בתוך עומ"ר מג' רוחות].

וא"כ יש כאן צדדים להקל ע"פ דעת הפוסקים שמחיצת עומד מרובה עם צוה"פ מועילה לבטל דין רה"ר. וראה לעיל סעיף ה' שנתבאר איך נוקטים בענין זה. וצד נוסף להקל מטעם שהכביש אינו מפולש ביושר ומוקף מחיצות. וראה לעיל סוף סעיף ד' דעת הפוסקים בענין זה.

אמנם ישנם שני מקומות שאין עליהם עומ"ר גמור רק סתימה מטעם רשות. האחד, מעבר החציה לפני התחנה של צומת רמות בעליה לכיוון רמות. מקום זה אין לו ממש ג' מחיצות של עומ"ר כיון שהמחיצה האמצעית שלו היא כביש רמות, ונסתם רק מדין סתימה של רשות, [וכאמור לעיל סעיף י"א להחזו"א אפשר להקל בזה]. הרוצה שלא לעבור בקטע זה יקפיד ללכת מעט בתוך הכביש באופן שיהא בתוך חוטי צוה"פ ההולכים לאורך הכביש. המקום השני הוא במחלף ארזים וכמש"כ לעיל סעי' ט"ו, והרוצה שלא להכנס לשם ילך רק במדרכה בצד הכביש [יעוין לעיל סוף סעיף ט"ו מש"כ שאפשר להקל בזה].

בענין הקרפיפות הפתוחות לכביש רמות, ישנן כמה מקומות שיש בהם חשש קרפף שאינו מוקף לדירה. המקום הגדול יותר הוא השטח היערי ברמות ב' ליד רח' אסירי ציון, אולם נראה שיש מקום לסמוך שנחשב מוקף לדירה כיון שהוא מיועד לטייל בו, ואעפ"י שיש חלקים שאין רגילים כ"כ ללכת בהם, מ"מ מסתבר שנחשבים כעומדים לטיול כיון שראויים לכך וגם רואים שמטיילים בהם לפעמים. ישנם עוד מקומות שבחודשי האביב והקיץ מתכסים בצמחי בר וקוצים באופן שנמנעים מללכת בהם ולהשתמש בהם. ונראה שלשיטת הרא"ש שהביא הבאה"ל בסי' שנח סי"א הסובר שגם מים שאינם עמוקים עשרה טפחים כל שנמנעים מללכת ולהשתמש בהם נחשבים כקרפף שאינו מוקל"ד, ה"ה בנד"ד, ושם נקטינן לכתחילה להחמיר כהרא"ש ובדיעבד סומכים על השו"ע שם שפסק כהרשב"א שרק בעמוקים עשרה שא"א כלל ללכת בהם נחשבים אינם מוקפים לדירה.

אולם יל"ד להחמיר גם לרשב"א עפ"י מש"כ החזו"א חלק שו"ת וחיידושים (פסקים צ"ה) שמקום שמתחילתו לא שימש כמקום דירה, לכו"ע אסור אם אין משתמשים בו. רק י"ל שמקומות אלו כיון שהם בכלל היקף העירוב העירוני שהוקף לדירה וגם הולכים בהם בזמן שאין בהם קוצים, נחשבים שהיו מתחילה מקום דירה. ויש לצרף גם שיטת הריטב"א בדף כד שמקומות שאינם משמשים לדירה ופרוצים במלואם למקום המוקף לדירה והם מיעוט, בטלים הם למקום הדירה. אמנם מסתבר שלדעת החזו"א לא מהני כיון שלא היו מקומות דירה ממש.

ולמעשה תיקנו את כל המקומות שנראה שדינם כקרפיפות.

כמו"כ כל השטח של הר חוצבים הוצא מהעירוב אף שכולו רשות היחיד שמוקף במחיצות, מ"מ משום חשש קרפיפות הוקף כולו ע"י צוה"פ שלא יפסול את העירוב.

בענין השכירות מגויים ומומרים, כתבנו לעיל סעי' ב' או' ב' שלדעת הגר"י"ש אלישיב זצ"ל ועוד מגדולי המורים אין לזה פתרון אלא בשכירות פרטית, אלא שיש לצרף לזה השכירות שעשו בבני ברק לכל הארץ מחברת החשמל שלדעת כמה פוסקים מהני ואכמ"ל. ואעפ"י שיש מקרים שיש יחידות מגורים שמוני החשמל אינם נמצאים בחצר שלהם, יש מקום להקל מחמת ספקא דרבנן לקולא. ובעיר גדולה שמצויים הרבה דיורים כאלו לכאורה קשה להקל, אלא שיש לצרף גם ספק שהם תינוקות שנשבו שאינם אוסרים. אלא שאין זה פתרון לגויים שמצויים בהרבה מקומות, אלא

שרבים מהם יש להם בעה"ב שיכול לסלקם או להניח חפץ בבתייהם, וא"כ יתכן שיש מקום להקל במקום הצורך.

אמנם מצוה"פ החוצה את הכביש ביציאה משכונת רמות עד צוה"פ השניה שאחרי הפניה לגבעת משה [לבא מכיוון רמות] יש פיקוח על שכירויות. לכן המטלטל מסנהדריה המורחבת, מרח' ים סוף דרך כביש רמות לרח' גבעת משה או לרח' שפע חיים, הרי הוא בכל הדרך בתוך עירוב שיש בו הידור זה. אבל כשמגיע לצוה"פ הראשונה בכביש רמות כבר יש את חשש השכירות [שכן למרות שיש חלקים מרמות הגדורים בפני"ע שיש בהם פיקוח על השכירות, אבל כיון שיש חלקים אחרים שאין בהם פיקוח וכגון רמות ב' שאינה מפקחת והיא פתוחה לתחילת כביש רמות, הרי היא עושה את כביש רמות לחצר שאינה מעורבת מחמת דריסת הרגל האסורה האוסרת את כביש רמות (ואפי' שרמות ב' גדורה ע"י צוה"פ בפני"ע, לא מהני כיון שאין לה יציאה נוחה אחרת רק דרך כביש רמות, עי' בה"ל סי' שפ"ט), וא"א לטלטל דרכו גם למקומות שיש בהם פיקוח, וכיצד יש לנהוג בזה נבאר בסעי' הבא].

יח

מסקנת הדברים העולה מכל האמור

הבא לטלטל מן העיר לרמות או להיפך, אם מטלטל מהשכונות שיש בהם עירוב טוב (דהיינו שאין בו קרפיפות ויש בו היקף של עומ"ר וגם יש פיקוח מסוים על שכירויות פרטיות), לכאורה יש מקום להקל עכ"פ בשעת הדחק או לצורך מצוה לטלטל בכביש רמות עד תחילת רמות, [אבל לכתחילה ראוי להחמיר כיון ששני ההיתרים שכתבנו אינם מוחלטים וכמש"כ לעיל (סעיפים ה' ה'), וכביש רמות חמור יותר כנ"ל בשונה מהשכונות עצמן שיש להקל יותר דיש לצרף הטעם שאינם נידונים כשל ס' רבוא].

ומתחילת רמות, כיון שיש מקומות שאין פיקוח על שכירויות נראה להחמיר. אבל באופן שהחפצים שמטלטל שבתו בחצר בביהש"מ [כגון שהניח את העגלה וכל החפצים שמטלטל בחדר מדרגות בבין השמשות], אין את החשש של שכירות ויכול לטלטל כדרכו עד הכניסה לבית, שכלי חצר א"א להכניסם לבית [גם אם הבית שנכנס אליו מעורב עם חצרו] אלא א"כ יכניסם באופן המבואר להלן ע"י שינוי כגון גופו וכדומה.

אבל באופן שהחפצים שבתו בבית נראה להחמיר משום חסרון השכירות, אלא שכ"ז דוקא כשמטלטל מחצר לחצר, דבאותה חצר אעפ"י שאינה מעורבת יש להקל לטלטל אפי' כלים ששבתו בבית אחר כמש"כ החזו"א סי' קד סקכ"ב. ובניד"ד כשמטלטל מלפני צוה"פ החוצה את הכביש בתחילת רמות עד לאחר צוה"פ זו נחשב כטלטול מחצר לחצר.

אמנם אם הוא צורך מצוה, לכאורה יש להתיר ע"י שיעשה העקירה או ההנחה בשינוי, וכגון המטלטל עגלה של תינוק, לפני העקירה או ההנחה ידחוף את העגלה ע"י גופו ואת ההמשך יכול לעשות בידו, ויסמוך בזה על ההיתר של שבות דשבות ע"י ישראל לצורך מצוה (עיין אורחות שבת פכ"ג הע' קסא בענין זה, ובניד"ד שיש עוד איזה ספקות יש להקל טפי), וכן בסוף הליכתו כאשר נכנס לבנין שהוא חצר אחרת ג"כ יעשה כנ"ל, וכן אח"כ לבית.

ואם יש קטן ויש בטלטול צורך לקטן, יכול לתת לקטן לטלטל במקומות הנ"ל, ואפשר שע"י קטן יכול להקל בכל גוונא מחמת כמה צדדי קולא שכתבנו לעיל עכ"פ במקום הדחק.

עוד חשוב להעיר ולדעת, שעל אף שנעשו כל התיקונים שכתבנו וגם סודר פיקוח על העירוב. אבל המצב עלול להשתנות מידי פעם בגלל עבודות בכבישים בפרט בכביש רמות שמתוכננות בו גם עבודות לעתיד. [גם יש לפקח שלא יתחדשו קרפיפות כמו אתרי בניה או שדות קוצים חדשים], ולכן מן הראוי מידי פעם ובפרט בזמן שיש עבודות בכבישים לברר אצל האחראים על העירוב ברמות איך הוא מצב העירוב.

יט

בענין חיבור שכונת רמות לעיר לענין תחומין

לאור התיקון של העירוב לאורך כביש רמות שעשו בו היקף של עומ"ר עם צוה"פ, שלדעת הרבה אחרונים וכ"ד החזו"א מהני אפי' לענין טלטול ברה"ר, ומצורף לזה טעם נוסף שהכביש אינו רה"ר משום שאינו הולך ביושר ומוקף מחיצות, (וגם יש צורך נוסף של גדר ההפרדה עיין לעיל סעי' ו', ובענין אם יש גם הבלעה בריבוע רמות עיין בהערה), א"כ לענין תחומין שהוא דרבנן נראה שמדינא יש להקל שכל שכונות הצפון עם רמות כולל שכונת רמת שלמה המחוברת לסנהדריה המורחבת ומשם דרך רח' ים

סוף לכביש רמות, כולן בתוך רשות היחיד אחת שכולה כד' אמות, ומותר ללכת בכל ההקף הזה, וחוצה לו עוד אלפיים אמה. [וגם להחזו"א שאין מודדים מן החצרות, מ"מ באותה חצר אפילו גדולה מאוד מותר ללכת כדין רה"י שמותר ללכת בכולה כמבואר בשו"ע (סי' שצו ס"ב)] (הבעיה של שכירות מנכרים לא קיימת לענין תחומין, כיון שחצר אפי' שאינה מעורבת נחשבת רשות היחיד).

ולענין ההולך לרמות משאר חלקי העיר שרמת העירוב שלהם פחותה, ג"כ יש להתיר, שאפי' אם נאמר שאין העירוב שלו כשר, מ"מ כיון שרמות עצמה מחוברת לעיר ע"י עירוב טוב יש לסמוך שדינה כחצר (שהרי גם קרפיפות המוקפות לדירה דינם כחצר לענין תחומין ומודדים מהם כמבואר בריב"ש סי' ר"א ודבריו לקוחים מהרשב"א בעבוה"ק), ודעת הרבה אחרונים שמודדים מן החצרות, וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וגם לדעת החזו"א המחמיר שחצרות לא מצטרפות יש מקום להקל מחמת צרופים נוספים כמו גדר ההפרדה וכן ערוב העה"ח בשאר חלקי העיר שבנוי על כמה צדדי קולא, ר' לעיל סעי' ז'.

עוד יש להוסיף שגם אם נחמיר שרמות אינה מחוברת לעיר, הרי תחום רמות [שהוא אלפיים אמה הנוספות לריבוע רמות שהוא לריבוע העולם] כולל בתוכו את כל סנהדריה המורחבת ורוב רמת שלמה (לשיעור הקטן הוא עד תחילת רח' בוקסבוים וכן תחילת רח' כהנמן ולשיעור חזו"א הוא עד סוף רח' כהנמן ואם נסמוך ג"כ על תוספת הבלעה (שיש בכוון הזה) הרי גם לשיעור הקטן תהא כמעט כל רמת שלמה בתחום, ולשיעור חזו"א גם חצי רמת אשכול היא בתחום, ואם נסמוך על תוספת ההבלעה תהא כל רמת אשכול בתחום גם לשיעור הקטן, וא"צ עירוב תחומין למקומות אלו. עיין הערה¹⁵. והרוצה ללכת מרמות לשאר העיר או מן העיר לרמות

¹⁵ בענין אם יש הבלעת ריבועים בין העיר לרמות נראה שתלוי הדבר כיצד לראות את הקשת הגדולה של צפון ירושלים האם היא כמין גאם או כמין חיי"ת, באור הדברים בקצרה הוא, שעיר שהבתים שלה ברוח אחת עשויים כקשת או כחיי"ת דהיינו שיש שני זרועות של בתים היוצאים משני צידי העיר ובאמצען יש חלל, וכן הדין בעשויה כמין גאם, אם החלל פחות מד' אלפים אמה הרי הוא נטפל לעיר ונידון כמלא בתים וביותר מכך אינו כחלק מן העיר, אמנם מבואר ברמ"א סי' שצח ס"ד שממלאים הקשת או הגאם במקום המתקצר לפחות מד' אלפים וכן ממלאים החלל גם במקום שסמוך בתוך אלפיים לתחתית הקשת או הגאם. בנידון דידן הצד הצפוני של ירושלים יש לו צורה של קשת גדולה שצידה האחד הם כל שכונות הצפון מרוממה עד הגבעה הצרפתית וצידו השני הם הבתים של שועפט

וחושש להחמיר שרמות אינה מחוברת יכול לצרף היתר עיר שלן בה, וזה יעשה ע"י שיניח עירוב תחומין בעיר השניה שלא לן בה שרוצה ללכת אליה, וילון בעירו ולמחרת ילך לעיר השניה וגם יכול ללכת בלילה, וראוי אחרי הסעודה, ולחזור ללון בעירו. אמנם מדינא נראה להקל שרמות מחוברת לעיר וא"צ עירוב תחומין.

לענין פורים, לאור התיקון בכביש רמות, שנעשה היקף של עומ"ר עם צוה"פ, יש בזה צרוף חשוב נוסף להחשיב את רמות כחלק מירושלים, ועוד יש לצרף לזה את היקף גדר ההפרדה שנוטה לומר שדינה כחומה.



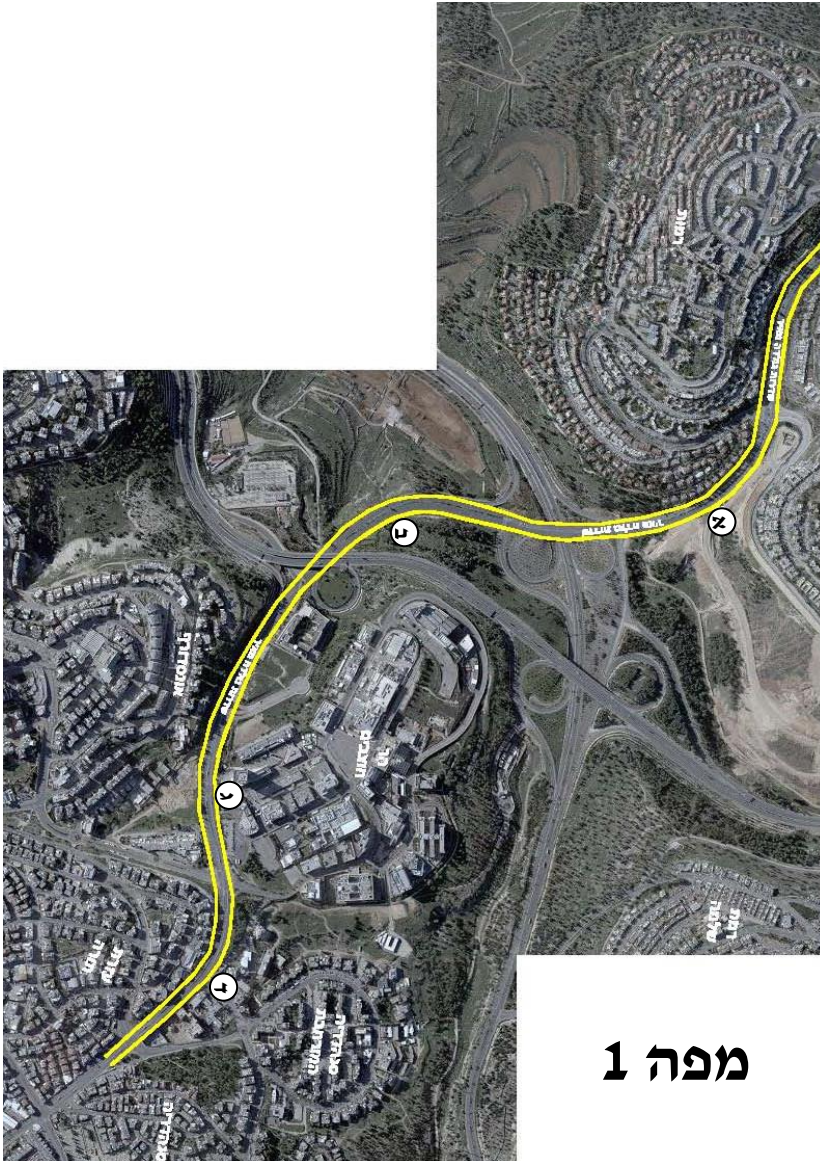
תודתי נתונה לאברכים החשובים מזכי הרבים, הרה"ג משה רוזנברג שסייעני רבות בבירור וליבון העניינים שנידונו במאמר זה. וכן הרה"ג אברהם ישעיהו גריינימן מח"ס תחומי שבת שמסייע הן בבירור וליבון העניינים והן בענין הפיקוח על העירוב. וכן לנכבדי העם החפצים בעילום שמם שנטלו על שכמם את עול מימון העלויות הגבוהות של התקנת העירוב.

"ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלמה מעם ה' אלוקי ישראל".

כ

הערבית ההולכים כמין זרוע ארוכה עד עטרות ומעטרות יוצאת זרוע נוספת של שכונות ערביות לכוון מערב במקביל לירושלים עד סמוך לגבעת זאב, באופן שאם יש חיבור בינם לשועפט מתקבלת צורה של קשת כמין חי"ת שהצלע האמצעית שלה היא זרוע שועפט, ואם אין חיבור בינם לשועפט הרי הצורה של הקשת של צפון ירושלים היא כמין גאם כי יש רק שתי זרועות לקשת ואת אמצע הגאם יש למלא במקום שמתקצר הוא כנגד רמות, שהוא קו המילוי שבין רמת שלמה לפניס מאירות, ולפי המבואר במ"ב (סי' שצח שעה"צ סק"ה ובחזו"א סי' ק"י סקט"ו) בשם הריטב"א שנותנים תוספת ריבוע למרכז הקשת המתקצר, יש להוסיף ריבוע העולם כנגד הקו הנ"ל, ונמצא שריבוע ירושלים נכנס לתוך רמות ויש הבלעת ריבועים, אולם כפי שנבדק נראה שיש צד גדול שעטרות מחוברת לשועפט ומשם יש חיבור גם להמשך השכונות הערביות ואז מתקבלת צורה כמין חי"ת ויש למלא את האלפיים הסמוכים לצלע האמצעית (לדעת החזו"א) ומילוי זה אינו פוגע בריבוע רמות, ולכן אין בניד"ד צרוף של הבלעת ריבועים. ומה שכתבתי שהתחום של רמות, (על הצד שאינה מחוברת), כולל את רוב רמת שלמה, הוא משום שנראה שיש לרבע את רמות לריבוע העולם. ואע"פ שבעבר כתבתי שיש להסתפק בזה, כעת לאחר ההרחבה של רמות א' נראה שאין לרמות ריבוע עצמי ויש לרבעה לריבוע העולם ותחומה מתארך לצד רמת שלמה ולעוד שכונות וכמש"כ למעלה.

מפות ושרטוטים





כא

הוספת הגאון רבי שלום יוסף גלבר שליט"א

מח"ס ארחות שבת

בס"ד

לידידי הרה"ג ר' ישראל דזימיטרובסקי שליט"א

ראיתי את המאמר המקיף שכתבת על העירובין בירושלים והדברים נכוחים ומאירים. וכדרכה של תורה כתבתי כמה עניינים שיש לעיין בהם.

א. בדין צוה"פ בקרן זוית

בעניין צוה"פ המחברת שני קטעי מחיצה אשר הפרצה ביניהם היא פרצה בקרן זוית, ויש בקיעת רבים באותה צוה"פ [קו א'-ב' בציור 6 במאמר שכתבת], לכאורה יש מקום לחוש שהרבים מבטלים את צוה"פ ואין זה נידון כרשות שיש בה עומ"ר מג' רוחות, אלא מאחר שנתבטלה צוה"פ חזר להיות המצב הקודם של מחיצות שאין ביניהן שום קישור, וכטענת החזו"א על המשכנ"י דמתוך שכשל עוזר נפל עוזר, ואפשר שגם המשכנ"י יודה בציור זה של צוה"פ בק"ז. [אמנם הבנתי מדברך שהעניין הזה סודר ואין במחיצות שהותקנו פרצה מעין זו].

באחת מהפינות כזה נראה
זוית ותהא בה בקיעה עדיין
שלולי חסרון דפיתחא



[אמנם בציור של קרן זוית של ריבוע קטום
לכאורה שאם תהיה צוה"פ באותה קרן
יהא כח של עומ"ר על הבקיעה הזו, דכיון
בק"ז לא עבדי אינשי היה דין עומ"ר על הפרצה וכמו שכתב החזו"א סי' ח' סק"א,
עיי"ש שכתב שאם הפרצה פחותה מד"ט יגדרו המחיצות מכאן ומכאן את הפתח
באלכסון מדין עומ"ר, א"כ אין כאן חסרון בעיקר העומ"ר רק חסרון דלא עבדי אינשי
כה"ג, וחסרון זה אינו קיים כלל כשיש צוה"פ בפרצה הזו, דפיתחא כה"ג עבדי אינשי
כיון שיש בו צוה"פ, וא"כ הדר דינא שיש כאן רשות שיש בה ג' מחיצות של עומ"ר
ובכה"ג אין הבקיעה פוסלת לפי רבנן].

ב. בדין סרטיא שמחוץ לעיר

נראה לכאורה שגם להראשונים הסוברים דרשות הרבים העוברת בתוך עיר צריכה להיות מפולשת ביושר [וכתבנו במקום אחר דמשמעות הראשונים היא דתנאי זה נאמר גם בעיר שאינה מוקפת חומה, ומה שהראשונים נקטו עיר מוקפת חומה היינו משום דבסתמא בעיר שלא היתה מוקפת חומה היו הרחובות מפולשים ביושר, ורק בעיר מוקפת חומה שהיו בה שערים פעמים שהשערים לא היו מכוונים זה כנגד זה, ולזה כתבו הראשונים דבמוקפת חומה בעינן שיהיו השערים מכוונים ביושר]. נראה דכל זה ברה"ר הנכנסת לעיר, דכיון שהעיר מקיפתה, אם יצטרכו לעקם דרכם בתוך העיר ה"ז פוגם בשם רה"ר. אך בסרטיא המהלכת מחוץ לעיר לא מצינו לאחד מהראשונים שיכתוב שאם הדרך מתעקלת לא יהא בזה דין רה"ר, ואדרבא סתם רה"ר המהלכת בהרים מתעקלת, ואטו שבילי בית גלגול המובאים בגמ' דף כב: הילכו בקו ישר. וכיון שזה טבעה של רה"ר שמחוץ לעיר לכן אין זה פוגם בשם רה"ר.

ואמנם יש להעיר הערה נוספת על רה"ר המהלכת בהרים, דמצוי מאד שהיא מוקפת מחיצות מכח ההר שבצד הדרך והגידוד שבצד השני, וכאשר הדרך מתעקלת נוצרת מחיצה שלישית ופעמים אף מחיצה רביעית, ולהסוברים שפרצה יותר מ"א אינה מדאורייתא יש כאן ג' או ד' מחיצות. [אמנם להסוברים שמחיצה הנעשית בידי שמים מתבטלת ע"י הרבים אין זו הערה].

ג. בדברי הרמב"ן במלחמות דף כב

יש שכתבו שברמב"ן במלחמות דף כב מבואר שגם לר"י דס"ל דרבים מבטלי מחיצתא היינו דוקא בכגון פסי ביראות, שהפרוץ שבהם מרובה על העומד, אך כשיש ג' מחיצות של עומ"ר גם לר"י אין הרבים מבטלים את המחיצה. ולכאורה אין בדברי הרמב"ן הכרח לזה.

ונעתיק בזה את לשון הרמב"ן ונבארנו במוסגר: אפילו בוקעין בהם שתי וערב, לדברי האומר שתי מחיצות דאורייתא במקום המחיצות אינו חייב, שאין הרבים [כצ"ל] מבטלין אלא המחיצה הפרוצה שלא נאמר בה לבוד מפני בקיעתן בפרצה [לשון לבוד זו אינה כלשון לבוד בעלמא שעניינה תוך ג"ט, אלא הכוונה שאין מאריכים את המחיצות לחברן ולסתום את הפרצה, משום בקיעת הרבים], כגון דיומדין שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרבים

מפסקת בהן, אבל שתי מחיצות זו כנגד זו במדינה אע"פ שיש באמצען פרצה שהרבים בוקעים בה שתי וערב א"א לשתי המחיצות להתבטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רשות הרבים לעולם שהרי שתי מחיצות גמורות הן ועומד מרובה על הפרוץ [כוונת הרמב"ן לומר דהא דאמר ר' יהודה דשתי מחיצות דאורייתא היינו דוקא כאשר המרחק בין שתי המחיצות קטן מאורך המחיצות, וכן דן מסברא גם החזו"א, וכן מוכרח לכאורה מדין דיומדין שהרבים בוקעים בהם דהוי רה"ר ואמאי לא אמרינן דכל הרצועות שכנגד ששה טפחים של הדיומדין מכאן ומכאן יהיו רה"י דיש בהן ב' מחיצות זו כנגד זו, אלא מוכח שלא אמר ר"י דב' מחיצות ד"ת אלא כשהמרחק בין המחיצות קטן מהמחיצות עצמן] ואין אנו צריכים לסתימת הפרצות, אבל כנגד הפרוץ אם יש בו פלטיא רחב ט"ז אמה על ט"ז אמה אפשר שחייבין עליו אע"פ (שאין) [ש]תוך [כצ"ל] המבואות מכאן ומכאן אינו רה"ר מפני שתי מחיצות שלהן וזהו פלטיא גדולה האמורה בכ"מ ור' יהודה מודה בה, אבל בפחות מזה [פ"י בפחות מט"ז אמה] אין חייבין עליו לדברי ר"י וזה דבר ברור הוא. והא דתניא בחצר שהרבים נכנסים בזו ויוצאין בזו רה"ר לשבת [וסבר הרמב"ן כפשטות הלשון שרק שתי מחיצות נבקעות ע"י הרבים ונשארו שתי מחיצות גמורות שאין בהן בקיעה] או שהיא סוברת שלש מחיצות דאורייתא [פ"י וא"כ אין כאן ג' מחיצות ולכן אין כאן רה"י כלל], או [פ"י אף את"ל דהך ברייתא סוברת דשתי מחיצות דאורייתא] שבוקעים בה שתי וערב והיא פתוחה לרה"ר גמורה מכאן ומכאן ופרוץ מרובה על העומד [פ"י דלא נימא דנהי שיש בקיעה שתי וערב מ"מ תוך החצר יהא רה"י משום מחיצות החצר מכאן ומכאן, במקום שאין בו בקיעה, כשם שכתב הרמב"ן לעיל מינה לגבי ירושלים שתוך המבואות מכאן ומכאן הוי רה"י, ולזה הוסיף כאן הרמב"ן דמייירי שהפרצות גדולות וממילא המרחקים שבין המחיצות שנשארו גדולים מהמחיצות עצמן ואין כאן מציאות שיאמר בה ר"י דשתי מחיצות דאורייתא, וכנ"ל, אך דברים אלו שכתב הרמב"ן דמייירי בפרוץ מרובה מתייחסים רק להך צד שהברייתא סוברת ששתי מחיצות דאורייתא] שהרי על כרחנו אנו [כצ"ל] צריכין לראות בה שתי מחיצות זו כנגד זו כאילו מאריכות וסותמות כגון פסי ביראות ובקיעת הרבים מפסקת בכך, ואין לנו רה"ר לר"י אלא כגון בקעה [כצ"ל, וכן הוא ברמב"ן דף נט] מכאן ובקעה מכאן ודרך הרבים עוברת בינתים ואפשר שאפילו בפלטיא בתוך העיר כעניין שפירשתי עכ"ל.

העירוב

בכביש

רמות



הגאון רבי מאיר רוזנר

מאמר השגה שהתפרסם

תוכן ענינים

מבוא	65
קטע הכביש שבולט חוץ לג' מחיצות	66
צורות הפתח של אורך הכביש מסלקות את העומד מרובה	68
רשות היחיד של צד הכביש אינה גודרת את רשות הרבים	69
הארכת הרשות באמצעות מחיצות העמק, וקביעת רוח רביעית	71
הפרצה של קטע הכביש העולה מכביש הארזים לכביש רמות	73
סילוק העומד מרובה ע"י פי תקרה של גשר בגין	74
אין עומד מרובה לחבר את המחיצה האמצעית לפי תקרה של הגשר	76
הפי תקרה של הגשר פוסל את צורת הפתח	77
לפקפק שהפי תקרה מתבטל בבקיעת הרבים ואינו מסלק	77
מאיזו זווית סטייה המחיצה גודרת רוח נוספת	78
הסטייה נמדדת יחסית לרוח האמיתית ולא יחסית למחיצה של צד הפרצה	79
יתכן מאוד שחלקים נרחבים מהכביש גדורים רק בשתי רוחות	80
פסולים במחיצות ובצורות הפתח	81
לדעת הבה"ל עומד מרובה לא מועיל לגדור רשות הרבים	81
ציורים	83

מבוא

בדבר העירוב שנעשה בכביש רמות (שדרות גולדא מאיר) לחבר את רמות אל ירושלים (סנהדריה המורחבת), אשר לדברי הרבנים הגאונים המתכננים והמבצעים, אע"פ שכביש רמות הוא רה"ר גמורה הן מחמת היותו סרטיא שהובא בבה"ל סי' שמ"ה סי"ז ד"ה שאין וכו' בשם כמה ראשונים דבזה לכו"ע חשיב רה"ר אף בלא סי' ריבוא, והן מחמת היותו כביש כניסה מרכזי לירושלים שכפיה"נ היא עיר שגרים בה ששים ריבוא, והכביש משמש לס"ר, וא"כ הרי מפורש בשו"ע סי' שס"ד סי"ב שרה"ר עצמה אינה ניתרת אלא בדלתות הננעלות בלילה וכו', וזה דבר לא אפשרי ברחוב זה, אעפ"כ ראו לנכון לעשות עירוב באופן של ג' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ, בהשלמה של צוה"פ בפרצות, שלדעת כמה פוסקים מועיל אפילו ברה"ר.

אמנם היות שתנאי השטח קשים ואינם מאפשרים לייצור מצב כזה באופן פשוט מחמת התפתלות הכביש שמביא לשינוי חוזר ונשנה ברוחות הרשות, וריבוי הפרצות בקטעים שאין בהם עומד מרובה, והקושי בהעמדת מחיצות וצורות הפתח במקומות שמתאימים לגדירת העומד מרובה, הוצרכו לסמוך על עצות מחודשות שבנויות על כמה וכמה חידושים והכרעות [חלקם הגדול בסברא] כדי לייצר מציאות של עומ"ר [=עומד מרובה] מג' רוחות.

הדברים התבארו בהרחבה ובבהירות ע"י ידידי הרה"ג ר' ישראל צבי דז"מיטרובסקי שליט"א בקונטרס "יסודות ההלכה וכו' בענין התיקון שנעשה בכביש רמות" (להלן - קיסו"ה), ומסקנתו שם שבעקבות תיקון זה אפשר לסמוך לטלטל בכביש רמות (שד' גולדא מאיר) גם בקטע שבין רמות לירושלים, וכמו כן העירוב מועיל חבר את רמות לירושלים לענין תחומין ולענין קביעת יום הפורים.

לאחר שנשאתי ונתתי עם המעורבים בתיקון זה, הרבנים הגאונים שעומדים מאחורי תכנון העירוב והאברכים אשר פועלים בשטח, ולאחר שעברתי על קונטרס הנ"ל, התברר שתכנון וביצוע העירוב לא נעשו כהלכתו, הן בקריאת המציאות והן בדיני עומד מרובה ודיני סילוק מחיצה, דיני צירוף מחיצות ודיני פרצות.

והיות שקיסו"ה הורה שאפשר לסמוך לטלטל בשבת בעירוב זה, ולדעתי הענייה כפי הנראה יש בטלטול בכביש רמות איסור גמור מדינא¹, הוכרחתי לפרש את הדברים.

מהטעמים שיתבארו בעה"י עירוב זה לא מועיל לא להיתר טלטול, ואפילו לא לחבר את רמות לשכונות ירושלים לתחומין או לקביעת יום הפורים².

קטע הכביש שבולט חוץ לג' מחיצות

א) קימ"ל שמחיצת צוה"פ לא מהני לגדור את רה"ר דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. הבה"ל בסי' שס"ד ס"ב ד"ה ואחר וכו' הכריע כן שלדעתו כ"ד רוב הראשונים [מלבד הרמב"ם] שיש בזה חיוב חטאת בשוגג ואיסור כרת וסקילה במזיד, ולדעת החזו"א בסי' י' סק"ג - ד' וסק"י לכו"ע, גם לדעת הרמב"ם, צוה"פ לא מהני לגדור רה"ר אפילו מדאורייתא [ונחלקו רק בדיומדין או בעומ"ר].

על פי זה דן בקיסו"ה אות י' אם מה שצוה"פ לא מהני הוא רק כשרה"ר בוקעת דרך צוה"פ, או גם כשצוה"פ גודרת לאורך הצד של רה"ר ואין הרבים בוקעים דרכה, ג"כ לא מהני, דצוה"פ היא מחיצה קלושה שאין בכוחה לגדור רה"ר גמורה. ואף שצידד בזה להחמיר עכ"פ באופנים מסוימים לא פסיקא ליה שהוא כן. שמעתי בזה מהגר"מ אטיק שליט"א ומהגר"נ קופשיץ שליט"א שבכל גוונא גם צוה"פ שעומדת לצידי רה"ר ואין הרבים בוקעים דרכה, לא מהני לגדור את רה"ר, דצוה"פ אינה מחיצה שבכוחה לגדור את רה"ר, ולענ"ד נראה שמבואר כן בדברי תוס' כ"ב א' ד"ה חייבין וכו' וש"ר שם כמשנ"ת בהרחבה בעמק החכמה, וכאן בהערה הבאתי את הדברים בקצרה³.

¹ רבנו המשנה ברורה בבה"ל בסי' שס"ד ס"ב ד"ה ואחר וכו' כשהתירע על החששות בטלטול ברה"ר, השתמש בביטויים חריפים שיש בזה איסור סקילה וחיוב חטאת, אך למיעוט ערכי, מפני כבודם של ישראל, אין בידי להשתמש בביטויים אלו.

² **הבהרה:** לגבי המסקנה העולה מהדברים לענין זמן קריאת המגילה ברמות, יש לדעת שהנדון הוא רק לשיטת הסוברים שעירוב כשר מועיל לחבר שכונות רחוקות לכרך, אבל כידוע שרבים מרבותינו סוברים שגם עירוב כשר לכתחלה אינו מועיל לכך, והורה מרן הגר"ח"ק שליט"א שעכ"פ מכלל ספיקא לא נפקא ויקראו את המגילה בשני הימים.

³ תוס' כ"ב א' ד"ה חייבין וכו' כתבו שאמצע הפילוש הוא רה"ר אע"פ שמוקפת בארבע צוה"פ העומדים בשערי ירושלים כמש"כ תוס' שם ד"ה והא וכו', וצוה"פ אלו אינם מתבטלים מכח בקיעת הרבים כיון שהם עומדים בתוך רה"י לר"י, שלדעתו המבוארת היוצאים מאמצע הפילוש הם רה"י כמש"כ תד"ה חייבין וכו', ותוס' ו' ב' ד"ה וכו' הרי ס"ל שרק ברה"ר גמורה ארומ"מ אבל בכרמלית לא ארומ"מ

ב) מכח זה כתב בקיסו"ה שם ד"ה אולם וכו' לגבי הקטע של כביש רמות מהכניסה מכביש ארזים לכביש רמות ועד הפניה לכביש בגין, שחלק זה מהכביש יוצא חוץ לשטח המוקף מג' מחיצות עומ"ר (ציור 1) ולכל ארכו המערבי (הפונה לעמק הארזים) יש צוה"פ בלבד שאין עליו עומ"ר של מחיצות [וצד זה תופס 2 רוחות מחמת היותו קשת חדה], ולמרות שהרבים לא בוקעים דרך רוב צוה"פ [מלבד בצוה"פ שבצומת עם כביש בגין ששם בוקעת רה"ר], אעפ"כ צוה"פ לא מהני לגדור את כביש רמות שהוא רה"ר. וכתב דמ"מ מצאו דרך אחרת להחשיב קטע זה מוקף מג' צדדים, כיון שמשני צידי הכביש בקו א-ב וג-ה (כמסומן במפה 2 בקיסו"ה), ישנן מחיצות שהן מרובות על צוה"פ של רוחב הכביש, ובצירוף המחיצות מהצד השני שכל הכביש יש עומ"ר מג' צדדים וכו', עכ"ל. כלומר שהמחיצות של הצד הצפוני והדרומי של עמק הארזים שלצד כביש רמות, גודרות בעומ"ר את הרוחב של הכביש בדרום ובצפון, ולצד מזרח גודרות מחיצות עומ"ר שלצידו המזרחי של הכביש.

וכ"ש שברה"י הגדורה במחיצות שהם אינם מתבטלות בכל גוונא, שצוה"פ העומדת בתוך רה"י לא תתבטל בבקיעת הרבים, ואעפ"כ כתבו תוס' דאמצע הפילוש הוא רה"ר, עכצ"ל שלמרות שצוה"פ במקומן אינם מתבטלות כיון שמקומן הוא רה"י, אכתי כלפי אמצע הפילוש שאין לו מחיצות מלבדן, כלפיו בקיעת הרבים מבטלת את צוה"פ [אין זה הנידון בחזו"א בסי' י' סק"ז ובסי' מ"ג סק"ג, שהחזו"א דן שרה"י תגדור ולא שצוה"פ שברה"י תגדור, למרות שהזכיר בתוך דבריו שיש במבואות גם צוה"פ, כמבואר במכתבי החזו"א שבסוף ספר שלום יהודה].

ביאור הדבר ע"פ המבואר בתורי"ד בעירובין כ"ב א' ובריטב"א שם ו' ב' ובשבת ו' א' שמלבד דין ארומ"מ דר"י וריו"ח שפירושו שלמרות שיש מחיצות גמורות בקיעת הרבים מטלת את המחיצות, יש דין נוסף שרה"ר לא נגדרת אלא במחיצות מעולות, ולכן רבנן מודו דבעינן שם ד' מחיצות, לא משום דבלא"ה יש דין ארומ"מ דר"י, שהרי על זה נחלקו רבנן דכוחן של מחיצות גובר, אלא משום שמחיצות שאינן "שם ד' מחיצות" הם גרועות ואין בכוחן לגדור את רה"ר, [בדומה לזה כתב בשו"ת משכנ"י סי' קכ"ב (עמ' קמ"ג) סד"ה כללא וכו'].

לכן, כיון דס"ל לתוס' שצוה"פ לא חשיב שד"מ כדמשמע בתוס' ו' ב' ד"ה והאמר וכו', הרי שגם אם אין צוה"פ מתבטל בבקיעת הרבים, אכתי לא חשיב מחיצה לגדור רה"ר, ולכן אמצע הפילוש לא נעשה רה"י על ידן דליכא מחיצה לגדירת רה"ר.

וזה גם הביאור במש"כ תוס' כ"ב ב' ד"ה דילמא וכו' דבמחיצות שאינן עשויות בידי אדם מודו רבנן דארומ"מ, שכוונת תוס' דמחיצות בידי שמים הם מחיצות גרועות שאין בכוחן לגדור את רה"ר, ולא שהם נפרצות מחמת בקיעת הרבים [ולשון ארומ"מ הנזכר בתוס' הוא לשון מושאל].

צורות הפתח שלאורך הכביש מסלקות את העומד מרובה

ג) אמנם הדברים מתמיהים, דכאמור לכל אורך הצד המערבי של הכביש יש צוה"פ שגודרות וחולקות בין הכביש לעמק הארזים, א"כ המחיצות שבצפון ודרום עמק הארזים אינם גודרות בעומ"ר את הכביש, שהרי צוה"פ חולקות ביניהם והם ברשות אחרת, וכמבואר בחזו"א סי' ג' סקכ"ד וסי' ו' סקכ"ב שצוה"פ עושה סילוק מחיצה למחיצות עומ"ר.

ד) טענת רבני העירוב דבניד"ד מהני ממ"נ, דאם נקטינן שצוה"פ לא גודר את רה"ר הרי שאין לרה"ר מחיצה החולקת בינה לבין עמק הארזים, ושפיר מהני המחיצות של העמק לגדור את הכביש בעומ"ר דליכא סילוק מחיצה, ואם מאיזה טעם נחשיב את צוה"פ כמחיצה כלפי רה"ר ותסלק את העומ"ר, הרי שהיא גופא תגדור את אורך הצד המזרחי של הכביש ויצטרף ליתר הגידור שלו וא"צ לעומ"ר לגדור את הקטע הזה בפני"ע.

אמנם לענ"ד אין זה נכון, שהרי מבואר בחזו"א בסי' ג' סקכ"ד ובסי' ל"ט סק"ג וסי' קי"א סק"א שלסילוק מחיצה קובע האם המחיצה המסלקת חשיבא מחיצה כלפי המחיצה הגודרת, ולא אם חשיב מחיצה כלפי הפרצה הנגדרת⁴, וא"כ כיון שבניד"ד המחיצה הגודרת נמצאת בבקעה שהיא כרמלית, וכלפי כרמלית צוה"פ חשיבא מחיצה גמורה, הרי היא מסלקת את המחיצה מלגדור את רה"ר, אע"פ שצוה"פ לא חשיב מחיצה כלפי רה"ר ואין למקום הפרצה [רוחב הכביש] מחיצה החולקת בינו לבין מקום המחיצות. לפ"ז אין כאן ממ"נ, דלעולם צוה"פ לא חשיב מחיצה כלפי רה"ר כדמוכח מהראשונים הנ"ל, וא"כ הכביש לא גודר ע"י צוה"פ, ומאידך צוה"פ מסלקת את מחיצות העמק מלגדור את הכביש, כיון שכלפי העמק ששם המחיצות הגודרות, חשיב שפיר מחיצה גמורה.

⁴ דבסי' ג' סקכ"ד שכתב שצוה"פ מסלקת את העומ"ר בחודה החיצון, התייחס לחודה החיצון ביחס למחיצה הגודרת ולא ביחס לפרצה הנגדרת. ובסי' ל"ט סק"ג וסי' קי"א סק"א שכתב דדעת הרשב"א והריטב"א שמחיצת גידוד לא עושה סילוק ולכן אמת המים עמוקה י"ט ניתרת במחיצות החצר העומדת במפלס העליון וליכא סילוק מחיצה, הרי שהחשיב את אמת המים כגידוד כמו שהיא ביחס למחיצה הגודרת, אע"פ שביחס לפרצה הנגדרת היא מחיצה גמורה. וע"ע בחזו"א סי' מ"ד סק"ג בסוגריים, והארכנו בזה בעמה"ח.

ה) אע"פ שבקצה הדרומי של שטח זה, בצומת עם כביש בגין, גם המקום שממערב לצוה"פ הוי רה"ר וא"כ במקום זה צוה"פ אינה מחיצה גם ביחס למקום המחיצה, אין זה מועיל כלום, ראשית דאכתי ביחס לכל אורך כביש רמות שכנגד העמק יש סילוק, ובפרט שיש מחיצת תל המתלקט גם בחלק הדרומי של העמק [המדרון שיוור לעמק מימין הכביש הצר שנכנס לעמק בסמוך לצומת עם כביש בגין] שמתחברת לצוה"פ בעומ"ר, ואכתי מקום המחיצות של העמק היא רשות של ג' מחיצות שאחת מהן היא צוה"פ החולקת דחשיב מחיצה לרשות זו ומסלקת את העומ"ר מכביש רמות.

רשות היחיד שלצד הכביש אינה גוזרת את רשות הרבים

ו) לכאורה י"ל דאדרבה, כיון שיש לעמק ההולך לאורך הכביש ג' מחיצות דהוי רה"י, הרי שגם אם צוה"פ אינה מחיצה לגדור רה"ר, אכתי רה"י גמורה הוי שפיר מחיצה לגדור את רה"ר כמבואר בחזו"א סי' מ"ג סק"ה. אמנם כיון שדברי החזו"א מוקשים מתוס' כ"ב א' ד"ה חייבין וכו' והרמב"ן והרשב"א והריטב"א שם, כמו שהקשה החזו"א לעצמו [שם ובסק"ג, ובסי' י' סק"ל], ונדחק מאוד ליישב ועלה בדוחק כמבואר במכתבים בשו"ת סי' תפ"ד-תפ"ח, וגם החזו"א לא הניח לסמוך על היתר זה למעשה במקום חשש ס"ר כמו שהעיד הגר"נ קרליץ זצ"ל, לכן הוראת גדולי הפוסקים שלא לסמוך על היתר זה עכ"פ שיש חשש רה"ר דס"ר כבנידון דידן.

ז) ועוד שבניד"ד גרע, כיון שהרה"י שלצד רה"ר בנויה מצוה"פ [וממחיצות בידי שמים] דלא חשיבי מחיצה לגדירת רה"ר, הרי שגם אם יש בכח רה"י לגדור רה"ר, מ"מ רה"י שבנויה ממחיצות שאינם גודרות רה"ר, לא עדיפא ממחיצותיה ואינה גוזרת את רה"ר.

ח) ראיה לדבר ממ"ש תוס' שם שלר"י שבי' מחיצות דאורייתא כל המבואות שבירושלים היו רה"י שיש להם ב' מחיצות מחמת מחיצות החצרות שלצדיהם, ומ"מ אמצע הפילוש היה רה"ר שאין לו מחיצה כלל. כאמור החזו"א שם הקשה מזה על חידושו שרה"י חשיב כמחיצה, דא"כ אמצע הפילוש מוקף בד' רה"י דחשיב כמוקף ד' מחיצות, ותירץ ב' תירוצים. במכתבים שם מבואר שעיקר התירוץ הוא שחלוק רה"י דג' מחיצות שזה חשיב כמחיצה לגדור, מרה"י דר"י שהוא רק ב' מחיצות, דרה"י כי האי אינו מחיצה לגדור, את"ד. אכתי קשה דמבואר בתוס' שם ד"ה והוא

וכו' שבפתחי ירושלים בראשי המבואות היו צוה"פ וא"כ המבואות שהיו רה"י דג' מחיצות [נוצוה"פ זו אינה מתבטלת בבקיעת הרבים שהרי עומדת בין ב' מחיצות דחשיב רה"י, והרי שיטת תוס' שם ולפי פירוש וכו' ובדף ו' ב' ד"ה וכו' שרק ברה"ר גמורה ארומ"מ], וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דחזינן שגם רה"י המוקפת בג' מחיצות לא גודרת רה"ר. ע"כ שכיון שהתוספת של המחיצה השלישית היא רק צוה"פ שאינה מחיצה לגדירת רה"ר, גם רה"י דג' מחיצות הנעשית מכוחה לא אלימא מצוה"פ עצמה, ואם רה"י דב' מחיצות לא גודרת רה"ר [כמש"כ החזו"א], גם רה"י דג' מחיצות שהשלישית צוה"פ אינה כמחיצה לגדור רה"ר.

ט) גם ביחס לקיר שבצידו הדרומי של העמק [לצד כביש בגין], אין לדון ממנו עומ"ר לגדור את הכביש כיון שאינו מסתיים בפינה שנוכל למשוך ממנה עומ"ר לעבר הכביש, אלא הקיר שמגיע מכביש בגין מתעגל וממשיך בעיגול לאורך כביש רמות דבכה"ג אינו גודר את הרשות שלצידו בעומ"ר כמבואר בחזו"א סי' א' סק"ה ובמ"ב סי' שמ"ה סקמ"ח כמשנ"ת בהערה⁵. גם א"א לדון עומ"ר מכח מחיצת המפעל שמעבר לכביש

⁵ הרא"ש בעירובין פ"א סי' ו' כתב שלדעת רש"י שמבוי עקום צריך תיקון בעקמיותו, אם תיקן את ראשי המבואות בצוה"פ צריך לחי בעקמומיותו, וכ"ה במרדכי סי' תע"ז. החזו"א סי' א' סק"ה תמה דאם מהני כה"ג לחי בעקמיותו גם עומ"ר מתיר שם [מק"ו], א"כ למה צריך שם לחי הרי כתלי המבוי הם עומ"ר ומתירים את הפרצה, ואע"פ דרב ס"ל שפרצת מבוי בצידו בד"ט עכ"פ בבקעי רבים, ה"מ שיש בראשו לוי"ק, אבל כשיש בראשו צוה"פ פרצתו ניתרת בעומ"ר. ותי"ץ שכיון שמחיצות המבוי הצדדיות דוחקות את רגלי הרבים מראש זה לראש זה דרך העקמומית [כמש"כ החזו"א שם סק"ח], חשיב כמבוי שמתעגל שלא חל עליה שם עומ"ר.

הרי מבואר בחזו"א שמחיצה שהיא באמת עגולה בעקמיותה, מדינא לא אמרינן עומ"ר במקום העיגול לגדור את הפרצה שלצידה ע"י המחיצות, דאע"פ דמש"כ החזו"א שרואין כאילו נתעגל זה חומרא במבוי עקום, היינו שלמרות שבאמת אין המבוי מתעגל אלא הוא מסתובב בזווית שראוי לומר עומ"ר בעקמיותו, מ"מ מחמת בקיעת הרבים דמבוי ועקימת הדפנות חשיב כאילו נתעגל, אבל אילו כשהוא עגול באמת גם הוה אמרינן עומ"ר לגדור את העקמומית, לא שייך להחמיר במבוי עקום משום שרואין כאילו נתעגל, שהרי גם אילו היה מתעגל אכתי איכא עומ"ר. ע"כ שמחיצה המתעגלת כלפי חוץ ויש מחיצה ניצבת כנגדה, לא אמרינן עומ"ר לגדור את הפרצה שביניהם, וטעם הדבר נראה, שעומ"ר גודר את ההמשך הטבעי של המחיצה, ובעיגול ההמשך הטבעי הוא המשך העיגול כמו שהמחיצה מסתובבת ולא האויר הסמוך לה. וכ"מ במ"ב סי' שמ"ה סקמ"ח שכתב בשם המאירי שהסיבה שים אינו רה"י הוא משום שמחיצותיו רחוקות זו מזו מאוד ואינן מצטרפות לעשות מה שביניהן רה"י, ובשעה"צ שם אות נ"א כתב שהוא כשיטת הרמב"ן והריטב"א כ"ב ב' הני"ל, והוסיף

אל הקיר שמגיע מכביש בגין, דביחס לחלק הכביש שלכיוון רמות המחיצה מסולקת בצוה"פ, וביחס לחלק הכביש משם לכיוון סנהדריה המורחבת המחיצה מסולקת במחיצה של צמחיה עבותה וקשיחה.

הארכת הרשות באמצעות מחיצות העמק, וקביעת רוח רביעית

(י) יש מרבני העירוב שאמרו שאמנם מחיצות עמק הארזים לא גודרות את כביש רמות בעומ"ר בגלל הסילוק, כמשנ"ת, אכתי הם מועילות להאריך את מחיצות צפון ודרום של כלל ההיקף של הכביש באופן שיכללו גם את הקטע הנ"ל של כביש רמות שבולט יותר למערב (כבצור 4), ועי"ז גם קטע זה מוקף בג' מחיצות עומ"ר, וצוה"פ שלארכו משמשות רק לגדור מדרבנן ששטח זה פרוץ ברוח רביעית. (יא) ונראה שגם זה אינו נכון, הנידון בזה תלוי באופן ובצורה שקובעים את הגדירה של רשות בעלת הרבה מחיצות, שזה מהנושאים העמוקים והמורכבים ביותר בהלכות מחיצות, אין כאן מקום להאריך ולהוכיח כל פרט [הדברים נתבארו בהרחבה בעמק החכמה - מחיצות], אציין את הדברים בקצרה ואשדל לפרט ולפשט את הדברים.

הא דקימ"ל שמקום שמוקף בג' מחיצות הוא רה"י מהתורה, אינו תלוי במנין המחיצות אלא במנין הרוחות כדמוכח מעירובין י"ב ב' חצר עגולה וכו', לכן יש אופנים שרשות מוקפת רק בב' מחיצות ואעפ"כ היא רה"י כמבואר בחזו"א סי' ח' סק"ו, ובדומה לזה [על אופנים שונים] מבואר בחזו"א סי' י' סקט"ו, מאידך לפעמים שהרשות מוקפת בג' מחיצות [או יותר] ואעפ"כ אינה רה"י כמבואר בחזו"א בסי' ט' סק"ט. כמובן שהקביעה מה נחשב כג' רוחות ומה לא, עד היכן הרשות גדורה בצידה הפתוח ובאיזה כיוון וזוית נמתח את הקו של הרוח הפתוחה, [אינו תלוי בהרגשת הלב ביחס לצורת הרשות והיכן לפי הרגשתו מסתיימת הגדירה, אלא הדברים בנויים על כללים וגדרים מוצקים וחד משמעיים המבוארים בגדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים ע"פ עומק ההבנה באופן וצורת גדירת רשות.

שם המ"ב שגם מה שנהר אינו רה"י כבשו"ע שם סי"ח, הוא גם מטעם זה, ואע"ג ששתי מחיצות אורך הנהר אינן רחוקות זמ"ז, כיון דאידך שנים רחוקות זמ"ז כמה פרסאות אינן מצטרפות לאלו השנים. וקשה שהרי כל נהר מתפתל ומסתובב בסיבובים די גדולים וא"כ במקום שמסתובב נימא עומ"ר מגדה אחת אל עבר חברתה ואיכא ג' מחיצות סמוכות זל"ז (צור 3). הרי מבואר דס"ל למ"ב שכשהמחיצה מסתובבת לא אמרינן עומ"ר לגדור את הנהר, מהטעם הנ"ל.

יב) מבואר בתוס' בעירובין ח' ב' ד"ה מניח וכו' שרשות שמחיצה אחת ארוכה והשניה קצרה, נחשבת מוקפת בג' מחיצות עד רק עד כנגד המחיצה הקצרה, ולא עד הקו האלכסוני שמהמחיצה הארוכה עד לקצרה (ציור 5). על דרך זו מבואר בחזו"א בסי' ח' סק"ו ששטח שיש לו שתי מחיצות שביניהם זווית חדה [פחות מתשעים מעלות] דחשיב כמוקף מג' רוחות, אם צלע אחת ארוכה יותר מחברתה אינו רה"י עד הקו המחבר את שני קצוות המחיצות, אע"פ שקו זה הוא בזווית ישרה [90°] יחסית לדופן הארוכה ו"נראה" כקו ישר (ציור 6), ואע"פ שיכול להראות להעומד כנגד הרשות שכל השטח הנ"ל מוקף ועומד בין המחיצות, אלא מודדים בצלע הארוכה כפי אורך הצלע הקצרה ומותחים מנקודה זו קו מזל"ז וחשיב רה"י רק עד קו זה, למרות שבאופן זה יוצא שחלק ניכר מהמחיצה הארוכה היא חוץ. (לרשות ואינו שותפה בגדירה (ציור 7 יג) עוד מתבאר מדברי החזו"א שם ובסי' ט' סק"ט שהקובע את כיוון הקו של הרוח הפתוחה הוא הדופן האמצעית שכנגדה, שהרוח הרביעית תהיה לעולם מקבילה לקו של הרוח השלישית (האמצעית) שכנגדה, וכתוצאה מזה הרי שאורך המחיצות הימנית והשמאלית נמדד עד כמה הם גודרים ב 90° - יחסית לקו של הדופן האמצעי [הדברים התבארו בהרחבה בעמק החכמה - מחיצות סי' נ"ד, ואכמ"ל]. (יד) לפ"ז כשהקו של הדופן האמצעית אינו ישר [כפי שהוא במציאות בכל עירוב שכונה או עיר וכדומה] אלא הוא מורכב מהרבה מחיצות שעומדות בזוויות שונות וחלקם מעוגלים לכיוונים שונים, כדי לקבוע את הקו הישר של הרוח האמצעית מן ההכרח לשקלל יחד את כל המחיצות, כיוונם וצורתם, ולקבוע מה הכיוון הישר שעליו הם מורים, ועפ"ז, במקביל לקו זה, יקבע הקו של הרוח הרביעית של הרשות.

בניד"ד, אם באנו להחשיב את המחיצה שבצפון ודרום עמק הארזים כתוספת על הרשות הגדולה וכאילו מאריכים את מחיצות צפון ודרום של הרשות הגדולה, כדי לקבוע את הכיוון של הקו של רוח רביעית שעד לשם כלול בגדירתם, א"א למתוח קו ממחיצה למחיצה כאוות נפשינו, אלא עלינו לקבוע את הקו הישר של הרוח האמצעית של הרשות, ועל פי רוח זו, במקביל לה בדיוק, ימתח הקו של רוח רביעית, ורק מה שמן הקו הזה ולפנים כלול בג' מחיצות. א"כ, אם הקו של רוח שלישית הוא אלכסוני יחסית לשטח זה שבין המחיצות, או ליתר דיוק אם מחיצות אלו עומדות באלכסון יחסית לקו של הרוח השלישית, הרי שהקו של רוח הרביעית ימתח באלכסון ורוב רובו של קטע זה של הכביש יהיה חוץ לג' מחיצות (ציור 8-9).

טו) בניד"ד הקו של רוח שלישית של הרשות מתפתל ומשתנה ומורכב ממאות כיוונים שונים של מחיצות כפי שרואים במפה 1א בקיסו"ה, דהיינו כל המחיצות המקיפות את רמות א' וד' מצפון מזרח, כל המחיצות המקיפות את הר חוצבים מצפון מזרח, וכל המחיצות המקיפות את סנהדריה המורחבת מצפון מזרח, וכן קטע הכביש שביניהם, מסופקני אם גדולי האחרונים היו לוקחים על עצמם להכריע בכזו רשות מורכבת מהו הכיוון של הרוח האמצעית, ובודאי דאנן אזובי הקיר יתמי דיתמי אין בכוחנו להכריע בזה בדברים ברורים, ולא יעלה על הדעת להכריע בזה. בכל גוונא, מה שנראה די ברור במפה הוא שקטע הכביש שבין רמות לבין הר חוצבים עומד מאוד באלכסון יחסית לשני גושי השכונות שמצפון לו ושמדרום לו, ואם כך די ברור שהקו של רוח רביעית יקבע באלכסון יחסית למחיצות הבולטות לתוך עמק הארזים ורוב רובו של הקטע הבולט של הכביש הוא חוץ לג' המחיצות.

הקו שנמתח בין המחיצות בקיסו"ה כדי לכלול בו את כל הכביש, נקבע ללא כל בסיס הלכתי וללא כל נימוק, ורק סבלנותו של הדף [או המחשב] שעליו הוא נמתח מאפשר למתוח קו בצורה כזו, והנימוק היחידי לכך הוא העבודה שהקו משרת את המטרה.

הפרצה של קטע הכביש העולה מכביש הארזים לכביש רמות

טז) בקיסו"ה אות ט"ו ד"ה אמנם וכו' כתב ביחס לקטע הכביש העולה בסיבוב מכביש ארזים לכביש רמות (מפה 3 בקיסו"ה), שאע"פ שיש עומ"ר לגדור את הרוח המערבית שחוצה את הכביש, אכתי חלק מקטע זה של הכביש אינו מוקף בתוך ג' מחיצות, שצידו אחד ארוך (ד'-ז) וצידו אחד קצר (א-ב), לכן רק עד קו א-ה הוא בתוך ג' מחיצות ומשם ואילך לכיוון כביש רמות אינו מוקף. אעפ"כ כתב שאין בזה חסרון ביחס לכביש רמות בעצמו כיון שרחבו של כביש רמות (ח-ט) גדור ע"י מחיצה המרוחקת בסוף רוח צפון, וזה גודר את פרצת כביש רמות לקטע הכביש הנ"ל (ז-ח) בעומ"ר. כוונתו בזה ע"פ החזו"א בסי' א' סקמ"ה וש"ד שמחיצה חיצונית יותר אף שהיא מרוחקת ממקום הפרצה, אם היא מתייחסת וגודרת את הרשות שלצד הפרצה, בכוחה לגדור גם את הפרצה בעומ"ר.

יז) אמנם גם לענין זה כיוון הגדירה של העומ"ר אינו נתון לרצונו של כל אדם, אלא הוא נקבע לפי הכיוון והצורה של אותה מחיצה - רוח מרוחקת שמכוחה אנו גודרים את הפרצה [או לפי כלל צורת הרשות], שהרי לגדור באלכסון, אפילו מועט, יחסית

לכיוון המחיצה או הרשות, הוי כפרצה בקרן זוית שאין בזה עומ"ר כמבואר להדיא בחזו"א סי' ח' סק"א-ה' וסי' א' סוף סקמ"ה וסי' קי"ב סק"ד ושי"ד. א"כ בניד"ד כיון שכפיה"נ הקו של רוח צפון של הרשות הוא מאוד באלכסון [שצידו המזרחי יותר רחוק וצידו המערבי יותר קרוב] יחסית לקטע זה של כביש רמות, א"כ הקו שאפשר לגדור בעומ"ר מנקודת הסיום של הקיר שמשמאל העולה מכביש הארזים הוא באלכסון מאוד לכיוון דרום, וא"כ המחיצה שתקבל את גדירת העומ"ר היא צוה"פ שבהמשך הכביש [בצידו המערבי] ולא המחיצה (ציור 10). והאחרונים דנו אם אמצע חלל צוה"פ חשיבא כמקבל לעומ"ר [בפרט ביחס לגדירת רה"ר דכאמור צוה"פ לא חשיב כלל מחיצה לענין זה], ובניד"ד גרע טפי, שע"י עומ"ר זה שיפגש באמצע חלל צוה"פ, הרי שהעמוד הימני של צוה"פ אינו עומד כנגד הרשות הנגדרת אלא כנגד רה"ר שחוץ לרשות, בכה"ג חשוב כצוה"פ באויר כמבואר בחזו"א בסי' ו' סקכ"א דלא מהני [אע"פ שעומ"ר אינו מסלק מחיצה, במקום שע"כ צריך לעומ"ר מסלק, דהוי כתרתי דסתר].

סילוק העומד מרובה ע"י פי תקרה של גשר בגין

יח) בקיסו"ה אות ט"ז דן ביחס לגשר של כביש בגין העובר מעל לכביש רמות, דלכאורה אמרינן פי תקרה יורד וסותם [בצידו המערבי] וא"כ הוא מחלק בין המחיצה שהמגשר לכיוון רמות, לבין צוה"פ שהמגשר לכיוון המפעלים של הר חוצבים, ומסלק את המחיצה וליכא עומ"ר. [עיקר הנידון אם פתיו"ס מסלק מחיצה אינה ברור, מ"מ הוראת גדולי חכמי דורנו דיש להחמיר בזה מספק].

וכתב שם שאין לחוש לזה מכמה טעמים, תחילה העלה צד דבגשר לא אמרינן פתיו"ס כיון שלא נעשה כגג לתחתיו, אך דחה את זה מדברי הראשונים בעירובין פ"ו ב' [ומש"כ לחלק הוא יותר מדוחק]. שוב כתב דבגשר זה ליכא פתיו"ס כיון שהולך באלכסון יחסית לכביש הוי כפ"ת בקרן זוית דלא מהני לדעת תוס' בעירובין צ"ד ב' סד"ה בשתי וכו'. דבר זה תמוה, ראשית שרש"י שם ד"ה וקירו וכו' פירש את הגמ' באופן אחר ולדבריו אין מקור דלא אמרינן פתיו"ס בקרן זוית, בפרט שכל עיקר מש"כ תוס' דלא אמרינן פ"ת בקר"ז הוא מכח זה דס"ל דטעמא דפ"ת משום דדמי לפתח, והרי שיטת רש"י בסוכה ו' ב' ד"ה לגוד וכו' שפ"ת הוא מחיצה [ולא פתח] מדין גוד אחית.

ועוד דגם לדעת תוס' משמע לפו"ר מלשונם שם שהפסול של פ"ת בקר"ז הוא מדרבנן, שכתבו דטעמא דפ"ת משום דדמי לפתח וכו' ובקרבן זוית לא דמי לפתח משום דפתחא בקר"ז לא עבדי אינשי וכו', עכ"ל, מלשון "לא דמי" משמע לכאורה שהוא מדרבנן. וא"כ, כיון דמדאורייתא אמרינן פ"ת גם בקר"ז הרי שהגשר הוא מחיצה מהתורה ומסלק את העומ"ר מלגדור את צוה"פ מהתורה ואכתי הכביש הוא רה"ר מהתורה.

ועוד בה שלישיה שאמנם הפ"ת הוא באלכסון ביחס לקטע הכביש שעליו עובר הגשר, אבל קטע זה של הכביש הוא עיקול העומד באלכסון יחסית להמשך הכביש לכיוון רמות, וביחס לקטע הארוך והעיקרי של הכביש [שמהמסלעה עד לרמות] הרי הפ"ת הוא בקו מקביל ממש למחיצות הכביש ואינו קר"ז כלל, כמו בציר 11 דמסתבר דלא חשיב פ"ת בקר"ז אע"פ שהתקרה באלכסון יחסית לקטע הרשות שבה היא עומדת, כיון שביחס לכלל הרשות אינה קר"ז. אמנם הגשר מתעגל מעט אך קשה לקבוע בוודאות לקולא שעיגול קל כזה מקרי קר"ז לענין פ"ת.

וארבעה אשיבנו, שמפורש בחזו"א בסי' ח' סק"י שקו אלכסוני לכל רוחב הרשות, אינו קר"ז, והוכיח כן משיטת הרי"ף [הרמב"ם ורה"ג] ומבהגר"א, א"כ כאן שהגשר הוא לכל רוחב הרשות [בקטע זה] ואין לדון בו משום קר"ז.

יט) בקיסו"ה שם כתב שאין לפסול את ההיקף מכח הסילוק של הגשר, מטעם נוסף, דאיכא ממ"נ, שאם אמרינן פתיו"ס לסלק את העומ"ר, הרי הפ"ת עצמו הוא מחיצה גם לגדור את הכביש שמהגשר עד סנהדריה המורחבת, וא"כ יש ג' מחיצות הפוכות [מאשר המחיצות שחלקו הצפוני של הרשות], דהיינו מזרח (העומ"ר מבית באייר) מערב (הגשר) וצפון (מחיצות הר חוצבים וסנהדריה המורחבת). ואם פ"ת לא מהני לגדור רה"ר אין גם סילוק מחיצה מכח הגשר ושפיר יש עומ"ר. והוסיף שאין לומר דליכא ממ"נ מכח המבואר בגמ' בעירובין צ"ה א' דפ"ת מהני רק לגדור תחת התקרה ממה שחוצה לה (לגוואי), ולא לגדור את מה שחוצה לה ממנה (לבראי), וא"כ ביחס למחיצות הגודרות את העומ"ר שהן תחת לגשר, יש מחיצה והן מסולקות מלגדור את צוה"פ שחוץ לתקרה, ואילו כלפי המשך הכביש לכיוון סנהדריה המורחבת שחוץ לגשר (ששם צוה"פ) שזהו בראי, לזה פ"ת לא חשיב מחיצה, וא"כ המשך הכביש אינו גדור, דזה אינו, דבמקום שפ"ת הוי מחיצה לגוואי חשיב נמי מחיצה לבראי, כמבואר בחזו"א בסי' ט"ו סק"א, את"ד.

(כ) לעני"ד הדברים אינם נכונים, דמפורש בחזו"א בסי' מ"ג סקט"ז שצידד דמה דס"ל לאב"י בגמ' שם דמהני פ"ת לבראי, הוא רק באופן דמהני לגוואי, א"כ רבא שנחלק עליו בגמ' שם וס"ל דלא מהני פ"ת לבראי הוא גם באופן דמהני לגוואי, וקימ"ל כרבא, והחזו"א שם איירי לענין שבת [ולא רק לסוכה]. ומש"כ החזו"א בסי' ט"ו סק"א דמהני פ"ת לבראי כשמהני לגוואי, הוא לא מכח הפ"ת אלא מכח מה דס"ל שרשות היחיד גודרת רשות הנושקת לה, ובזה הרי [עכ"פ לענין רה"ר] חששו הפוסקים למשמעות הפשוטה בראשונים כ"ב א' דרשות היחיד לא גודרת רה"ר כמש"כ בתחילת דברינו. וא"כ אין כאן ממ"נ, ד"ל שהגשר מסלק את מחיצות העומ"ר שתחתיו וממנו לכיוון רמות, ולא גודר את המשך הכביש שממנו לכיוון סנהדריה המורחבת.

מה שכתב בקיסו"ה שגדירה זו עדיפה על גדירת רשות, זה לשיטתו שהבין שבכה"ג דאיכא פ"ת לגוואי מהני גם לבראי, ועל זה כתב שאע"פ שזה בנוי על הרשות שגוואי מ"מ סו"ס הוי מחיצה בפועל ולא רק רשות. אבל למשנ"ת שגם בכה"ג דאיכא פ"ת לגוואי, אעפ"כ ליכא מחיצת פ"ת לבראי, ומש"כ החזו"א בסי' ט"ו סק"א הוא רק מכח גדירת הרשות, הרי בזה חישינן דלא מהני לרה"ר [יש עוד לפלפל בזה ואכ"מ]. לקמן סוף אות כ"א יתבארו שני טעמים נוספים דלא מהני הפ"ת לגדור את המשך הכביש אף דמהני לסלק את העומ"ר.

(כא) עוד כתב בקיסו"ה שגם אם לא אמרינן פ"ת לבראי אפילו בכה"ג, אכתי כלפי המשך הכביש לכיוון סנהדריה המורחבת י"ל פ"ת בקצה השני (המערבי) של הגשר, שפ"ת זה הוא לגוואי ביחס לקטע זה של הכביש. וכוונתו שעד כמה דמהני פ"ת של צד מזרח של הגשר לסלק את העומ"ר, מהני הפ"ת של צד מערב של הגשר לגדור את המשך הכביש.

לדעתי אין כאן ממ"נ כלל, דכמשי"ת להלן אות כ"ד הפ"ת המזרחי מגובה בעומד מרובה ובזה י"ל דחשיב מחיצה [לסלק], משא"כ הפ"ת של הצד המערבי, אם בא לשמש כמחיצה מזרחית של הכביש שממנו לבין סנהדריה המורחבת, כלפי זה אינו מגובה בעומ"ר ולא מהני לגדור רה"ר דארומ"מ.

אין עומד מרובה לחבר את המחיצה האמצעית לפי תקרה של הגשר

(כב) ועוד, שהרי כדי לסמוך על הפ"ת כדי לגדור את הקטע של הכביש שבין הגשר לסנהדריה המורחבת [בין אם הנידון להשתמש בפ"ת המזרחי של הגשר ובין אם

הנידון להתשמש בפ"ת המערבלי, הרי צריך שהדופן האמצעית של הרשות הנגדרת תתחבר אל מחיצת הגשר, אם באנו לגדור את הכביש ע"י הפ"ת הרי הדופן האמצעית היא הצד הדרומי של הכביש [הצד שפונה לשכונות אונסדורף - צאנז - עזר"ת], והרי המחיצה הזו נפסקת בסמוך לגשר וצריך לגדור את הפרצה בעומ"ר, אמנם בפינה שבין כביש רמות לכביש בגין, מחיצה זו מתעגלת כלפי חוץ וממשיכה לאורך כביש בגין, והרי במחיצה המתעגלת כלפי חוץ מבואר במ"ב ובחזו"א דלא אמרינן עומ"ר לגדור את הפרצה שלצד המחיצה כמשנ"ת בהער"ש לעיל אות ט'.

הפי תקרה של הגשר פוסל את צורת הפתח

כג) ועוד, דעכ"פ מדרבנן כדי לטלטל או להחשיב את הכביש כגדור, צריך גם את צוה"פ שמחברות את המחיצה של המשך הכביש לכיוון סנהדריה המורחבת אל הגשר, ועד כמה דאמרינן מהגשר פתיו"ס הרי הוא חוצה את צוה"פ [שיש צוה"פ שעמוד אחד תחת הגשר והשני חוצה לו] ומסלקת את קני צוה"פ זמ"ז וצוה"פ נפסלת [בפרט כאן שמשתמשים בפ"ת כמחיצה לגדירת הרשות].

שני הטעמים האחרונים הם גם סיבות נוספות שהעירוב לא מועיל גם אם אפשר לומר פתיו"ס בצידו המזרחי של הגשר לבראי.

לפקפק שהפי תקרה מתבטל בבקיעת הרבים ואינו מסלק

כד) לכאורה יש לפקפק בעיקר הנידון שדן בקיסו"ה שהפ"ת של הגשר מסלק את העומ"ר, דמפורש בירושלמי בפ"ב דעירובין ה"ד דלמ"ד אתו רבים ומבטלי מחיצתא, מחיצת פתיו"ס מתבטלת בבקיעת הרבים, א"כ לפי מה דחיישינן שכביש רמות הוא רה"ר [שכל הנידון הוא לצד זה], הרי שמחיצת הפ"ת מתבטלת בבקיעת הרבים, וכיון שמתבטלת אינה מסלקת מחיצה [עכ"פ למש"כ בשו"ת חת"ס או"ח סי' צ"ז שארומ"מ מבטל מחיצה גם לענין כלאים, שהרי גדרי מחיצה לענין סילוק הוא כגדרי מחיצה לענין כלאים, ועיין בשו"ת בית אפרים או"ח סי' כ"ז דלכאורה חולק על החת"ס]. אלא שלכאורה יש בזה גלגל, שאם אין פ"ת [שמתבטלת בבקיעת הרבים] הרי המקום רה"י [את"ל כן], וא"כ שפיר אמרינן פתיו"ס ואין בקיעת הרבים מבטלה, וא"כ הפ"ת מסלק את העומ"ר ושוב הוי רה"ר, וא"כ הפ"ת

מתבטל ואינו מסלק ושוב הוי רה"י וכו'. ונראה שבגלל זה, כיון שהחלת מחיצת פ"ת מביא לביטולה [שנעשה רה"י ומתבטלת], שוב לא אמרינן בכה"ג פתיו"ס, ככל חלות שאם תחול תתבטל, שאינה חלה. אע"פ שי"ל כן גם לגבי העומ"ר, שכיון שאם אמרינן עומ"ר ונעשה רה"י, מתבטל העומ"ר [ע"י הפ"ת], וא"כ י"ל דליכא עומ"ר בכה"ג, נראה שאינו כן, דעומ"ר אינו דין שחל אלא הוא הגדרת המציאות, ובזה ליכא למימר שכיון שאם חל מתבטל, שוב אינו חל, ואילו פ"ת שהוא דין מחיצה שחל, שפיר לא אמרינן כה"ג פ"ת כיון שחלותו גורם לביטולו, ואין הפ"ת מסלק לעומ"ר.

כה) ונראה שבנידון דידן גרע, שפ"ת זה הוא המשך הרוח המזרחית של הרשות או תערובת של רוח זו עם הרוח הצפונית, וא"כ הפ"ת גורר אתו את העומ"ר של המחיצות של רוח מזרח ואולי גם רוח צפון, ובכה"ג ליכא למימר כיון שכשל עוזר נפל עוזר [כמו שטען בחזו"א בשו"ח ריש סי' ת"פ (קטע ראשון) ד"ה דעת וכו' לענין עומ"ר הבנוי על צוה"פ לגדירת רה"י], כיון שגם אילמלי הפ"ת מחיצות אלו גודרות את הרשות בעומ"ר, אלא שגודרות שטח יותר נרחב מעבר לגשר, והגשר רק מצמצם את השטח הנגדר בעומ"ר, שבזה ליכא להאי כללא, וכיון שהפ"ת מגובה בעומ"ר שפיר מהני כמחיצה החולקת ברה"י ומסלקת את העומ"ר ואת צוה"פ [ומ"מ ליכא ממ"נ שתגדור את רה"י מהטעמים הנזכרים לעיל]. אע"פ שעומ"ר לא מסלק מחיצה כמבואר בחזו"א בסי' א' סק"ה וסי' ג' סקכ"ד וסי' ו' סקכ"ב, כאן הרי יש פ"ת המורכב על העומ"ר, ופ"ת מסלק מחיצה [למאי דקיימינן הכי], שפיר איכא סילוק מחיצה, והעומ"ר וצוה"פ מסולקים ע"י הפ"ת של הגשר, והכביש נשאר רה"י.

מאיזו זווית סטייה המחיצה גודרת רוח נוספת

כו) בקיסו"ה אות ט' כתב שכיון שכביש רמות אינו רשות מרובעת בעלת ד' רוחות ברורות שהרי הכביש מתפתל שוב ושוב לכיוונים שונים, צריך לקבוע מה הם רוחותיו, שהרי ברור שמחיצה שגודרת רוח מזרח אינה גודרת פרצה ברוח צפון או בדרום⁶. לכן צריך לדעת להגדיר איזה חלק מהפיתול שייך לרוח דרום, איזה לצפון ואיזה למזרח, שלא נטעה להתיר פרצה בצפון ע"י מחיצה שגודרת רוח מזרח וכדומה. וכתב שם

⁶ הכינוי מזרח-דרום-צפון הם לשון מושאל, שהרי הרוחות של הרשות אינם לרוחות העולם דוקא, אלא כל רשות יש לה ארבע רוחות, ימין ושמאל, קדימה ואחורונה, ולריהטות וצחות הלשון רגילים להשתמש בלשון מזרח-צפון וכו'.

שנראה לו שאם מקום הפרצה מתעקם יחסית למחיצה עד 45° הרי הוא שייך לאותה רוח, ואם מתעקם יותר מ 45° - הרי הוא שייך לרוח השניה שלצידו, את"ד.

מוזר הדבר שהתעלם לחלוטין ממה שצייד החזו"א בסי' ט' סק"ט שקביעת הרוחות לגבי רה"י הוא מקביל לדרגת השיפוע של תל המתלקט, דכשם שלענין תל המתלקט כשהקרקע עולה י"ט תוך ד' אמות (כ"ד טפחים) חשיב כמחיצה ניצבת ולא רק כקרקע שוכבת, כך גם מחיצה, אע"פ שגדירתה נוטה יותר לרוח מזרח של הרשות, אם גודרת י"ט מרוח דרום בתוך ד' אמות ממה שגודרת את רוח מזרח, חשיב כגודרת גם את רוח דרום [כמובן דחשיב כה"ג גם מחיצת מזרח שהרי גדירתה נוטה הרבה יותר למזרח וגודרת הרבה יותר מ"ט ממזרח בתוך ד"א של דרום, לכן חשיב תערובת שגודרת שתי הרוחות הן את מזרח והן את דרום. לפ"ז מחיצה שנוטה לדרום מהקו הישר של רוח מזרח בין 24.5° עד לזווית של 65.5° , הרי המחיצה גודרת שתי רוחות, דרום ומזרח. אמנם החזו"א נשאר שם לבסוף בצ"ע, ומסתבר שאם אינו כשיעור זה, שיעורו הוא אכן 45° כדברי קיסו"ה, מ"מ הוי ספק וצריך להחמיר לכאן ולכאן. לפ"ז כבר מסטייה של 22.5° צריך לקחת בחשבון שהמחיצה/פרצה שייכת לשתי רוחות ולוודא שיהיה עומ"ר על פרצה זו משתי הרוחות (ציור 12), ולפי המבואר בקיסו"ה דבר זה לא נקלח בחשבון.

הסטייה נמדדת יחסית לרוח האמיתית ולא יחסית למחיצה שלצד

הפרצה

כז) ביותר נראה שגם את"ל שהקובע הוא 45° , מ"מ כל עיקר הכלל שעל פיו קבע את רוחות העומ"ר אינו אמת, שהוא בדק האם הפרצה נוטה מקו המחיצה שלצידה, פחות או יותר מ 45° , שאם נטייתה פחות מזה סמך ששתיהן מאותו רוח והמחיצה גודרת את הפרצה, וזה דבר תימה, שהרי פשוט שכשיש רשות מרובעת וקטע ממחיצת מזרח (למשל) הוא באלכסון יחסית לריבוע הרשות, שנוטה ממנה ב 44° , והמשך המחיצה נוטה ממחיצה זו ב 2° , ושם יש פרצה שכדי לגודרה בעומ"ר צריך את המחיצה הראשונה, (ציור 13), אע"פ שכל ההבדל ביניהן הוא סטייה של 2° , אין המחיצה גודרת את הפרצה, שהרי המחיצה שנוטה מהמזרח הישר של הרשות ב 44° - גודרת רוח מזרח [לצד שהקובע הוא 45°], ואילו הפרצה שנוטה ממזרח הישר ב 2° - נוספות, הרי נוטה ממזרח האמיתי ב 46° -, ומרוח דרום נוטה רק 44° , וא"כ היא מרוח

דרום ואין מחיצת מזרח גודרת פרצה ברוח דרום. א"כ כשהמחיצות מתפתלות ומתעקמות זו מזו, צריך לדעת עד כמה כל אחת נוטה מהרוח הישרה (הבסיסית - האמיתית) של הרשות, ואין שום משמעות לשיעור נטיית הפרצה מהמחיצה הסמוכה לה, שהרי יתכן שהמחיצה שלפניה כבר נטויה מהקו הישר האמיתי של הרוח. וכיון שכדי להחשיב את כביש רמות כמוקפת מג' רוחות אנו צריכים לכל המחיצות שגודרות את רמות א' ד', כל המחיצות המקיפות את הר חוצבים, וכל המחיצות המקיפות את סנהדריה המורחבת, בנוסף למחיצות המפותלת בקטע הכביש שבין רמות להר חוצבים, הרי שרוחות הרשות נקבעות ע"י שקלול כל המחיצות שיוצרות את ההיקף ג' רוחות, וכיון שכאמור הרשות שבנויה על כ"כ הרבה מחיצות שכיוון משתנה ומתפתל, אין בידינו לקבוע בוודאות את הכיוון המדויק של הרוחות, וצריך לקחת בחשבון שהמחיצות העומדות בקטע הכביש שבין רמות להר חוצבים הם בנטיה באלכסון מהקו של הרוח האמתית, ואפילו נטיה קטנה של כמה מעלות בהתעקלות, המחיצה שייכת כבר לרוח אחרת ואין המחיצה גודרת את הפרצה.

יתכן מאוד שחלקים נרחבים מהכביש גדורים רק בשתי רוחות

כח) השלכה נוספת שיש לעובדה שקיסו"ה התעלם מצורת הרשות בכללותה, הוא מה שקבע שהעומ"ר שיש בצומת כביש רמות - מירסקי גודר רוח אחת, ואילו העומ"ר שבקצה השני של הכביש בצומת עם בית באייער, גודר את הרוח שכנגדה, והמחיצות שלכל אורך הכביש בצידו השמאלי של הנוסע מרמות לעיר גודרות של המחיצה האמצעית. אמנם המתבונן במפה א 1 יראה שהעומ"ר של רח' מירסקי נוטה יותר לרוח צפון, והעומ"ר של בית באייער נוטה יותר לרוח מזרח, ואע"פ שהם בשני קצוות הכביש, כיון שהכביש מתפתל ורוחותיו משתנות, הרי שביחס לרשות אינם כלל רוחות נגדיות, ויתכן מאוד שכמעט כל המחיצות גודרות רק את שתי הרוחות הנ"ל דהיינו צפון ומזרח, ואין כאן כלל היקף מג' רוחות. גם אם נמצא קטעים שמוקפים מג' רוחות, יתכן מאוד שיש קטעים שאין להם אלא ב' מחיצות [כגון הקטע שמהמסלעה לכיוון הר חוצבים שנוטה בחדות למזרח], ועכ"פ מסתבר מאוד שמחיצות צפון ודרום אינם שוות בארכן יחסית לרוח מזרח האמיתית, והוי כרשות שצידה האחד ארוך וצידה השני קצר, שהיא רה"י רק כנגד הקצר, וכל החלק שנמשך יותר למערב אין לו ג' מחיצות.

פסולים במחיצות ובצורות הפתח

כט) מלבד כל הנזכר, בדקתי את המסלעה שבאמצע כביש רמות שנדרשת להשלמת העומד מרובה לאורך הכביש, ונוכחתי לראות שישנם במסלעה הרבה פרצות שאין עומ"ר גודר אותן מחמת שהפרצה בקרן זווית וכדומה, שנטיית החזו"א בסי' ח' סק"א שפרצה בקר"ז בעומ"ר מבטל דין רה"י מהתורה, וכ"ה מסקנתו בשו"ח סי' ת"פ ד"ה חומת וכו'. אמנם נעשה מאמץ גדול ע"י הרב המתקין את העירוב לתקן את הפרצות ועשה כל אשר ביכולתו, ואף אני סיעתי לו בכך, מ"מ אחרי הכל הגיע רק למצב שאם נסמוך על הרבה הנחות הן בדין והן במציאות, את"ל כך וכך ואת"ל כך וכך ואת"ל כך וכך וכו', אז י"ל שהפרצות גדורות, וכפי הנראה לי הפרצות במקומן עומדות.

עוד ראיתי כמה וכמה פסולים בצורות הפתח שמשמשים בהן לגדירת הכביש, או להוצאת הקרפיפות, בנוסף לזה קטעים מהעירוב עומדים במקומות פגיעים מאוד, הן מחמת מכוניות החולפות, והן מחמת עבודות כבדות המתבצעות בכביש ובסמוך לו, ובמשך השנה היו שבועות שהמחיצות היו פרוצות ותוקנו רק לאחר כמה שבועות (בתקופת פורים התיקונים יותר תכופים).

לדעת הבה"ל עומד מרובה לא מועיל לגדור רשות הרבים

ל) בנוסף לכל זה, כל העירוב בנוי על סמך דעת החזו"א שפסק כרבנן שעומ"ר מהני לרה"ר, בצירוף שיטת הרמב"ן. אמנם דעת הבה"ל בסי' שס"ד סי"ב ד"ה ואחר וכו' דקימ"ל כריו"ח, ולריו"ח לרוה"פ לא מהני עומ"ר לגדור רה"ר אלא רק דלתות הננעלות בלילה כמו שפסק השו"ע שם, ושמעתי להדיא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שבמקום שיש חשש רה"ר דס' ריבוא אין לסמוך על עומד מרובה אפילו בשעת הדחק, וכאמור נידון דידן הוא רה"ר דס' ריבוא. מש"כ בקיסו"ה דבניד"ד יש מקום לסמוך על עומ"ר בצירוף גדר הפרדה, לענ"ד אינו נכון כלל, גדר ההפרדה לא מהני מידי מחמת כמה טעמים, מחמת הפרצות שיש בה, גודל ההיקף, וצורתו [וגם לענין תחומין לא מהני כלל כיון שאינה "חומת עיר", אין לה שום יחס לעיר מסוימת אלא כשמה כן היא גדר ההפרדה בין אזורים שונים בא"י שיש מהם סכנה לבין איזור שעליו באים להגן], ובארתי את הדברים בהרחבה בעה"י בקונטרס נפרד.

לא) אני יכול לקבוע באופן ברור, שמי שנהג פורים ברמות ביום ט"ו באדר ע"פ פסקו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהורה שאם רמות מחוברת לירושלים בעירוב מהודר

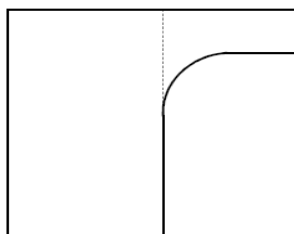
שבנוי על עומד מרובה וגדור במחיצות כדין, והוא קבוע כל השנה, הרי שזמן קריאת המגילה ברמות בט"ו, א"כ השנה לדעת הגר"ש זצ"ל דינו לקרוא ב"ד בברכה כיון שעירוב כזה אינו בנמצא (אמנם יש להחמיר לקרוא גם בט"ו ללא ברכה מחמת הצד שיש חיבור ע"י ריבוע וקשת).

צר לי מאוד שהוצרכתי לברר ולפרסם את המשגים והמחדלים שנעשו בעירוב שבכביש רמות, ניסיתי למנוע את הדבר מראש, ביקשתי שלא יפרסמו את קונטרס "יסוד ההלכה וכו'" והבהרתי שאם אכן יפורסם, מסתבר שכדי למנוע רבים ממכשול אאלץ לפרסם את הדברים ברבים. וזאת למודעי, שכל הני"ל אינם נובע ח"ו ממיעוט חכמה של הרבנים הת"ח המתכננים והמבצעים וכו', אדרבה אני מעריך ומחשיב מאוד את ידידי הרה"ג ר"צ דז"מיטרובסקי שליט"א ואת המסייעים עמו, ויש לי הרבה קשר איתם מתוך הערכה, כבוד וידידות, אלא שעם חשיבותם, הפרויקט של עשיית עירוב בכביש רמות מורכב ומסובך וגדול ממידותינו בכמה מידות, ואין זה פלא שנעשו כ"כ הרבה משגים.

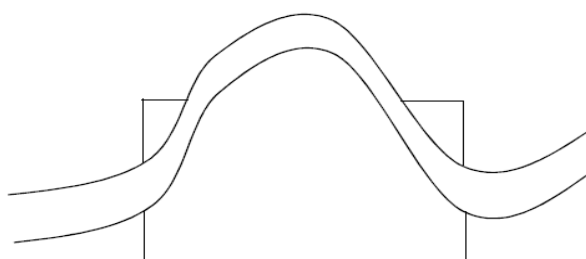
שמעתי מהגר"ש אלישיב זצ"ל שצריך לידע, שלא כל מה שהתנאים יכלו להכריע יכלו גם האמוראים להכריע, ולא כל מה שהאמוראים יכלו להכריע יכלו גם הראשונים להכריע, ויש דברים שהראשונים יכלו להכריע ואילו רבותינו גדולי האחרונים לא יכלו להכריע, ויש הרבה דברים שרבותינו האחרונים יכלו להכריע ואילו אגן יתמי דיתמי אין בכוחנו להכריע, ולמרבה הפלא רואים אברכים - ת"ח - רבנים בדורנו שמרשים לעצמם להכריע שאלות שגדולי האחרונים יראו לדון ולהכריע בהם, את"ד.

ציורים

ציור 2



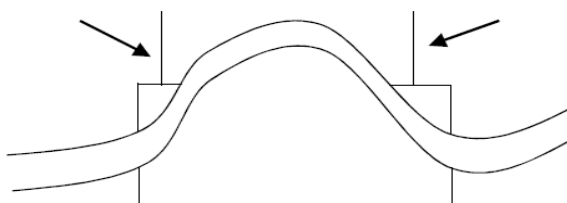
ציור 1



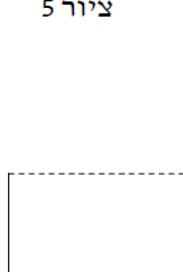
ציור 3



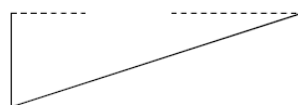
ציור 4



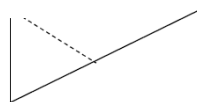
ציור 5



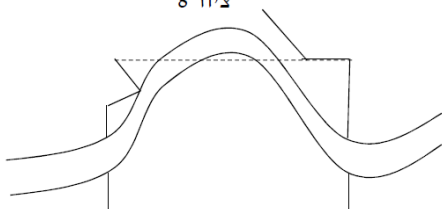
ציור 6



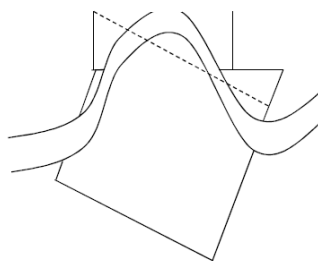
ציור 7



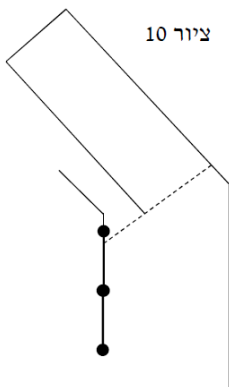
ציור 8



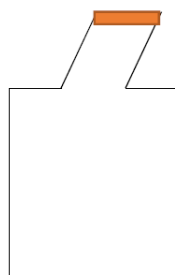
ציור 9



ציור 10



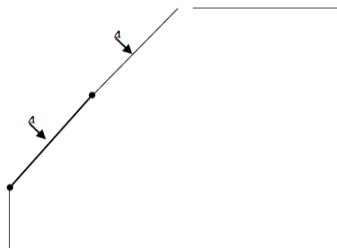
ציור 11



ציור 12



ציור 13



העירוב

בכביש

רמות



הגאון רבי ישראל דזימיטרובסקי

מאמר תגובה

מפתח ענינים

87 בענין מחיצות עומ"ר שבסופן מתעגלות החוצה
88 בענין רשות שיש בה פיתולים כיצד דנים בה עומ"ר
89 השגות נוספות
94 בענין הסילוק ע"י הפי תקרה

ליבון הדברים שנכתבו בקונטרס בענין התיקון בעירוב בכביש רמות

הדברים הנכתבים כאן הם לאחר קונטרס ההשגות ששלח לי הגאון רבי מאיר רוזנר שליט"א, והנה הדברים שכתב היו לתועלת הן משום שקבלנו דבריו בחלק מההשגות והן משום שע"י כך נתחדדו הדברים יותר כפי שיתבארו במאמר זה. אבל עיקר יסוד העירוב שנעשה בכביש רמות לענ"ד שריר וקיים בפרט לאחר התיקונים שנעשו בו לאור ההשגות הנ"ל ועוד קצת תיקונים נוספים, וההשגות על עיקר העירוב לא נראו לנו, וכפי שנתבארו בקונטרס הראשון וגם במאמר זה.

אמנם יש להדגיש שעירוב זה נסמך בעיקר על דעת הפוסקים שמחיצות עומ"ר מועילות לגדור רה"ר והיינו דעת הפוסקים שקיי"ל כרבנן שלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ועד עתה יתכן שכביש רמות היה נותר מכח צוה"פ וזה אינו מועיל ברה"ר דאורייתא אפי' לרבנן (לדעת המ"ב סי' שסד, ח ובבה"ל שם הוא פסול דרבנן אליבא דרבנן ולדעת החזו"א סי' קז, ה הוא פסול דאורייתא גם לרבנן), וכנראה סמכו על הסוברים שדוקא בעוברים ס' רבוא בכל יום ברחוב זה הוי רה"ר דאורייתא למצריכים ס' רבוא וגם תלוי בנידון אם נחשב מפולש ביושר, אמנם קשה לסמוך ע"ז כיון שהמ"ב והחזו"א נקטו שא"צ ס' רבוא בכל יום בכל רחוב וגם טעם אינו מפולש ביושר לא התברר די הצורך בפוסקים ואכמ"ל. ולכן יש בתיקון מחיצות העומ"ר תיקון גדול להציל רבים שמטלטלים בכביש זה. וכיצד להתנהג במצב של שעה"ד עיין בסוף המאמר.

בענין מחיצות עומ"ר שבסופן מתעגלות החוצה

(א) בענין מה שכתבתי במאמר בסוף סעי' י' שישנו עומ"ר במחיצות הנמשכות הלאה כנגד רוחב הכביש והן עומ"ר כנגד רוחב הכביש, וכתבנו שאעפ"י שליד הפרצה המחיצות מתעגלות החוצה אין זה מקלקל את העומ"ר, [הנידון היה לגבי הקטע בכביש רמות ליד עמק ארזים שחסר לו מחיצות עומ"ר מהצד השני של הכביש אבל נמצא פתרון שבאותו קטע ישנן מחיצות הנמשכות הלאה כנגד רוחב הכביש משני הצדדים ויש בהן עומ"ר כנגד רוחב הכביש ואותן מחיצות מתעגלות החוצה, למעשה יש לידע שהתברר שא"צ להסתמך על עומ"ר כנגד רוחב הכביש כיון שרוחב הכביש עצמו (הן מצד רמות והן מצד בר אילן) נחשב סתום מכח השכונות עצמן שנחשבות סתומות בעומ"ר ומחיצותיהן נמשכות עד אותו מקום וא"כ כל הנידון בזה אינו למעשה רק להתלמד], וע"ז כתב בהשגה להוכיח מהחזו"א סי' א' סק"יח של"א בזה

עומ"ר, וההוכחה ממש"כ החזו"א שסיבת מה שרואים המבוי העקום כאילו הולך בעיגול הוא מחמת שהדפנות הצדדיות דוחקות את רגלי הרבים מראש זה לראש זה, ולכאורה הוא דוקא במקום שמסתובבים ולא בכל משך המבוי, וא"כ עדיין יש עומ"ר מחמת החלק הישר של המבוי (והיינו במחיצה הפנימית של המבוי שיש מקבל של מחיצה כנגדה), אמנם מדברי החזו"א שם לא משמע כן, שכתב שרואים כאלו נפשט עקמימות המבוי כציור יז בחזו"א, ושם מצויר שכולו נפשט ולא רק במקום הסבוב וכן כתב בהמשך דבריו שמחשיבים כל ב' הדפנות העקומות כדופן ארוך והיינו כמו מבוי ישר, וא"כ מש"כ החזו"א שם סק"ה שרואים אותו כחד מבוי עגול היינו בעיגול גמור בלי קו ישר ודינו כמו נפשט ביושר.

וכיון שאין ראיה מהחזו"א לנד"ד, הדרינן לסברא הפשוטה שאין החלק היוצא מחוץ לרשות משפיע על המחיצה שבתוך הרשות שהרי הוא מסולק מהרשות.

וגם הראיה מהמ"ב בסי' שמ"ה סקמ"ח בשם המאירי שאין לנהרות ג' מחיצות כיון שהמחיצה השלישית רחוקה כדבאר המ"ב, והבאתם ראיה שהרי בדרי"כ הנהרות מתעגלים ויש בחלק הישר עומ"ר כנגד הפרצה וחזינן שלא מהני, קשה לבנות ע"ז, שהרי מצוי בהרבה נהרות שהסיבובים החזקים הם לאחר כמה פרסאות ובסיבובים מתונים, אם נוריד את החלק המתעגל של מחיצות הנהר שאינן גודרות (שכלפיהם הפרצה נידונה כק"ז כיון שאינה בקו המחיצה כמבואר בחזו"א סי' קיא סק"ד), יהא פרוץ מרובה כנגד החלק הישר של הנהר.

בענין רשות שיש בה פיתולים כיצד דנים בה עומ"ר

(ב) בענין מש"כ במאמר בסעי' ט' שכביש רמות כיון שיש בו כמה פיתולים צריך שיהא בכל חלק מהפיתול שנראה בבירור ששייך לאותה רוח (עיי"ש כיצד מחשבים זה) עומ"ר כנגד הפרצות שבאותו חלק, וכתוב בהשגה שא"א לדעת איך לשער את העומ"ר שבכל הפיתולים כיון שהרשות מורכבת מהרבה צורות והן משפיעות אחת על השניה, אמנם אני כתבתי שרשות שמורכבת מכמה חלקים שלכל חלק צורה אחרת אין השפעה מהצורה שבחלק זה לצורה שבחלק השני וכתבתי שגם החזו"א שחידש בסי' עב סק"ח שע"י הקורה דנים את פתח המבוי כהולך באלכסון ומשמע לכאורה שהדופן האמצעית משנה את הכיוון של הרוח הנגדית, אין זה אמור אלא רק לענין אותו פתח אבל הפתח בצד השני של המבוי לא ישתנה וישאר לפי צורתו במאונך לשתים הארוכות ולא יהא במקביל לאלכסון שבראש המבוי הנגדי (ועיין להלן שבלא"ה דבר

זה מוכרח מצד עצמו שהרי כל דין זה הוא מדרבנן). וע"ז נשלחה השגה נוספת שא"א להלום סברא כזאת שיש למבוי שתי צורות ביחס למקום הקורה צורתו אלכסונית וביחס לשאר המבוי צורתו ישרה.

כמדומני שיש כאן חילוקי דעות במושכל הראשון בענין זה, שלפי הבנתי וכן דעת עוד ת"ח, המושג רשות אחת והמושג צורת הרשות אין להם קשר כלל, וכבר כתבתי בקונטרס הראשון בענין זה שהגע עצמך אם יש מבוי העשוי כחיי"ת האם נימא שצורת הרגל הימנית של המבוי תקבע את צורת הרגל השמאלית, ודאי שלא, שהרי כל רגל יש לה צורה עצמית. והבאור בזה, שכל חלק של הרשות שיש לו ג' מחיצות שגודרות מקום לעצמו [שרובו אינו נגדר מחמת שאר הרשות], קובע צורה לעצמו לפי מחיצותיו, אעפ"י שמקום זה מתחבר במעט להמשך הרשות, וזה דבר שההגיון הפשוט מחייבו, ולכן פשוט שרשות היחיד המתפתלת להרבה פיתולים וכיוונים שונים, אין פיתול אחד משפיע על חברו, ומה שכל פיתול מסתמך על הפיתול האחר כדי להשלים את מחיצותיו, כיון שהוא חלק קטן בסתימה של הרשות אין בכוחו לשנות צורתו של פיתול זה, וגם דברי החזו"א סי' ח' סק"ח מתפרשים על אופן זה שסמוך לפתח המבוי האלכסוני רואים כביכול את המחיצות כמתעקמות במאונך לקו האלכסוני ונחשב מוקף מחיצות סביבו אבל המשך המבוי חוזר ומתישר לפי מחיצותיו האמתיות, וראה בהערה הבאה שבלא"ה כל דין זה הוא שלא מן הדין אלא מדרבנן.

השגות נוספות

ג) להמשך ההערה: כתוב בהשגה שלומר שלמ"ד קורה משום מחיצה דאורייתא מהני לגדור שתי רוחות, הדברים לא ניתנים להאמר, הנה מה שכתבתי הם דברי התוס' המפורשים בדף ח, ב, בתי" קמא שלמ"ד קורה משום מחיצה ה"ז גודרת שתי רוחות מדאורייתא, והבאור בזה פשוט שהרי דין קורה הוא כדין פי תקרה כדמשמע בתוס' פו ע"א שהוא מדין פ"ת יורד וסותם ולרש"י שם ולהתוס' בדף ח' בתי" קמא הוא מדאורייתא ממש, ולדעת תוס' בדף פו וכן לתי" בתרא בדף ח' גם לאביי שהוא משום מחיצה הוא רק מדרבנן ועשאוהו כפתיו"ס מדרבנן, וא"כ כמו שבפ"ת כאשר יש שתי מחיצות גמורות כמין גאם מהני להשלים שתי הרוחות הנותרות ע"י פ"ת (כמבואר בתוס' בדף צד) ה"ה בקורה ההולכות באלכסון מהני אעפ"י שגודרת שתי רוחות. אלא שיש לטעון שהרי קורה לא מצאנו שמהניא אלא ברוח רביעית וכיצד אפשר לפרש

שגודרת שתי רוחות, נראה שזה לא קשה דלענין דרבנן הקילו שגודרת גם באלכסון שהרי נראה זה כגודרת רוח אחת, (וצ"ל שאעפ"י שבקורה ד"ט מהני בשתי רוחות בקורה טפח החמירו מדרבנן), והחזו"א יישב זה שאפי' למ"ד קורה משום מחיצה מדרבנן יש בכוחה להעמיד המבוי במוקף על תמונת אלכסון, וזה ודאי דין דרבנן שהרי כל דין קורה הוא מדרבנן ונראה שגם למ"ד קורה דאורייתא זה שרואים אותה כמשנה את צורת המבוי הוא ודאי דין דרבנן שהרי מדאורייתא א"צ לזה כמפורש בתוס' שהרי גודרת שתי רוחות, וא"א לומר בכונת התוס' שבאמת אין בכוחה לגדור שתי רוחות אלא שבכוחה לשנות את צורת המבוי שהרוח האלכסונית של הקורה תחשב הרוח הישרה הרביעית של המבוי זה, א"א לומר כן שהרי התוס' לא רמזו לכל זה. וגם בחזו"א (סי' עב סק"ח) משמע כן שבתחילה שבאר התי' הראשון בתוס' לא הוסיף שום הסבר ורק כשבאר דעת המ"ד שקורה דרבנן הוסיף זה שאפשר לפרש שלמ"ד שהוא משום מחיצה מדרבנן ענינו שעשאוהו כגודר רוח רביעית ולמ"ד שהוא משום היכר פירושו שממילא אינו יכול לגדור שאין בכוחו לשנות צורת הרשות ונמצא גודר שתי רוחות וזה אי אפשר. (אמנם בשי' הרמב"ם שקורה ממש ג"כ אינה גודרת רק רוח רביעית לכא' מוכח שגידור באלכסון נידון כרוח רביעית אולם אינו ברור אם זה דין דאורייתא או דין דרבנן ואכמ"ל).

ואם כונתכם שלא מהני לגדור בקיעת רבים דלא עדיף מצוה"פ שלא מהני במקום בקיעת רבים, לא עלי תלונתכם שהרי מפורש בתוס' שמהני, ויש לישב זה בשתי דרכים או כמו שרמז החזו"א שם שכי' "שפיר הוי רה"י מהתורה אפי' בפתוח לרה"ר" והיינו שמה שמשמע בדבריהם שלתי' קמא מהני אפי' במקום בקיעת רבים אין הכונה בקיעה גמורה אלא שיש קצת בקיעה שמספיקה להטפיל המקום לרה"ר (שהרי ההילוך כנגד הארוך דומה לק"ז), ומהני מחיצת הקורה להבדיל המקום מרה"ר, (ויסוד לדין זה מצאנו בדף כ,א שאמרו תחילה פשיטא שמהני פסי ביראות ברה"ר ואח"כ אמרו שקמ"ל שמהני אפי' בבקעי בה רבים).

ועוד דרך אפשר"ל דס"ל לתוס' כאן שפ"ת מהני נגד בקיעת רבים וזה או מטעם שגם בצוה"פ משמע בתוס' כב,א ד"ה והא שמהני ובאר החזו"א סי' עד,ב שכך פי' תוס' לה"א של הגמ' ואמנם למסקנה פי' בדף ו' שלא מהני, ודברי התוס' בדף ח' יהו תואמים למש"כ בדף כב, ועוד יתכן שפ"ת עדיף מצוה"פ ואינו מתבטל לדעת רבנן ע"י בקיעת רבים שהרי יסודו של פ"ת הוא משום גוד אחית ולא מדין פתח כמו צוה"פ (כמש"כ רש"י בסוכה ו,ב והר"ח שם יח,ב והריטב"א בעירובין יז,ב ומש"כ תוס')

בעירובין צד, ב וכן הר"ח שם שהוא מדין פתח לכאורה הוא מדרבנן), כ"נ ברור בדברי התוס'.

ד) כתוב בהשגה לעיין בעמק החכמה סי' נד אריכות דברים בענין זה [להוכיח את היסוד שהמחיצה שבפתח הרשות או המחיצה האמצעית קובעים את הכיוון של הפתח הנגדי שיהא נגד לפי אלכסון המחיצה הנגדית וכל שנוטה מאלכסון זה הוא יחשב קצר כנגד ארוך ולא כפי הפשטות שדנים לפי צורתו בראש המבוי], עיינתי במה שכתבתם בעמק החכמה, ואכתוב בקצרה את הנראה להשיב בזה.

א. הקשתם שם באות ח', כיצד יתכן שמקום שיש לו שתי מחיצות בזוית קהה שאינו רה"י ועשה מחיצה באמצעו שיחשב רה"י, והרי אינו יותר מוקף ע"י המחיצות מבתחילה, התירוץ בזה פשוט, שכיון שעשה מחיצה באמצעו יש מחיצות בג' רוחות הוי רשות היחיד דרה"י תלויה במנין מחיצותיה, (והטעם בזה שההיקף הטבעי של רשות הוא מארבע רוחות ונמצא שכאשר יש ג' מחיצות הוי ג' מתוך ד' והוי רוב היקף ולכן כ' החזו"א שאם המחיצות בזוית חדה הוי רה"י שצורתן מוכיחה שהן ב' מתוך ג'), אבל אם היו ממשיכות אותן המחיצות עד הסוף בלי הדופן האמצעית היתה הרשות בת שתי מחיצות ואינה רה"י כיון שהיא שתיים מתוך ארבע ואינה נחשבת מוקפת, וא"צ לחדש כאן יסודות חדשים.

ב. שם באות ט' הקשתם שאין דברי החזו"א בסי' י' סקט"ו מובנים והם סותרים למש"כ בסי' ח סק"י וכו', תרצתם שהחזו"א בסי' ח' סק"י איירי בלחי שעומד ישר נצב למחיצה שאליה מחובר ועל זה כתב שם בסי' ח' שאינו רה"י בכל הריבוע ואפילו לא באלכסון, ומש"כ בסי' י' סקט"ו שמהני לגדור באלכסון הוא באופן שהעמיד הלחי באלכסון שבין ראש כותל הארוך לראש הכותל הקצר, ולפי דבריכם גם בצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר יועיל לגדור אם ישים את הלחי באלכסון וכתבתם שיסוד זה מתבאר עפ"י החזו"א בסי' ח' סק"ח שצורת הרשות נקבעת לפי פתח המבוי.

אמנם לענ"ד דברים אלו לא יתכנו, שהרי מפורש בחזו"א סי' ח' סק"י שכל הנידון אם מהני לחי בקצר כנגד ארוך הוא רק באלכסון שהרי בסק"ט כתב שמה שהקורה מתירה הוא במונחת באלכסון, ואם כן דכותה לחי שלא מועיל הוא אפי' באלכסון, וכן בסק"י שדן בדברי הגר"א הסיק שכל דברי הגר"א אמורים שהניח הלחי באלכסון וכתב שם שתוס' והריטב"א חולקים על הגר"א וא"כ להלכה פוסלים גם באלכסון, וא"כ מה שציין בסי' י' סקט"ו למש"כ בסי' ח סק"י לפסול לחי בשתיים כגאם הוא

אפי" באלכסון, וכיצד יתכן שבמשפט הבא יכתוב החזו"א להיפך ממש"כ בסי" ח' בלי לרמוז שחוזר בו.

אולם הנראה בבאור דברי החזו"א, שיש לחלק בין שתיים כגאס לבין ארוך כנגד קצר, שעל אף שבארוך כנגד הקצר אין הרשות נגדרת באלכסון לפי התוס' והריטב"א ואפי"א אם הניח הלחי באלכסון, מ"מ בשתיים כמין גאס יתכן שנגדר באלכסון, וטעם החילוק מרומז בקצרה בלשון החזו"א שכתב "והוי רה"י ביניהן באלכסון דחשיב כג' דפנות" וכוונתו שאפשר להסתכל על ב' הדפנות (אפי"א שהן בזוית ישרה) כשתיים מתוך שלוש ואז השתיים נחשבות שגודרות ג' רוחות (ומה שקיי"ל ששתי מחיצות אינן עושות רה"י הוא לגדור כל הריבוע אבל כנגד האלכסון גודרות), והחזו"א קיצר בדבריו וצריך להוסיף ולבאר שבקצר נגד ארוך אי אפשר לומר כן כיון שכבר צורת הרשות קבועה ברבוע מכח ג' המחיצות הקיימות ובע"כ הרוח הרביעית אינה יכולה להגדר אלא רק באלכסון וזה א"א כמבואר בדף ח'. ואע"פ שבסי" ח' סק"י הבין החזו"א איפכא בדעת הגר"א שעדיף לחי בקצר נגד ארוך מלחי בשתיים כמין גאס, הוא משום שעדיין לא נחת לסברא זו והבין שלעולם בכל שתיים כמין גאס הן גודרות שתיים מתוך ארבע (וכך היא ההבנה הפשוטה וכ"מ בבה"ל ריש סי' שס"ג), אבל בסי" י' שנחת לחלק בין הנדונים יצא איפכא שעדיף שתיים כמין גאס על ארוך נגד קצר, וזה ברור לענ"ד. (דרך אגב סברא זו מצאנוה בדברי הרשב"א בדף נה ע"ב בסוגית פגום היוצא מין העיר, שבעיר כגאס מבואר בגמ' שקו היתר הוא בין קצוות הגאס ושעורו גדול עד פחות מד' אלפים ובפגום אחד היוצא מין העיר כתב הרשב"א ששעורו הוא עד אלפיים, והטעם נראה שהוא עפ"י הסברא הנ"ל, שבעיר כגאס קו היתר של העיר הוא במקביל לקדקד של הגאס ואז ישנם תחומים משני צדדים ושעורו בפחות מד' אלפים אבל בעיר מרובעת שיוצא ממנה פגום, העיר מתרחבת במקביל לריבוע העיר וכיון שאין פגום כנגדה שיעורו באלפיים והארכתו בזה במחנ"י תחומין עמ' מו-מוז ובקונטרס בס"ס תחומי שבת סי' ד').

ולפ"ז נשאר הדין שלחי אינו משנה את צורת הרשות כמבואר בדין צידו אחד קצר ואחד ארוך, ומש"כ החזו"א שבעשוי כגאס הוי רה"י באלכסון דחשיב כג' דפנות הוא בלא לחי ואין צורך להדחק בזה, וגם השונה הלכות סי' שסג סעי' ג ובהערות בסוף הספר הבין כן. ומה שמבואר בחזו"א שמועיל לשנות את צורת הרשות כאשר מוסיף מחיצה אמצעית בין שתי הדפנות (עד שעור 156 מעלות), כבר בארנו שהוא מטעם אחר, משום שכעת יש לרשות ג' דפנות והוא רה"י שהרי מוקף ג' רוחות אבל לחי בלבד

במקום שמחמת צורת המחיצות אינו מוקף ג' צדדים אין בכוחו לשנות את צורת הרשות. וכן אין מזה ראייה שהמחיצה האמצעית קובעת את צורת הרשות לפי האלכסון שלה, דכל מה שמוכח הוא רק שהמחיצה האמצעית עושה את הרשות בת ג' מחיצות לענין שתחשב רה"י אבל באיזה אופן נחשב את הגידור של אותן ג' מחיצות אם לפי הרוח האמצעית או לפי מחיצות הצדדים הארוכות אין מכאן שום ראייה.

ה) במה שכתבתי בענין הרשות שבין שתי המחיצות שבעמק ארזים (מפה-2 במאמר שכתבתי), שכיוון הרשות נראה ברור (כפי הקוקו המצויר במפה שעד אותו קוקו המקום מובלע בתוך ג' מחיצות והוא רה"י) כתוב בהשגה כמה קושיות על דברי, כמדומני שכל הקושיות נובעות מתפיסה יסודית שונה בנדון זה, ואם נשנה תפיסה זו ממילא יסתלקו כל הקושיות.

ואבאר בקצרה, כבר כתבתי לעיל שהמושג רשות אחת והמושג צורת הרשות, הם שני ענינים נפרדים שאינם תלויים זה בזה, והבאנו דוגמא לזה ממבוי העשוי בצורת ח"י"ת שאין שום הגיון שהצורה של הרגל השמאלית של המבוי תקבע את הצורה של הרגל הימנית אפי' שהן רשות אחת, ואפי' שרגל אחת גדולה בהרבה מהשניה, וכבר כתבנו שם שההסבר בזה שכל חלק שיש לו היקף משלו ואינו מוקף ע"י שאר מחיצות הרשות ורק חלק קטן ממנו מתחבר להמשך הרשות דנים כל חלק לעצמו ונידון לפי צורת מחיצותיו.

ונבוא לישב עפ"י כל הקושיות: א. מה שהקשה בהשגה שהמחיצה האמצעית ארוכה פי 3-4 ממחיצות הצדדין לא הבנתי מה הטענה, שהרי כתבתי שמותחים קו בין הקצוות וקו זה קרוב להיות מאונך לצדדים וא"כ גם המחיצה האמצעית וגם מחיצות הצדדין נותנות אותו כיוון ועיין באות הבאה. ב. וכן הטענה הנוספת שמחיצות הצדדים אינן מקבילות שזו צפון גמור וזו דרום מזרח אין טענה זו מובנת שהרי ההקבלה של המחיצות היא לפי צורת הרשות עצמה ומה ענין זה לרוחות העולם, אלא שאם נסתכל על כל המשך הרשות שחלקה הולך לצפון וחלקה הולך לדרום מזרח כצורה אחת א"כ אינן מקבילות, אולם כפי מה שבארתי שחלק זה שבין המחיצות שבעמק ארזים נידון לעצמו ואין לשאר הרשות השפעה עליו, א"כ אם נסתכל על הצורה הזאת בפני"ע נראה ברור שהדופן האמצעית היא ממוצעת בין שתי מחיצות הצדדים וכלפי רשות זו הן מקבילות זו לזו ואם יש סטיה קלה הרי עכ"פ הכביש עצמו הוא בברור בתוך הג' מחיצות. ג. וכן עוד מה שכתוב להשיג שבמחיצה האמצעית

חלקה הדרומי גדול פי אחד וחצי מהחלק הצפוני וגם הנטיה שלהם אינה שווה לפי רוחות העולם לכן יש ללכת בעיקר לפי החלק הדרומי הארוך יותר ולמתוח את קו הרוח הרביעית כנגדו או קרוב לזה (כפי שהבנתי), גם טענה זו סובבת על פי ההבנה שהצורה של הרשות נקבעת לפי כל משך הרשות הארוכה ולכן אולי יש להתחשב ברוחות העולם ועדיין לא ירדתי לסוף ההשגה בזה. אמנם כבר כתבנו שאין רוחות העולם משפיעות כלל על צורת הרשות כיון שדנים רק על מקום המחיצות בפני עצמם, וגם הטענה שאין למצע בין הצדדים כיון שהחלק הדרומי גדול יותר מהצפוני, טענה זו היה לה מקום אם חלק אחד היה גדול בהרבה מהשני אבל בנד"ד כפי שמדדתי החלק הדרומי הוא 58 אחוז והצפוני 42 אחוז, באופן זה נראה לענ"ד ברור, שצריכים למצע הצדדים וא"א להתחשב ולמתוח קו כנגד החלק הגדול ולהתעלם מהחלק השני שהוא ניכר מאד ברשות. ד. הטענה הנוספת שאין הגיון לקבוע את כיוון הרוח הרביעית לפי קטע המחיצה שכנגד העמק שהרי מחיצה זו נמשכת הרבה הלאה לצפון ולדרום, כבר התיישב במה שכתבנו וא"צ לכפול הדברים.

בענין הסילוק ע"י הפי תקרה

ו) בענין מה שכתבתי (במאמר סעי' טז בענין סילוק העומ"ר ע"י הפ"ת שחולק בין העומד לצוה"פ), וכתבתי שגם אם נימא שהפ"ת של הגשר עושה סילוק בין העומ"ר שבצד האחד של הפ"ת לבין צוה"פ שבצד השני של הפ"ת (ונמצא שבאותו חלק צוה"פ גרידא גודרת את רה"ר וזה לא מהני), וכתבתי שחדא לדעת החזו"א (סי' קז סק"ה) הסובר שסתימה מטעם רשות הוי מחיצה, מהני בנד"ד כיון שכבר יש לרשות ג' צדדים גדורים והצוה"פ הנ"ל אינה נצרכת אלא לרוח הרביעית, ועוד כתבתי שנד"ד עדיף מדינא דהחזו"א של סתימה מטעם רשות, שכיון שיש במקום הפרוץ סתימה של פי תקרה, אעפ"י שהיא לבראי כלפי צד בר אילן כיון שסותמת לכוון הגוואי מהני הסתימה ממילא כלפי הבראי כדמצאנו לענין כלאים בדף צג, א שהפ"ת סותם גם כלפי הבראי שהגפנים שבגוואי לא יאסרו הזרעים שבבראי אעפ"י שבחצר קטנה שנפרצה לגדולה אם גפנים בגדולה אסור לזרוע בקטנה, וע"ז כתוב בהשגה שאין ראיה ממחיצת כלאים למחיצות שבת, נראה שאעפ"י שלענ"ד יש לדמות מחיצות כלאים לשבת בענין זה כדלהלן, מ"מ כעת שבת וראיתי שעדיין אין הדברים ברורים להקל, ומתרי טעמי, חדא, שכל היסוד שכתבתי שכל שחל היתר במחיצה לצד הגוואי ממילא חל היתר גם לצד הבראי וראיה מפ"ת של כלאים וכו', שו"ר שיש להקשות על זה

מהמבואר בעירובין צג, בדברי ר' חסדא הסובר שגדוד ה' ומחיצה ה' אינם מצטרפים וס"ל לר' חסדא שבשתי חצרות עליונה ותחתונה ויש גידוד ה"ט ומחיצה ה"ט ביניהם הוי מחיצה לתחתונה ולא לעליונה, והעליונה נאסרת לערב לעצמה ערובי חצרות מכח התחתונה שאוסרת עליה, וחזינן שגם במחיצה המבדלת שבאה רק לחלק החצרות רואים את גידור המחיצה באופן יחסי שמועיל לתחתונה ואינו מועיל לעליונה, וכ"ש בנד"ד שבאים לגדור הרשות עצמה, שלא יועיל גידור של צד אחד כלפי הצד השני.

אולם לא אתברר לי טעם הדבר מ"ש מכלאים שמהני, ומה שכתוב בהשגה לחלק בין מחיצות כלאים למחיצות שבת, וגם מדאורייתא מה שפסול לשבת כשר לכלאים כמו צוה"פ מן הצד ושכן כתבו התוס' דף ב, תמהני שהרי מבואר להדיא בתוס' דף ו, א, ודף כב, א שמדאורייתא אין לחלק בין מחיצות שבת לכלאים וכגון לענין צוה"פ מן הצד ולענין צוה"פ יתרה מ', ואת דברי התוס' הסתומים בדף ב' יל"פ בכמה אנפי שלא יסתרו לדבריהם, וכגון שרב עצמו (בדף ב) יסבור שצוה"פ מן הצד פסולה מדאורייתא וגם לכלאים, או שבתרתי לגריעותא מן הצד ויותר מעשר פסול גם לכלאים מדאורייתא, וגם המשכנ"י כתב זה בדרך תמיהה על תוס' על מה שמשמע מדבריהם שפסול מדאורייתא והרי זה נגד דבריהם במקומות אחרים. ומה שמצאנו שיש חילוק בין מחיצות שבת לכלאים שזו מחיצה המבדלת ובשבת בעינין מחיצות הראויות להקיף רשות (כמבואר בתוס' ובריטבא בדף יא'), אין זה נוגע לגוף צורת המחיצה שאם אינה נחשבת מחיצה כגון שהיא לבראי ואינה ניכרת לגוואי מדוע שתועיל לכלאים והרי מה שכלפי צד אחד הוא גדור אינו מספיק לכלאים כדחזינן בחצר קטנה שנפרצה לגדולה, ועוד שגם לענין מחיצה המבדלת מצאנו בזה סתירה כמו שהקשינו מדברי ר' חסדא. אמנם אם נומר שפ"ת לבראי הוא פסול דרבנן והסתפק בזה הרא"ש פ"ק דסוכה ס' לד וכן צידד הפנ"י סוכה יט, א ד"ה ר' אשי, ולכאורה כ"נ בדעת הראשונים (ריטב"א ר"ן ומ"מ ונקטו כן בדעת הרי"ף והרמב"ם וכן הסכימו האחרונים שם), שפצימין אפי' שהם נראה מבחוץ מועילים להכשיר פ"ת לבראי גבי סוכה, יש לישב שלכן הקלו בזה לענין כלאים כמו שהקלו לענין צוה"פ מן הצד ואם נימא כן בנד"ד יהא גם צד הבראי גדור מדאורייתא. אולם הרי הרא"ש הסתפק בזה ומה נענה לצד שהוא פסול מדאורייתא וביותר שכן מפורש ברש"י סוכה יט, א שכי' דכי אגמריה רחמנא גוד אחית במחיצה העשויה לחלל שלה אגמריה.

ונראה לומר עוד דרך שיש חילוק בין כלאים לשבת ולא משום שיש חילוק בידין מחיצות ביניהם אלא הטעם הוא שלענין כלאים בהיכר כלדהו סגי כדמצאנו כמה

אופנים שהתירו בכלאים כשיש היכר שאינם מעורבים וכמש"כ הרמב"ם ספ"ד דכלאים עיי"ש, ואעפ"י שלענין חצר קטנה וגדולה לא מהני מה שגדור כלפי הגדולה להתיר כלאים שבקטנה צ"ל דשם הוא סברא מיוחדת שנחשבת כמו שהיא בתוך הגדולה וליכא הבדלה וכמש"כ רש"י עירובין צב,א ד"ה אסור "דכמאן דהויא קטנה כולה בתוך גדולה" אבל לענין פ"ת סגי במחיצה הניכרת מצד אחד אבל לענין שבת לא מהני מחיצה מצד אחד.

ויש עוד טעם לפקפק שלא יועיל הפ"ת לבראי בניד"ד, כיון שגם אם ננקוט שמועיל לבראי מ"מ כלפי הבראי (שהוא לכיוון כביש בר אילן), אין העומד מרובה מצטרף לחזק את הפ"ת כיון שאינו רואה את העומד שהרי הוא מסולק ממנו, ופי תקרה לבד בלי חיזוק של עומ"ר לכא' אינו מועיל כנגד הרבים דלא עדיף מצוה"פ, לכן למעשה ראוי לתקן וכבר נעשה תיקון לזה וכדלהלן. ושוב יש לציין שגם בלי תיקון זה ישנם שני צרופים להקל חדא דעת החזו"א שסתימה של רשות חשיבא מחיצה, ועוד צרוף שי' הרמב"ן במלחמות בדף כ"ב שהמעין בדבריו יראה שכתב סברא לחלק בין סרטיא לפלטיא שלענין סרטיא כל שעיקר הסרטיא אינה רה"ר וכגון לר' יהודה שכנגד שתי המחיצות אינו רה"ר הרי גם אמצע הפילוש אעפ"י שאין מחיצות כנגדו אינו רה"ר ולכאורה הוא מטעם טפלות לעיקר הדרך שאינו רה"ר, (עוררני לבאור זה הגר"מ ירט שליט"א).

ז) בעיקר דברי החזו"א, כתוב בהשגה שבפשטות דברי החזו"א נסתרים מהראשונים, וכן שמעתם מהגר"ש"א והגר"נ"ק זצ"ל שבהוראה למעשה אין לסמוך על היתר זה. יש להעיר על זה שכל טענות אלו ראה החזו"א היטב ואעפ"כ הכריע לסמוך על סברתו (ועיין להלן באור דבריו), ולכן יש להוראה זו משקל גדול להיתרא. והנה החזו"א כתב שני טעמים לזה, חדא שזוהי סברא פשוטה שדבר שנידון כסתום ממילא סותם הצד השני וכמש"כ בשו"ת בסי' תפ"ד, ושנית שכן מוכח בגמ' ח,א, בדין מבוי הכלה לרחבה כמש"כ בסי' תפ"ה. ועיי"ש מש"כ ליישב דברי הראשונים ואעפ"י שלפום ריהטא הוא דוחק, נראה שבאמת אינו דוחק עכ"פ לפי תי' קמא בתוס' (וכל שאר הראשונים כתבו רק כתי' קמא), והיינו שדווקא לר' יהודה לא מהני סתימה של רשות, שהרי ס"ל שאעפ"י שהרבים בוקעים בפילוש לא אכפת לן כיון ששתי מחיצות דאורייתא, ואם הפשט בר' יהודה היה שמכח שתי המחיצות שבצדדים גם הרוח האמצעית נחשבת סתומה ודאי הרבים היו מבטלים המחיצות שהרי היו מנתקים החיבור שבין מחיצות הצדדים, כמו לדידן שבעינן ג' מחיצות, הרבים מנתקים חיבור המחיצות שמצידי

הפרצה, וכמו שבארו הרמב"ן במלחמות דף כב והריטבא דף ו'. וחזינן שיש הבדל מהותי בין גידור רה"י לר' יהודה ובין לרבנן, דלרבנן רה"י ענינה שתהא סתומה מג' רוחות ולכן בקיעת הרבים מבטלת הסתימה שהרי אינם סתומים שאין חיבור בין הצדדים, אבל לר' יהודה א"צ שכל ההיקף יהא סתום וסגי במה שיש שתי מחיצות מן הצדדים המגילות, וא"ש מש"כ הראשונים שכנגד אמצע הפלוש אינו מוקף כלל כיון שהפתחים שכנגד הפלוש אינם נחשבים סתומים, (ומה שהיתה שם צוה"פ, אין זה מועיל לר' יהודה שהרי מכח השתים שבצדדים אין הפתח נסתם ורק מכח צוה"פ גרידא, והיא אינה מועילה כנגד בקיעת רבים וכן באר החזו"א בשו"ת שם). וא"כ לדידן שקיי"ל כרבנן שצריך ג' מחיצות ולשיטתם גם הפתחים שבתוך הג' מחיצות נחשבים סתומים ממילא פתחים אלו סותמים הרשות הדבוקה לה מבחוץ אעפ"י שאותה רשות אינה רואה את המחיצות שהרי גם הפרצה נידונה כסתומה. אמנם דלתי' ב' בתוס' בדף כב ד"ה קשה לכא' על החזו"א שכתבו שגם לר' יהודה בעינן ג' מחיצות והלחי ברוח השלישית מצטרף לשתיים השלמות, ויקשה הרי אמצע הפלוש נסתם ע"י המבואות המקיפים אותו, אלא שהחזו"א כ' לישב דלתי' זה נצטרך לומר שר' יוחנן נקט כחומרי תרוייהו ואמצע הפלוש הוא רה"ר רק אליבא דרבנן דבעינן ג' מחיצות ולא כמש"כ התוס' לפני"כ, ויתכן הדבר, שהרי כ"כ השר מקוצי שהובא בתוס' ר"פ ובתוס' רא"ש וכ"כ הרמב"ן והריטב"א. וכיון שהחזו"א ראה כ"ז והכריע להקל נראה שהסומך על החזו"א לא הפסיד.

ח) בענין הסילוק [שהזכרנו בסעי' ו' שבין מחיצת העומד של צד האחד של הגשר לצוה"פ שבצד השני וכתוצאה מכך צוה"פ אינה יכולה לגדור את הרבים], מצאנו לזה פתרון שלא נזדקק לצוה"פ, וזה משום שבמציאות הקיימת אפשר לחבר את שני צידי המחיצות ע"י שנאריך את מחיצות הצד האחד שיכנסו לתוך חצי העיגול של סוף המחיצות של הצד השני [וכיון שעיגול זה נידון כרה"י בפנ"ע ונידון כסתום לכן סגי במה שמחיצות הצד השני נכנסות לתוך חללו ונחשבות ע"י כך כמחוברות והסכים לזה הגריש"א], בתחילה כתבתי שהמחלף הוא כחצי עיגול, ואעפ"י שהחזו"א (ס"ס עד) צידד להקל גם ברבע עיגול וגם בפחות עיי"ש, הוא משום שדין זה שכתב החזו"א אינו ברור והחזו"א עצמו כתב כן רק בדרך אפשר, וכמדומני שגם אין סומכים להקל על מש"כ שם ששתיים כמין גאם עם לחי יחשבו רה"י ורק בזוית חדה מקילים, ולכן כתבתי שיש במחלף כחצי עיגול שבזה יתכן שכו"ע יודו שנחשב כמוקף ג' מחיצות שהרי צורתו נראית כמחוסרת השלמה של רוח אחת. ואמנם בספרי מחנ"י הבאתי

שמועה שדעת הגרשז"א היתה שגם חצי עיגול דינו כשתי מחיצות, (ולא מצאתי כעת המקור לזה), מ"מ כיון שהחזו"א נטה להקל אפי' בכמין גאם, יש לנו מקום להקל ולומר שחצי עיגול עדיף, (ולענ"ד יש סמך לחילוק זה ממה שמצאנו בדין ריבוע העיר שעיר העשויה כגאם מרבעים אותה ע"י שמשלימים את הגאם שלה לריבוע שלם ואילו עיר העשויה כקשת מרבעים אותה לפי קו היתר שלה, וחזינן ששתי צלעות כגאם מחוסרות השלמה של שתיים נוספות ואילו קשת של חצי עיגול אין מוסיפים לה ריבוע אלא משאירים אותה לפי קו היתר שלה). אלא שכתבתם להשיג עלי שכפי הנראה הוא פחות מחצי עיגול, אמנם נראה שגם בפחות מעט כל שנראה שהעיגול מקיף ג' צדדים מסתבר שמהני, מ"מ כיון שהתברר שאפשר להרחיב מחיצות העיגול להיקף יותר מחצי עיגול עשינו כן לצאת ידי כל חשש.

(ט) מה שכתוב בהשגה שגם החזו"א שכתב שחלק מעיגול נידון כמוקף ג' רוחות הוא רק מכח הלחי, וכיון שהרבים בוקעים דרך הלחי בטל הלחי וממילא בטל כל ההיקף, לענ"ד אין נראה כן, ומתרי טעמי, חדא לעיל באות ד' כתבנו שנראה בדעת החזו"א שהשתיים כמין גאם נחשבות ג' מחיצות גם בלי הלחי ואין בכח הלחי לשנות את צורת המחיצות וכ"כ השונה הלכות. שנית, גם אם נומר שהלחי מעמיד את צורת הרשות באלכסון ומחמתו נעשה המקום רה"י, אין בכח בקיעת הרבים לבטל אותו שהרי הרבים בוקעים בתוך החלל המוקף וכבר יש למקום צורה המוקפת ג' צדדים, ואין זה דומה למש"כ החזו"א בענין בקיעת רה"ר בצורת הפתח הרחבה מעשר שכתב שאם פרצה יותר מעשר דאורייתא הרבים מבטלים את צוה"פ ולא תוכל להצטרף למחיצות העומ"ר, ששם הטעם שהמחיצות מצד עצמן אינן גודרות את הפרצה וכל הגדירה היא מחמת צוה"פ וזה לא מהני כנגד בקיעת רבים, אבל בניד"ד אחרי שיש לחי המחיצות עצמן גודרות את המקום עם צרף הלחי ודו"ק. וכ"ז לרווחא דמילתא דהעיקר הוא שגם בלי הלחי נידון כמוקף ג' מחיצות כנ"ל, ובהיקף יותר מחצי עיגול כבניד"ד נראה פשוט שמהני לכו"ע שהרי מחוסר מחיצה אחת ודמי לשתי מחיצות בזוית חדה ועדיף מינה.

(י) בענין הפי תקרה של הגשר הנ"ל שעושה סילוק, מלבד הסילוק כלפי צוה"פ שבצד האחד שכתבנו לעיל שיש לו פתרון, סילוק זה יוצר עוד בעיה ביחס לצוה"פ שברוח הרביעית שכאשר הפ"ת עובר תחת החוט של צוה"פ הרי הוא מחלק את צוה"פ לשני מקומות ומבטל את החיבור שבין הצדדים ופוסל אותה, אמנם למעשה דקדקו מתקני העירוב לעשות את עמוד צוה"פ בתוך ג"ט לפ"ת [היינו לפ"ת הקיצוני לכיוון רמות

וישנם ארבעה פיות של פ"ת כיון שהגשר מחולק לשני חלקים], העמוד עצמו מעבר לפ"ת לצד רמות והלחי שלידו הוא מעבר לפ"ת לצד השני, ולפי"ז יצא שהצד שכלפי בר אילן גדור כולו בדרך ממנפ"ש שאם הפ"ת כשר הרי הוא משמש כמחיצה לרוח הרביעית (כיון שהוא לגוואי לצד זה) ואם אינו כשר הרי אינו עושה סילוק לצוה"פ ואז צורות הפתח שברוח הרביעית הן גודרות אותה. אמנם כלפי רמות אין פ"ת זה מועיל כיון שהוא לבראי כלפי רמות (שהרי הפ"ת גודר את התקרה ולא את הצד שמחוץ לתקרה), אבל לענין לקלקל את צוה"פ לכא' הוא מקלקל כיון שחלק צוה"פ הנמצא בחלק הגוואי מחולק מהצד השני ואעפ"י שהעומד בצד הבראי אינו רואה את הסילוק, לכא' א"א לחלק את צוה"פ עצמה שתחשב מחיצה ביחס לצד אחד ולא ביחס לצד השני כיון שהיא עצמה נמצאת בשני מקומות חלוקים ולא דמי לאופנים שמהני לצד אחד ולא לשני דשם המחיצה עצמה יש בה שני פנים צד חיצון וצד פנימי ואפשר לראותם כשני מחיצות. אמנם התברר שגם לכיוון בר אילן יש פתרון כיון שהצוה"פ הנוספת הנמשכת לכיוון בר אילן (אחרי הצוה"פ הדבוקה לפ"ת), עוברת כולה תחת הגשר ואין פ"ת שחולק אותה באמצעה והיא נמשכת עד סמוך (בפחות מ"י אמות) לפ"ת שבצד השני של הגשר ואותו פ"ת הוא לגוואי כלפי רמות ונידון כמחיצה, ובה יש לסמוך על החזו"א (סי' ע' סק"ד וע"ע משנ"ב סי' שסג סקכ"ג) שסגי שצוה"פ תתחבר רק מצד אחד למחיצות הרשות והצד השני נותר בפרצה פחות מ"י

והנה לכא' יש לטעון נגד זה שלא יועיל כיון שלא סמכו ע"ז לשם מחיצה המתרת ובבה"ל שסג סט"ו הסתפק שאפשר שאפי' בקורה דאורייתא לא יועיל אם לא סמכו מע"ש ונראה שטעם ספיקו שאעפ"י שבמחיצה דאורייתא כגון לחי א"צ לסמוך מע"ש אבל בענין קורה דאורייתא כיון שיש במינה קורה דרבנן לא חילקו בהיתר קורה אמנם תחת התקרה עצמה מבואר בראשונים דף פ"ב (תוס' רשב"א וריטב"א) שאמרינן פ"ת תחת הגזוזטרא אעפ"י שלא סמכו עליה, אולם נראה שחדא מהחזו"א מוכח שמותר ממשי"כ בסי' עח סק"א גבי מבוי שעשו לו זיז בולט רחב ד"ט וכ' החזו"א שאמרינן בו פ"ת ומועיל כפס ד"ט ואם נימא כהמשנ"ב שצריך שיתיר בתנאי קורה הרי צריך שתהא קורה ע"ג שני הכתלים ולא יועיל וא"כ יש לתפוס ודאו של החזו"א והוא מילתא דרבנן ובפרט שעיקר דברי המשנ"ב חידוש הם להחמיר בזה. אולם נראה שגם לפי המשנ"ב יש להתיר עפ"י מה שיתבאר באות הבאה שכאשר המחיצה פסולה מדרבנן אינה פוסלת אחרים. וכ"ז בתורת ממנפ"ש שאם הפ"ת מסלק הרי מועיל כמחיצה אבל להסתמך על הפ"ת הנ"ל שמשני צידי הגשר בלבד אין ראוי שיתכן

שנחשב פ"ת בעיגול כמובא בסעי' הבא וגם מטעם ספק המשנ"ב, לכן למעשה ישנן מחיצות צוה"פ הממשיכות עד הצוק שמעבר לכביש ומתחברות אליו. ועיין בסעי' הבא מה שעוד יל"ד בזה.

יא) כתבנו בסעי' הקודם שהרוח הרביעית נחשבת גדורה מכח ממנפ"ש, דעל הצד שהפ"ת פסול גם אינו עושה סילוק והרוח הרביעית נגדרת רק ע"י צוה"פ (שנמשכות עד הצוק שמעבר כביש) ואעפ"י שיש פ"ת שחוצה אותם, הרי הוא פסול ועל הצד שכשר הוא עצמו גודר.

אולם מסתפקנא שאולי נימא שהפ"ת בכוחו לעשות סילוק ולא לגדור, שיתכן שכיון שמדאורייתא הפ"ת כשר ורק מדרבנן פסלוהו, שלכא' הפסול שהולך בעיגול שדינו כק"ז הוא פסול דרבנן, אולי נימא שלגדור אינו יכול אבל סילוק עושה, ולכא' ראייה לזה ממה שפסק השו"ע סי' שס ס"ג גבי ג' אנשים ששבתו בבקעה במחיצות גרועות כל אחד בהיקף נפרד שאם החיצונים פרוצים במלואם לאמצעי (שהוא רחב מהם), והוא יותר מבית סאתיים, החיצונים מותרים ולא האמצעי ואם הפתח יותר מעשר גם החיצונים אסורים, ומקור הדברים בריטב"א (עירובין צג, ד"ה אמר ר"י) המובא בב"י, ויש לשאול שיש כאן ממנפ"ש להתיר החיצונות שאם פרצה י' נידונת כפרצה יש להתיר גם האמצעית שהרי גם היא פרוצה לחיצונות וכאלו אין מחיצה ביניהם ואם נידונת כמחיצה נתיר עכ"פ החיצונות, וצ"ל שלחומרא אזלינן בתר הדאורייתא שיש מחיצה ביניהם ונאסרת הגדולה ומאידיך להתיר הקטנות אזלינן בתר הדרבנן שהוי פרצה וכאילו אין מחיצה ונאסרות, וחזינן שמחמירים לשני הצדדים באותו נושא.

אולם נראה לדחות, חדא שכבר עמד ע"ז בבה"ל והביא שהמג"א פקפק בזה וצידד שלא רק הקטנות מותרות אלא גם הגדולה כיון שיש פרצה יותר מ' וכאילו אין מחיצה ביניהם, וכן החזו"א (סי' קו, ב) הסכים בהחלט להתיר, וכידוע דעת החזו"א שפרצה יותר מ' פסולה רק מדרבנן וחזינן מהחזו"א שלא רק שלא מחמירים לאסור החיצונות אלא גם מקילים להתיר האמצעית אפי' שמהתורה יש כאן מחיצה שכיון שחז"ל פסלו המחיצה דנים שאין כאן מחיצה גם לקולא במידי דרבנן, ומצאנו שכ"כ התוס' בשבת ק ע"א ועירובין עח, ב שיש אופן שחז"ל החמירו שהמחיצה לא נפסלת אפי' שמדאורייתא נפסלת, דנים זה גם לקולא שיחשב מחיצה שיוכלו לערב שנים והובא זה בט"ז סי' שסג סק"כ ומשמע בט"ז שגם לדין כרמלית יש להקל שהוי מחיצה

(עיי"ש שפסל המחיצה מטעם אחר), ולדבריהם כ"ש בניד"ד שיש ממנפ"ש להתיר דיש להקל.

אולם נראה שגם מהשו"ע הנ"ל שפסק להחמיר אין הכרח לפסול בניד"ד דשאני פרצה יותר מעשר שאעפ"י שהחשיבו אותה כפרצה לאסור לא עשאוה כאילו אין כלל מחיצות בין המקומות להחשיב החצר הקטנה כפתחה של גדולה ולכן אעפ"י שהמקומות חלוקים מ"מ אוסרים מחמת הפרצה וכן מצאנו בריטב"א (עירובין כד, ב ד"ה חד גיסא) שכ"כ לענין קרפף הפתוח למקום המוקף לדירה שאם היה במלואו היה נותר ואם פרוץ אפי' יותר מעשר אסור לעצמו ואוסר, וא"כ אין כאן ממנפ"ש להתיר ואין לזה שייכות לניד"ד. וכיון שיש פוסקים שמקילים להדיא במחיצה שפסלוה מדרבנן שאינה נחשבת מחיצה גם לאסור ומהשו"ע אין ראייה להחמיר, נראה להקל ובפרט שניד"ד הוא מידי דרבנן.

יב) בעיקר פ"ת ההולכת בעיגול, כתבתי שיתכן שאין בזה חסרון פ"ת בקרן זוית, באור הדברים שאעפ"י שעיגול נחשב ק"ז לדעת החזו"א סי' קיא, ד שכתב שפרצה בעיגול נידונה כק"ז. יתכן שאין ראייה לניד"ד שהרי פרצה בק"ז יסודה משום שתופסת שתי רוחות כמש"כ החזו"א עב, א ומטעם שאין דרך אינשי לעשות פתח בכה"ג אבל בניד"ד כיון שהפ"ת הוא על פני כל הרוח הרביעית אפשר שנידון כל הפ"ת כפתח אחד שנמשך ע"פ כל אותה רוח וא"כ אין כאן ק"ז, אולם מ"מ אינו ברור שאפשר שכל חלק מהעיגול נידון לעולם כתופס שתי רוחות, וצ"ע.

יג) בענין מה שכתוב בהשגה שאין ראוי לעשות את התיקון בכביש רמות כיון שזה גורם מכשול שיבואו לטלטל על סמך עומ"ר והוא ספיקא דאורייתא ואין להורות להקל בזה. אין הדברים נראים, כיון שיש קהילות ואנשים פרטיים שסומכים על עירוב העה"ח בירושלים ומטלטלים, ותיקון זה נכון לדעת החזו"א ועוד פוסקים שקדמו לו, יש תועלת ומקום לעירוב זה שיש בו הצלה מחילול שבת של רבים וגם יש בו תועלת לתחומין. ומש"כ בהשגה שהגר"נ קרליץ זצ"ל לא רצה לעשות עירוב כזה בב"ב, יותר נראה שלא רצה שיעשה עירוב על פיו כדי שלא יבואו לטלטל על סמך העירוב שלו, ואכן רבנים אחרים עשו שם עירוב. גם ישנו בידי מכתב מהגר"י ש אלישיב זצ"ל משנת תשס"ז שכתב שאם יש ס' רבוא בירושלים א"א להקל לטלטל על סמך עירוב צוה"פ, ומשמע שלא החמיר לפסול רק עירוב של צוה"פ ולא של עומ"ר.

לענין מעשה האם אפשר לסמוך על עירוב זה, איני בא ואיני ראוי כלל להורות בזה, אולם אכתוב את הנלענ"ד, ולמעשה יש לשאול בזה מורה הוראה מוסמך.

ראשית יש לידע שאעפ"י שהעירוב מפורק ע"י ועד העירוב ונבדק בקביעות ע"י ת"ח מסור, מ"מ מקום זה מיועד יותר לקלוקלים ובפרט שכנראה עומדים בקרוב להתחיל בעבודות בכביש לצורך הרכבת הקלה לכן מי שעכ"פ מתכנן ללכת יש לו לברר לפני השבת על מצב העירוב.

ובענין עד כמה אפשר לסמוך על העירוב, נראה שכיון שעיקר ההיתר בזה הוא עפ"י הפוסקים שעומ"ר מהני לגדור רה"ר דאורייתא, וידוע שזו מחלוקת גדולה בראשונים ובאחרונים כיצד קיי"ל להלכה, דעת המשנ"ב שהעיקר כדעה המחמירה לעומ"ז דעת החזו"א שהעיקר כדעה המתירה, לכן נראה שיש לראות זה כספק השקול כיון שבאמת ישנם פוסקים רבים לכאן ולכאן, וכיון שנוגע לדאורייתא לכאורה צריך להחמיר, אלא שמ"מ יש קצת צדדים נוספים להקל חדא שיש סוברים שצריך ס' רבוא המצויים ברחובות בכל יום וכן יל"ד שכיון שמוקף מחיצות וחייבים לעקם הדרך נחשב אינו מפולש ביושר ואעפ"י שצורפים אלו אינם מוסכמים לענ"ד יש בהם מן הצורך.

לכן לפי הנלענ"ד במקום צורך גדול כגון משום דרכי שלום שצריך ללכת לאיזו שמחה או במקום חשש חולי וכגון צורך של ילדים, ובדרך כלל הטלטול הנצרך הוא טלטול העגלה, הרי אם יעשה בשנוי דהיינו שיקפיד לעשות העקירה ועדיף גם ההנחה בשנוי [ויעשה זה ע"י עקירת העגלה בגופו וכן לפני שצריך לעצור ימשיך לטלטל העגלה בגופו ואז יעצור], בזה לכאורה המיקל א"א למחות בו²², ויסמוך בשעה"ד על החזו"א המובא בשונה הלכות סי' שנג ס"ב שכי' שאפשר שיש להקל בשבות דשבות ע"י ישראל לצורך מצוה, וה"ה לענין שעה"ד גדול.

²² ונראה שבלא"ה יש לעשות כן לטלטל בשנוי מחמת החשש של גויים וכאלו שמבטלים את העירוב חצרות (וגם במקומות ששוכרים מהמומרים יש צד שדינם כצדוקי שאינו ניתן ע"י שכו"ל אלא רק בשכירות ישירה ממנו ובזה אין מקפידים ואכמ"ל).

גדר
רשות
היחיד



הגאון רבי שלום יוסף גלבר

מפתח ענינים

105.....	פתח דבר
105.....	הקדמה
110.....	האם דיני עומ"ר של פתח הרשות נקבעים לפי הרוח האמצעית
112.....	דין לחי במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר
114.....	חילוק בין ב' מחיצות כמין גא"ם לבין מבוי שצידו אחד ארוך
116.....	האם העמדת מחיצות רשות בכיוון אחר משנה את דיני המחיצות
119.....	סילוק מחיצות על ידי צוה"פ שרבים מבטלים אותה
121.....	דין עומד מרובה במחיצה המתעגלת
123.....	האם בקיעת רבים מבטלת פי תקרה
125.....	צוה"פ הנוטה מקו העומ"ר
128.....	השגות נוספות
	בדין צוה"פ אי גודרת רה"ר
128.....	ובביאור דברי תוס' בדף כב. ד"ה חייבין
	בביאור דברי תוס' עירובין דף כב: ד"ה דילמא
131.....	ובדברי החמד משה שהוזכרו בשעה"צ סי' שס"ג סקצ"ד
134.....	מסקנת הדברים

בחודש חשון ה'תש"פ סיים ידידי הגר"י דזימיטובסקי שליט"א [ביחד עם כמה אברכים] להתקין עירוב של מחיצות עומ"ר בכביש רמות. כנגד העירוב הזה כתב הגר"מ רוזנר שליט"א קונטרס של השגות על כשרות העירוב, וכן נכתבו השגות ע"י ת"ח נוספים. אמנם כיון שיש להשיב על חלק מההשגות הנ"ל, וחלק אחר מההשגות יש לדון עליו אם צדקו, לכן באתי בדברים אלה.

ואין הכוונה כלל להתיר את הטלטול בכביש הנ"ל אלא להרבות הלימוד והעיון בנושאים אלו, לברר כמה עניינים בדיני מחיצות אשר נכתבו בתוך דברי הגר"י והגר"מ ואשר לענ"ד יש מקום לענות בהם. [ואם יתקנו ענין אחד או שנים הטעונים תיקון יהיה בעירוב הזה תיקון לאלה הרגילים לטלטל בו וסומכים על עירוב צוה"פ המותקן בו, ואינם נותנים את הדעת שיתכן מאד שכביש רמות הוא רה"ר דאורייתא].

והנה העירוב שהתקין הגר"י בא להחמיר, שלא לסמוך על צורות הפתח העומדות בצד רה"ר, לחוש שאין הן מתירות את רה"ר אף שאין הרבים בוקעים בהן, ולכן טרח הרבה להתקין מחיצות עומ"ר, אמנם אין מקור ברור לחומרא זו, ואין ללומדה מדברי תוס' דף כב. ונבאר זאת להלן בסוף הדברים [אות ל' – ל"א], ולכן אף שגם לענ"ד אין לסמוך לכתחילה על צוה"פ הגודרת בצד רה"ר, וכפי שיבואר שם הטעם, מ"מ אין לפסוק בהחלטיות שצוה"פ שאינה נבקעת אינה מתרת רה"ר.

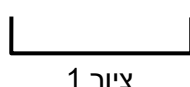
והנה כיון שחלק גדול מההשגות שכתב הגר"מ מיוסד על כללים חדשים שיסד בענין 'צורת הרשות', וראיתי את הדברים שכתב בחיבורו עמק החכמה על ענין זה, ולענ"ד אין מקור לכללים אלו מדברי הראשונים והאחרונים וגם לא מדברי החזו"א, לכן אכתוב את הדברים דלהלן:

ותחילה אקדים נידון שהוא שורש לעיקר ההשגות הנ"ל:

הקדמה

[א] רשות היחיד היא מקום מוקף במחיצות, ונחלקו בגמרא בכמה מחיצות נעשית רשות היחיד, בשלש או בשתיים, וקיי"ל, לפי רוב הפוסקים, דבג' מחיצות הוי רה"י מה"ת [ולחרמב"ם בעין ד' מחיצות].

ומשמע מריהטת הגמרא והראשונים שצורת רה"י היסודית היא ריבוע מוקף במחיצות, וגם משמע שעיקר קביעת דין רה"י תלוי במספר המחיצות ולא בגודל ההיקף שהן מקיפות, דאף שהיה מקום לדון מסברא שקביעת דין רה"י תהא תלוי בכמות ההיקף של המחיצות, מ"מ מאחר שההלממ"ס של מחיצות התייחסה לצורת ריבוע, נקבע הדין שמספר המחיצות



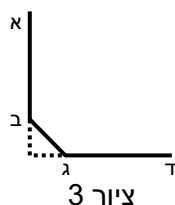
קובע, ולא כמות ההיקף, ולכן גם רשות כמו ציור 1 היא רה"י מן התורה אף שהיא מקיפה פחות רוחות ממה שמקיפות שתי מחיצות כמין גא"ס²³.

[ואמנם גם רשות שאין צורתה כריבוע, שהוא צורת רשות היחיד היסודית וכנ"ל, כגון רשות עגולה, היא רה"י, כמבואר בגמ' דף יב: ומשום דגם זה מקום מוקף במחיצות, וכן הדין ברשות שצורתה כמשולש או כשאר צורות. ולגבי רשות שאינה עיגול מלא רק חלק מעיגול או רשות שהיא חלק ממשולש, לא נתפרשו הדברים בגמ' ובראשונים, אימתי יש לדמותן להיקף ג' מחיצות ויהא דינן כרה"י, ונתחבטו בזה האחרונים, והחזו"א הניח ענין זה בצ"ע.



כמו כן חידש החזו"א סי' ע"ב סק"י ששתי מחיצות העומדות בזוית חדה כציור 2, שהן מקורבות זו לזו יותר משתי מחיצות כמין גא"ס, נחשבות כרה"י, והיינו דנקט שבאופן זה משמש ההיקף תחליף לג' מחיצות, שהן יסוד צורת רשות היחיד].

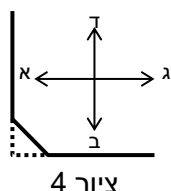
[ב] ולכן דין פשוט הוא בפוסקים ששתי מחיצות בזוית ישרה [כמין גא"ס] אינן רה"י, דכיון שהרשות היסודית היא ריבוע מוקף בארבע מחיצות, לכן העומד בסמוך לב' מחיצות הנ"ל רואה עצמו גדור רק בב' מחיצות, ושאר ב' הרוחות פרוצות. ומאידך, אם יקטמו את הזוית הנ"ל כציור 3 יהא השטח א-ב-ג-ד רה"י ד"ת, וכמבואר בחזו"א סוס"י ע"ג. והטעם פשוט, דבציור זה המקום מוקף בג' מחיצות, [ואף שהמחיצות א'-ב' וג'-ד' אינן עומדות בזוית ישרה כלפי מחיצת ב'-ג' אלא פתוחות כלפי חוץ בזוית קהה, נקט החזו"א שגם באופן זה חשיב כמקום מוקף בג' מחיצות, וכן היא הסברא הפשוטה [אלא שבשיעור של פתיחת המחיצות, עד כמה יהיו פתוחות ויחשבו כמחיצות נוספות ולא כהמשך ישר של מחיצת ב'-ג', שכתב החזו"א דתלוי בשיעור השיפוע של תל המתלקט, יש מקום לדון, ואכמ"ל].



השיפוע של תל המתלקט, יש מקום לדון, ואכמ"ל].

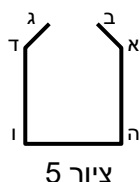
²³ גם לגבי סוכה משמע שצורתה היסודית היא צורת ריבוע ודינה תלוי במספר הדפנות ולא בגודל ההיקף, ומאידך גם סוכה עגולה כשרה, כמבואר בגמ' בסוכה דף ח.

ואין להקשות כלל דכיון שהמחיצות בציור 3 אינן גודרות היקף יותר גדול מב' מחיצות כמין גא"ס, למה יהיו שונות מב' כמין גא"ס ויחשבו רה"י, אין זו קושיא, דכבר נתבאר דדיני מחיצות אינם תלויים בשיעור הגידור וההיקף אלא במספר המחיצות, וכמבואר לעיל דציור 1 חשיב ג' מחיצות אף שמצד כמות הגידור שמחיצות אלו גודרות כשהן בתוך היקף עיגול מלא - ב' מחיצות כמין גא"ס גודרות יותר מהן, ואעפ"כ ב' מחיצות כמין גא"ס אינן רה"י וג' מחיצות כציור 1 הן רה"י. וא"כ אין לתמוה למה ג' מחיצות כציור 3 חשיבי רה"י טפי מב' כמין גא"ס.

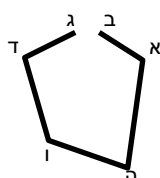


ואין לשאול שגם בציור 3 אין האדם מוקף אלא בב' מחיצות וכפי המצוייר בציור 4 שהחצים המסומנים באותיות א' וב' אכן חסומים משא"כ החצים המסומנים באות ג' ד' שהם פתוחים לחוץ, וא"כ נימא דגם זה דמי לב' מחיצות כמין גא"ס, דאמאי נעקם את המבט הפשוט הרואה את העומד בציור 3 הנ"ל כגדור בג' מחיצות, שהמחיצה האמצעית היא בסיס הרשות ושתי המחיצות האחרות גודרות מהצדדים.

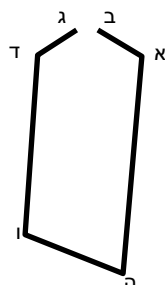
ואין לייסד מכאן כלל קבוע ונחרץ שהדופן האמצעית של הרשות קובעת את צורת הרשות ושמטעם זה חשבינן את העומד בציור 3 כמוקף בג' מחיצות, דאמנם פעמים כן הוא, שמכח המחיצה האמצעית אנו קובעים את המבט על הרשות, וכמו בציור 3 הנ"ל וכן כפי שיובא להלן בסמוך, אך לא בכל מקרה אמרינן הכי, וכדלהלן שם, וענין זה, אימתי קובעים את צורת הרשות לפי הדופן האמצעית נתון לשיקול הדעת בכל מקרה לגופו.



[ג] ונביא תחילה ציור נוסף שבו הדופן האמצעית קובעת את צורת הרשות, דהנה כתב החזו"א בסי' ע"ב סק"ה שרשות כמו זו שבציור 5 נידונית בעומ"ר, דשתי הסתימיות האלכסוניות א'-ב' וג'-ד' גודרות את הרוח א'-ד' אף שאינן עומדות ממש על קו א'-ד', עיי"ש. והיינו דמכח המחיצה האמצעית ה'-ו' אנו רואים את קו א'-ד' כפתח הרשות וב' הקוים א'-ב' וג'-ד' באים לגדור אותו [אף שהם הולכים באלכסון ואינם עומדים ממש על קו א'-ד'], והם קוים תואמים ההולכים זה כלפי זה והם כמתחברים זה לזה ויוצרים ביניהם פתח נאה [ואין כאן פרצה בק"ז שעניינה קלקול בצורת הרשות, כמו שהארכנו במקום אחר], ומתוך כך הם גודרים מרחוק את הקו א'-ד' בעומ"ר.



ציור 6

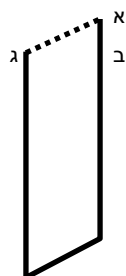


ציור 7

ומאידך גיסא מסתבר שאם הדופן האמצעית ה'ו' והדופן ד'ו' בציור הנ"ל תהיינה אלכסוניות כציור 6 אזי תהא צורת הרשות שונה לחלוטין ואז אפשר שתהא הפרצה ב'ג' נידונית כפרצה בקרן זוית, והטעם משום שבציור זה האלכסון של דופן ה'ו' ושל דופן ד'ו' גורם לכך שקו א'ד' אינו נראה כפתח הרשות וממילא אין הקוים א'ב' וג'ד' מתחברים זה לזה לגדור אותו אלא כל אחד מהם עומד בפני עצמו ואין לו "מקבל" להמשיכו כעומד מרובה וממילא קו ב'ג' הוי פרצה בקרן זוית.

אמנם כל הנ"ל הוא באופן שאכן קו ה'ו' הוא קו מכריע במבט על הרשות ועל הקוים א'ב' וג'ד', אך באופן שהרוחות האחרות א'ה' וד'ו' ארוכות מאד והן מסתיימות ברוח אמצעית אלכסונית כציור 7, בזה לא מסתבר כלל שצורת הרוח ה'ו' המרוחקת תשפיע על ההתייחסות לקוים א'ב' וג'ד', אלא המחיצות הארוכות משני הצדדים הן הגורמות לכך שקוים אלה נראים תואמים זה לזה ומצטרפים זה לזה לגדור את קו א'ד', והקו ב'ג' הוא פתח נאה העומד בין שני העומדים האלה.

ואם תישאל השאלה מה יהא שיעור אורך הצלעות א'ה' וד'ו' כדי שהן יקבעו את הקו של הרוח הרביעית כמו בציור 7, ולא המחיצה האמצעית כמו בציור 5, התשובה היא שאין בידינו ליתן שיעור קצוב וברור והכל לפי ראות עיני הדיין, ובכל מקצועות התורה ישנם עניינים גבוליים אשר אין בהם כללים קבועים ושיקול הדעת מכריע בהם בכל מקרה לגופו.



ציור 8

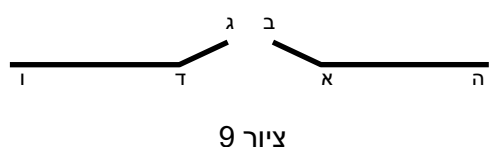
[ד] גם אין שום מקור בדברי הראשונים או בדברי החזו"א שהרוח הרביעית [מקום הפתח] חייבת להיות מקבילה לדופן האמצעית שכנגדה.

ומה שנקטו תוס' בדף ח: שבמבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר יש בקצה המבוי כלפי רה"ר רק ב' מחיצות ולא אמרינן שהרשות מסתיימת באלכסון אין זה משום שהדופן האמצעית של המבוי עומדת בקו ישר ומחמת זה גם פתח המבוי צריך לעמוד ישר, דגם באופן שהדופן האמצעית תעמוד באלכסון כמו בציור 8 יאמרו

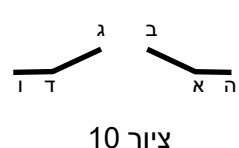
דברי תוס' לגבי פתח המבוי [דהיינו שבחלק א'-ב'-ג' יש רק ב' מחיצות]. אלא הטעם משום שסתם רה"י צורתה מרובעת או מלבנית ולכן המקום שבו מסתיימת הדופן הקצרה הוא פתח המבוי וממנו צריכה להמשך בזוית ישרה הדופן הרביעית, והצד הארוך יותר אינו אלא סרח העודף ואין בו אלא ב' מחיצות [ואין שום גריעותא בזה שאין זויות ישרות בצד של הדופן האמצעית].

ואין דינים אלו נובעים מ'הרגשות', כפי שתאר הגר"מ בדבריו, אלא משיקול הדעת שאנו מחוייבים לשקול בכל מקרה ומקרה לגופו, פעמים שהדברים כפופים לכללים ופעמים שאינם כפופים.

[ה] [וכן יש לדון דאף באופן שאין דופן אמצעית כלל יהיה חילוק בין אופנים שונים לעניין גידור באלכסון כעין ציור 4 הנ"ל, וכגון לעניין דיני כלאים, שאם



תהא מחיצה כציור 9 אפשר שהקוים א'-ב' וג'-ד' יצטרפו זה לזה לגדור את הקו ב'-ג' ויהיה כל השטח א'-ב'-ג'-ד' כגדור מהשטח שמעבר לקו זה, משא"כ בציור 10 בזה נראה שאין הקוים א'-ב' מצטרפים כלל והוי פרצה ולא פתח, והיינו



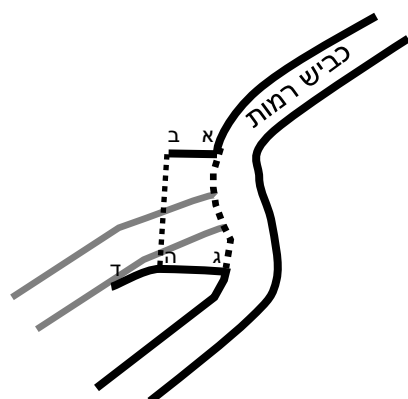
דכאשר הקוים א'-ה' וד'-ו' ארוכים יותר מהקו א'-ד' הרי קו א'-ד' נידון כפתח במחיצה והקוים א'-ב' וג'-ד' גודרים אותו, כבציור 5, משא"כ כשהם קצרים אין קו א'-ד' נראה כפתח ואין הקוים א'-ב' וג'-ד' מצטרפים זה לזה אלא כל אחד מהם עומד בפני עצמו ואין כאן הצטרפות של עומ"ר להבדיל בין שטח א'-ב'-ג'-ד' לבין השטח שמחוצה לו, וצ"ע].

[ו] ולכן בגידור של שטח נרחב כשכונה, וכ"ש של עיר, לא יתכן כלל לומר שהמחיצות האמצעיות הרחוקות של שכונת גילה, שהיא מהעבר השני של העיר ומרוחקת כמה פרסאות, יכריעו את דינה של פרצה בכביש רמות - אם היא נחשבת פרצה בקרן זוית או נחשבת כפתח, אלא צריך לבחון את המקום עצמו.

וה"ה בכביש רמות עצמו אין כל צורך להכריע מה הכיוון של הרוח האמצעית לכל אורך הכביש המתפתל למרחק גדול, אלא אין לנו אלא לבדוק כל פרצה וכל רוח לפי

המקום הסמוך לה, וגם בזה אין ליתן קצבה ושיעור מדוייקים אלא הכל לפי ראות עיני הדיין.

ולכן לענ"ד אין מקום להשגה שכתב הגר"מ בקונטרס ההשגות שלו אות י"ד – ט"ו,

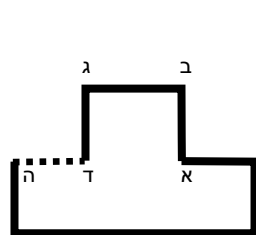


ציור 11

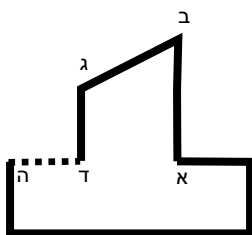
והקו [ב'–ה'] הנמתח במפה מס' 2 המצורפת למאמר של הרה"ג ר' ישראל דזימיטרובסקי שליט"א [ציור 11] הוא קו מתאים לשטח שבין המחיצה א'–ב' לבין המחיצה ג'–ה' והוא גודר בעומ"ר את הכביש [אם צוה"פ אינה מסלקת], [ואולי יש להזיז את נקודה ה' קצת מזרחה לצד ימין במפה] ואין להתחשב כלל בצורה הכללית של הרוח האמצעית ובכיוון הכללי של כביש רמות, לא לחומרא ולא לקולא.

האם דיני עומ"ר של פתח הרשות נקבעים לפי הרוח האמצעית

[ז] רשות שיש בה פרצה, ופרצה זו גדורה בג' מחיצות כציור 12, הרי היקף זה של

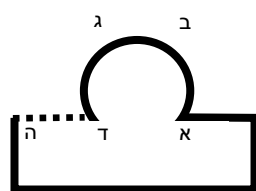


ציור 12

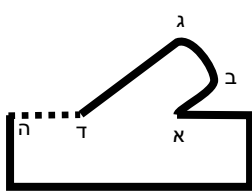


ציור 13

המחיצות גודר את הפרצה ומעתה גם מקום הפרצה [א'–ד'] חשיב כעומד לענין גידור פרצה אחרת שיש ברוח זו [ד'–ה'], כמבואר כל זה בחזו"א סי' ס"ה סקמ"ה. ונראה פשוט דאין נפק"מ אם הדופן האמצעית ב'–ג' עומדת במקביל למחיצות הרשות הגדולה או באלכסון כציור 13, וכן אין נפק"מ בצורת הרשות א'–ב'–ג'–ד', דגם אם תהא זו רשות עגולה כציור 14 או שתעמוד רשות זו באלכסון כציור 15, בכל גווני הפרצה א'–ד' נחשבת



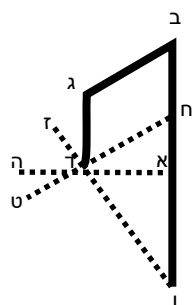
ציור 14



ציור 15

סתומה בקו ישר וגודרת את פרצה ד'–ה' מדין עומ"ר. ולא שייך כלל לומר דהדופן

האמצעיית [קו ב'ג'] תקבע את צורת הרשות א' ב'ג' ד' לענין דיני עומד מרובה, דנימא שכאשר הדופן הזו אלכסונית גם העומד מרובה בפתח הפרצה הולך באלכסון, דאין בזה סברא כלל וכלל וגם אין לזה מקור כלל. ובזה סרה לכאורה השגת הגר"מ באות ט"ז.



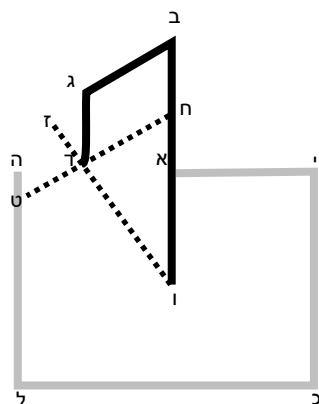
ציור 16

ואמנם הדברים הנ"ל ברורים בצירים הנ"ל שבהם קו א' ד' הוא קצה הרשות א' ב'ג' ד', שבהם לא נראה כלל שהמחיצה האמצעית תקבע דין.

אך בציור 16 יש לעיין לאיזה כיוון נאמר בזה גידור של עומ"ר, האם נוכל לבחור דין עומ"ר מכל נקודה בקו ב' י', וכגון אם צריך לגדור את הקו ד' ה' נבחר את נקודה א' ונאמר שהקו א' ד' סגור ע"י ההיקף א' ב'ג' ד' וחשיב עומ"ר על קו ד' ה', או שרק

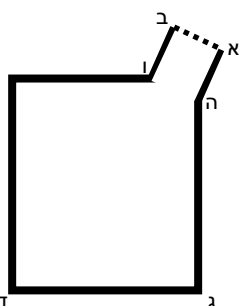
מנקודה ו' שהיא קצה ההיקף נוכל למשוך עומ"ר לכיוון נקודה ד' וזה יגדור עד נקודה ז' [כיוון שנקודה ו' היא קצה ההיקף שהמחיצות מקיפות], או שנבחר את נקודה ח', שהקו ב' ח' שוה בארכו לקו ג' ד', א"נ משום שהקו מנקודה ח' אל נקודה ד' מקביל למחיצה האמצעית ב'ג', והעומ"ר יגדור עד נקודה ח', וצ"ע כעת בזה.

ומסתבר שבנידון זה, שהמדובר לגבי משיכת עומ"ר אל מחוץ למחיצות א' ב'ג' ד', אם יש היקף מחיצות מחוץ למחיצות הנ"ל כציור 17, יכריעו מחיצות אלו [אותיות י-כ



ציור 17

כ' ל' ה') את העומ"ר על קו א' ד' להמשיכו אל נקודה ה', וקו א' ז' יהא סרח העודף.



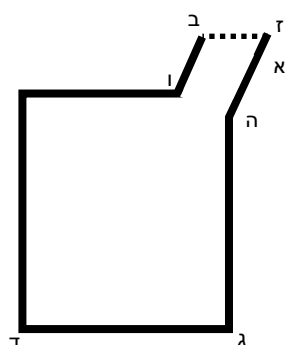
ציור 17א

גם לענין רשות שבאים לגודרה בשני פסים, ובעינין שהפסים יהיו זה כנגד זה ולא באלכסון, ראיתי שכתב הגר"מ שגם ענין זה, אם הפתח ישר ובי הפסים הם זה כנגד זה או שהוא בקו

אלכסון, נקבע לפי עיקר צורת הרשות, ולא לפי מקום הפתח עצמו, ולכן כתב שבציור 17א הפסים העומדים בנקודות א' ובי אינם גודרים את מקומם משום שעיקר צורת

הרשות נקבע לפי הקו ג'-ד' וא"כ הקו א'-ב' הוא קו אלכסוני ואין הפסים גודרים בכח"ג.

וכבר נתבאר שאין מקור לחידוש זה ולענ"ד אין הדברים מסתברים כלל, דכיון שהקוים א'-ה' וב'-ו' יצרו מקום לעצמו ייקבע ענין יושר הפסים או אלכסוני לפי מקום זה, וכיון שהפסים עומדים בזוית ישרה ביחס לקוים האלו הרי הם עומדים זה



צויר 17 ב

כנגד זה ביושר והם גודרים את המקום. ואפשר שאף אם אורך הקוים האלו הוא רק ד' טפחים די בזה לדון את מקומם כמקום לעצמו, ואין צורת הרשות מכרעת כלל [ואולי הדבר תלוי ביחס בין המחיצות האחרות לבין מחיצות א'-ה' וב'-ו', והדבר זוקק שיקול דעת בכל מקרה]. ואדרבא, אם יעשה פסים מקבילים לעיקר צורת הרשות דהיינו לקו ג'-ד' כצויר 17ב [כשעשה פסים בנקודות ז', ב', וקו ז'-ב' מקביל לקו ג'-ד'] אלו יהיו פסים באלכסון ואינם גודרים את מקומם, משום שלגבי


ההיקף ב'-ז'-ה'-ו' אלו הם פסים באלכסון, וכפי שיתבאר להלן אות ט"ז בדיון מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר.

[ובמקרה שהקוים א'-ה' וב'-ו' אינם מקבילים ממש צריך שיקול איך להעמיד את הפסים באופן שיחשבו עומדים זה כנגד זה, אך עכ"פ לא מסתבר ששיקול זה יוכרע על סמך מחיצות רחוקות].

דין לחי במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר

[ח] בדיון מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר כתבו רוב הפוסקים דלא מהני לחי לגדור באלכסון, ואף אם יעמיד ב' לחיים באלכסון, זה כלפי זה, האחד בקצה הצד הארוך והשני בקצה הקצר, לא מהני, עיין ב"י סי' שס"ג סעיף ל' ומג"א שם סק"ב ומשנ"ב שם. והביא החזו"א סי' ע"ב סק"ט את דעת הפוסקים האלו. ואילו דעת הגר"א בסי' שס"ג ס"ג דבמבוי הנ"ל מהני לחי לגדור באלכסון, והחזו"א שם סק"י האריך לדון בדבריו, ועי"ש בסוד"ה אמנם שנקט החזו"א דגם לדעת הגר"א לא יועיל לחי אלא בעומד באלכסון כלפי קצה הדופן הקצר, ולא בעומד ביושר, אך סיים החזו"א שם שמדברי תוס' משמע כהריטב"א המובא בגר"א, הסובר דלא מהני לחי

באלכסון. ומשמע להדיא בחזו"א דנוטה לדעת הפוסקים [שבתוס' ובריטב"א משמע כמותם] **דלא מהני לחי לגדור באלכסון כלל, אף אם יעמידנו באלכסון כלפי הדופן הקצר.**


 [ט] ואמנם בסי' ע"ד סקט"ו כתב החזו"א דברים הסותרים לכאוי' לדברים אלו, ודבריו צריכים ביאור, דפתח במש"כ לעיל סי' ע"ב [ושם מבואר דל"מ לחי גם כשהוא מוצב באלכסון, כמו שהבאנו מדבריו] ציור 18 ומיד כתב וז"ל **מיהו אפשר** דנידון באלכסון והוי רה"י ביניהן באלכסון דחשיב כג' דפנות, ונראה דאף אם הן מרוחקין זה מזה יותר מאלכסון של מרובע נמי הוי ביניהן רה"י כציור 18. ולפי"ז אין שיעור בדבר אלא כל שיש לרבע בהן דע"ד הוי רה"י, וכן בעיגול בין שהוא חצי עיגול ובין שהוא חלק עיגול חשיב כג' מחיצות, ועי' בגמ' י"ב ע"ב עגולה לא, וצ"ע בכ"ז עכ"ל.

דברים אלו של החזו"א שכתב "אפשר דנידון באלכסון", סותרים לכאוי' למה שהבאנו מדבריו בסי' ע"ב, ועל כרחנו החזו"א דן בדבריו בסי' ע"ד לחזור בו ממה שכתב בסי' ע"ב [וא"כ אפשר שחוזר בו גם לגבי לחי המוצב ביושר, וסובר שגם ממנו יהא גידור באלכסון], ודן לומר כאן שגם לחי כזה יועיל לגדור באלכסון [ולא כמו שיש שדנו לומר שאין כאן חזרה ממה שכתב בסי' ע"ב אלא בסי' ע"ב איירי בלחי המוצב ביושר, וזה לא מהני, וכאן מיירי בלחי המוצב באלכסון, דכבר נתבאר שבסי' ע"ב התייחס החזו"א גם ללחי העומד באלכסון וגם בזה החמיר שם]. וממילא אין לייסד מערכות על סמך זה שדעת החזו"א דלחי מהני לגדור ב' מחיצות כמין גא"ס, ודוקא אם הוא עומד באלכסון, ולהחליט יסוד חדש מכח זה, שכאשר יש לחי בפתח הרשות הוא קובע את צורת הרשות, כל זה אינו נראה כלל, ולא היה החזו"א נמנע מלבאר לנו יסודות מחודשים כ"כ ולכותבם בלשון סתרים, אלא כאמור יש בדבריו חזרה ממש"כ בסי' ע"ב ולא ברור כלל מה נקט לדינא, שהרי הניח הכל בצ"ע. והיותר נראה בכוונת החזו"א שם הוא מה שנכתוב להלן בסמוך אות י' במוסגר.

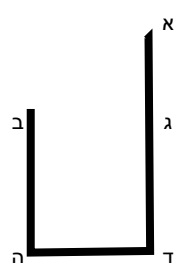
[י] [ובאמת יש לדון בעיקר ביאור דברי החזו"א בסי' ע"ד הנ"ל, דמכל המשך דבריו שכתב דכל שיש לרבע דע"ד הוי רה"י, ולא הזכיר שם דמיירי כשעשה לחי, וכן במה שכתב לעניין חלק מעיגול לא הזכיר לחי, וגם בציור קלו צייר החזו"א רק ב' מחיצות ללא לחי, והדבר צ"ב, וכמדומה שהחזו"א יצא לדון כאן [מהתיבה "מיהו" ואילך] במהלך חדש, דלא כמו שכתב בסי' ע"ב, ודלא כמשמעות הראשונים, וכדרכו של

החזו"א במקומות נוספים שהוא סולל לעצמו מהלכים הנראים לו, והרי הוא כאומר שאילולא הדברים הנ"ל היה מקום לדון דכל זוית שבין ב' מחיצות וכן כל חלק מעיגול הוו רה"י ד"ת אם אפשר לרבע בתוכם דע"ד, וזה אף בלי לחי, ואף בזוית רחבה יותר מזוית ישרה של 90 מעלות, וסיים החזו"א בצ"ע, וכפי שסיים גם בסוס"י ע"ג בצ"ע, דכל עיקר הנידון של מחיצות אלכסון לא היה מבורר לו לדינא. שו"ר דכן פירש בספר שונה הלכות את דברי החזו"א האלו, דמיירי בלי לחי.

ועיין בספר שונה הלכות שכתב דמה שכתב החזו"א בסוס"י ע"ג הוא בתרא, וא"כ לא סגי בב' מחיצות [עכ"פ בזוית ישרה או רחבה יותר], אלא בעינן ג', ושיעור נטיית המחיצות זו מזו כשיעור תל המתלקט י"ט מתוך ד"א, אמנם גם זה הניח החזו"א בצ"ע.

חילוק בין ב' מחיצות כמין גא"ס לבין מבוי שצידו אחד ארוך

[יא] ואמנם אף לפי דברי החזו"א הנ"ל בסי' ע"ב דלא מהני לחי לב' מחיצות כמין גא"ס אין זה מכריח שלא יועיל לחי לציוור של מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר כציוור 19, דאף שגם בציוור זה החלק א'-ב'-ג' גדור רק בב' מחיצות, דהיינו מחיצת א'-ד' וד'-ה', מ"מ יש מקום לדון שיועיל מן התורה לחי באלכסון לגדור את החלק הזה, ואין זה דומה ללחי הבא לגדור ב' מחיצות כמין גא"ס, דהכא מכח כל היקף המבוי אנו יכולים לדון את קו א'-ב' כגודר **רוח רביעית** של המבוי אף שהוא גודר במקום זה ב' רוחות, משום



ציור 19

ששטח א'-ב'-ג', מצטרף לשאר המבוי והכל מתחבר לרשות אחת, שבה הקו האלכסוני א'-ב' משלים את גידור כל המבוי ונחשב כגודר רוח רביעית, ולכן יש מקום לדון שיועיל בזה לחי. חילוק זה [בין ב' מחיצות כמין גא"ס לבין ציוור זה של מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר] נמצא בחזו"א סי' ע"ב סק"י כשדן בדעת הגר"א, עיי"ש שכתב וז"ל ואפשר דדוקא בדאיכא ג' **מחיצות ולחי** במקום מחיצה רביעית [פ"י לחי לגדור קו האלכסון של מבוי זה] אז אמרינן דמתיר באלכסון, ונעשה רה"י מה"ת באלכסון ומותר גם טלטול, אבל בלא לחי אינו רה"י מה"ת לא בב' מחיצות כמין גא"ס ולא בצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר במה שחוץ מכנגד דופן הקצר עכ"ל, ולהלן הוסיף בדעת הגר"א דמשמע **דבב' מחיצות ולחי** אינו נידון באלכסון מה"ת, ונמצא

שהחזו"א נוקט בדעת הגר"א כחילוק הנ"ל, דכשיש ג' מחיצות של מבוי אז מהני הלחי לגדור את האלכסון מה"ת, משא"כ בב' מחיצות כמין גא"ס.

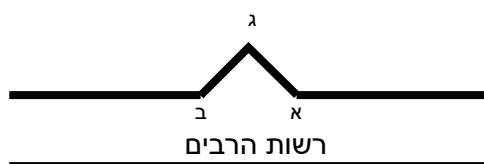
[יב] ולהלכה דעת החזו"א שם בסי' ע"ב כדעת רוב הפוסקים דלא מהני לחי באלכסון גם במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר, ודלא כהגר"א, ומ"מ אפשר דחילוק זה, בין ב' מחיצות כמין גא"ס לבין שטח א'-ב'-ג' במבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר [ציור 19 הנ"ל], יהא קיים שם בסוגיא למ"ד דקורה משום מחיצה, דעיי"ש בתוס' ד"ה מניח שהקשו איך מהניא קורה לגדור קצה המבוי [שטח א'-ב'-ג' בציור 19] אף למ"ד דקורה משום מחיצה, והרי אין כאן אלא ב' מחיצות, ותרצו בתי' א' דמאן דס"ל קורה משום מחיצה הוי אף מן התורה, ולכן שפיר גודרת הקורה את השטח הנ"ל מה"ת.

[יג] ויש שהקשו על זה דאכתי איך מהניא קורה, אף אם היא מחיצה מה"ת, לגדור את השטח הנ"ל שהוא מקום שאין בו אלא ב' מחיצות, ואטו תועיל קורה לגדור באלכסון גם ב' מחיצות כמין גא"ס, ומכח זה כתבו ביאור מחודש בתוס' [יובא להלן אות י"ח]. ולפי האמור אין כאן קושיא, דאף אם ננקוט דל"מ קורה זו לגדור ב' מחיצות כמין גא"ס, מ"מ מהניא מה"ת לגדור קצה המבוי הנ"ל, דכיון שיש במבוי עצמו ג' מחיצות מעליא לכן מהניא הקורה שהיא מחיצה ד"ת [להך מ"ד] להיחשב כמחיצה רביעית ולהטפיל גם את קצה המבוי [שטח א'-ב'-ג' הנ"ל] להיות רה"י מה"ת וגם להתיר טלטול, [משא"כ בב' מחיצות כמין גא"ס דבזה אכן הקורה באה לגדור מקום שאין בו אלא ב' מחיצות דיש מקום לדון דלא מהניא בזה קורה, אמנם ראה מה שנכתוב בזה בסמוך].

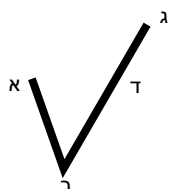
[יד] ואמנם גם עיקר הטענה של המקשין הנ"ל [איך מהניא קורה לגדור ב' רוחות אף אם יש לה דין מחיצה מן התורה] אינה מוכרחת כלל, דאפשר דלמ"ד קורה משום מחיצה מה"ת תגדור הקורה גם ב' מחיצות כמין גא"ס, דהואיל ויש כאן כבר ב' מחיצות נחשב המקום כגדור במקצת ותועיל הקורה להשלים הגידור מה"ת. ואין לומר דא"כ דיש לקורה כח לגדור ב' רוחות ה"נ נימא דלפי ר' יהודה דס"ל ב' מחיצות דאורייתא יועילו ב' קורות לעשות רה"י ד"ת כשהן עומדות במקביל זו לזו, א"נ אף כשהן עומדות בזוית ישרה כמין גא"ס, להריטב"א שכתב דל"י גם ב' מחיצות כמין גא"ס הוו רה"י מה"ת, דמסתבר דדין קורה משום מחיצה לא מהני אלא להשלים גידור של מקום ולא ליצור את עיקר ההיקף, [וכדמצינו כע"ז במחיצת פי תקרה],

ולכן בציורים אלו שאין מחיצות אחרות ברשות רק הקורות אין קורה מועילה אף אם היא מחיצה מה"ת, משא"כ כשיש ב' מחיצות כמין גא"ם מסתבר שהקורה מועילה להשלים את גידור הרשות.

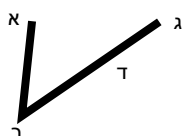
האם העמדת מחיצות רשות בכיוון אחר משנה את דיני המחיצות



ציור 20



ציור 21



ציור 22

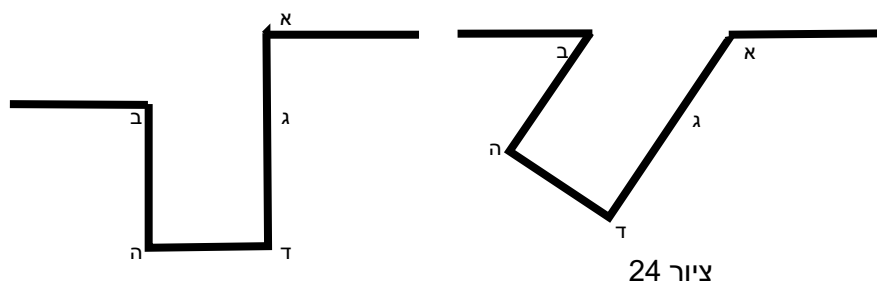
[טו] נראה דלפי מה שנקט החזו"א בסי' ע"ב סק"י דלא מהני לחי לגדור ב' מחיצות כמין גא"ם אף כשהלחי עומד באלכסון כלפי מחיצה השנייה, לא יועיל הלחי אף בציור 20 שיש רשות א'-ב'-ג' שצורתה משולש בעל זווית ישרה

שקו האלכסון שלה [קו א'-ב'] הוא הפתח מרשות הרבים, דאף שבאופן זה קו א'-ב' נראה כפתח הרשות, מ"מ לחי העומד בו הוא כשאר לחי המצורף לב' מחיצות כמין גא"ם שאינו מועיל, ולא אמרינן דכיון שהרשות א'-ב'-ג' עומדת באופן כזה שהאלכסון של הרשות הוא הפתח מרה"ר יקבע הפתח את צורת הרשות ונדון מעתה את המחיצות א'-ג' וג'-ב' כגודרות את רוב היקף הרשות [פירוש כגודרות ג' רוחות, והפתח הוא כרוח רביעית] ויועיל לחי מדאורייתא כשאר לחי במחיצה רביעית, דלא מסתבר כלל שדינים דאורייתא של גידור הרשות ישתנו

מכח העמדת המחיצות בצורה זו או אחרת, אלא כל רשות נידונית בפ"ע, כפי שהיא, ולכן אף כשהרשות מופנית כלפי רה"ר באופן הנ"ל אין לה אלא ב' מחיצות כמין גא"ם דלא מהני בהן לחי לגדור את האלכסון.

ומטעם זה כתב החזו"א בסי' ע"ב סק"ו שרשות כמו זו שבציור 21 נחשבת רה"י רק כנגד הדופן הקצרה [רשות א'-ב'-ד'] ולא שייך כלל לשאול דאם נעמיד את הזווית הזו כמו בציור 22 יראה קו א'-ג' כפתח ושתי הדפנות יהיו נידונות כהיקף ג' מחיצות, וכנ"ל, דאין דין הרשות משתנה מכח צורת העמדתה.

[טז] והנה בדין מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר הציור הפשוט הוא כאשר רה"ר שמחוץ למבוי מתקצרת, כציור 23, וכתבו תוס' בדף ח: שבציור זה השטח א'-ב'-ג' אינו רה"י כיון שהוא מוקף רק ב' מחיצות. אמנם משכח"ל אופן נוסף של מבוי שצידו אחד ארוך, והוא בציור של מבוי ההולך באלכסון, כציור 24, ויש לעיין אם



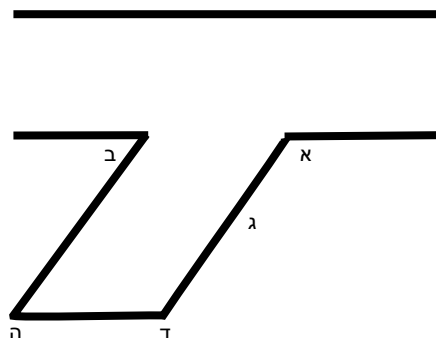
ציור 23

ציור 24

בציור זה משתנה המבט על הרשות וגם שטח א'-ב'-ג' הוא רה"י מה"ת, דכלול גם הוא בכל היקף המבוי, דאמרינן שהמבוי מסתיים בקו א'-ב' וכל מה שלפנים מקו זה הוא רה"י מה"ת, או דלא אמרינן כן.

ויותר נראה שגם ציור זה נידון לכל דבר כציור הקודם של מבוי שצידו א' ארוך [ציור 23], דגם בזה אנו דנים לעניין דיני הרשויות רק את המבוי כשלעצמו, והעומד במבוי רואה עצמו בתוך רשות רגילה שצורתה כמלבן [רשות ב'-ג'-ד'-ה'] ובולט ממנה קו ג'-א', ובמבט זה השטח א'-ב'-ג' אינו רה"י מה"ת כיון שאין לו אלא ב' מחיצות, וכמו שכתבו תוס' ביחס לציור הקודם.

וגם לגבי הכשר המבוי הזה בקורה ובלחי נראה שיאמרו הדינים שבגמ' ובשו"ע סי' שס"ג סעיף ל', כיון שלגבי העומד במבוי הקורה הצריכה ליתן לו היכר כלפי רה"ר, אם תעמוד על קו א'-ב' תהא זו קורה באלכסון, וגם לחי לא יועיל בקו זה, משום שהוא לחי באלכסון, כן נראה כעת. וגם אם הדופן הפנימית של המבוי תהיה מקבילה לקו א'-ב' כמו בציור 25 לא ישתנה הדין, וגם פשוט דלא נאמר בזה שהלחי ישנה את צורת הרשות, דאין מקור ליסודות אלו.



ציור 25

[יז] ויש מהלומדים הנוקטים שבציור של מבוי אלכסוני [ציור 24, 25] אזלינן בתר פתח המבוי לרה"ר ויועילו לחי או קורה להתיר הפתח, וכל המבוי יהא רה"י עד הפתח א'-ב', והוסיפו להעמיס זאת בדברי החזו"א סי' ע"ב סק"ח, והואיל ונראה שהחזו"א לא נתכוין לדברים אלו כלל ראינו צורך להביא את דבריו ולבארם במוסגר, וז"ל החזו"א :

תוד"ה מניח, והא אין כאן אלא ב' מחיצות, נראה בכוונתם דאין סברא להתיר טלטול ברשות שאינו רה"י מה"ת, א"נ דבפתוח לרה"ר ליהוי רה"ר מה"ת, [פ"י דבקושייתם סברו תוס' דקורה אינה מחיצה אלא מדרבנן, וכפי שנקט ר"י בתוס' דף פו, ולכן הקשו דלא מסתבר שע"י קורה שאינה אלא מדרבנן יהא מותר המקום א'-ב'-ג' שאין לו ב' מחיצות, א"נ דמקום זה הוי רה"ר ד"ת ואיך יהא נותר ע"י קורה דרבנן.

ויש ליתן את הדעת שהחזו"א לא כתב דהוקשה לתוס' דכיון שיש רק ב' מחיצות איך תגדור הקורה ב' רוחות, וראה עוד בחזו"א בסי' הנ"ל סק"ז שגם שם לא הוקשה לו כלל ענין זה של גדירת ב' רוחות ע"י קורה] ותירצו תוס' בתי' א' דכיון דקורה משום מחיצה מה"ת שפיר הוי רה"י מה"ת אפי' בפתוח לרה"ר, [גם כאן לא הוקשה לחזו"א כלל איך גודרת הקורה ב' רוחות, ועיין מה שכתבנו לעיל אות י"א], עוד תירצו תוס' א"נ כיון דצידו אחד ארוך וכו' והתירו בטלטול אף שאינו רה"י מה"ת, וכתב החזו"א-ומקום ספיקם [פ"י ספיקם של תוס' אם הקורה גודרת מה"ת] נראה, דס"ל דכה"ג באלכסון ודאי אינו מה"ת, א"נ דבקורה לא מהני מה"ת כמש"כ פ"ו א' ד"ה קורה, [החזו"א מבאר בזה למה התי' השני של תוס' נקט שהקורה אינה גודרת מהתורה, וכתב בזה ב' דרכים]. ולתירוצ קמא צ"ל דהא דאמר רבא ובאלכסון לא הוי היכר, אין פירושו דלא ניכר, אלא דבאלכסון אין משתמש דין היכר כיון דאין כאן מחיצות, [פ"י דהוקשה לחזו"א דכיון שבקושייתם נקטו תוס' בפשיטות דכיון שאין כאן אלא ב' מחיצות לא מסתבר להתיר את המקום ע"י קורה, והוצרכו לתרץ שהקורה היא מחיצה מה"ת, א"כ למ"ד דקורה משום היכר ולא משום מחיצה אף אם היה היכר באלכסון לא היתה הקורה מתרת כיון שאין לה דין מחיצה, ולמה הוצרכו לומר בגמ']

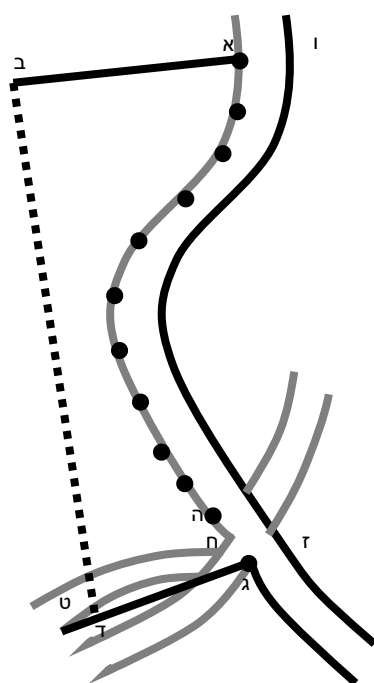
שבאלכסון אין היכר, ולכן פ"י החזו"א דאכן באלכסון לא יועיל היכר]. וגם לפי בתרא [פ"י לתי' השני של תוס' דאכן קורה אינה מחיצה מה"ת ואעפ"כ התיירו חכמים את המקום] [למ"ד קורה משום מחיצה] כיון שאינו רה"ר ד"ת] יש לפרש כן [דלמ"ד קורה משום היכר אין הטעם שאין הקורה מתרת משום שבאלכסון אין היכר, אלא אף אם היה היכר לא היה היתר], דאם קורה משום מחיצה, [פ"י אף אם היא רק מחיצה דרבנן], יש בכחה להעמיד את המבוי במוקף על תמונת אלכסון, [פ"י להחשיב את המבוי כמוקף באלכסון, שע"י הקורה שהיא מחיצה מדרבנן עבדינן קו אלכסוני מהקצה הקצר לקצה הארוך, ודלא כסתם מבואות ששני הצדדים שוים והפתח ישר ולא אלכסוני], משא"כ אי קורה משום היכר אין כאן צירוף מחיצות [פ"י דאין צירוף בין קצה הצד הקצר לקצה הצד הארוך]. עד כאן הדברים הנצרכים לענייננו.

[יח] והלומדים הנ"ל [הסוברים שבמבוי העומד באלכסון כלפי רה"ר [ציור 24] הוי כולו רה"י] מבארים את לשון החזו"א הנ"ל "דאם קורה משום מחיצה יש בכחה להעמיד את המבוי במוקף על תמונת אלכסון" דכוונתו שאנו מתייחסים למבוי הנ"ל בציור 23 כמבוי העומד בשיפוע כלפי רה"ר [כציור 24 הנ"ל], וסוברים שבציור 24 הנ"ל כל השטח הוי רה"י מה"ת ולכן הקורה מתירתו, ומייסדים על סמך זה יסוד, **זפתח המבוי קובע את צורת הרשות**, ולענ"ד אין לשון החזו"א סובלת משמעות זו כלל, ואם היתה כוונתו כדבריהם לא היה מקצר כ"כ, וגם עיקר התיבות האלו כתבן החזו"א רק בבואו לבאר את התי' השני של תוס' דקורה אינה מחיצה מה"ת, ומשמע דלפי התי' הראשון של תוס' לא הוצרך החזו"א לסברא זו. ומלבד כל זה נראה העיקר כמש"כ באות ט"ז דגם מבוי העומד באלכסון כלפי רה"ר [ציור 24] דינו ככל מבוי שצידו אחד ארוך [ציור 23] לכל מילי, ואין פתח המבוי מעלה ומוריד כלל בדינים אלה.

ונעבור עתה לכמה מההשגות שכתב הר"מ בדבריו :

סילוק מחיצות על ידי צוה"פ שרבים מבטלים אותה

[יט] כתב הגר"מ [בקונטרס ההשגות אות ד'], לגבי ציור 26, שיש בו צוה"פ א-ג' [לאורך הכביש] דצוה"פ הזו אינה מתרת את רה"ר [לשיטתו דאין צוה"פ מתרת רה"ר] אך אינה בטילה לגמרי אלא היא קיימת כלפי הכרמלית שמאחריה, וממילא טען שצוה"פ הזו מסלקת מחיצות עומ"ר הגודרות חלק מהכביש [מחיצת א-ב' גודרת עד



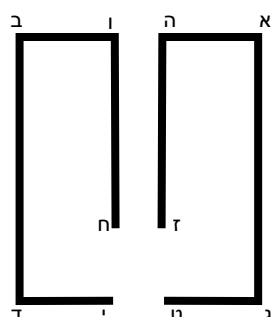
ציור 26

נקודה ו' ומחיצת ג' ד' גודרת עד נקודה ז',
וטעמו משום שלשיטתו אף שאין צוה"פ יכולה
להתיר את רה"ר, אין זה משום שהרבים
מבטלים אותה אלא דין בפ"ע הוא שאין צוה"פ
מתרת רה"ר, וכיון שאין צוה"פ הזו בטילה נקט
שהיא מהוה מחיצה כלפי הכרמלית שמאחריה,
ועי"ז היא מסלקת את המחיצות א' ב' ו ג' ה'
מלגדור את הכביש ע"י עומ"ר. ויסוד דבריו הוא
דמלבד הנידון אם בקיעת רבים מבטלת מחיצה,
דחכמים סוברים דלא אתו רבים ומבטלי
מחיצתא, יש דין נוסף, דיש מחיצות שאין בכוחן
לגדור ולהתיר את רה"ר, אף שהן עצמן אינן
בטלות [וכתב דזה הטעם להא דגם לרבנן לא
מהנו לחי וצוה"פ ברה"ר, דאינו משום דבקיעת
הרבים מבטלת מחיצה, דרבנן לא ס"ל דין זה,
אלא דין אחר, דיש מחיצות שאינן מתירות
רה"ר] ולמד מתוס' דף כ"ב. דצוה"פ כלולה בסוג

מחיצות זה, ולכן הקשה דאותן צוה"פ העומדות בצד רה"ר ואינן מתירות אותה, מ"מ
יש בכוחן לסלק מחיצות עומ"ר הבאות לגדור את רה"ר.

ועיין מה שהארכנו בדברים אלו להלן אות ל' דעצם היסוד מחודש, שתהא מחיצה
שיש לה דינים גמורים של מחיצה ורק לא תתיר את רה"ר שבצידה, וגם להוסיף
ולפרש שזה טעמם של רבנן דמודים דצוה"פ נפסלת מחמת בקיעת רבים [וברשב"א
ובר"ן מפורש דטעמם משום דאתו רבים ומבטלי מחיצתא לגבי מחיצות שאנן
חשובות כלחי וצוה"פ, ובפשטות זו גם סברת הריטב"א], וגם אין ליסוד זה מקור
בדברי תוס' הנ"ל.

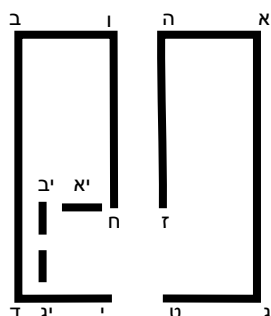
[כ] עוד יש להשיב על טענת סילוק המחיצה בקטע הנ"ל דהרי צוה"פ הזו [אשר
טוענים שהיא מסלקת את העומ"ר], נבקעת בחלק הדרומי ע"י כביש שהוא רה"ר
[דהיינו צוה"פ א' ג' שבציור 26 נבקעת ע"י הכביש החוצה את צוה"פ ג' ה', וא"כ אין
כאן אלא נידון של סילוק מחיצה ע"י עומ"ר, דהיינו שצוה"פ א' ה' תסלק את מחיצות



ציור 27

א' ב' וג' ד' מלגדור את הכביש אף שיש בה פרצה ג' ה', והארכנו במקום אחר להביא דברי החזו"א סי' ס"ז סקכ"ד עומ"ר אינו מסלק מחיצה [ציור 27, עיי"ש בחזו"א שדן לומר שאף שאופן שהפתחים ז' ט' וחי"י הם רק ג' טפחים כבר אין מחיצות ה' ז' וי' ח' מסלקות את העומ"ר, וברור שכוונתו דגם השטח ה' ו' ז' ח' הוי רה"י מהאי טעמא שאין סילוק, ולא רק השטח ז' ח' ט' י' כפי שיש שרצו לפרש דבריו, שהרי שטח ז' ח' ט' י' הנ"ל אינו רה"י כלל, דאין בו ד"ט על ד"ט, וזה מלבד שדברי החזו"א ברור מללו שאין סילוק כלל].

ואמנם המערערים על העירוב כתבו [בקונטרס אות ה'] דאף אם היינו נוקטים שעומ"ר אינו מסלק מחיצה [דבר שאין הם מסכימים לו] מ"מ הכא גרע טפי ובודאי



ציור 28

יש סילוק, שיש מדרון המהווה מחיצת תל המתלקט מימין הכביש הצר היורד לעמק, [קו ח' ט' בציור 26 הנ"ל] והוא מתחבר לצוה"פ ע"י עומ"ר, ועי"ז נשלם סילוק המחיצה, אמנם נראה דכשם שדעת החזו"א שאין עומ"ר מסלק מחיצה בציור 27 הנ"ל, כן אין עומ"ר נוסף מסלק את המחיצות [ציור 28], כשם שהמחיצה ו' ח' אינה מסלקת את המחיצות א' ב' ג' ד' מלגדור את הרשות ב' ו' ד' י', כן אין המחיצות הנוספות [קוים י"א י"ב י"ג] מוסיפה סילוק, ועדיין כל הרשות א' ב' ג' ד' גדורה בד' מחיצות.

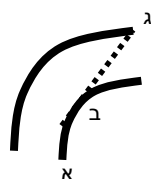
וא"כ ה"נ אין תוספת המחיצה שע"י התל המתלקט הנ"ל מועילה לסלק את העומ"ר²⁴, ונמצא לענ"ד שלפי שיטת החזו"א בדיני סילוק מחיצות אין כאן סילוק.

דין עומד מרובה במחיצה המתעגלת

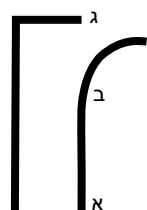
[כא] כתב החזו"א בסי' ס"ה סק"ה דהא דבמבוי עקום בעינן לחי בעקמומית [לרש"י] ולא אמרינן דעצם כתלי המבוי יחשבו עומ"ר כלפי המבוי השני, הוא משום "דהכא

²⁴ ואמנם כיון שדברים אלו, שגם בציור 28 אין סילוק מחיצה, מחודשים, ולא נתפרשו בחזו"א, לכן לענין מעשה קשה לסמוך רק על סברא זו.

נידון כחד מבוי עגול ולא חייל עלי' שם עומד מרובה", וראיתי להגר"מ רוזנר שליט"א שכתב [בקונטרס אות ט'] ללמוד מלשונו זו של החזו"א שבמבוי עגול אין דין עומ"ר מן התורה, והטעם משום שמחמת העיגול לא נראה ההמשך הטבעי של המחיצה כלפי המחיצה האחרת אלא ההמשך הטבעי הוא כלפי העיגול. ועוד כתב ללמוד כן מהמשנ"ב סי' שמ"ה סקמ"ח ושעה"צ שם ס"ק נ"א, וכפי שיובא להלן.



ציור 29



ציור 30

והנה לגבי מה שכתב ללמוד כן מדברי החזו"א הנ"ל, אפשר שאין כוונת החזו"א לומר שבמבוי המתעגל ממש אין דין עומ"ר מן התורה, אלא דבמתעגל סברא פשוטה היא טפי דלא אמרינן שיש בו תיקון של עומ"ר בעקמומית, דאינו נראה כעומ"ר, וע"ז הוסיף החזו"א שגם מבוי עקום שאינו מתעגל אלא עומד בזוית ישרה נידון לעניין תיקון בעקמומית כמבוי עגול כיון שהחולכים בו מעקמים ומעגלים את דרכם. ועוד י"ל דאף אם נפרש את דברי החזו"א דמבוי עגול אין בו עומ"ר י"ל דהיינו דוקא באופן שכל המחיצות עומדות בעיגול [ציור 29], שבזה אין מושכים עומ"ר מקו א'-ב' לגדור פרצה ב'-ג', אך באופן שיש מחיצה ישרה שיש בה עומ"ר כלפי פרצה מסויימת אלא שהיא מתעגלת בסופה [ציור 30], בזה מסתבר שמושכים את העומ"ר א'-ב' ביושר כלפי הפרצה ב'-ג' ואין התעגלות המחיצה מונעת זאת, וצ"ע.

ולגבי מה שלמד כן מדברי המשנ"ב סי' שמ"ה, דכתב המשנ"ב שלנהר יש רק שתי מחיצות, משום ששתי המחיצות האחרות, מתחילת מהלכו ומסוף מהלכו רחוקות מאד זו מזו, והרי כל נהר מתעגל ובכל התעגלות יש ג' או ד' מחיצות, וחזינן שאין מחיצות עגולות גודרות. והנה מלבד שקשה לייסד הלכה על סמך דיוקים כאלה, גם י"ל דעיגולי הנהר לא מהנו כמחיצה משום שבכל עיקול יש פרצה יותר מעשר.



ציור 31

וגוף הדברים בענין עומ"ר במחיצה המתעגלת אכן צריך עיון ובירור, דאם אכן נימא דאין מושכים עומ"ר ממחיצה המתעגלת א"כ משכח"ל רוח שאורכה ק' אמה, וצ"ט אמות ממנה תהיינה גדרות ע"י מחיצה מתעגלת, רחוק ג"ט מכל

צד [ציור 31], ותיחשב הרשות פרוצה במלואה כיון שאין עיגול המחיצה גודרה, וזה לכאורה צ"ע.

ועכ"פ ניתן לתקן עניין זה ע"י העמדת מחיצה גבוהה י"ט ורחבה ד' כנגד הפרצה אותה
אנו באים לגדור.

האם בקיעת רבים מבטלת פי תקרה

[כב] עיין תוס' עירובין דף ח: ד"ה מניח שכתבו בחד תירוצא לגבי מבוי שצידו אחד
ארוך וצידו אחד קצר דהא דמהניא קורה באלכסון לפי ר"כ הוא משום דס"ל דקורה
משום מחיצה וחשיבא מחיצה דאורייתא. ובתירוצא השני כתבו וז"ל א"נ כיון דצידו
אחד ארוך מסתמא לא בקעי בה רבים וכו' ומשמע שבתירוץ הראשון נחא לתוס' אף
אם היו רבים בוקעים שם, ולכאוף צ"ע למה אין הרבים מבטלים את מחיצת הקורה,
ואף לרבנן דס"ל דאין רבים מבטלין מחיצה מ"מ היינו רק כשיש שם ד' מחיצות, ולחי
וצוה"פ לא חשיבי ומבואר לכאוף דתוס' סברי דאת"ל דקורה חשיבא מחיצה מה"ת
אין הרבים מבטלין אותה.

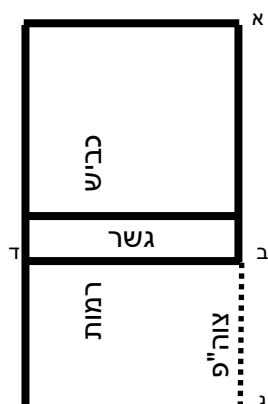
ומסתבר דפי תקרה לדין אינו גרוע ממחיצה זו של קורה, דלכאורה קשה לחדש
דלהך מ"ד דס"ל דקורה חשיבא מחיצה ד"ת יש כאן גדר חדש של מחיצה, שיש לו
עדיפות על דין פי תקרה דידן, שבקיעת הרבים לא תבטלנו לפי רבנן אף שהיא מבטלת
פי תקרה [ורק אם נפרש בתוס' שלא נתכוונו לבקיעה גמורה של רבים, רק נתכוונו
לומר שהרבים מהלכים שם והוי רה"ר, אזי אין ראוי מדברי תוס' לנידון דידן].

והגר"מ שליט"א כתב [בקונטרס אות כ"ד, והזכיר זאת גם באות כ"א] שבירושלמי
פ"ב דעירובין מבואר שבקיעת הרבים מבטלת פי תקרה, אמנם המעיין בירושלמי
יראה שהדברים מתייחסים רק לדברי ר"י דס"ל דבקיעת רבים מבטלת פסי ביראות,
עיי"ש שהקשו סתירה בדברי ר"י, שלגבי פסים ס"ל שהרבים מבטלין את המחיצה
ואילו במשנה דף צה בבונה עליה ע"ג ב' בתים ס"ל דאמרינן דין פי תקרה ואין
הבקיעה מבטלת, ולא הוזכרה בירושלמי כלל שיטת רבנן דס"ל גבי פסים דלא אתו
רבים ומבטלי מחיצתא [ורק בפירוש פ"מ התייחס לרבנן, שגם בדבריהם יש סתירה,
אך לא נקט זאת בביאור הירושלמי], ונמצא שאין מקור בירושלמי לסתור מה שנראה
לכאוף מתוס' הנ"ל שלרבנן אין רבים מבטלין מחיצת פי תקרה. וכיון שכל כח העירוב
בכביש זה נסמך על שיטת חכמים דס"ל דאין בקיעת רבים מבטלת מחיצה, נמצא
שאין ראוי מהירושלמי לנ"ד. ואמנם לפי תוס' וסיעתם הסוברים דדין מחיצת פי

תקרה הוא מטעם פתח צריך לבאר מ"ש פ"ת מצוה"פ, שרבים מבטלים אותה [ולרש"י דס"ל דפ"ת מטעם גוד אחית א"ש טפ].

וכיון שלכאורה מתבאר מהנ"ל דאין בקיעת הרבים מבטלת מחיצה דפי תקרה א"כ בטלה השגת הגר"מ באות כ"א של קונטרס ההשגות.

מש"כ שם הגר"מ לחלק בין פי התקרה המזרחי, שהוא מגובה בעומ"ר ולכן אין בקיעת הרבים מבטלתו, ובין פי התקרה המערבי שאינו מגובה בעומ"ר, אבאר כוונתו לפי מה שהבנתי מסקכ"ד: פי התקרה המערבי של הגשר [הסמוך יותר לסנהדרי] [ציור 17 קו א'-ב'] יש מצידו עומד מרובה הסוגר את המשך הכביש בקו ד'-ה', אלא שפי התקרה מסלקו מלגדור את קו ד'-ה', ולכן לא שייך לפסול את פי התקרה הזה מכח בקיעת הרבים משום שאז יתבטל הסילוק מהעומ"ר ג'-ד' הנ"ל והשטח א'-ב'-ד'-ה' יהא מוקף ויחשב רה"י משום העומ"ר, ובתוך רה"י לא שייך דין בקיעת רבים כלל, משא"כ פי התקרה המערבי שאין בו גיבוי כזה - הרבים מבטלים אותו. אך כבר כתבנו דאין מקור לומר שלפי חכמים דס"ל דאין בקיעת רבים פוסלת [פרט למחיצת לחי וצוה"פ המתבטלים גם לחכמים], דפי תקרה נפסל ע"י הבקיעה.



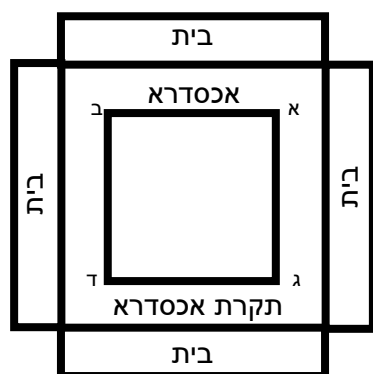
ציור 32

[כג] בענין החשש שהעלה הגר"מ באות ט"ז שהגשר של כביש בגין העובר מעל כביש רמות עושה סילוק מחיצות מכח דין פי תקרה, וכתב ליישב הדברים, צדקו חלק מטענות הגר"מ שליט"א, והיינו שפי תקרה מהני רק לגואי [לכיוון רמות] ולא לבראי [לכיוון סנהדריה]²⁵ והוא מסלק את העומ"ר הבא מכיוון רמות [ציור 32, קו ב'-ד' הוא פי תקרה המסלק את העומ"ר א'-ב' מלגדור את קו ב'-ג' שיש בו רק צוה"פ].

והנה בנידון זה היה מקום לטעון דאדרבא, מתוך שהמקום הסמוך יותר לכיוון סנהדרי אינו גדור ע"י פי התקרה כיון שאין זו מחיצה

לבראי, א"כ על כרחנו גדור הוא בכל המחיצות שמעבר לפי התקרה כלפי רמות, ובכלל זה העומד מרובה. דאין נתפוס את החבל בשני ראשים ונאמר שפי התקרה אינו גודרו אך מפריע לו להיות גדור על ידי המחיצות האחרות, דאטו העומד בתוך חצר המוקפת אכסדרא מארבע רוחות [הציור שבמשנה סוכה דף יז, ציור 33] יחשב כעומד בכרמלית משום שאינו גדור במחיצות של פי התקרה של האכסדרה

²⁵ אמנם מתקני העירוב מצאו עצה אחרת לתיקון המקום ההוא באופן שהחסרון הזה שהעיר עליו הגר"מ בטל.



ציור 33

[פי תקרה א' ב', ב' ד' וכו' משום שאין עשויות לבראי, וגם נאמר שאינו גדור במחיצות הבתים משום שפי התקרה מסלקן, אתמהה.²⁶

אמנם זה אינו, די"ל דסילוק עומ"ר שאני, דאפשר שאין דנים את מצבו של העומד מחוץ לפי התקרה, שהוא אינו רואה את הסילוק של פי התקרה, אלא את מצבו של העומד בצידו הפנימי, הגדור ע"י פי התקרה, דכיון שבצד זה כלפי רמות אין היקף מלא רק עומד מרובה, לכן יש בכך פי התקרה לחסום ולסלק את העומ"ר מלגדור את המשך הכביש לכיוון סנהדרין, ולא דמי לציור של חצר מוקפת אכסדרא הנ"ל, ששם יש היקף מלא שא"א לסלקו ולהתעלם ממנו. ודוק בזה, וכתבנו דבר זה להעיר.

[כד] עוד אוסיף שבתוך טענות הגר"מ שליט"א טען באות י"ח, "ועוד בה שלישיה וכו'" ושורש טענתו הוא דאף שבמקומו הגשר עובר מעל כביש רמות באלכסון, מ"מ ביחס לכל אורך הכביש אין זה אלכסון אלא קו מקביל לעיקר צורת כביש רמות, וצייר ציור לפרש טענתו זו, [ציור י' בקונטרס הגר"מ] אזיל בזה לשיטתו שדנים לפי הצורה הכללית של הרשות, ולפי המבואר לעיל אין סברא ואין מקור למהלך זה, ובודקים ענין זה אי חשיב אלכסון לפי המציאות הקרובה אל המקום הזה.

צוה"פ הנוטה מקו העומ"ר

[כה] כתב הגר"י שליט"א במאמר על העירוב אות ט' שאין מחיצה של צד מזרח יכולה לגדור צד דרום, ולכן אין להקל ולומר שיש מחיצת עומ"ר המחזקת את צוה"פ

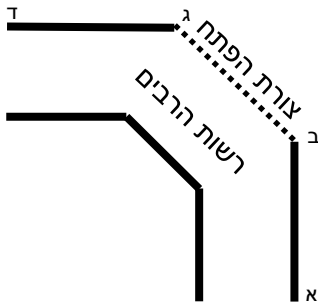
²⁶ ואין הערה זו נוגעת למה שרגיל הגר"מ רוזנר שליט"א להשריש שבדיני סילוק מחיצות אזלינן בתר המחיצה הגודרת [שצוה"פ המסלקת את המחיצות נחשבת מחיצה כלפי המחיצה שהיתה **גודרת** את הפרצה אי לאו הסילוק, ולא בתר הפרצה **הנגדרת**, שבכל הציורים שעליהם אמר הגר"מ את יסודו הנ"ל [חזו"א סי' ס"ז סקכ"ד גבי צוה"פ המסלקת עומ"ר שכתב החזו"א דחודה החיצון גודר, וכן מש"כ החזו"א סי' קי"א סק"א שמחיצת חריץ אינה עושה סילוק מחיצות לפי הרשב"א משום שאינה ניכרת, אף שכלפי חריץ המחיצה ניכרת] בכל הציורים האלו איירינן במחיצות **הגודרות לשני הצדדים**, שהרי צוה"פ גודרת לשני הצדדים וכן גידוד של חריץ [אלא שלצד הרשות שלמעלה אינו ניכר], משא"כ פי תקרה שאינו גודר כלל לאבראי, ומנין לנו שיש בכוחו לסלק את העומ"ר מלגדור, והרי כלפי המקום שמאבראי אין מחיצה כלל ומקום זה רואה את העומ"ר הבא לגודרו למרות פי התקרה הנוצר ע"י הגשר, כיון שפי תקרה זה אינו קיים כלפיו.

שלצידה אלא אם צוה"פ אינה נוטה מהקו של העומ"ר בשיעור העולה על 45 מעלות, והגר"מ שליט"א בקונטרס ההשגות אות כ"ו מסכים ליסוד הזה, והעיר שבחזו"א סי' ט' סק"ט כתב שיעור אחר [זוית בשיעור תל המתלקט], ועל פי זה כתב הגר"מ שכאשר השיעור של נטיית הפתח הוא בין שיעור תל המתלקט לבין שיעור 45 מעלות בעינן להחמיר ולהצריך עומ"ר על אותו פתח משתי המחיצות, הן ממחיצת מזרח והן ממחיצת דרום.

נידון זה אם מחיצת מזרח יכולה לגדור בעומ"ר פתח אלכסוני הנוטה מקו המזרח בשיעור המשייך אותו גם למחיצת דרום שייך להבנה רחבה יותר בביאור הדין של פתח בקרן זוית, שאמרו ע"ז בגמ' דלא עבדי אינשי, ולהבנת דברי החזו"א בסי' ע"ב סק"א וסק"ה. והארכנו בזה לדון עם הגר"מ במקום אחר ונביא כאן רק את עיקר הדבר:

[כו] מבואר בחזו"א רס"י ע"ב שבפרצה בקרן זוית אשר שיעורה פחות מד' טפחים אנו דנים את הרשות כמוקפת באלכסון, ורק כאשר שיעורה ד"ט הרי זו פרצה ברשות הואיל ואין בנ"א עושים פתח בק"ז. **ומבואר מזה שמצד הלכות הגידור של עומד מרובה יש בכח מחיצות מזרח ודרום להתאחד ולגדור את הרשות באלכסון** ואמרין בזה דחשיב עומד מרובה על האלכסון אף שכנגד כל מחיצה בפני עצמה אין "מקבל", דאנו רואים את מחיצות מזרח ודרום כחובקות את קו האלכסון, ולא נאמר בזה חילוק באיזה זוית עומד האלכסון של הפתח, אלא שאם הפרצה היא ד"ט או יותר חל בה דין פרצה בק"ז וה"ז פוסל את ההיקף, וא"כ כאשר יתוקן החסרון של פרצה זו, כגון אם תהא בה צוה"פ, שוב נחזור ונראה את מחיצות מזרח ודרום מתאחדות לגדור מדין עומ"ר את הרשות באלכסון, ולא נדון זאת כצוה"פ העומדת ברוח בפני עצמה [אשר אנו באים להימנע מלהתיר את הרשות בצוה"פ בפ"ע וכנ"ל, דמחמירין לגדור בעומד מרובה], אלא כצוה"פ שיש מחיצות מצדדיה הגודרות אותה מדין עומ"ר. ומסתבר דלא בעינן שמשני צידי הפתח יהיו מחיצות שהן עומ"ר על הפתח, אלא די בזה שמצד אחד יהא אורך המחיצה עולה על אורך הפתח והוא מצטרף עם המחיצה האחרת לגדור את הפתח האלכסוני, ואין חילוק בשיעור האלכסון וכנ"ל.

[כז] אמנם לכאוי יש להבחין בזה בין שני ציורים: א] בציור 34 שרה"ר מתעקלת כמין ר' ובצד מזרח יש מחיצת עומד וכן בצד דרום אך יש פרצה ביניהן באלכסון והיא מתוקנת ע"י צוה"פ, לא נתייחס לרשות הרבים הגדורה ע"י צוה"פ הזו [קו בי-ג']

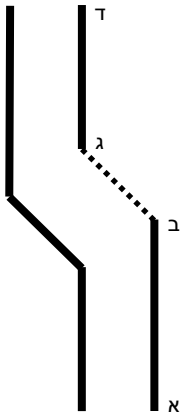


ציור 34

כעומדת בפני עצמה בלי עומד מרובה הגודר אותה, אלא גם היא נכללת בעומ"ר שממזרח ומדרום [דאף שאין מחיצת מזרח יכולה לגדור רוח דרום ממש, אך יכולה היא לגדור ביחד עם מחיצת דרום את האלכסון].

[ב] אמנם אם רה"ר מתעקלת כציור 35 בזה אכן לכאוי אין הקוים א'-ב' וג'-ד' מהוים עומ"ר על הפרצה ב'-ג' וכאן יש לכאורה מקום לדון מה שיעור הנטייה של

רה"ר כדי שנאמר דמעטה אין העומ"ר גודר אותה ואנה גדורה אלא ע"י צוה"פ.



ציור 35

[והנה אם לא היתה צורת הפתח בקו ב'-ג' לא היה מקום לספק כלל, כיון שאף בנטייה מועטת ה"ז פרצה בק"ז, אך כוונת הגר"י והגר"מ לומר דכיון שיש שם צוה"פ יש מקום לדון שאם תהא נטייה מועטת תכין צוה"פ הזו את העומ"ר להתייחס גם למקום הגדור בצוה"פ, דהיינו לקו ב'-ג'.

ויש לעיין בנקודה זו, שהרי אם תהיה בקיעת רבים באותה צוה"פ לכאוי יאמרו בזה דברי החזו"א "וכשל עוזר ונפל עוזר" דהיינו שהבקיעה מבטלת את צוה"פ ואין מעטה מה שימשוך את העומ"ר לגדור את המקום של צוה"פ, ושוב אין מקום להכשיר אף בנטייה מועטה מאד, דהדר הו"ל פרצה בק"ז.

וא"כ יש מקום לשאול דלהסוברים שאין צוה"פ יכולה לגדור את רה"ר, [שהרי כל טירחת התיקון בכביש הנ"ל היתה לחוש לסברא זו שאין צוה"פ יכולה לגדור רה"ר], א"כ ה"ז כמו אם ממש בקעי רבים בצוה"פ ושוב הוי כפרצה בק"ז, וצ"ל דס"ל דכיון שאין זה דין **ביטול מחיצה** מכח הרבים, שהרי אין כאן בקיעת רבים, אלא רק שאין המחיצה מתרת את רה"ר, א"כ אכתי קיימת היא לענין שהיא מושכת אליו את העומ"ר כל שאין הנטייה עולה על שיעור תל המתלקט או על שיעור 45 מעלות, וצ"ע].

השגות נוספות

[כח] כתב הגר"מ שליט"א בקונטרס אות כ"ז שהכלל לפיו קבע הגר"י את רוחות העומ"ר שגוי, משום שבעניין זה אין דנים את כיוון העומ"ר לפי המחיצה הסמוכה אלא לפי המבט הכללי של כל צורת הרשות, עיי"ש. גם השגה זו שורשה ביסוד הכללי שחידש הגר"מ שליט"א שעניין הצורה הכללית של הרשות הוא עיקר גדול בדינים אלו, אמנם כבר כתבנו לעיל אות [ג] דאין ליסוד זה מקור כלל ואין הדברים מסתברים כלל, ובודאי דנים כל מחיצת עומ"ר לפי המקום הסמוך לה וצדקה בזה גישתו של הגר"י שליט"א.

מטעם זה גם ההשגה הכתובה באות כ"ח אינה קיימת, דמה בכך שהמחיצה הסמוכה לרחוב מירסקי ברמות אינה מקבילה למחיצה הסמוכה לסנהדרי', סו"ס כל מחיצה גודרת במקומה היטב ויש מחיצות עומ"ר המקשרות את שתי המחיצות האלו, ולכן אף שהרשות שבינתיים מתפתלת אין כאן חסרון ואין שום טעם לדון על הצורה הכללית של הרשות.

[כט] ההשגה הכתובה באות כ"ט על פסולים שיש במסלעה כתובה בצורה כללית ואינה מפורטת, לענ"ד אין במסלעה שום חשש של פרצה בק"ז או חשש אחר, וכמדומה שהחששות בנויים על ההנחה הנ"ל בעניין צורת הרשות ואולי גם על הנחה נוספת בענייני מחיצות [המצויים במסלעה], שגם היא אינה נכונה לפי דעתי, וכבר באתי עם הגר"מ שליט"א במכתב על חשש מסויים שחשש בו אשר לענ"ד אין בו מקום לחוש.

גם ההשגה הקובעת שיש צורות הפתח פסולות כתובה בצורה כללית, ובודאי אם יצביעו על הפסולים הם יתוקנו מיד.

ונעבור עתה לנידון שהוזכר בתחילת הדברים, אם צוה"פ גודרת רה"ר.

בדין צוה"פ אי גודרת רה"ר

ובביאור דברי תוס' בדף כב. ד"ה חייבין

[ל] כתבו תוס' דף כ"ב. ד"ה חייבין דירושלים היתה מפולשת מארבע צדדין ולכן אמצע הפילוש הוי רה"ר דאורייתא לפי ריו"ח אף שהמבואות המוליכים מד' הצדדים

אל אמצע הפילוש הם רה"י לפי ר"י דס"ל ב"מ ד"ת. וקשה דהא בשערי העיר היו צורות פתח, וא"כ אין אמצע הפילוש פתוח מד' צדדים אל מחוץ לעיר אלא הוא חסום בצורות הפתח. ויש המבארים את דברי תוס' דס"ל דצוה"פ אינה יכולה לגדור רה"ר, אף כשהיא עצמה אינה בטילה מכח בקיעת הרבים, [שהרי לא שייך לומר שם דין פשוט של בקיעת רבים, משום שזו בקיעה הנכנסת לתוך רה"י, לר"י דס"ל ב"מ ד"ת].

אמנם לא נראה כלל לחדש כן, שהרי לפי תוס' צוה"פ הוא מחיצה דאורייתא, כמבואר בדבריהם שם ד"ה והא, ומהניא לכלאים ולכל דיני תורה, ולמה יחדשו תוס' שאינה גודרת את רה"ר כשאין הרבים בוקעים בה. אלא כוונת תוס' **שבקיעת הרבים** הבוקעים בשערי העיר מבטלת את צוה"פ הזו, דאף שלפי ר' יהודה הסובר דב' מחיצות הן רה"י ד"ת- המבואות המוליכים אל אמצע הפילוש הם רה"י, ובעלמא נקטינן דאין רבים מבטלים מחיצה בבקיעה לרה"י, מ"מ רה"י של ב' מחיצות לר"י קלישא טפי משאר רה"י [וכעין מה שכתב החזו"א במכתב (שו"ת וחידושים סי' תפ"ה) דאף דבעלמא ס"ל להחזו"א שרשות היחיד סותרת ונחשבת כמחיצה, מ"מ אמצע הפילוש הוי רה"ר ול"א שהוא סתום מד' רוחות ע"י רשויות היחיד שבין כתלי המבואות, דרה"י שאינה אלא ע"י ב' מחיצות גריעא טפי, ה"נ לענין דין זה של בקיעת הרבים אמרינן שהרבים מבטלין את צוה"פ אף שהם מהלכים דרך רה"י שבין כתלי המבואות כיון שאין כאן אלא ב' מחיצות והם מהלכין בה להדיא ואינם מוקפים בהיקף גמור של ג' מחיצות לא נגרע כח הרבים אף כשהם מהלכים דרך רה"י], ולכן הרבים מבטלים את צוה"פ העומדת בשערי העיר ואמצע הפילוש הוי רה"ר.

ונמצא שאין מקור להוסיף גדר מחודש בסוגיא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא ולומר שאין כח לצוה"פ לגדור את רה"ר אף כשאין הרבים בוקעים אותה, ולפ"ז מחיצות צוה"פ העומדות לאורך רה"ר חשיבי מחיצות גמורות, פרט למקום שכבישים חוצים אותה, דאם יש לחוש שהם רה"ר ד"ת דאז חיישינן לשיטת הראשונים הסוברים שרבים מבטלין אותה.

[וראיתי להגר"מ רוזנר שליט"א שכתב שיסוד מחודש זה בדין אתו רבים [דגם צוה"פ שאינה נבקעת ע"י הרבים אינה יכולה לגדור רה"ר] נמצא בתוס' ר"י עירובין דף כב ובריטב"א שבת דף ו' ועירובין דף ו', ובדומה לזה בשו"ת משכנות יעקב סי' קכב [עמ' קמג] ועיינתי בתוס' ר"י ובריטב"א ולא מצאתי עניין זה שאין צוה"פ גודרת את רה"ר, וכנראה כוונתו ללמוד מדברי התורי"ד והריטב"א ענין מחודש כללי, דמלבד

הנידון אם בקיעת רבים מבטלת מחיצה יש נידון נוסף, דמשכח"ל מחיצה שאינה בטילה מחמת בקיעת רבים ויש בה דינים גמורים של מחיצה לכל מילי, אך אין בכוחה לגדור ולהתיר את רה"ר. ומצאנו בדברי התור"ד שכתב בחד צד כעין סברא זו לענין נידון אחר, עיי"ש שדן לומר דאף דסובר ר"י דב' מחיצות הוו רה"י ד"ת, מ"מ אם דרך הרבים עוברת בהם אין בזה דין רה"י, ונמצא שאין בכח מחיצות אלו לגדור את רה"ר ולהחשיב את המקום כרשות היחיד אף שאין הרבים מבטלים אותן. אמנם דברי התור"ד האלו נאמרו בדעת ר"י הסובר דב"מ הוה רה"י, שהוא דין מחודש ובקל יש לומר בו חילוק כזה, שאם דרך הרבים עוברת ביניהם אין בכוחן לגדור את המקום ולעשותו רה"י, אך ללמוד מזה לצוה"פ דהויא מחיצה דאורייתא לפי תוס' [כמבואר בדבריהם שם בדף כ"ב. ד"ה והא] שגם היא לא תוכל לגדור את רה"ר - הדרך רחוקה, ובפרט כשאין הכרח לבאר כך בתוס' הנ"ל. ובדברי הריטב"א לא ברור אם יש דקדוק קלוש ליסוד מחודש זה].

וא"כ אין לנו להעמיס בדברי תוס' הנ"ל יסודות מחודשים.

[לא] ואמנם כל עיקר טירחתם של מתקני העירוב בכביש רמות היה לחוש לחומרא המחודשת הזו הסוברת שגם צוה"פ שאינה נבקעת ע"י הרבים אינו בכחה לגדור את רה"ר, וכמדומה שאם לא נחוש לזה יפלו ממילא רובא דרובא של ההשגות על העירוב ואולי כולן, ולפי האמור עיקר חשש זה אין לו הכרח ואין לחדש יסודות חדשים בדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ובודאי שאין לבטל את העירוב הזה כמאן דליתיה.

[לב] ואמנם לענין מעשה נראה דיש מקום לחוש שאין צוה"פ גודרת רה"ר - לפי שיטת הרמב"ם בדין צוה"פ [דלא מהניא אלא כשיש ב' מחיצות של עומ"ר, א"נ בפרצה יותר מעשר], מסתבר שלא יועילו מחיצות צוה"פ לאורך רה"ר מב' הצדדים, אף אם בקצוות האחרים יהא עומ"ר, ולכן שפיר תהא תועלת גדולה אם יהא בכביש זה היקף של עומ"ר.

והנה יש שהביאו רא"י לסברא המחודשת הנ"ל דאף מחיצה שאינה בטלה מ"מ לא יהא בכוחה להתיר רה"ר מדברי החמד משה המוזכרים בשעה"צ סי' שס"ג סקצ"ד, אמנם נראה שהמשנ"ב לא נקט כדבריו, ונביא לצורך זה את דברי תוס' דף כ"ב: שעליו מוסבים דברי החמד משה:

בביאור דברי תוס' עירובין דף כב: ד"ה דילמא

ובדברי החמד משה שהוזכרו בשעה"צ סי' שס"ג סקצ"ד

[לג] עיין תוס' עירובין כב: ד"ה דילמא שכתבו דהא דאמר ריו"ח דמעלות ומורדות שבחו"ל חייבין עליהם משום רה"ר היינו לר' יהודה דס"ל דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, אבל לרבנן אין חייבין עליהן משום שאין הרבים מבטלים את המחיצה. ואח"כ הקשו תוס' דלרבנן דסברי דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא א"כ כל א"י תיעשה רה"י ע"י סולמא דצור וכו' והוסיפו תוס' דלריו"ח דאמר קרפף יותר מב"ס שלא הוקל"ד הזורק לתוכו חייב א"כ אפי' אלף כורים יהי' רה"י ומה שיעור יהי', ותירצו תוס' וז"ל דמחיצה שאינה עשויה בידי אדם לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא.

ונחלקו האחרונים בביאור דברי תוס' :

[א] המג"א סי' שס"ג סק"ל וסק"מ נקט ד' תוס' בפשיטות, דבמחיצה שאינה עשויה בידי אדם מודו רבנן שהרבים מבטלין את המחיצה ולכן כתב דמה דאיתא שם בשו"ע סכ"ט שהים נחשב מחיצה היינו כשאין הספינות עוברות שם. וכן כתב בסק"מ דמה דאיתא בשו"ע שם סל"ו שמבוי המסתיים במדרון כלפי רה"ר הוי המדרון כמחיצה היינו כשאין רבים בוקעים בו דאי בקעי רבים הרי הם מבטלים את המחיצה כיון שאינה עשויה בידי אדם.

אמנם לכאן ביאור זה בתוס' צ"ע דא"כ למה כתבו תוס' בתחילת הדיבור שדין מעלות ומורדות שבחו"ל דחייבין עליהם אתי רק כר' יהודה, והרי גם רבנן מודו במחיצה שאינה עשויה בידי אדם, ולא משמע שתוס' חוזרים בהם וסוברים דאכן דין מעלות ומורדות אתי נמי כרבנן.

[ב] ולכאורה משמע שהביאור בתוס' הוא כמבואר בתוס' הרא"ש שם, וכעין דברי הכנסת יחזקאל המובא בספר תו"ש ובפמ"ג בא"א סק"ל דמה שכתבו תוס' דמחיצה ביד"ש "לא חשיבא כולי האי" קאי רק על מחיצה המקיפה שטח גדול, דכיון שהשטח גדול והמחיצה אינה חשובה כ"כ כיון שהיא עשויה ביד"ש לכן מודים רבנן שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות. ולכן מעלות ומורדות שבא"י, שאין בהן שטח גדול, הוו רה"י לפי רבנן, דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ורק לר' יהודה חייבין עליהן משום

רה"ר, משא"כ לגבי שטח גדול כארץ ישראל מודו רבנן שבקיעת הרבים מבטלת את המחיצות [אך לכא' לא נראה דשיעור שטח גדול לעניין זה הוא בית סאתים, כמש"כ הכנס"י, דלא מצינו שיעור זה לעניין דינים דאורייתא, וגם מסתבר שבמעלות ומורדות הנ"ל היה שיעור ב"ס, אך עיקר היסוד הוא כדברי הכנס"י, דלא אמרו תוס' דמחיצה העשוי' ביד"ש אינה מחיצה חשובה בכל עניין אלא בשטח גדול].

וכן כתב להדיא בתוס' הרא"ש, שרק לגבי שטח גדול מודו רבנן דבמחיצה העשויה ביד"ש הרבים מבטלים את המחיצה.

ומשמע מריהטת דברי תוס' שביטול המחיצה נעשה ע"י בקיעת הרבים בקו המחיצות המקיפות את השטח כגון ע"י הסרטיאות הנכנסות לא"י או ע"י הספינות המגיעות אל חופי הארץ [ולא מכח רשויות רבים הנמצאות בתוך ההיקף].

ג] ובספר חמד משה כתב ביאור אחר וז"ל לא ידעתי למה דילג [המג"א] שתי תיבות [הכוונה לתיבות "כולי האי" הכתובות בתוס', דמחיצה ביד"ש ל"ח מחיצה כולי האי, והמג"א העתיק רק "לא הוי מחיצה"], וכה"ג כ' סוס"י זה ס"ק מ' במדרון דבקעי בו רבים ל"מ מחיצה, וא"כ הוא כוונתו שגה בזה, דאם יעברו כל באי עולם על מחיצה עשרה ואפי' לא נעשית בידי אדם, לא תיבטל, אלא התם קאי על המקום, שתיעשה רה"י ע"י מחיצה זו, דאם המקום שהרבים בו יעבורו אינו מועיל מחיצה שלא נעשתה בידי אדם, והיינו במקום שהוא רה"ר ממש שאין לו בעלים מיוחדים ורשות לכל מי שירצה לעבור שם, עיי"ש בסוגיא דמיירי בפסי ביראות ודרך הרבים עוברת ביניהם, ובהא ס"ל לר"י שמבטלין מחיצתא ולרבנן אין מבטלין, וזה ברור".

ולפום ריהטא כוונת הח"מ לומר שבסוגיא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא אין הכוונה כלל לומר שדריסת הרבים במקום המחיצה מבטלת את המחיצה, אלא הכוונה שמקום שהרבים עוברים בו אין המחיצה מועילה להחשיבו רה"י [ולר"י אמרינן כן בכל מחיצה, ולרבנן רק במחיצה העשוי' ביד"ש], ונמצא שיש כאן מחיצה המועילה למחצה, מועילה למקומות שאינם מסורים לרבים הנמצאים בתוך היקף המחיצה, והם נעשים רה"י, ואינה מועילה למקומות שהרבים מהלכים בהם, שהם נשארים בגדר רה"ר אף שהם בתוך המחיצה..

אך דברים אלה צריכים עיון רב, דאם ננקוט אותם כפשוטם נמצא שכוונת תוס' לומר דאכן כל א"י וכל העולם כולו הוו רה"י מן התורה ורק הסרטיאות שבתוכם הוו רה"ר,

[ומי שיעביר חפץ מבקעה הסמוכה לסרטיא אל הסרטיא יהא חייב מן התורה כיון שהבקעה היא רה"י מחמת היקף מחיצות כל א"י והסרטיא היא רה"ר, ואולי אם המקום פרוץ לסרטיא בטל ממנו דין רה"י מה"י, וצ"ע בזה] ולא משמע כלל שתוס' נתכוונו לומר כן, אלא משמע שלפי תירוצם אין כאן מחיצות כלל, שהרבים מבטלים אותן.

ואפשר שגם הח"מ לא נתכוין לומר דדעת תוס' שיש כאן מחיצות למחצה, אלא דכל שיש בתוך המחיצות רשות הרבים הרי הרבים מבטלים את כל היקף המחיצות, ואין דין רה"י גם על המקומות שאינם רה"ר, ועיקר טענתו על המג"א היא שאם הספינות נכנסות למקום שאינו מסור לרבים ואין בו כח של רה"ר הרי המחיצות גודרות את המקום אף שהספינות עברו מעל מקום המחיצות, וכן לענין מבוי שבפתחו מדרון לרה"ר, שאם תוך המבוי אינו מסור לרבים אין בקיעת הרבים ע"ג המדרון מבטלת מהמבוי דין רה"י.

וגם עיקר טענתו על ההבנה בדין אתו רבים ומבטלי מחיצתא אינה מוכרחת כלל, דאמאי נוציא דברי הגמ' מפשוטם, דדברי הגמ' ברור מללו דבקיעת הרבים מבטלת את המחיצה, ואין בזה שום תימה בסברא, דכיון שעניין המחיצה היא לגדור או לעשות היכר וגבול בין הרשויות, לכן יש מקום לומר שבקיעת הרבים בקו המחיצה מבטלת את הגידור וההיכר של המחיצה. וגם עיקר מה שהדגיש הח"מ מאד את העניין שהמקום מסור לרבים ואין לו בעלים מיוחדים אלא רשות לכל אדם לעבור בו אינו מבורר כ"כ דמה עניין זה לעיקר טענתו על המג"א, דעניין זה אם יש דין רה"ר במקום שאינו מסור לבני אדם הוא נידון פרטי נוסף בדיני רה"ר אך לכאוף אינו קשור לעיקר דברי הח"מ.

ולענין הלכה לא נתקבלו כלל דברי החמד משה, ואף שבשעה"צ סי' שס"ג סקצ"ד הזכיר בתוך דבריו את דברי הח"מ, עיי"ש שכתב שהכנס"י והח"מ חלקו על דברי המג"א, עיקר כוונתו לדברי הכנס"י, וכפי שכתב בהמשך שהאחרונים העתיקו את דברי הכנס"י, וכפי שנתבאר לעיל דזה אכן נראה הפשט בתוס', וכמבואר בתוס' הרא"ש, ולכן אין לייסד מהלכים מחודשים בדיני מחיצות ובדיני אתו רבים ומבטלי מחיצתא [שיהא למחיצה כח לגדור ולסלק מה שנמצא מאחריה ולא יהא לה כח לגדור רה"ר שלפניה] על סמך דברי הח"מ הנ"ל. וא"כ, אם אנו נוקטים שמחמת דין אתו רבים ומבטלי מחיצתא אין צוה"פ יכולה לגדור רה"ר גם כשאין הרבים בוקעים בה,

א"כ הרי היא כמאן דליתא, שהרבים העוברים בצידה מבטלים אותה, וממילא אינה יכולה לגדור גם מה שמאחוריה, לסלק מחיצות עומ"ר מלגדור את רה"ר.

מסקנת הדברים

העולה מכל הנ"ל שרוב השגות הגר"מ רוזנר שליט"א מיושבות, והשגה אחת או שתיים הטעונות תיקון [עכ"פ לחומרא], ניתן לתקן ללא קושי, לכן הקביעה שהעירוב פסול לחלוטין אינה נכונה כלל.

אוסף בזה הערה אחת על מה שכתב ידידי הגר"י דזימיטרובסקי במאמרו על העירוב הנ"ל אות י' סק"א, עיי"ש שכתב שלפי הראשונים הסוברים דבדיני מחיצות רה"י בעינן גם שיהא עומ"ר בכל ההיקף, אם תהא רה"י שאין בה עומ"ר בכל ההיקף ותהיה בה בקיעת רבים במחיצה שיש בה עומ"ר, תפסול הבקיעה את המחיצה גם לרבנן הסוברים שאין בקיעת רבים מבטלת מחיצה, כיון שאין כאן מחיצת עומ"ר בכל ההיקף. [עיי"ש שכתב דלכן גם אם שאר הרוחות גדורות בצוה"פ מ"מ כיון שרק צוה"פ נותנת למקום היקף מלא ולא מחיצות עומ"ר ה"ז כבקיעה שאין עומ"ר כנגדה. ולכאוי' חידוש זה צ"ע, דנהי דבעינן עומ"ר בכל ההיקף מ"מ מסתבר שדיני בקיעה נקבעים לפי כל מחיצה בפני עצמה, ולכן בציור הנ"ל [ציור א' במאמר הגר"י]] לכאוי' לא תפסול הבקיעה.

ואמנם לעניין מעשה בודאי אין לטלטל בכביש הנ"ל משום שרבים מהראשונים פסקו כר' יהודה הסובר שבקיעת רבים מבטלת גם מחיצת עומ"ר, וכן החמיר הבה"ל בסי' שס"ד ס"ב, וכפי שהביא הגר"מ רוזנר בשם הגריש"א לחוש לפסק זה של המשנ"ב במקום שיש ס' רבוא.

אך מ"מ יש בעירוב הזה תיקון לאלו שהיו מטלטלים בו על סמך העירוב הכללי של הבד"צ, מבלי לחוש לכך שקרוב לודאי שכביש זה הוא רה"ר דאורייתא.

ולענין שעת הדחק גדול, יעויין מש"כ ידידי הגר"י דזימיטרובסקי שליט"א²⁷.

²⁷ עמ' 102.

נספחים



מפתח ענינים

א.	גדר ההפרדה – העירוב בפריז	137
ב.	הערת הגר"י דזימיטרובסקי שליט"א	143
ג.	בענין העירוב החדש בכביש רמות	146
ד.	תשובת הגר"י דזימיטרובסקי שליט"א	149
ה.	הצעה לרשות הרבים בימינו	152
ו.	הערת הגר"י דזימיטרובסקי שליט"א	165
ז.	מחיצה תלויה	166
ח.	בגדר סרטיא	168

א

גדר ההפרדה - העירוב בפריז^א

כבוד הרבנים המתעסקים בעירוב בכביש רמות ובכלל בעירובין בירושלים:

יישר כחכם שאתם מזכים הרבים, אמנם עלינו לדעת שהגם שאולי יש פתרונות לצאת מחשש דאורייתא [וכמו שנראה להלן], אמנם מצד הדרבנן יש הרבה פרטים שכמעט ולא ימלט בכל עירוב ובוודאי בעירוב גדול שקשה להשגיח על כל הפרטים, משום פרצות קטנות, ומשום חשש קרפיות, ומשום שכירות גויים, אמנם עדיין יש בזה תועלת עצומה (ע"ד הקל הקל) לאלו שמטלטלים בלא"ה בעירוב ואין למחות בידם שא"א להתכחש שמנהג העולם היה להקל בזה למרות החששות הנ"ל.

כבר התפרסם בבי מדרשא הצדדים בענין תיקון עירובין במקומות שיש בהם חשש גדול לרה"ר דאורייתא, אמנם יש להאיר עוד צד שלא נתברר דיו, והוא בענין גדר ההפרדה והנדון לגבי החלק בגדר ההפרדה שנקרא עוטף ירושלים והוא הקף נפרד הסובב את העיר ירושלים מג' רוחות כפי שנראה במפה המצורפת להלן, וכפי ששמענו מהממונים על העירובין בעיר תוקנו הכניסות והיציאות של הגדר בצוה"פ, ורוח רביעית שהיא פתוחה מתוקנת כולה לכהפ"ח בצוה"פ ע"י העירובין שמתחברים מזה לזה עד הקצה השני, ואפשר שיש גם עומ"ר. וממילא כל השטח שבינתיים דינו כרשות היחיד מדאורייתא ומספיק לו תיקון צוה"פ, וכבר דנו בזה, ובדברי הרבנים, והעלו צדדים מה שיש לפקפק בזה.

ונציג בזה את תמצית הטענות לפקפק.

א. הטענה העיקרית שלהקף זה יש כמה כניסות ויציאות בכל הצדדים שרבים בוקעים בהם ובכה"ג הדרינן לדינא דאתו רבים ומבטלי מחיצתא.

ב. עוד יש לדון מחמת המרחק שיש בין המחיצות שיכול לגיע לכ- 14 ק"מ וא"כ לפי דברי הרמב"ן (נט.) והריטב"א (כב:) צריך שיהיו המחיצות ניכרות לעומד בתוכם, ואף שבפשוטו נקטינן שדין זה נאמר רק במחיצות העשויות בידי שמים וכפי שנראה בביאור הלכה (סי' שמו ס"ג) אבל ברשב"א ובריטב"א משמע שגם למחיצות העשויות בידי אדם יש גבול וא"כ שמא שיעור כזה הוא כבר בגדר אינו

^א מכתב.

ניכר המחיצות, (יעוין עוד בשעה"צ (שסג צד) שהביא את דברי הריטב"א האלו שגם בעשויות בידי אדם יש שיעור).

ג. והגר"מ רוזנר בדבריו שנתפרסמו (אות ל) כתב שגדר ההפרדה לא מהני מידי מחמת כמה טעמים, מחמת הפרצות שיש בה, גודל ההיקף, וצורתו [וגם לענין תחומין לא מהני כלל כיון שאינה "חומת עיר", אין לה שום יחס לעיר מסויימת אלא כשמה כן היא גדר ההפרדה בין אזורים שונים בא"י שיש מהם סכנה לבין איזור שעליו באים להגן.

והנה אין חדש תחת השמש וכבר מצאנו שדנו הפוסקים בנדון ממש דומה לזה, ויותר מזה והוא בשו"ת אחיעזר (ח"ד ס"ח) לגבי תיקון עירובין בעיר פריז וכותב שם שנתיעץ עם החזו"א ועם אחד הרבנים הגדולים בעירו המשגיח על העירוב וכותב שם את החלטתם המשותפת וזה תוכנה.

א. וודאי פריז היא רה"ר גמורה מדאוריתא, וגם נחשב שיש בה שישים רבוא, ושכן הסכים כבר בשו"ת בית אפרים להחשיב את פריז כרה"ר גמורה מדאוריתא.

ב. אמנם היות שיש נהר המקיף את העיר מג' רוחות וברוח רביעית כשליש א"כ לפ"ז אין להעיר פריז דין רה"ר מן התורה, והגם שיש הרבה פרצות ע"י הגשרים, אעפ"כ אינם אוסרות מה"ת שפירצת עשר ניתרת מדאוריתא בעומ"ר.

ג. ולכן מורה שם למעשה הגר"ע וכפי שהסכים אותו החזו"א שעל ידי תיקון צוה"פ ע"ג הגשרים שחוצים את הנהר אפשר להתיר את העיר.

ד. אלא שעדיין הוקשה להם שהרי מחיצות הנהר הם מחיצות העשויות בידי שמים, אמנם כתב שבזה יש לסמוך ע"ד הרמב"ן והריטב"א, **זכל שטח שדרך בני אדם להקיפו מיקרי שניכר שנמצא בתוך מחיצות, אפילו עשויות בידי שמים**. ומבואר שס"ל שגם הקף גדול כזה נחשב רואה עצמו בתוך המחיצות.

והנה בירור המציאות בפריז, על מה שהם מדברים שיש נהר שמקיף את העיר כפה"נ כוונתם לנהר הסן ושלוחתו נהר המארן שממש מקיף את פריז מג' רוחות וברו"ר כשליש, [ראה במפה המצורפת להלן, שאין נהר אחר שמקיף את פריז והנהר הסן ממש מתאים לתיאור שם באחיעזר] והמרחק בהקף של הנהר כפי שנמדד במפות וכפי שיתאים לתיאור המציאות באחיעזר שם, הוא כ- 24 ק"מ ראה במפה, [אפשר שכוונתם לחשב בדרך אחרת ובכה"ג ההקף הוא כ- 15 ק"מ אמנם אינו מתאים כ"כ

לתיאור המציאות בשו"ת אחיעזר שם ובלא"ה אין כאן כ"כ נ"מ] ויש כאן חידוש גדול שגם הקף כזה פשיטא להו שנחשב דרך להקיפו, עיי' הע"ה². אמנם מדברי המ"ב (סי' שמה סקמ"ח) שכתב שמחיצות הנהר שרחוקות כמה פרסאות אינם יכולים להחשב כמחיצות, משמע שבשיעור שהוא יותר מכמה פרסאות וודאי אינם מצטרפין עכ"פ בעשויות בידי שמים ואפשר שבשיעור כזה להמ"ב וודאי לא חשיב שהדרך להקיפו כדברי האחיעזר.

ומעתה נחזי אכן בגדר ההפרדה שהוא יותר קטן והוא כ- 14 ק"מ ונעשה כולו בידי אדם ק"ו שנחשב כולו כרשות היחיד מדאוריתא, ונחשב כניכרים המחיצות ואף שמהמ"ב לגבי מחיצות העשויות ביד"ש נראה שלא כדבריהם [שמה בשטח כשל ירושלים מודה, אפילו בעשויות ביד"ש, שהרי כתב כמה פרסאות], אמנם בלא"ה בבה"ל בסימן שמו נקט לעיקר שלמחיצות העשויות בידי אדם אין שיעור, ואפילו דומיא דבבל ואוקינוס חשיב מחיצה גמורה³.

ולגבי הטענה שהגדר לא נעשתה לצורך העיר אלא להפריד בין איזורים שיש בהם סכנה, לבד מזה שהיא סברה מחודשת היכן שמענו שיש נ"מ למה נעשו המחיצות

² ובאמת סברת האחיעזר מבוארת ברמב"ן (נט.) שלא דן אלא להחמיר בכגון סולמא דצור ואוקינוס שהוזכרו בגמרא דמרחקי טובא, אבל הקף של עיר אפילו גדולה כנטוכיא נחשב שדרך להקיפו, והרי גם בזמן חז"ל היו ערים גדולות בהרבה מפריז של היום, יעוין בגיטין נז. שהיו באר"י שישים עיירות ובהם כיוצאי מצרים וכפליים, ושם טור מלכא וביתר שהיו גדולות הרבה יותר. ובמגילה ו: לגבי כרך גדול של רומי שהוא תלת מאה פרסה על תלת מאה פרסה ושהוא מוקף יעו"ש, וגם אם נאמר שהוא לשון גוזמא עכ"פ ע"פ דרכינו למדנו שהדרך היא גם להקיף שטחים עצומים ולכן היה פשוט להגרח"ע והחזו"א שהקף עצום כשל פריז נחשב שדרך להקיפו וכרואה עצמו תוך המחיצות, [גם התוס' כב: שכתבו דאפילו אלף כור חשיב מחיצה לגבי מחיצות העשויות בידי אדם (ואלף כור הוא כ- 37.5 קמ"ר יעוין רש"י ב"מ קה: שכור הוא 1500 אמה על 100 אמה וכמובן שאלף לאו דוקא), מבואר ששייך ודרך להקיף גם שטח עצום].

³ אמנם בתיאור הלכה שם כתב שלפי הריטב"א לא מועיל אפילו הקף בידי אדם, ואפילו בשיעור כור או כוריים לא חשיב רואה עצמו בתוך המחיצות, וזה וודאי שלא חששו לדינא לשיטתו, ונהגין להקיף הרבה יותר מזה (כוריים הוא כ- 300 מטר על 300 מטר) ולא שמענו מעולם מאן דחייש ליה, וע"כ כפי שנראה מדבריו שם בבה"ל שאינו חושש לדינא לדברי הריטב"א, [למרות שבגוף דברי הריטב"א אין הכרח להבנת המ"ב שאסור בידי אדם אפילו בשיעור כוריים]. וגם הרשב"א לא העלה צד זה אלא בתור שאלה וסיים שהדבר צריך תלמוד, ומה שהביא בשעה"צ (רסג צד) את דברי הריטב"א יעו"ש שלא הביאם אלא לתוספת חיזוק לסברת האחרונים ולא שחשש לשיטתו יעו"ש.

וסוגיה ערוכה היא (עירובין טו.) שמחיצה הנעשית מאליה שמה מחיצה וכן נפסק בשו"ע (סי' שסג ס"ב), וכן נקטו בפשיטות הגר"ח"ע והחזו"א אפילו לגבי מחיצה העשויה ביד"ש, שהרי גם הנהרות הסובבים את פריז לא נעשו בכדי להקיף את פריז^ד. אמנם בלא"ה גם אם הטענה נכונה אינה נוגעת לנד"ד, שהרי אין אנו דנים על גדר ההפרדה, אלא בגדר ההפרדה יש חלק נפרד שנקרא "עוטף ירושלים" ועל גדר זו אנו דנים [ואדברה המעיין במפה המצורפת כאן יראה שתוואי הגדר בעוטף ירושלים הולך פחות או יותר לפי גבול שיפוט שטח ירושלים הקו הבהיר הוא שטח שיפוט ירושלים, והקו הכהה הוא תוואי הגדר כפי המצויין במקרא למפה],

ולא נשאר לדון אלא מכח הטענה הראשונה מחמת הכניסות והיציאות שיש בגדר, להסוברים דאתרומ"מ, שבכה"ג הרי אין כאן הקף כלל שהרי הוא התבטל ע"י בקיעת הרבים ובאמת אה"נ ולשיטות אלו בפשוטו לא הרווחנו, אלא שעדיין יש בזה תועלת לשיטת הרמב"ם ודעימיה שפוסקים כחכמים שלא אתרומ"מ, והתרו של הגר"ח"ע הוא בשיטת האחרונים והחזו"א שפוסקים כהרמב"ם^ה. [וצע"ג מש"כ באחיעזר שם שבעומ"ר לכו"ע לא אתרומ"מ], גם יש שנוקטים בדעת הרמב"ן שכשיש עומ"ר גם לר' יהודה לא אתרומ"מ יעוין בדברי הרבנים.

אמנם עלינו לדעת שהגם שהמשנה ברורה צדד לעיקר להחמיר בהאי דינא דאתרומ"מ, בביאור הלכה (סי' שסד ס"ד) כתב ללמד זכות על המנהג שמטלטלים במקום שיש עירוב, באופן שיש עוד צירוף להקל, אמנם כתב שם שבעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת, ואעפ"כ בהרבה מקומות סתם להקל שאפשר לטלטל בכל מקום שיש עירוב יעוין (סימן שא ס"ק מד, מה, סה, קעה, סי' תקו ס"ק יח, סי' תקטז ס"ק ה, סי' רפד ג, ועוד, יעוין עוד בדבריו בסי' שג ס"ק ס"ה שגם בעל נפש יכול לצאת בטבעת במקום שיש עירוב ולסמוך על דעת השו"ע שנחשב בזמנם תכשיט, ובסי' רעו ס"ק כה כתב שתיקון העירוב חשיב מצווה דרבים) ומעולם לא

^ד גם א"א לומר שאח"כ תחומי העיר נבנו לפי הנהרות, שהרי אפשר לראות במפות שיש שכונות מחוץ להקף הנהרות, וגם יש שטחים עצומים בתוך ההקף שאינם מיושבים.

^ה אמנם למרות שדעת המ"ב כהבית מאיר והמחמירים בזה, אבל מצאנו הרבה מגדולי האחרונים שס"ל כהרמב"ם, יעוין תו"ש סו"ס שס"ג, ובחכ"צ ויעב"ץ סי' ז', חת"ס סי' פ"ט, גר"ז סי' שסג מב-מד, וקונט"א סי' שמה, בית אפרים סי' כ"ו, ובאבני"ז סי' רעט ב, כתב שכן היא דעת רוב הפוסקים וכן הכריע החזו"א לדינא, אמנם כאמור הוא נגד הכרעת פשטות דברי השו"ע וכן נקט המ"ב.

נחית לחלק בין סוגי הרה"ר, או באיזה סוגי עירוב, (וכבר בתשובות שלפניו דנו על עירובין בערים היותר גדולות וכד' הבית אפרים לגבי פריז), וא"כ וודאי שכל בעל נפש צריך להחמיר בזה אמנם נראה שגם לדעת המ"ב עיקר הדין שהמיקל יש לו על מי לסמוך.

אמנם עדיין י"ל שעדיין יכול להיות מעלה גם להשיטות שאתרומ"מ. שהנה מבואר בבריתא (שבת ו.) התנאים שצריך כדי להחשב רה"ר, אמנם לגבי דין אתו רבים ומבטלי מחיצתא יש לדון אם מספיק עצם הדבר שכשהרבים בוקעים הם מבטלים המחיצות, או שצריך שיהיה במקום הבקיעה גם תנאי רה"ר, והדבר מבואר בכמה מן הראשונים שרשות הרבים שאין בה תנאי רה"ר כגון שאין בה שישים רבוא או שהיא מקורה, אין רבים הבוקעים בה מבטלים המחיצות וכן הכריע החזו"א (סי' קח ס"ק יב) ¹, וא"כ אם במקום הפרצות בגדר לא יתקיימו תנאי רה"ר אין בכח אותה בקיעה לבטל המחיצות ומאחר שהמחיצות עומדות במקומן כל שביניהם דינו כרה"י גם למ"ד אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ויוצא שגם להמ"ב שנקט לעיקר שרבים מבטלי מחיצתא עדיין שייך להתיר ע"י גדר ההפרדה וכלהן ².

שהנה כפי הנראה בכמה מהכניסות בגדר ההפרדה לא מתקיימים תנאי רשות הרבים, שחלק מהפרצות הם ממש בתוך מקום ישוב בין בתי הערבים ויש בהם עיקולים שכה"ג לא ייחשב כרה"ר מפולש, גם חלקם נסגרים מידי פעם ³, ושמא דינם שווה

¹ ברשב"א וריטב"א (כב.) נראה שנקטו שדוקא מקום הנחשב כרשות הרבים יכול לבטל המחיצות וכן נראה בשיטת התוס'. אמנם בתוס' ר"פ (בדף כב.) וביתר בהירות (בדף ו:) מבואר שגם אם אין תנאי רה"ר, בקיעת הרבים מבטלת המחיצות. וכן בהגהות אשרי (סימן ח) כתב שגם לרש"י שצריך ס' רבוא לדין רה"ר, לענין אתרומ"מ א"צ ס"ר. ובביאור הלכה (שמה ח) לא הבין כן בדבריו אמנם בחזון איש (סימן עד ח-ט) תמה על הבה"ל. ולענין דינא במגן אברהם (שסג סק"מ) נקט שבפשוטו צריך גדרי רה"ר (ויל"ע בדבריו שם סק"ל). והאריך בענין זה בחזו"א (קח יב) שרהיטת הפוסקים שצריך תנאי רה"ר כדי לבטל המחיצות.

² אלא שיש לעיין בזה מדין העומד באמצע הפילוש לתוס' שהרי אע"פ שמקום המחיצות אין דינו כרה"ר אעפ"כ באמצעו יש רה"ר, אמנם רוב הראשונים לא הזכירו את סברת התוס' בזה, וגם להתוס' אפשר שהיא סברה רק בדעת ר' יהודה שס"ל ששתי מחיצות דאורייתא כמש"כ החזו"א (קז סק"ה) ובשו"ת וחי'דושים (סי' תפה), וגם לדבריהם י"ל שהיא סברה דוקא כשעומד באמצע הפילוש ובמפולש ביותר שמקום זה נחשב שאין לו כלל מחיצות.

³ וכפי ששמענו ממתקיני העירוב שבשעה שרצו לתקן הצוה"פ בכניסות הנ"ל סגרו בעבורם את המחסום לזמן מועט דבר שלא קורה כלל בשאר רה"ר.

לדין דלתות ננעלות בלילה, שהרי עיקר התועלת בדלתות ננעלות כמבואר ברשב"א הביאו הבית יוסף וכן הכריע המ"ב, היא שאין הרה"ר מסורה לרבים בכל עת עיינו העיה ט. ויש לדון שמחמת המחסומים נחשב שאינו מסור לרבים בכל עת, אף שבדרך כלל הנוסעים עוברים באופן חלק מ"מ כל אחד שעובר צריך את הסכמת השומר במעבר, ורבים עוצרים אותם לבדיקה או בירור, [ומצוי מאוד הדבר שנוצר מחמת הבדיקות פקקים ועומסי תנועה גדולים מאוד משני הכיוונים שמעכבים מאוד את הרבים, בשונה מפקק רגיל שנוצר מחמת העומס, משא"כ כאן הפקק הוא משום שאינו מסור לרבים בכל עת], גם חלק ממקום הבקיעה הוא מקורה.

[ובאופן כללי נראה שהכניסות הדרומיות מתקיים בהם תנאי רה"ר (לבד מזה שאפשר שנחשב שאינו מסור לרבים בכל עת) והצפוניות רובם אין בהם תנאי רה"ר מחמת שאינם מפולשים שיש בהם עיקולים ושאר הסברות דלעיל] **אלא שא"א לסמוך למעשה על זה למעשה, וצריך לבדוק בשטח כל פירצה !!!** ואדרבה מכאן תצא קריאה להעוסקים בענין שיפעלו לתקן ולסדר את הענין, וכפה"נ הרבה מהפתחים אין

ט שהנה לכאורה קשה מה מועיל דלתות ננעלות בלילה והרי ביום אינם נעולות וכתב הרשב"א בתוה"ב (שער ב סי' ד מא, הובא בבית יוסף סי' שסד ס"ב) ויראה לי שאין צריך דלתות ננעלות מכאן ומכאן אלא כל שיש כאן דלת ננעלת בלילה ולחי או קורה מכאן הרי זה רשות היחיד, שאין רשות הרבים אלא המסור לרבים בכל עת והואיל ויש לזה דלת ננעלת בלילה וחוסמת העוברים שם בלילות אין זו רשות הרבים. ואף שבשו"ע (סי' שסד) סתם שצריך שתי דלתות, המ"ב שם (סק"ז) ביאר גם את השיטות שצריך שתי דלתות, מאותו הטעם שעיי"ז נתבטל ממנה שם ר"ה שאינה דומה לדגלי מדבר שהיה פתוח כל שעה, רק שהחמירו להצריך משני צדדים, וא"כ לפ"ז ה"ה שאר דברים המעכבים שלא ייחשב מסור לרבים.

ויסוד זה מוכח בגמרא צד. שאמרו שם שלמ"ד רבים שביירו דרך לעצמן אי אפשר לסלקם, כותל חצר שנפל ודרסו רבים במקומו נחשב רשות היחיד. וכמש"כ התוס' בדף צג: הטעם כיון דאין להם כח לברור הלכך אף על פי שעוברים שם אינו רה"ר כיון שלא נמסר לרבים ואינו של רבים כדאמרין בפרק שני (דף כב:) גבי שבילי בית גלגול, וכ"כ שם הריטב"א. וכן מבואר בכס"מ (שבת יד א) שכתב על דברי הרמב"ם שעיקר רה"ר הוא המדברות והיערות וכתב הכ"מ לבאר דבריו שמקום שכל מי שירצה הולך ועובר בתוכו הוא רה"ר וטעמא דמסתברא הוא. וכן הרמב"ן הרשב"א והריטב"א בדף נט. נקטו שכל רשות הרבים שיש יחיד שיכול לבנות בה בתים וכדומה אינה רשות הרבים שהרי היא אינה מסורה להם בכל עת. אמנם בדף כב: נקטו התוס' (ד"ה יהושע) שאינו מסור לרבים הוא סיבה להפקיע שם רה"ר רק באופן דלא ניחא כלל תשמישתיה וכגון שבילי בית גלגול שאין העבד יכול לרוץ.

דינם כרה"ר, ואם הצלחנו בזה יהיה הדין שגם להכרעת המ"ב כל ירושלים דינה כרשות היחיד מדאוריתא.

המורם מן האמור: להשיטות שפוסקים כרבנן שלא אתו רבים ומ"מ וכן דעת כמה מן הראשונים והרבה מן האחרונים, בפשוטו אפשר לסמוך בוודאי על גדר ההפרדה והוא ק"ו ממחיצות הנהר של פריז. ויועיל תיקון כל הכבישים בתוך השטח ע"י צוה"פ בלבד, אמנם להכרעת המ"ב לחשוש לשיטות החולקות הדרינן לדינא שצריך עוד צירוף ויל"ע אם מתקיים כאן תנאי זה.

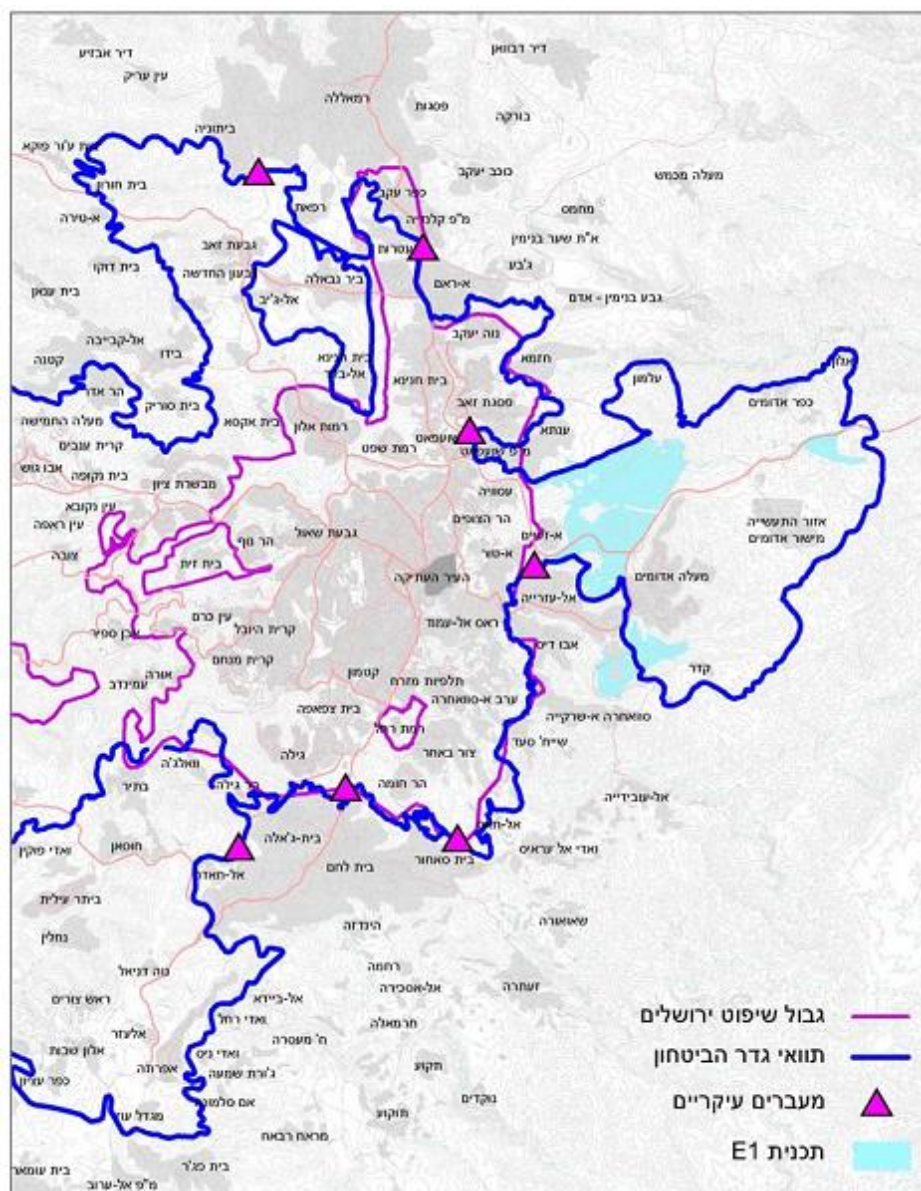
אמנם עלינו לדעת שההוראה למעשה לא מבעיא של המ"ב שכתב שכל יר"ש יחמיר בזה שיש בזה דררא דחיוב חטאת. אלא גם דעת החזו"א למרות כל האמור הוראתו למעשה הייתה להחמיר ולא לטלטל בעירובין מחמת כמה קלקולים המצויים ומחמת חשש קרפיפות שהוא וודאי מצוי בעירובין שמקיפים שטחים גדולים, ראה בספר חוט שני (הלכות עירובין ח"א עמ' צג) שליקטו שם כמה מכתבים ומעשים שהוראת החזו"א למעשה הייתה להחמיר.

ב

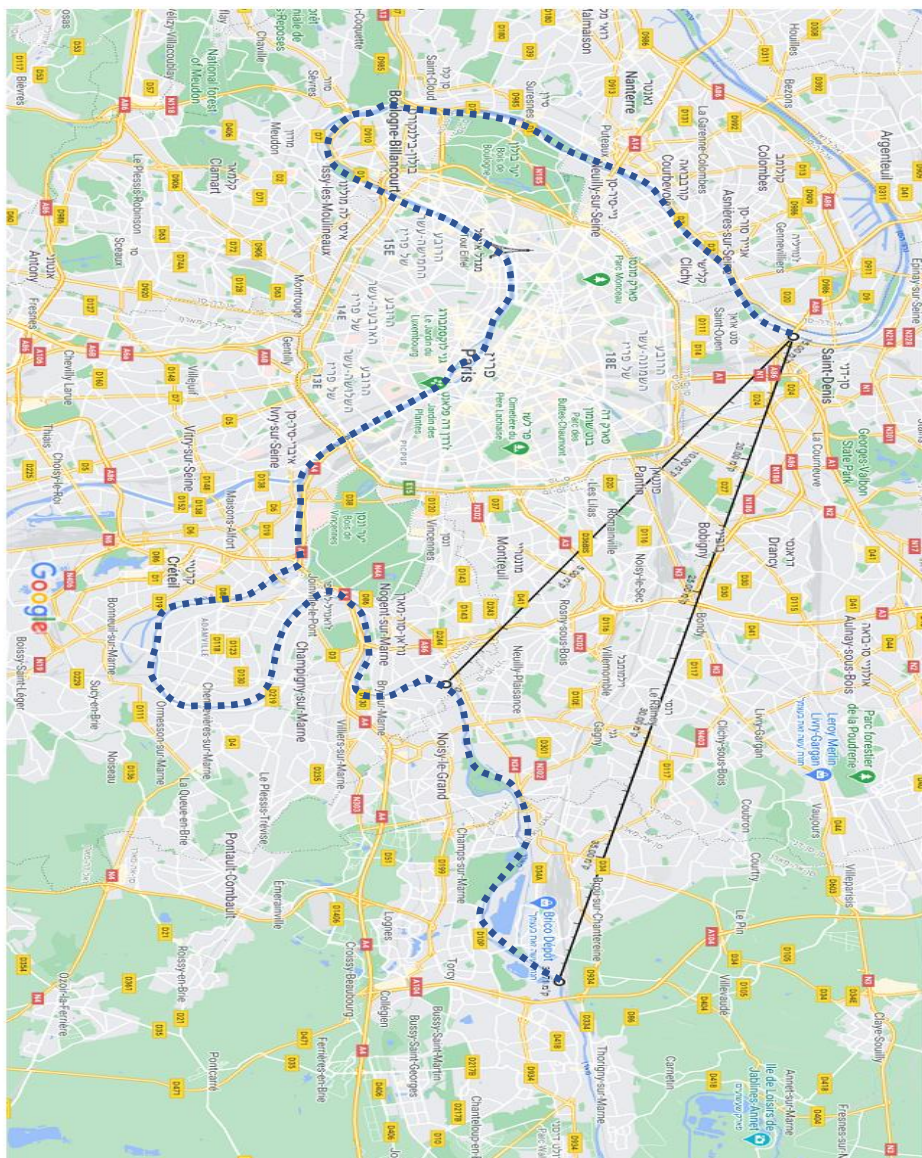
הערת הגאון רבי ישראל דזימטרובסקי

הדברים האמורים בזה טובים וישרים אבל מש"כ לקראת סוף המאמר שבפתחים של גדר ההפרדה אין תנאי רה"ר לכא' אין זה מועיל להפקיע דין רה"ר מהדרכים שבאמצע העיר שיש בהם תנאי רה"ר, וגם אם מתקצרים לפחות מט"ז אמה עדיין נחשבים מפולשים כמבואר ברשב"א וריטב"א שבת ו ע"ב ועיין בהגר"א סי' שמה ס"ח שאפי' במתקצר בסופו לד"ט הוי רה"ר, וגם במפולשים לכרמלית מוכח ברשב"א בעבוה"ק ריש שער ג' דהוי רה"ר.

מפת גדר הבטחון במרחב ירושלים



מפת העיר פריז עם הנהר שמקיף אותה, כפי המציאות היום



מתאים למה שמתואר בשו"ת אחיעזר (ח"ד ס"ח), הנהר [מסומן בפס מקווקו] מקיף מג' רוחות וברוח רביעית כשליש, הפס השחור הוא רוח רביעית (אורכו כ- 24.7 ק"מ). הפס הקצר הוא עוד אפשרות לחשב (אורכו כ- 15 ק"מ) אבל אינו מתאים עם התיאור בשו"ת אחיעזר שם.

ג

בענין העירוב החדש בכביש רמות³⁷

לאחרונה נתפרסם מאמר ארוך ע"י הגר"י דזימיטרובסקי שליט"א אודות תקון העירוב על כביש רמות, [והודפס גם בקובץ תבונות ג' ב' שי"ל בחודש כסלו שעבר], ובאנו בזה להעיר כמה הערות, [אבל לא בדקנו את העירוב כראוי].

ראשית יש לציין כי האפשרות לעשיית העירוב היא למ"ד דקיי"ל כחכמים שלא אתו רבים ובקעי מחיצתא, וכמו שנקט בחזו"א, אבל למה שנקטו הרבה ראשונים כד' ר"י שאתו רבים ובקעי מחיצא, וכיון שהרבה מצוה"פ שתקנו בקעי בהו רבים במקומות שקרוב לודאי שהם רשות הרבים ממש, כגון כביש מנהרת ארזים שהוא תחילת כביש ירושלים ת"א, שהיא לכו"ע סרטיא ההולכת בין עיר לעיר, ומבואר בבה"ל בשם הרמב"ן דבכה"ג לכו"ע הוי ר"ה דאורייתא אף שאין שישים ריבוא, וכן צוה"פ החוצה את הירידה לכביש בגין שהוא ג"כ בכלל סרטיא ההולכת מעיר לעיר, ובעצם בכל שד' גולדה יש לחשוש כן שהיא סרטיא ההולכת מעיר לעיר.

וכ' בבה"ל ס"י שס"ד וז"ל ש"לאו דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת וגם קולא זו דאין ר"ה בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה וע"כ אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת". ולכך ודאי שאין ראוי לפרסם שיש מקום להקל ולטלטל במקום כזה, אפילו אם כל תקון העירוב יהא נעשה כפי שצריך בכל הפרטים, ובפרט שיש הרבה מקום לדון ולפקפק בזה.

ומה שנקט במאמר לסמוך שאינו ר"ה לפי שאינו מפולש ביושר משער לשער, הנה אפילו אם יש מי שאמר שהדברים נאמרו אף בדרך שבין עיר לעיר כשיש בהם ג' מחיצות, הרי בגמ' משמע שמפולש נאמר רק על רחובות שבתוך העיר, שהרי לא נאמר רק על מבואות, וכן משמע בשו"ע שמ"ה ס"ד שעיר שיש לה לה חומה אם רחובותיה מפולשים מצד לצד הרי זה ר"ה, וכן משמע בבהגר"א שם, וכן נקט הגר"ש גלבר בהערותיו למאמר.

³⁷ התפרסם בגליון 'רוממות' ערב פורים תש"פ.

ולעצם העירוב נעיר כמה הערות, א. מדברי המאמר נראה שנקט שצורת הרשות היא כל צדו המזרחי של כביש גולדה [שלפ"ד יש שם עומ"ר של מחיצות ולא בדקנו, ושמענו מפקפקים בזה], והמחיצה הדרומית היא העומ"ר בסנהדריה בית באייר, והמחיצה הצפונית היא ברח' מירסקי.

אבל כל המתבונן תמה שאכן אם כביש גולדה היה ישר מצפון לדרום היה ניתן להאמר ששני העומ"ר שעשו הם צד צפוני ודרומי של הרשות, אבל מכיון שכביש גולדה מתפתל בכמה וכמה עקולים, א"כ כשאנו דנים על עיקול הכביש שמאחרי המנהרת



הולכי הרגל בצד ימין של הכביש [מרמות לכוון העיר] עד הגשר של כביש בגין שחוצה מעל גולדה, אין העומ"ר שנמצא בסנהדריה מועיל ולא

העומ"ר מכיוון מירסקי, שכן צורת הכביש היא בערך כך :

ונמצא שמקום העיקול אין לו ג' מחיצות, ואפילו אם נדון ע"י הצוה"פ בסוף רמות שהוא כרה"י וכן את הצוה"פ שסוגר את העיר סמוך להר חוצבים, ג"כ נראה שהצורה קרובה למה שציירנו, [ואם נדון את כל רמות כרה"י ונשתמש במחיצות החיצוניות של רמות וכן את כל העיר, הרי יתבאר בהערה הבאה שיש סילוק למחיצה זו ע"י המחיצות שנעשו לאורך הכביש], ואין לצוה"פ שבצד מזרח במקום השיפוע של הכביש ג' מחיצות, וא"כ הצוה"פ שחוצה את הירידה מכביש בגין לכוון הר חוצבים אין לה ג' מחיצות, [וכן כל הצוה"פ שלאורך השיפוע של הכביש למה שנקט במאמר להחמיר שאף צוה"פ שאין נבקעת צריכה ג' מחיצות], אלא צריך לעשות עומ"ר של ג' מחיצות לכל צוה"פ שנבקעת [עכ"פ], ונראה שאף מתקני העירוב חששו לזה, אבל מכיון שלא נקטו כן רק כחומרא ולכך לא עשו ג' מחיצות כדבעי.

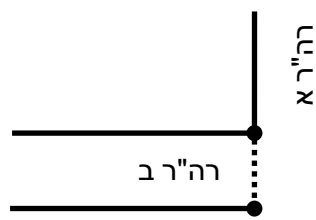
ב. בסוף אות י כ' "למעשה מצאו דרך אחרת להחשיבו כמוקף בג' צדדים כיון שמשני צידי הכביש בקו א-ב וג-ה ישנן מחיצות שהם מרובות על צורות הפתח של רוחב הכביש, ובצרוף המחיצות מהצד השני של הכביש יש עומ"ר מג' צדדים".

אבל מכיון שהשטח שלאורך הכביש הוא נידון כקרפף והוקף בצוה"פ להוציאו מהעירוב, א"כ הרי שוב נסתלקו המחיצות, וכמבואר ברשב"א עירובין י: שמחיצות הבתים אינם יכולים לשמש כמחיצה למבוי ולר"ה מכיון שיש מחיצות שמסלקות אותם, שהרי בכל ר"ה שיש בשני ראשיו בתים ה"י מקום לדון משום עומ"ר, וע"כ

שמכיון שהשטח גדור ע"י מחיצות כלפי פנים שוב אין מועילות המחיצות של הבתים כלפי חוץ.

והי' מקום לטעון שממ"נ הרי מדאורייתא יש ג' מחיצות, ואף אם נעשה מחיצות בשביל דין דרבנן [או משום קרפף או לרוח רביעית של רה"י] הרי ודאי יועיל, שאם המחיצות דרבנן נבקעות הרי שוב יש כאן ג' מחיצות דאורייתא, שאמנם טענה זו נכונה אם נאמר שבקיעת רבים במקום המחיצה פי' שמבטלת את המחיצה כאילו אינה, וא"כ ממ"נ יש כאן מחיצה.

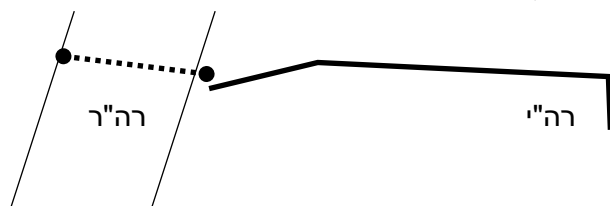
אבל בחמד משה שס"ג סק"ד כ' לחלוק על המג"א שכו' שמחיצות הסמוכות לנהר שספינות בוקעות בה לא מקרי מחיצות, וכ' בח"מ שבתוס' עירובין כב: ד"ה דילמא נתבאר דחשיבא מחיצה אלא שאינה מחיצה כולי האי, ופי' דאמנם לגבי ר"ה אינה מחיצה כיון שיש שם רבים שנמצאים, מ"מ אין המחיצה נבקעת מכח הרבים אלא שאינה מועלת לגדור ר"ה, אבל לגבי מבוי שאין רשות לרבים להיות שם הרי המחיצה מועלת, ונמצא מבואר לסברתו שפי' בקיעת רבים אינה שהמחיצה בטילה אלא שאין כח במחיצה שרבים בוקעים בה לגדור ר"ה, אבל לגבי מבוי חשיבא מחיצה, וא"כ תחשב מחיצה גם לגבי סלוק שאין ג' מחיצות לר"ה, [וכן ביארו במחנה ישראל סט"ו אות ב], ולמעשה הקל במ"ב שס"ג ס"ק קי"ח כד' הח"מ ודלא כמג"א. ולפי"ז נמצא שכאן יש להחמיר שע"י הצוה"פ מסתלקות הג' מחיצות, [ואמנם המ"ב לקולא צרף גם סברת הכנסת יחזקאל עיי"ש שנקט מטעמא אחרינא, אבל לחומרא ודאי שצריך לחוש לד' הח"מ בלחוד].



ואמנם אף אי נימא דכוונת הח"מ רק לענין בקיעת רבים במבוי, מ"מ שמעתי מהגרא"ז גרוסברד שליט"א שבעיקר הדבר אם אמרינן שצוה"פ מסלקת עומ"ר של ג' מחיצות נחלקו בזה שד'

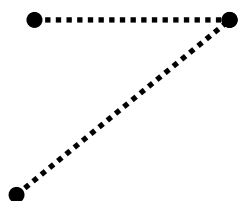
הגרי"ח ברטלר זללה"ה היתה שאינה מסלקת, ודעת הגר"י בויאר שליט"א היתה שמסלקת, אולם הגר"מ לובין שליט"א אמר שכל זה אמור רק כלפי הרה"ר [רשות ב בצויר] שלה יש שתי המחיצות מצד עצמה, והצוה"פ אינו מסלקת את המחיצה השלישית ממ"נ, אבל כלפי הרשות שבו יש רק מחיצה אחת וצריך להשתמש בעומ"ר שמעבר לצוה"פ הרי כאן ודאי הצוה"פ מסלקת את המחיצות, [והסכים עמו בעל

השמועה שליט"א שהנידון הי' רק כלפי רשות ב' אבל כלפי רה"ר כו"ע מודו שמסלקת).



ג. באחד מהצוה"פ שחוצה ר"ה העמידו את העמוד של הצוה"פ מחוץ לרשות היחיד, ונמצא שאין לצוה"פ שנבקעת ג' מחיצות.

וכיון שבכה"ג הרי אנו דנין שהמחיצה שהולכת בשיפוע הרי היא מסלקת את הג' מחיצות, וממילא אין לעומ"ר ג' מחיצות.



ד. ישנם כמה וכמה מהצוה"פ שאחד מעמודי צוה"פ משמש לשתי צורות הפתח באותו צד, אלא שאחד לזוית זו והשניה לזוית אחרת, [ציור ד]

ובכה"ג מבואר בדברי החזו"א סי' ט' סק"ט שכל שאין זוית ניכרת של לחי אינו נידון משום לחי, כיון שאין שטח של ד"ט על ד"ט סמוך לו הרי אינו מחיצה לרשות.

ושמעתי מהגר"מ רוזנר שליט"א ששמע מהגר"ח ברטלר זללה"ה שהשיעור בלחי עגול שיהא תשעים מעלות הפרש בין צורת הפתח אחת לשני כששניהם על עמוד אחד.

אמנם כנראה בספר מחנה ישראל ס"ד אות יא, נחלק על ד' החזו"א בזה, ולכך לא חששו להחמיר בזה, ונמצא שלדעת החזו"א הרי יש כמה צוה"פ פסולים.

ד

תשובת הגר"י דזימיטרובסקי³⁸

בעקבות הדברים שיצאו כעת לפקפק על מה שכתבנו במאמר בענין תיקון העירוב בכביש רמות, ראינו להבהיר את הדברים שנית.

מה שכתבתי להקל בשעת הדחק לטלטל בכביש רמות [באופן שאין לחוש מצד קרפיפות ושכירות] בנוי על כמה צרופים, וכדלהלן.

³⁸ התפרסם בגליון 'רוממות' הנ"ל.

חדא, הפוסקים כרבנן שבמקום עומד מרובה אין הרבים מבטלים את המחיצות. ודעת רוב האחרונים לפסוק כרבנן, ומכללם החזו"א, עיין במש"כ במחנה ישראל עמ' שצד.

שנית, לענ"ד יש היתר של רה"ר שאינה מפולשת ביושר בכביש רמות [אע"פ שיש לחוש שהוא סרטיא], כיון שהוא מוקף מחיצות ואין פילוש ביושר, ואין לחלק בין חומה המקיפה עיר ובתוכה רה"ר שאינה מפולשת ביושר, לבין חומה המקיפה סרטיא שאינה מפולשת ביושר, דזיל בתר טעמא דאינו דומיא דדגלי מדבר [וכן האריך להוכיח בס' שמחת ישראל להגר"א וינשטוק שליט"א]. וכן כמה גדולים צרפו זה להקל.

שלישית, דעת קצת פוסקים שגם לר' יהודה מהני עומ"ר.

עוד יש לצרף דעת כמה אחרונים (הבית אפרים ועוד) שלדעת הסוברים שרה"ר היא רק כשעוברים בה ס' ריבוא, יש למדוד כל מקום בפני"ע. ובכביש רמות נראה שאין עוברים ס' ריבוא בזמן תדיר כ"כ (וצוה"פ שנעשו ממוקמות רק על כביש רמות ואין שום צוה"פ על כביש מנהרת הארזים או על כביש בגין).

ומכל מקום ודאי עדיף להימנע מלטלטל כיון שיש כאן גררא דחיוב חטאת, ואם יש צורך גדול מודינא כעת שיש לעשות את העקירה וההנחה בשינוי. ומ"מ לענין תחומין ודאי שיש כאן סמיכה גדולה להקל, וכמש"כ במאמר.

ולענין ההערות בגוף העירוב:

א. מה שהעיר שכנגד צוה"פ שעשו בין המחלף מכביש ארזים ובין המחלף מכביש בגין, אין המקום מוקף עומ"ר מג' רוחות, נראה פשוט שיש שם היקף ג' רוחות של עומ"ר, כיון שהרוח האמצעית (הצפונית כנגד רמת שלמה) ההולכת בעיקום יש לה עומ"ר בפני עצמו, שעל כל פרצה הגדורה בצוה"פ יש עומ"ר כנגדה, וכן בשאר הרוחות, וממילא הרשות סתומה על ידי ג' מחיצות של עומ"ר.

ב. מש"כ עפ"י החמד משה שהמחיצות של צוה"פ מסלקות את העומד שמן הצדדים, ושוב נמצא שהכביש בקטע זה אין מחיצות משני צדדיו ואינו מוקף ג' מחיצות, לענ"ד אין הדברים נראים ומשני טעמים.

חדא, נראה שגם החמד משה שחלק על המג"א בא רק לומר שהסיבה שרבים מבטלים מחיצות אין זה מתחיל משום שהמחיצות במקומן בטלות [שאם היינו אומרים כן

היה אפשר להבין את המג"א שמחיצות הים שכנגד המבוי בטלות מחמת הילוך הספינות שנחשבות הילוך רבים, אבל כיון שהמחיצות עצמן אינן בטלות במקומן רק טעם ביטולן מפני שאינן יכולות לגדור את המקום של רה"ר, לכן בנידון מבוי שאינו רה"ר אין המחיצות בטילות כלל ודו"ק], אבל באופן שהמקום רה"ר מודה החמד משה שהמחיצות ממילא בטלות שהרי אינן גודרות שום מקום, ודמי למחיצות של מקום פחות מד' דממילא בטלות. וכן פשוט הדבר שאם יש מקום מוקף מחיצות ויש בו בקיעת רבים, כל המקום אינו רה"ר כלל, ויתכן לדעת החמד משה שלענין כלאים יחשבו מחיצות וכדעת החת"ס (וכ"כ במחנה ישראל פט"ז, יג, ב).

שנית, גם אם ננקוט שהמחיצות אינן בטלות ועושות סילוק מחיצה, מ"מ כיון שמאחורי צוה"פ יש מחיצה גמורה או רשות סתומה שסותמת את הרוח של צוה"פ, א"כ אם אין בכח צוה"פ לגדור רוח זו הרי תחשב גדרה מחמת שהמקום סתום במחיצה שמאחורי צוה"פ, ואין זה דומה לכל סילוק מחיצה ששם המחיצה המסולקת היא בצד הרשות וע"י הסילוק אינה גודרת שום רוח שברשות, משא"כ בנידון דידן שסותמת אותה הרוח של הרשות.

הצעתי את הדברים לפני הגרש"י גלבר שליט"א וכן לפני הגר"צ ובר שליט"א ושניהם הסכימו לפרסם שאין סברא שיחשב סילוק בנידון דידן לקלקל המחיצות.

ג. הובהר בע"פ עם המעוררים שאין בזה בעיה, כיון שהעמוד של צוה"פ נמצא כנגד הקו שהרשות סותמת ואינו מחוץ לרשות. ובלאו הכי כבר תוקן הדבר באופן יותר מהודר לכ"ע.

ד. בענין השמועות מהגר"ח ברטלר זצ"ל, שמענו בשם הגר"ח הס ששמע ממתקני העירוב בבני ברק שהגר"ח התיר זאת. ולבד מזאת הדבר נבדק ואין שייכת הערה זו אלא במקום אחד וגם שם יש לחי נפרד לאותו הרוח.

לגוף הדין, אין מבואר כלום בחזו"א לענין נידון דידן, ומש"כ בסי' ט' סק"ט להחמיר בלחי באלכסון, כבר צידד שם להקל אם יש בתחילת הרשות ד' טפחים ביושר, וכ"כ בסי' ח' סקי"ד שבפס באלכסון דנים כל נקודה שבו כלחי נוסף (ועכ"פ בפסי חצר וצוה"פ בודאי מהני). ולפי זה בנידון דידן יסכים החזו"א שאם יוצאים שני חוטים מעמוד אחד ויש בליטה מועטת לכל רוח שפיר מהני, ואכמ"ל.

ה

הצעה לרשות הרבים בימינו³⁹

כבוד הרה"ג הר' העוסק בזיכוי הרבים בענין תיקון עירובין בירושלים עיה"ק

ראיתי את דברי הרבנים והמו"מ שהתפרסם בענין העירוב בכביש רמות יש דורשים לשבח ויש דורשים אמנם רציתי בזאת להציע בפני התלמידי חכמים עוד אפשרות שאולי יש בה צד התר בהרבה מרה"ר דידן, אמנם מכיון שזה דבר חדש שלא התבאר בדברי הפוסקים, וגם בדברי רבני הזמן דיברו מזה מעט ועדיין לא נתברר ענין זה כ"צ, ומכיון שצריך מסורת ושימוש חכמים בענינים אלו לכן הכוונה בדברים אלו רק כהצעה לנדון לפני הת"ח, וידונו בה החכמים אם בכלל ראוי להאמר בבית המדרש.

ולהקדים הנה אמרו חז"ל (אבות ג יז) אם אין יראה אין חכמה והיראה קודמת לחכמה כמבואר (שבת לא.) ולכן בכל הדברים דלהלן אם יש בהם מדברי חכמה ואם יש בהם צד להתר, עכ"פ לענין מעשה ידועים דברי הבה"ל שכל יר"ש יחמיר בטלטול במקום שיש דראא דחיוב חטאת, וגם החזו"א ידוע שהוראתו למעשה הייתה שלא לטלטל בעיקר מחמת הקלקולים המצויים, (יעוין באגרותיו ח"ג קה) ואף שהיום אפשר לומר שאכשור דראא ורמת תחזוקת העירובין גבוהה לאין ערוך ממה שהיה בזמנם, אמנם אעפ"כ יודע כל מי שיש לו מעט עסק בזה כמה תקלות מצויות ובפרט בעירובין המקיפים שטחים גדולים, ובפרט בכבישים ראשיים מחמת תאונות רח"ל או עבודות בכבישים ולכן לענין מעשה מדרכי היראה להמנע מזה, אם לא בשעת הדחק.

א. הנה במשך הדורות נהגו לתקן עירובין בעיירות ובערים והסתמכו בעיקר על שיטת הרמב"ם שפוסק כחכמים שקיי"ל שלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, ובצירוף השיטות שמתנאי רה"ר שיעברו בה שישים רבוא. [הדבר נתבאר באורך בספרי השו"ת ובפרט בית אפרים ומשכנ"י ותמצית הנדון בביאור הלכה (סימן שסד ס"ב) ויש עוד סברה שדנו בה להקל מחמת שהרה"ר אינה מפולשת].

אמנם לפי המציאות היום שאנו חיים גם בערים גדולות או בגושי ערים שיש בהם יותר מס' רבוא וא"כ קשה להקל מחמת השיטות שמצריכים ס"ר, שהרי הרחובות

³⁹ מכתב.

משמשים לס"ר עיין הערה 40 ולגבי השיטות שצריך ס"ר בכל יום, כבר כתב המ"ב שאין סברה זו מוזכרת בדברי הראשונים הסוברים שצריך ס"ר [רק החולקים הזכירו גדר זה], לבד משיטת הבה"ג. ולגבי הטעם של פילוש גם קשה לסמוך עליו שלא נתבאר כ"כ בפוסקים גדרו, ועכ"פ במקומות שיש לחוש בהם משום סרטיא וודאי קשה לסמוך על סברה זו שלא מצאנו שהוזכרה סברה זו רק לגבי מבואות המפולשים לסרטיא ולא בסרטיא עצמה.

וא"כ בפשוטו בהרבה מקומות היום בערים הגדולות לא שייך להתקין עירוב גם המהודר ביותר, אם לא להסוברים שקיי"ל שלא אתו רבים ומ"מ. אמנם עדיין יש לדון כפי המציאות היום שבהרבה מקומות כשרה"ר עוברת בתוך העיר בד"כ מטעמי בטיחות מתקינים גדרות משני צידי הכביש, או שיש צוק מצד אחד ועמק מצד שני הנחשבים כמחיצות [גם אם יש כמה פרצות אפשר לתקנם], והנה כיון שהכבישים מתפתלים בכמה סיבובים עם המחיצות הנ"ל, יוצא



שהעומד בכל נקודה ברה"ר רואה את עצמו מוקף במחיצות מד' רוחות, לבד מזה שרואה מהצד יציאה בסיבוב שהוא כעין מבוי עקום, שגם היציאה הזו גדורה בעוד מבוי עקום שמוקף מד' רוחות, ובכניסה וביציאה מהרה"ר באמת הוא מוקף רק בג' רוחות, אמנם בזה מועיל תיקון צוה"פ בראשו ובסופו כזה (ציור 1).

ועלינו להתבונן בנדון זה היכי לדיינו דייני להאי דינא. שהנה בפשוטו לא ייתכן שנאמר שהעומד במקום המוקף מד' רוחות דינו כעומד ברשות הרבים, או שנאמר להפך שאנו דנים כאילו הוא עומד במקום שיש בו רק שתי מחיצות, וכיון שהרבים בוקעים בין המחיצות א"כ הרי היא כרשות הרבים לדין שצריך ג' מחיצות וכירושלים שאלמלא דלתותיה ננעלות חייבין עליה משום רה"ר אף שהיו לה ד' מחיצות כיון שהרבים בקעו

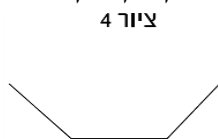
⁴⁰ לכאורה קשה להקל מפני שיטות אלו מכמה טעמים. א. בבה"ל (סי' שמה) נקט שדעת רוב הראשונים שא"צ ס"ר. ב. בפשוטו א"צ שיהיו בפועל ברה"ר ס"ר וסגי במה שיש בעיר ס"ר ומשמש להם וכדברי רש"י בכמה מקומות שגדר עיר של רבים לענין רה"ר, הוא שנכנסים בה תמיד ס' רבוא (ועיין בדבריו ו. נט.) וכע"ז בריטב"א (שבת ו.) וכן פסק בשו"ת אחיעזר (ח"ד סי"ח) וא"כ בהרבה מן הכרכים היום יש בהם הרבה יותר מששים רבוא וכבישים ראשיים בד"כ משמשים את כל תושבי העיר וא"כ הוא רה"ר המשמשת לס"ר. ג. מהרמב"ן (עירובין נט) נראה שמצדד שגם להסוברים שצריך ס"ר, בסרטיא א"צ תנאי זה, ויש מהדרכים וכגון בכביש רמות שיש לדון שהם בחשש סרטיא.

בין המחיצות היא חזרה להיות רה"ר, וכ"ש בנד"ד שיש רק שתי מחיצות, ויבואר להלן בעה"י.

רשות הרבים העוברת בין מחיצות רשות היחיד

ב. כידוע שרשות היחיד הוא מקום המוקף בג' מחיצות [ולהרמב"ם ד' מחיצות], וכן מבואר בגמרא (דף יא: יב:). והוזכר הרבה פעמים בד' הראשונים שקיי"ל ג' מחיצות דאוריתא, ובפשוטו דבר זה הוא מהלכה למשה מסיני, וכן נראה בריטב"א (ר"פ עושין פסין יז:). שמה שאמרו בגמרא (ד:). שמחיצין הלכה למשה מסיני הכוונה לכל דיני מחיצות, ולא רק לגבי גוד ולבוד ודופ"ע שהוזכרו שם. (יעוין עוד בתוס' ישנים יב: וברבינו יהונתן ג.). או שנאמר שהוא מסברת חז"ל מה נקרא מקום גדור ומופרד וכן נראה בדעת כמה מהראשונים וכדלהלן.⁴¹

גם ידוע גם חידושו של החזו"א (בסימן עב סק"ו) שאם המקום המוקף מג' רוחות, אפילו שאין כאן אלא ב' מחיצות, אלא שהם סגורות יותר משיעור ב' מחיצות כמין גאם, (כציור 2), הרי הוא נדון כרשות היחיד, וכוונתו שכפי המבואר בגמרא (יב:). שגם רשות עגולה נדון כרשות היחיד כיון שהוא מוקף מד' רוחות, א"כ כל שיש הקף מג' רוחות הוא נחשב כהקף ג' מחיצות. והנה הא מיהא פשיטא שרה"ר העוברת במבוי עקום כמין ח' (ציור 3), וודאי דינה כעוברת ברשות היחיד, שהרי היא עוברת בתוך מקום מוקף מג' רוחות, ומבואר בגמרא (כב:). שכל שאין הרבים בוקעים את המחיצות עצמן לכו"ע לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא.⁴² וא"כ אין דין מקום זה כרשות הרבים מדאוריתא אלא כרשות היחיד, ומועיל לה תיקון צוה"פ ברוח רביעית [ותיקון בעקמימות כדיני מבוי עקום]. ולגבי רה"ר העוברת בתוך רה"י כזה (ציור 4), להמבואר



⁴¹ קצת סיוע לדבר שאם נאמר שלהרמב"ם מנין המחיצות הוא מהללמ"ס ידועים דברי הרמב"ם (פ"א מה' ממרים ה"ג) שדברי הקבלה אין בהן מחלוקת לעולם, וכל דבר שתמצא בו מחלוקת בידוע שאינו קבלה ממש רבינו. וכאן אמרו בגמרא בדף יב: שנחלקו ב"ש וב"ה בשיעור המחיצות מדאוריתא, אמנם בלא"ה כבר הרבו האחרונים להקשות על הרמב"ם האלו ויל"ע בזה.

⁴² אף שיש לדון בזה קצת שמא הגדר הוא שהרבים מבטלים הרשות ויש לסברה זו בית אב בדברי התוס' כב. ד"ה קשיא בתי' בתרא יעו"ה, וכבר האריכו בזה הרבנים בדבריהם, אמנם נקטינן להקל בזה שו"ר שכ"כ החזו"א (שו"ת וחיידושים סי' תפה).

ציור 5

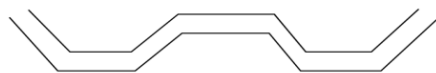


ציור 6

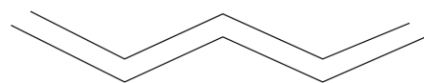


בחזו"א (סימן ע"ג סק"ט יעו"ש הפרטים בזה) שמקום זה דינו כרשות היחיד, א"כ אינה נדונת כרה"ר מדאוריתא ומועיל לה תיקון בראשה ע"י צוה"פ. אמנם רשות הרבים העוברת בתוך מחיצות באלכסון כאלו (ציור 5), או בחלק מעיגול כזה (ציור 6), בזה תלוי ספיקו של החזו"א אם צורות אלו דינם כרשות היחיד מחמת שעדיין הוא מוקף מג' רוחות וכל שיש לרבע בו דע"ד המוקף מג' צדדיו, או שכל שצלעות הרשות הם יותר משיעור כמין גאם נחשב הקף מרוח אחת, ובסימן (עב סק"ו) סתם להחמיר בזה, ובסימן (עד סקט"ו) צדד להקל בזה וסיים בצ"ע.

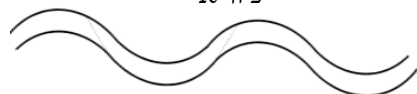
ציור 7



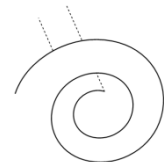
ציור 9



ציור 10



ציור 8



וא"כ יש לדון מה יהיה הדין ברה"ר שתהיה כצורה זו (ציור 7), שכל חלק שבה בפנ"ע נדון כרה"י להמבואר בחזו"א (הנ"ל סי' עג סק"ט), וא"כ כל חלק שבה חשוב מוקף מד' רוחות ופשיטא שכולה דינה כרשות היחיד מדאוריתא, שאין הרבים בוקעים כלל על המחיצות אלא עוברים מרה"י לרה"י שבפועל היא רשות אחת.⁴³ אמנם עדיין יש לדון ברה"ר כזו (ציור 9, או 10), באופן שהקף נעשה ע"י שתי מחיצות שכ"א בפני עצמה אינה נדונת כרה"י, (שהיא האופן וצורת רוב הרחובות שלנו מחמת העיקולים העדינים), איך יהיה דינו, שהרי בפשוטו לא ייתכן שאדם המוקף מד' רוחות לגמרי ומכל צד שיביט רואה עצמו מוקף במחיצה, לבד מפירצה בקרן זוית שגם היא עצמה גדורה במחיצות כאלו המוקפות גם מד' רוחות, יחשב כעומד ברשות הרבים וא"כ בפשוטו וודאי שדינו כרשות היחיד, וסגי בזה תיקון בראשה ובתחילה כדין מבוי עקום כמין חית.

⁴³ גם נראה פשוט שאפילו אם הרה"ר תהיה מוקפת ע"י מחיצה אחת (המסתובבת לתוכה כעין קונכיית חילזון והציאה בפנים היא ממנהרה מתחת לרה"ר) כזה (ציור 8), פשיטא שיהיה דינה כרשות היחיד שהרי היא עיגול שלם וסגור והוא כ"ש מציור 7.

אמנם עדיין יש לסתור סברה זו שהרי להצד שאנו דנים ציור 5 או 6 שהוא יותר משיעור גאם, שאינו כרשות היחיד מחמת מחיצותיו וא"כ דינו כמחיצה אחת כל שאינו גודר ג' רוחות כציור 2, שהרי מחיצה זו יש לדונה שאינה גודרת אלא מרוח אחת, וא"כ גם אם הרה"ר תהיה גדורה משני צידה במחיצות כאלו כציור 9, 10, הגם שבפועל הרי הוא מוקף מכל ד' רוחותיו במחיצות גמורות וגם הפרצות שרואה מהצד הם גדורות מד' רוחות במחיצות כאלו.

וא"כ יש כאן נדון חדש איך לדון הקף שנוצר רק ע"י שתי מחיצות שאינם נפגשות ומתחברות לעולם, אבל בפועל הוא מקיף מד' רוחות, ושורש הנדון הוא הגם שפשטנו באות א' שהקף מג' רוחות הוא נחשב כתחליף למחיצות אמנם שמא יש עוד תנאי שצריך שהמקום יהיה מוקף בהקף אחד וצריך שהמחיצות ביניהם יהיו מחוברות לכהפ"ח בשתי הקרנות, כדן רה"ר כמין גאם ולחי, או שנאמר שלא גרע מרשות היחיד העשוי משתי מחיצות זו כנגד זו כמבוי ולחי ביניהם שגם נחשב כרה"ר מדאוריתא וא"כ כאן העיקולים שמשמשים כמחיצה גמורה על כל הרוח לא גרעי ועדיפי מלחי שהרי הם גודרים את כל הרוח ע"י הערה 44. אמנם עדיין להצד בחזו"א (סי' עד ס"ק טו) ששתי צלעות הפתוחות יותר משיעור גאם כל שיש בהם לרבע דע"ד כציור 5, 6, נדון כרשות היחיד בפשוטו בלא"ה בכה"ג המקום נדון כרה"ר והוא כרה"ר המהלכת בתוך רה"ר וכציור 7.

אם צריך ברשות היחיד חיבור בין המחיצות

ג. ובעיקר הנדון אם מתנאי רה"ר צריך שיהיה חיבור בין המחיצות, בפשוטו לר' יהודא ששני מחיצות דאוריתא וודאי שאין דין שיהיה חיבור בין המחיצות, וגם לדין שצריך מדאוריתא שני מחיצות ולחי, בשתי מחיצות זו כנגד זו כמבוי ולחי ביניהם, לא מסתבר לומר שהלחי יוצר חיבור בין המחיצות.

ואין לומר שיש כאן הלכה חדשה של לחי, שחודו סותם, וכעין גוד אסיק, שהרי לחי לא נמנה בין ההלכות למשה מסיני שנאמרו במחיצות (בדף ד:) וא"כ לחי כל שהוא

⁴⁴ ויש כאן כמה ספיקות שמא נאמר שמקום כזה אינו נדון כרשות היחיד כלל אפילו בלי בקיעת הרבים שאינו דומה ללחי ובכל מקום יש רק שני מחיצות, או שאה"נ וכשאין בקיעת רבים חשיב כרשות היחיד רק שכשם שבקיעת רבים מבטלת לדין את הלחי ורק שם ד' מחיצות מועיל, א"כ כאן הוא כלחי המתבטל מחמת בקיעת הרבים, או שנאמר שעדיף מלחי שהרי למעשה בפועל הוא גודר את כל הרוח ויל"ע בזה.

אינו יכול לחבר המחיצות שהרי חיבור שייך רק או ע"י לבד או ע"י עומ"ר. [ומה שמצאנו (בדף ט) שחודו סותם זהו ביחס לתיקון דרוח רביעית מדרבנן שנדון כסתימה שהרי עיקר סברה זו נאמרה (בדף ח:) לגבי קורה שהיא משום היכרא, אבל ביחס לדאורייתא היכן מצאנו שלחי סותם וכ"ש שמחבר בין מחיצות]. וכן מבואר בתוס' ישנים (בדף יב:) שהוקשה להם איך ס"ד דלחי משום מחיצה והרי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה וכתבו שמא ברוח שלישית או רביעית לא אגמריה.

וקשה לומר שהטעמים שכתבו הראשונים לגבי דיומדין (יבואר להלן בהרחבה) יועילו בלחי, שלהתוס' (יז:) ע"י הדיומדין נחשב המקום שביניהם כפתח, ולהריטב"א ואולי גם הרמב"ן דיומדין הם מהלכה למ"ס שנחשב כסתום. וטעמים אלא לא שייכים ללחי, שהרי שם פתח כתבו התוס' שם שהוא מחמת המחיצות שבצדדין, וגם ההלמ"ס של דיומדין נאמר דוקא כשיש מחיצות ולא בלחי בעלמא [עיון עוד ברשב"א (כב.) שלחי נחשב מחיצה גרועה ביחס לדיומדין], ובאמת לחי לא צריך את הטעמים הללו, שעד כאן לא הוצרכו הראשונים לטעמים אלו אלא בדיומדין שיש חסרון של פרוץ מרובה ולכן הוצרכו להלכה או לסברת פתח. אבל בשתי מחיצות ולחי צ"ל שקיים להו לחז"ל שמאחר שיש שני מחיצות גמורות בתוספת מחיצה שלישית כל שהוא ואין רבים בוקעים ביניהם המקום נחשב כרשות היחיד, ואין דין שיהיה חיבור בין המחיצות. אמנם בחזו"א (סי' עב סק"י) נקט מסברה שלחי ברוח שלישית מחשיבו כסתום וזה כשיטתו וכדלהלן.

ואין להקשות על הדברים דלעיל שאם נאמר שאין הלכה שצריך חיבור בין המחיצות א"כ מהו דין אתו רבים ומבטלי מחיצתא שהרי בירושלים נשארו מחיצות בכל הצדדים ויש רק פירצה במקום אחד או שתי וערב, וע"כ שכל החסרון הוא שאין חיבור בין המחיצות. אמנם זה אינו שהרי בירושלים הרבים בוקעים את המחיצה עצמה, ובזה או שנאמר כמו שמבואר בבעל המאור שמחיצה שבוקעים עליה היא מתבטלת בכל הרוח, וכאן הרי אין בקיעה על המחיצה, או שנאמר כמו שמבואר בראשונים וכ"כ הרמב"ן במלחמות שכל החיוב בירושלים הוא לפי **ששעריה מכוונין זה כנגד זה** וכו' דאתו רומ"מ שעוברין בהן כרבי יהודה **ואשתיירו להו שתי מחיצות** דאינון רשות הרבים כרבנן, הרי להדיא שמהאי טעמא גופיה הצריך הרמב"ן שיהיה מכוון ביושר כדי שלמקום הפילוש לא ישארו רק שתי מחיצות ולכן חייב, וכן נקטו לדינא הפוסקים שכדי לחייב ברה"ר העוברת בתוך מחיצות הוא רק באופן שהוא מפולש ביושר. והיא הנותנת ואדרבה הוא סייעתא למש"כ, ובאופן שהרבים עוברים בין

מחיצות ואינו מפולש ביושר ממילא נדון כמוקף במחיצות הצדדים וכהנ"ל. [ואדרבה אם נאמר שהחסרון בבקיעת הרבים שהם מנתקים את החיבור בין המחיצות א"צ שיהיו מכוונים ומפולש ביושר אלא מספיק שיש בקיעת רבים בשני צדדים].

שיטת החזו"א שצריך חיבור בין המחיצות

ד. והנה לכאורה אפשר לפשוט ספק זה אם לדין רשות היחיד צריך שיהיה חיבור בין המחיצות. ממה שכתב החזו"א (סימן עב סק"א) שרשות המוקפת לגמרי מד' רוחות, רק שיש לה פרצות של ד' טפחים בקרן זוית מכל ד' הצדדים שקיי"ל שפיתחא בקר"ז לא עבדי אינשי, ולכן א"א לדון הפרצות בעומ"ר, וא"כ ממילא גם הרשות כולה אינה רה"י שהרי אין כאן סתימה לפרצות, ואין חיבור בין המחיצות, אלא שהסתפק שם שאפשר שהמקום כולו יהיה נדון כרשות היחיד מדין עומ"ר המחובר בין הזויות אבל לא כנגד הקרנות, אם ננקוט שפירצה בקר"ז הוא דין דרבנן. מבואר בדבריו שגם אם יהיה מקום שמוקף כולו מד' רוחות רק יש פרצות קטנות בזויות, ללא דין עומ"ר שמחובר בין המחיצות אין דינו כרשות היחיד כלל.

ולדבריו תבנא לנד"ד של רה"ר שיש לאורכה מחיצות והיא מתפתלת, כיון ששתי מחיצות אלו אינם נפגשות לעולם ואין לדונם בעומ"ר הרי גם אם המקום מוקף לגמרי מד' רוחות אין דינו כרשות היחיד שהרי יש כאן רק שתי מחיצות שאינם נפגשות לעולם. [ומה שנראה לעינים שהמקום מוקף לגמרי הוא כהוא אתרא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי יעוין ב"ב עד.].

בכמה מן הראשונים נראה שא"צ חיבור במחיצות רה"י

ה. אמנם עדיין נראה שסברה זו של החזו"א שמקום המוקף לגמרי רק שאין חיבור בין חלקי ההקף אין דינו כרשות היחיד אם לא מדין עומ"ר, מכמה ראשונים מתבאר שהיה פשוט להם שלא כדבריו וס"ל שמקום המוקף כשיעורו, גם אם אין חיבור בין המחיצות עדיין הוא רה"י מדאוריתא וכדלהלן.

הנה הראשונים עמדו על הדבר מאיזה טעם ארבעה דיומדין דינן כרשות היחיד והרי אמרו (דף טו) דאגמריה רחמנא למשה לא תפרוץ רובה, ויש בזה ג' שיטות עיקריות: שיטת התוס' (יז:) שהטעם שמועיל דיומדין הואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח, גם החזו"א נקט בכמה מקומות כשיטתם ובעיקר במכתבים לבעל השלום יהודא. שיטת הריטב"א שכתב (בדף י"ז:) בטעם ההתר של דיומדין,

שמחיצין הלכה למשה מסיני ואין כולם שוות וכו' הכא נמי כך הוא דין תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות שתהא חשובה מחיצה גמורה ולא תפסל בשום פרצה בעולם, משמע מדבריו שהוא הלכה למשה מסיני להחשיבן כמחיצה מעליתא, וכן יש לבאר דעת הרמב"ן שכתב במלחמות לגבי דיומדין שאנו צריכין לומר בהן רואין המחיצות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו.

והשיטה השלישית הביאה הרשב"א (בדף טו:): שכתב עמ"ש בגמרא הכי אגמריי רחמנא למשה גדור רובא. מהכא משמע דבין למר ובין למר פרוץ מרובה על העומד כפרוץ דמי דבר תורה, ואיכא למידק דהא פסי ביראות פרוץ מרובה על העומד הוא ואפ"ה הויה מחיצה דאורייתא וכו'. והראב"ד ז"ל פי' דמדאורייתא לגבי מחיצות אפילו פרוץ מרובה כעומד הוא והכא בגזרות דרבנן פליגי מר סבר דמדרבנן פרוץ כעומד כפרוץ ומר סבר כעומד וכו', והכי אשכחן ברובו שאינו מקפיד ומיעוטו המקפיד דהלכה היא ואמרי' גזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד אלו דברי הרב ז"ל, וכבודו במקומו מונח כי לא נאמרה שם הלכה על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד אלא על רובו המקפיד ואתו רבנן וגזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד, הראיה נדחית, אבל אפשר שהדבר אמת, ונראה שיש קצת ראיה לדבריו וכו' עכ"ד. וחזר הרשב"א והביא דברי הראב"ד אלו (בדף יז:): לבאר דברי הגמרא ולא השיג עליו⁴⁵.

וכן הוא בלשון הרמב"ם (שבת פ"ז הל"ג) הזורק מרה"ר לבין הפסין חייב הואיל ויש בכל זוית וזוית מחיצה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הרבוע ניכר ונראה ונעשה כל שביניהם רה"י עכ"ד, [הרי שלא הזכיר הרמב"ם את סברת התוס' שאנו דנים את השטח שבין הדיומדין כפתחים, (בשונה ממה שהרמב"ם

⁴⁵ ואין להעיר ממש"כ הרשב"א בדף טז: שאחר שביאר שם הסוגיה לחלק בין ספק דמחצה בשחיטה שאזלינן לחומרה לספק דפרכ"ע במחיצות שהוא לקולא, ע"פ דברי הראב"ד האלו שכל ספק במחיצות הוא ספיקא דרבנן, וכתב אבל כבר דחינו למעלה שאין הדברים נראין כן, והוא פלא שהרי לא ראינו שדחה את הראב"ד אלא אדרבה דחה רק הראיה וכתב שאפשר שהדבר אמת והביא ראיה חדשה לדברי הראב"ד ונשאר בזה, וביותר שגם אח"כ בדף יז: הביא דברי הראב"ד ללא פקפוק, אמנם האמת היא כפי שלמדתי מהמגיהים ברשב"א מהד' אורייתא ומהדורת ז"י החדשה, שעמדו על תמיהה זו וכתבו שמש"כ הרשב"א שדחינו למעלה כוונתו למש"כ לעיל יא: שאפילו במחיצות דרבנן אין להקל בספיקם כיון שמחיצות עיקרם דאורייתא, דיקא נמי שלא כתב הרשב"א דחינו דבריו, אלא דחינו למעלה היינו הסברה להקל בספק דמחיצות.

גופיה (פט"ז הט"ז) ביאר ההתר של פירצת עשר מפני שהיא כפתח), וגם לא ביאר הרמב"ם כהריטב"א שדיומדין הוא הלכה למשה מסיני, כדין פי תקרה וגוד אחית שהרי הרמב"ם מבאר הדין מסברה], אלא ביאר הרמב"ם שהעיקר הוא המבט הכללי שהריבוע ניכר ונראה בפני"ע (ע"ע ברמב"ם שם הכ"ז). דברי הראב"ד אלו הובאו גם בריטב"א (דף יז:) ולא השיג לגמרי על דבריו אלא כתב **שיותר נכון** מש"כ בתוס', אמנם הר"ן (טו:) הביא דבריו ואף שכתב רק כלפי ראיית הראב"ד דאי משום הא לא איריא משמעות דבריו שלא מסכים אתו ⁴⁶. [נעכ"פ הא מיהא מבואר להסוברים כהראב"ד א"כ ג' מחיצות ברה"י אינו מהללמ"ס אלא מסברת החכמים כמה הקף צריך לרה"י דאוריתא ובאמת בגמרא לא הוזכר רק בדף יב: למימרא דקסברי ב"ה ג' מחיצות דאוריתא].

וא"כ מעתה נחזי אנן וכשנתבונן בדברי הראב"ד ודעמיה יש בהם שני חידושים גדולים. **א.** שאפשר להתיר רשות היחיד גם בפרוץ מרובה. וזה חידוש גדול שהרי בכל דיני תורה קיי"ל שרק רובו ככולו, ואם התורה הצריכה ג' מחיצות מהיכי תיתי שסגי במקצת מחיצות, [לבד ממחיצה שלישית שמועיל לחי הוא מהללמ"ס כמבואר בתוס' ישנים (יב:) וברבינו יהונתן (ג.)]. **ב.** צריך להבין בשיטת הראב"ד אם לא מחיצות של עומד מרובה או הקף של רוב הרשות א"כ מה כן מגדיר רשות היחיד. ומה שצ"ל בכוונתו שאפשר שסובר הראב"ד כהרמב"ם (פי"ד ה"א) שעיקר רה"ר היינו מדברות והיערים והשווקים וכפי שביארו דבריו בכס"מ שם ששיטתו שעיקר רה"ר דאוריתא היינו מקום פרוץ ומסור לכל, ולכן הבין הרמב"ם שמקום שניכר כריבוע בפני"ע אפילו אם דרך הרבים עוברת בתוכו כדיומדין חשיב כרה"י עיין הערה ⁴⁷. או

⁴⁶ המעיין בראיית הראב"ד מבואר שהוא דקדק את לשון הגמרא (ד:) כי אתאי הילכתא לרובו ולמיעוטו ולמקפיד ולשאין מקפיד וכדברי יצחק וכו' הרי שהוזכר בגמרא ענין ההלמ"ס כלפי מיעוט ורובו שאינו מקפיד שהוא ודאי דרבנן, ולכן הם נדחקים לבאר שמ"ש הלכה הוא רק על רובו המקפיד וכל השאר הם דרבנן ובאמת בסוגיה בסוכה לא הוזכר לשון זה כי אתאי הילכתא לרובו ומיעוטו וכו' וכד' הראשונים.

⁴⁷ ואולי מה"ט הראב"ד שתק ולא השיג על הרמב"ם לא בביאור דין דיומדין ולא בגדר רה"ר שהוא המדברות והיערות [אף שדרכו להשיג גם על טעמים כשאינו נוגע להלכה כ"ש כאן שבדין מדבר הוא נוגע להלכה שהרי להחולקים על הרמב"ם מדבר ככרמלית] ומטעם ששיטת הרמב"ם מתאימה עם שיטת הראב"ד בגדר רה"י. ובעיקר הדבר יש לעיין שהרי ג' מחיצות גמורות להרמב"ם עדיין המקום נדון ככרמלית ואילו דיומדין נדון כרה"י ואם הוא מהללמ"ס כמש"כ הריטב"א ניחא, אבל הרמב"ם שביאר בזה סברה צ"ב ואולי לשיטתו העיקר הוא שם ד' מחיצות דהיינו ריבוע.

שנאמר בדעת הראב"ד כמו שמצאנו שבין העמודים שיש הפרעה להילוך הרבים אין המקום נדון כרה"ר אף שהמקום ממש חלק מרה"ר, ס"ל להראב"ד שה"ה כל מקום שהוא ניכר כמקום בפני"ע ומופרד מסביבתו כעין פסי ביראות אף שאינו מפריע את הילוך הרבים שהרי דרך הרבים מפסקתן מדאוריתא נחשב כרשות נפרדת וכרה"י.

וא"כ עד כאן לא פקפקו הראשונים על דברי הראב"ד אלא על הדין המחודש שרשות היחיד שייך גם בפרוץ מרובה, [שלזה הביא הראב"ד הראיה ועל זה השיגו]. אבל הא מיהא שמקום כפסי ביראות דינו כרשות היחיד גם בלי דין עומ"ר על זה לא מצאנו שנחלקו עליו אלא פשיטא להו להראב"ד והרשב"א שצדד כדבריו שכל מקום המוקף מד' רוחות ומוגדר כמקום בפני"ע אפילו שאין שום חיבור בין המחיצות דינו כרשות היחיד. וא"כ פשיטא שבנדון דהחזו"א (סימן עב סק"א) שמקום המוקף לגמרי מד' רוחות רק שנפרץ בזווית לדבריהם וודאי שנדון כרה"י שהרי גם בפסי ביראות אין חיבור בין המחיצות לשיטת הראב"ד שהרי לא שייך חיבור בפרוץ מרובה.

הרי שלא באנו בזה לסמוך על שיטת הראב"ד המחודשת בדין פרו"מ, אלא לצרף את הסברה שלגדרי רה"י א"צ חיבור בין המחיצות ועל זה לא מצאנו שחלקו עליו הראשונים להדיא.

וא"כ נחזי אנו ברשות הרבים הנ"ל שמוקף מד' רוחות רק שאין חיבור בין המחיצות, אם נאמר שמקום זה דינו כרה"י כיון שהמקום מוקף מד' רוחות אף שאין המחיצות נפגשות ומתחברות, אם ננקוט כסברת הראשונים ולא כדברי החזו"א בזה א"כ יש לנו צירוף להקל ברה"ר דידן, [יתבאר להלן מה שיש לדון בזה שהרי מחיצות כאלו אינם מעכבות כלל הילוך הרבים]. וכ"ש לפי מה שצדד החזו"א (סי' עד ס"ק טו) שכל עיקום זווית שיש בה כדי לרבע דע"ד דינה כרשות היחיד [וכן בשונה הלכות (שסג ג) הביא שני צדדים להחזו"א בדין זה], א"כ בנד"ד וודאי חשיב כרה"י ואפשר שחזי לאצטרופי לצד ספק.

ו. וראיה לסברה זו היא מדברי המ"ב (בסי' שמה ס"ק מח) ושם כתב המ"ב וז"ל ונהר אף על גב דשתי מחיצות אינם רחוקות זו מזו כיון דאיך השנים הם רחוקות זו מזו כמה פרסאות אינם מצטרפות לאלו השנים. והמ"ב ביאר טעמו שלנהר יש רק שני מחיצות וא"א לצרף המחיצות האחרות שהם רחוקות כמה פרסאות. ולא יזהר מחיצות מתכון המ"ב הרי כל בר דעת יודע שלנהר יש שני מחיצות עד שנשפך לים, וא"כ המחיצות שכתב המ"ב שאינם מועילות כיון שהם רחוקות היינו פיתולי וסיבובי הנהר

⁴⁸. וכתב המ"ב שאינם מועילות כיון שהם רחוקות כמה פרסאות, ומהא גופא מבואר שכשהם קרובות מצטרפות ⁴⁹. [רק שבפשוטו א"א לבנות רק על דברי המ"ב כיון שלמעשה החמיר, ואפשר שלא היה מיקל למעשה רק ע"פ סברה זו, אמנם בפשוטו נראה שסברה זו הייתה פשוטה אצלו שפיתולים נחשבים כמחיצות, וגם אפשר לומר שכוונתו משום שהמחיצות מתחברות ע"י עומ"ר אף שלא הוזכר סברה זו כלל בדבריו, וגם לשיטתו קי"ל שאתרומ"מ].

וא"כ למש"כ בבה"ל (סימן שסד) כדי ללמד זכות על המנהג, שצריך לצרף עוד צד להשיטות שלא אתרומ"מ, א"כ בנד"ד אפשר שיש כאן צד לצרף להקל ברה"ר כנ"ל הגדורה במחיצות משני צידיה, גם למ"ד אתרומ"מ המקום נדון כרה"י גם בלי דין עומד מרובה או מחמת שאינו מפולש.

מחיצות שאינם מעכבות את הילוך הרבים אם מועילות

ז. אמנם עדיין אפשר לשדות בזה נרגא וע"פ סברת הרמב"ן (דף נט.) שכל שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום, אין בה תורת מחיצה. וגם הוזכרה סברה זו בבה"ל (שמו ס"ג), וא"כ במחיצות דידן שהולכות לאורך רה"ר ומסתובבות לפי התוואי של רה"ר כדי שלא לעכב הילוך הרבים מאן לימא לן דחשובים מחיצה בכלל.

אמנם זה אינו שהרי פשיטא שכל דברי הרמב"ן הם לגבי מחיצות העשויות ביד"ש כמש"כ שלר' יהודא אין רשות הרבים בעולם שהרי כל מקום מוקף לבסוף בהרים ובקעות, ולזה כתב בתי' ראשון שיש שיעור להקף המחיצות ובתירוץ בתרא שכל שאין המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום, אין בה תורת מחיצה. תדע שהרי כתב הרמב"ן שם שבתוך העיר לא משכחת רה"ר לר' יהודא דלסוף יש בתים משני

⁴⁸ וודאי לא התכוון המ"ב למקורות הנהר כיון שמדבר על ארבע מחיצות, וביותר שהרי בד"כ הנהר עובר כמה מדינות וודאי שאין לצרף מחיצה [העשויה ביד"ש] ממרחק כ"כ גדול ובפרט שמסתמא ברוב המקרים אין שם מחיצה.

⁴⁹ כפי המציאות בנהרות באירופה (אפשר לראות הדבר במפות צילום) בד"כ יש כמה עשרות או מאות מטרים ברוחב הנהר ולפעמים כמה ק"מ, ולארכו הרבה פעמים הנהר הולך ביושר עשרות ק"מ וזה מש"כ המ"ב שיש כמה פרסאות בין המחיצות האחרות]. וא"כ כל המחיצות מחמת פיתולי הכביש שאנו דנים עליהם הם קרובות וניכרות לעין. וק"ו בנד"ד שהם מחיצות שנעשו בידי אדם, בשונה מחיצות הנהר שדן המ"ב שהם נעשו ביד"ש, וא"כ דברי המ"ב הם ראייה גדולה לסברה זו שכל כביש שיש מחיצות מצידיו ומתפתל דינו כרשות היחיד מדאורייתא, וכבר הוזכרה סברה זו בדברי הרבנים.

רוחות, הרי שבמחיצה בידי אדם כל שהיא מקיפה איזה שטח מסוים דינו כרה"י גם אם אינה מעכב ההילוך, ואם נאמר שבעיר גדולה כאנטוכיא המוקפת מחיצות כדין ויהיה רה"ר בתוכה וכי נאמר שדינה כרה"ר כיון שאין המחיצות מעכבות הילוך הרבים, [אף שיש לחלק שהרי מחיצה גדולה עכ"פ במקומה מעכבת הילוך הרבים אמנם זה אינו שהרי גם מחיצות דידן מעכבות מכל הכיוונים הילוך הרבים, רק שאינם מעכבות הילוך ותנועת הרבים ביניהם ובזה הם דומים למחיצות עיר גדולה ודו"ק]. וכע"ז נקט בבה"ל (שמו ס"ג) ובשו"ת אחיעזר (ח"ד סי' ח) שכל רה"ר העוברת אפילו בהקף עצום דינה כרה"י. ועוד שייתכן שכל סברת הרמב"ן היא רק בדעת ר' יהודא שסגי בשתי מחיצות אבל ג' מחיצות שאני שהוא מוקף יותר.

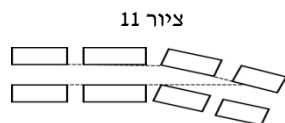
ח. ודומה לזה כבר כתב בספר חידושים וביאורים (סי' יד סעיף ו סימן זה אינו מופיע במהדורות הישנות) שאמנם החזו"א כתב את דבריו בענין רה"ר רק להסוברים כחכמים אמנם מטעם זה גם המ"ב יודה שאפשר לטלטל, אלא שהוא צירף הסברה שאינו מפולש, ושאנו דומים לדגלי מדבר, שאולי לא תועיל במקום שיש חשש סרטיא⁵⁰.

ושם כתב, ונראה דאפשר לקיים דברי מרן זללה"ה גם לדעת רוב הפוסקים דקיי"ל כר' יוחנן דאתו רבים ומבטלא מחיצה וכמו שיתבאר וכו' מה שכתבו ז"ל דצריך שיהיו מפולשין משער לשער דומה לדגלי מדבר, נראה דאין הכונה דבמדבר הלכו תמיד בקו ישר, דמאן לימא לן שלא נתעקמו בהליכתן, [עי' רש"י פ' דברים בקרא דאת הדרך דכל דרך יש בה עקמימות], אלא דבמדבר דליכא מחיצות, והרבים ההולכים, הרי כל הליכתן עושה רשות הרבים בכל אופן שהולכים, מה שאין כן במבואות המפולשים וברחובות ושווקים שיש להם בתים מצדיהן, (דבדליכא בתים לא שייך לכתוב דצריך שיהיה מכוון משער לשער), הרי רק הליכה מכוונת זה כנגד זה יש לדמות לדגלי מדבר, מה שאין כן כשמתעקמים דנמצא שיש ג' מחיצות לכל חלק מהרשות הרבים, זה לא דמי לדגלי מדבר. וסיים שם ודאתאן עלה הרי הרחובות שלנו שרובם משולבים זה בזה וכל רחוב מזרח מערב נופל לרחוב צפון דרום וכן איפכא, הרי דינם כמבוי עקום דלא לא חשיבי רשות הרבים, גם אי קיי"ל כר' יוחנן וכו' יהודה דאתו רבים

⁵⁰ וכן שמעתי שהיה מורה ובא מחמת סברה זו להקל גם לכתחילה שאפשר ללבוש תכשיטים גם ברחובות הראשים (כגון זבוטינסקי) שיש בהם ממש חשש רה"ר שמשמים לס"ר והוא כביש המחבר בין כמה ערים, והמקילים גם לטלטל מחמת זה אין למחות בידם, וזה מתאים עם מש"כ בספרו.

ומבטלי מחיצה, ושפיר סגי להו בצורת הפתח, אף אי במפולש בעו דלתות כדעת הרמב"ם.

וכע"ז כתב בספר אור לציון (ח"א סימן ל) לקיים את המנהג לטלטל גם לבני ספרד, שהרי בשני הסברות שהזכיר המ"ב להקל, המחבר סתם לחומרא, בדין אתו רבים ומ"מ, סתם דלא כהרמב"ם שרבים מ"מ, וגם סתם שא"צ



ס"ר, ואעפ"כ צדד באול"צ שם להקל מטעם שכיון שכל הרחוב גדור מצדדיו ע"י הבתים בעומד מרובה כל שהרחוב מתעקם מעט ממילא הוא סתום מג' רוחות כזה (ציור 11) נחשב כרשות היחיד מדאו' ומועיל לו תיקון צוה"פ.

אמנם כאמור לעיל הם דנו בצירוף של עומ"ר או סברת פילוש ושאינו כדגלי מדבר ולמה שנתבאר לעיל יש לדון שגם בלי צירוף זה עדיין המקום נחשב כרה"י.

ולגבי עיקר הטענה שאין להחשיב מחיצות המתפתלות כמחיצה, הגר"י דזמיטורבסקי בדבריו העיר שהרי א"כ מדוע צריך לטעם שאינו דומיא דדגלי מדבר ת"ל שיש ג' מחיצות אמנם עדיין י"ל שסברת דגלי מדבר היא סברה רחבה יותר ונ"מ שא"צ מחיצות אלא כל שהולכת בתוך העיר ואינה מיושרת נחשב אינו מפולש וגם נ"מ כשהמחיצות פסולות וכגון שהם מחיצה תלויה או פרוצות, כל שמעכבים דרך הרבים ביושר מותר מטעם שאינו דומיא דדגלי מדבר.

ציור 12



ציור 13



ציור 14



ט. אלא שעדיין בפשוטו יש לדון שלמעשה המחיצות אינם מועילות, כיון שיש פרצות של הכניסות לתוך הכביש שרבים בוקעים בהם כזה (ציור 12) וממילא הם מבטלות את החיבור בין מחיצות העומ"ר למ"ד אתו רבים ומ"מ, ועכ"פ כנגד מקום הפירצה לא נותר אלא מחיצה אחת שכנגדה. אמנם עדיין יש לדון באופן שהפרצות בעצמם הם מוקפות במחיצות משני צידיהם גם הם עצמם נדונות כרשות היחיד, ויש להסתפק אם מספיק שיהיו להפירצה שני מחיצות כזה (ציור 13) או שגם צריך שגם מחיצות הפרצות יתעקמו כזה (ציור 14) ויש לעיין כמה צריך שיתעקמו ואם צריך שמחיצה אחת תהיה בשיעור של ג' רוחות. ושרש הספק אם מספיק שיש שתי מחיצות כציור 13 שהרי מקום הפירצה נדון כרשות היחיד מחמת שמוקף מג' רוחות מחמת מחיצה שכנגדו או

שצריך שיהיה מוקף בפני"ע, ומסתברא יותר שסגי במחיצות ישרות שהרי הם מצטרפת לרשות הכללית.

והתברר בבדיקה שתנאים אלו מתקיימים בכל הפרצות שבכביש רמות, לבד מהכניסה מכביש 9 לכיוון רמות ששם יש וודאי מחיצות כציור 13 ויותר נראה שנחשב גם כציור 14, ובעוד מקום צריך תיקון קל, והשתא דאתאן להכי יש מקום לומר שגם אם ננקוט כפשטות הפוסקים שלא הוזכר ההתר של פילוש רק בתוך העיר עדיין יש מקום להקל מטעם השני שכולו מוקף במחיצות.

אמנם כאמור בתחילת הדברים היראה קודמת לחכמה ואין הדברים אלא כהצעה לנדון לפני הת"ח בפרט שחלקם סברות חדשות.

ו

הערות הגאון רבי ישראל דזימיטרובסקי שליט"א

א. בסעי' ב', ציור 6 נראה שנחשב לכו"ע מוקף בג' רוחות כיון שסוף ההתעגלות נוטה יותר פנימה והצדדים ניכרים כגודרים שתי רוחות נוספות מלבד הרוח האמצעית.

ב. שם בציור 9 נראה שאם המחיצות האלכסוניות שבצדדים עודפות וממשיכות יותר מהמחיצות האלכסוניות הפנימיות בודאי הוי רשות היחיד וכן כנ"ל בציור 10.

ג. לסעי' ה', נראה שקשה לעשות סמך להקל עפ"י הראב"ד כיון שרוב הראשונים חולקים עליו, היינו תוס' והרמב"ם שכתבו שהוא מטעם שיש מחיצות בזויות וכן הריטב"א בדף יז, ב' כ' שהיותר נכון כשי' תוס' וכ"ד הר"ן והרשב"א נקט זה כספק ובאחרונים כמדומני לא הוזכרה שיטה זו להקל.

ד. לסעי' ו, כונת המשנ"ב בענין הנהרות נראה כמו שהזכרתם בתוך הדברים שיש עומ"ר במקום שהנהרות מתפתלים והקו הישר של מחיצות אורך הנהר פוגעות במחיצה המתפתלת ואין בדבריו איזה יסוד מיוחד.

ה. לסעי' ח, נראה שכונת החו"ב שברחובות החוצים זא"ז יש היתר של אינו מפולש ביושר וזה ממש הטעם שאני כתבתי במאמר.

ו. לסעי' ט, מש"כ שיש מקומות שיש פרצות במחיצות שבוקעים בהם ובמקום זה הוא מפולש נראה שגם במקום זה נחשב אינו מפולש ביושר כיון שאין שום קטע בכביש שיש בו שתי פרצות נגדיות כדי שיחשב אותו קטע מפולש ביושר משני צידיו.

מחיצה תלויה⁵¹

מקובל אצל מתקיני העירובין כשיש חשש של סילוק מחיצות בעירוב, כגון כשיש מחיצה הגודרת מדין עומ"ר ויש מחיצה נגדית שמסלקת את העומ"ר, או כשיש צוה"פ החוצה כביש שיש בו מחיצות שמחלקות בין הנתבים ובזה יש לחשוש שהם מסלקים את הצוה"פ, בזה מצאו מתקיני העירובין פתרון, והוא ע"י שחותכים או שוברים מעט המחיצה המסלקת ג' טפחים סמוך לקרקע כנגד מקום הסילוק ובכה"ג היא הרי במקום זה דינה כמחיצה תלויה שהיא פסולה ובכה"ג אינה מסלקת את העומ"ר.

אלא שיש לפקפק בזה קצת שהרי אם נאמר שפסול מחיצה תלויה הוא פסול דרבנן א"כ מדאוריתא המחיצה תלויה כשרה ועדיין היא מסלקת את המחיצה הנגדית, ועכ"פ במקום שצריכים את המחיצות מדאוריתא וודאי שיש מקום לחוש שיש כאן סילק מחיצות, ואפשר שאינו מועיל גם במקום שצריך מחיצה רק מדרבנן.

ובעיקר דינא דמחיצה תלויה אם הוא פסול מדאוריתא או שהוא מחומרי מחיצות מדרבנן, האריך לדון בענין בגאון יעקב (עירובין פו: ד"ה עד כאן) ונקט שהוא פלוגתת הרשב"א בעבוה"ק שנראה מדבריו שהוא דין דאוריתא, ולהריטב"א (פו:) הוא רק מדרבנן, וכתב שם שהוא נ"מ אם יש לו סוכה רק עם מחיצה תלויה אם צריך לאכול שם כדי לקיים לכהפ"ח הדאוריתא.

והנה הרשב"א בעבודת הקודש (שער ג כח) שהביא הגאון"י כתב נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל, אפילו רחב ארבעה ואפילו פי טרסקל למטה, כל שהטרסקל גבוה מן הקרקע שלושה טפחים אינו נדון משום רשות היחיד, שאין אומר גוד אחית במחיצה שהגדיים בוקעין בה, שבקיעת הגדיים מבטלת המחיצה. ונראה מדבריו שהוא דין דאוריתא וכן נראה בס"ק הקדום שם שמדבר מענין דאוריתא אם הזורק לתוכו חייב והו"ל לפרש גם בנד"ד שהזורק חייב רק שאסור לטלטל שם. וכן נראה בפשטות מסתימת הפוסקים שנקטו שהוא פסול דאוריתא ויש מזה נ"מ לכמה הילכתא גבירתא. וכן משמעות הסוגיה בשבת צז. שדנו על פסול מחיצה תלויה בסוכה ועל דין רחוק ג' מהסכך ששניהם מאותו טעם שהילכתא גמירי לה שיעור לבד

⁵¹ מכתב

ולא משמע שהוא דין נפרד פסול מחיצה למטה מלמעלה וא"כ משמע שם ששיעור מחיצה תלויה הוא דאוריתא וא"כ בפשוטו גם דין מחיצה תלויה דאוריתא.

אמנם הריטב"א (עירובין פו:) כתב על מה שאמרו (שם וסוכה טז:) עד כאן לא קאמר רבי יוסי הכא (מחיצה תלויה מתרת) אלא בסוכה דמצות עשה אבל שבת דאיסור סקילה לא וכתב הריטב"א לפום האי טעמא מחיצה תלויה מתרת היא דבר תורה דכיון דשם מחיצה אחת היא היכי פליג בדאורייתא בין מצות עשה לאיסור סקילה, אלא ודאי דאין זה אלא מדרבנן דגבי סוכה אוקמוה אדאורייתא. מבואר מדבריו שהוא פסול דרבנן. ועדיין י"ל שגם הריטב"א לא קבע בזה הילכתא רק כתב שלפום האי טעמא אבל אליבא דאמת יתכן שהוא דאוריתא. וכן נראה בדברי הריטב"א בר"פ שני בדין הדיומדין שנוקט שהוא שמחיצה תלויה היא מעיקר דין ההללמ"ס של המחיצות.

וכ"כ השפ"א בסוכה שם שכל פסול מחיצה תלויה הוא מדרבנן, אלא שגם הוא נקט שמסתימת הפוסקים לא משמע כן. וכן נראה מהא דפי תקרה מועיל עכ"פ ברוח רביעית משום מחיצה. וגם קורה למ"ד משום מחיצה מועילה מדאוריתא לחייב הזורק לתוכה [לפי כמה שיטות] וא"כ קשה לומר שמחיצה ממש רק שהיא תלויה אפילו מדאוריתא אינה מחיצה. אמנם עדיין י"ל ששאני פ"ת עכ"פ ברוח רביעית או קורה שהם מגדר פתח אבל להסוברים שמועיל פ"ת מג' או ד' רוחות קשה לומר שלדידהו מחיצה תלוי פסולה מדאוריתא והרי כל התקרה אינה יותר ממחיצה תלויה אלא שכל המעלה בפ"ת שתחת התקרה הוא מקום חלוק למרות שיש בקיעת גדיים, ולא מסתבר שמחיצה תלויה עדיפה מפ"ת בזה [אמנם מהא דאב"י (סוכה יח:) ס"ל שמועיל פ"ת בסוכה אף שמחיצה תלויה אינה מועילה משמע שפ"ת עדיף ממחיצה תלויה].

וכן משמעות הסוגיה (עירובין דף יב.) בספיקו של ר' טבלא אם מחיצה תלויה תתיר בחורבה ואמרו לו שאינה מתרת אלא במים ואם הוא דין דאוריתא מהיכי תתיר שתתיר בחורבה, וכן משמע בתוס' בשבת קא. שהקשו מדוע לא פשטו הספק של בקיעת דגים שאינה בקיעה מהמשנה של גזוזטרה ותרצו דאי מהתם היינו מבינים שבכל גווני מחיצה תלויה מתרת ורק בר' טבלא מבואר שהוא דין במים. מבואר שהיה פשוט להם להתוס' ששייך לומר שמחיצה תלויה מתרת בכל גווני רק שהחמירו בסוכה ובשאר מקומות מחמת בקיעת גדיים. (גם מעיקר הקולא במים נראה

שהוא דרבנן שהרי מדאוריתא באופן שאין בקיעה כגון עמוד שאין מתחככים בו מבואר ברש"י (שבת קא. יעו"ש ברשב"א) שמחיצה תלוי מתרת וא"כ כיון שהמים מבטלים הבקיעה הדר דינא שמחיצה תלויה מתרת ואין זה קולא מיוחדת במים).

אמנם גם אם ננקוט שהוא פסול דאוריתא הרא"ש (סוכה פרק א סימן לא) הביא דעת כמה ראשונים רב עמרם ור"ח ורבינו אבי העזרי ובעל העיטור שפסקו כרבי יוסי שמחיצה תלויה מתרת גם מדרבנן. אמנם יעו"ש שמסקנת הרא"ש שאין הלכה כר"י ועיקר ראייתו מהא דלענין שבת הקילו רק במים אלמא שאינה מחיצה.

ולפ"ז אולי יש מקום להחמיר במקום שיש חשש דאוריתא להשיטות שפ"ת הוא פסול דרבנן וכה"ג מדאוריתא יש כאן סילוק מחיצה, שהוא דבר שאינו מפורש בגמרא שהוא פסול דאוריתא.

ח

גדר סרטיא⁵²

אל ועד העירוב המטפל במסירות בעירוב הנכבד בכביש רמות.

ראיתי מדברי הרבנים ובדברים שפירסמתם כמה ענינים שיש להעיר ולדון בהם ואשמח אם תפרסמו הדברים ברבים, אולי יהיה בהם תועלת.

רש"י (שבת ו) כתב שסרטיא היא **מסילה שהולכין בה מעיר לעיר**, והרמב"ן (עירובין נט) כתב שהאיסרטיא שהיא כבושה חוץ לעיריות והולכים ממנה **מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם**. [ואין להקשות ממש"כ רש"י בעירובין (ז).] שסרטיא היא מקום הילוך רבים שנראה ששם בא לבאר רק במה היא חלוקה מפלטיא, ואם לא נאמר כן ממ"נ אין חומרה לסרטיא שהיא רה"ר רגילה].

ובענין זה יש לדון דהא מיהא פשיטא שגם אם יהיו בתוך העיר שני שכונות המופרדות זו מזו בקמ"א אמה לא נאמר שהכביש שמחבר ביניהם דינו כסרטיא. וגם לחומרא

⁵² מכתב מאת הרב יוסף לוי (ירושלים).

מסתבר שגם אם יהיו שני ערים הרחוקות זו מזו, רק שנמצא דרך שיש חיבור ביניהם ע"י קשתות וריבועים מסתבר שלא יועיל חיבור לענין תחומין, כדי שלא ייחשב כסרטיא, וא"כ עלינו לדעת מה הגבול בזה [נדון דומה לזה כידוע שטען הקהילות יעקב שוודאי חיבור ערים ע"י עירוב אינו מועיל לענין פורים ושאל וכי אם יחברו את בני ברק וירושלים ע"י עירוב וכי נאמר שדינם כעיר אחת. וכפי ששמעתי השיב ע"ז הגרשז"א שאה"נ והיא הנותנת מדוע יש שכונות שעושים להם עירוב כדי לחברם לעיר ואת ב"ב לא מחברים מכיון שאינה חלק מן העיר, ולפי הנ"ל מתבאר שס"ל לתרוויחו שלא כל חיבור מחשיב כעיר ורק נחלקו האם עירוב הוא סברה להחשיב כעיר אחת. והוא הדין לנדון דידן יש להסתפק מתי מחשבים כשתי שכונות בעיר אחת, ומתי מחשבים כשתי ערים והחיבור ביניהם נידון כסרטיא].

ולכן יש להסתפק מה דין רמות כלפי העיר :

א. רמות וירושלים נחשבים לכל דיני ומנהגי העיר כעיר אחת וגם המחמירים לגבי פורים מודים, שבכתובה כותבים ירושלים וכן נוהגים בה כל מנהגי ירושלים [וכן לענין מיסים וארנוניות] וא"כ בפשוטו הוא שווה לשני שכונות המופרדות בתוך העיר.

ב. יש כמה טעמים נכבדים שרמות מחוברת לעיר לגבי תחומין, מטעם קשתות או ריבועים וכבר האריכו בזה הרבנים יעוין בספר תחומי שבת.

ג. גם אם ננקוט שאינה מחוברת, הרי להולכים מרמות לעיר כמה מהשכונות הסמוכות מובלעות בתוך התחום כמוש"כ הגר"י דזימטרטבסקי (בקונטרס יסודות ההלכה) וגם להיפך מהעיר לרמות יש חלקים נכבדים שהם מובלעים בתוך התחום, ונהי שששיש סתם כביש היוצא מחוץ לעיר מיד מתחילתו נדון בו משום סרטיא, עכ"פ בנד"ד שיש מיד עוד שכונה שלכו"ע היא חלק מן העיר, חיבור לענין תחומין מסתבר לומר שמחמת כן נחשב כחלק מן העיר וא"י סרטיא שהולכין בה **עד סוף העולם** כלשון הרמב"ן (עירובין נט.).

ד. גם אפשר לראות במפות הרגילות שכביש רמות מוגדר ככביש עירוני, בשונה מכביש 9 ובגין שנדונים ככבישים בין עירוניים (בצבע שונה) הרי שבדעת בני אדם [וכ"ש המומחים] כביש זה מוגדר ככביש עירוני.

ה. אלפים רבים עוברים בכל יום מרמות לירושלים ולהפך, וגם רבים מאוד בשבת הולכים ברגל מהכא להתם ומהתם להכא.

ו. ואפשר לסכם אם כל הטענות הללו במעשה כפי ששמענו מאחד מנכדיו של הגרשז"א שהיה רגיל לבוא אל הגרשז"א בשבתות לסעודה שלישית, וגם לאחר שעבר

לגור ברמות היה ממשיך לפעמים לבוא בשבת לסעודה שלישית, ובאחד הפעמים שהגיע אליו בשבת שאלו הגרשז"א מהיכן הגעת והשיב לו הנכד שהגיע מרמות, ושוב שאלו האם הדרך לא היתה ארוכה מדי שהיית צריך לנוח או לעצור באמצע הדרך, והנכד השיב לו בשלילה, עוד שאלו האם היו עוד אנשים בדרך שהלכו מרמות לעיר והשיב לו הנכד שהיו עוד הרבה אנשים, וגם חסידים שהלכו לסעודה שלישית אל האדמו"ר, עוד שאלו האם אינך מותש מהדרך והשיב בשלילה, עוד שאל האם הגעת רק לבד או עם עוד מישהו, והשיב הנכד שהגיע יחד עם אשתו ובתו,

לאחר ששמע הגרשז"א את כל הנתונים חשב מעט, ואמר לעצמו בקול שישמעו הסובבים, **אז איך אפשר לומר שרמות היא לא חלק מירושלים**, [כפי הנראה כוונתו בכל השאלות הייתה לברר האם ההליכה מרמות לעיר בשבת הוא דבר נורמלי ורגיל או שזה איזה פעולה חריגה של יחידים והיה פשוט לו ששכונה שמגיעים אליה ברגל מהכא להתם ומהתם להכא משפחות משפחות אפילו בשבת, פשיטא שהיא כעיר אחת ואין לדונם כשני ערים לענין פורים], ובפשוטו סברה והרגשה זו שייכת גם לענין סרטיא ששכונה שנידונת כחלק מן העיר ממילא הכביש המחבר אליה אינו כסרטיא, ויל"ע בזה.

אלא שעדיין יש לדון שהרי הרבה מהיוצאים מהעיר עוברים דרך כביש רמות. אמנם גם זה אינו וכי נאמר שאם יש שכונה שכל היוצאים מהעיר עוברים דרכה ייחשב מחמת זה כסרטיא.

ובפרט שכביש זה אינו הכביש העיקרי ליציאה מהעיר רק כביש בגין ורק האוטבוסים שרוצים לאסוף גם את תושבי רמות וגבעת זאב עוברים דרכו אמנם כלפי תושבי גבעת זאב והסביבה זה הדרך הרגילה שלהם לצאת מהעיר.

אם גם בסרטיא צריך שתהיה מפולשת

אם ננקוט שכביש רמות דינו כסרטיא יש לדון אם עדיין יש מקום להקל מחמת שאינו מפולש ביושר, ושרש הנדון האם הסיבה שצריך שיהיה מפולש ביושר הוא כמו שכתב רש"י (עירובין ו. והרא"ש שם) מפני שאינו דומיא דדגלי מדבר וא"כ הוא חלק מצורת רשות הרבים, או שנאמר שסברה זו נאמרה רק ברה"ר שבתוך העיר וכ"ש כשהיא בין חומות העיר שחסר בכל צורת הרה"ר בזה צריך תנאי שתהיה מפולשת ביושר אבל אם מסילה ההולכת חוץ לעיר זה צורת רה"ר וא"צ פילוש.

והנה טענה זו יש לה בית אב בדברי הרמב"ן (עירובין נט) שמצדד שבסרטיא אין ההתר של שישים רבוא, ולדבריו אפשר שה"ה לגבי ההתר של פילוש ואדרבה כתב שם הרמב"ן שגדר פילוש הוא שכל מבוי שמפולש בשני ראשין ומכוון עד חוץ למדינה ורחב שש עשרה אמה הוא רשות הרבים, ונראה ביאור דבריו שסתם רה"ר היא מסילה ההולכת מעיר לעיר ומבוי שהוא מפולש מעבר לעבר ע"י שהוא מחבר בין סרטיא לסרטיא ממילא הוא ג"כ כחלק מן הסרטיא. וכן משמעות לשון הבריתא (שבת ו) איזו היא רשות הרבים סרטיא ופלטא גדולה ומבואות המפולשין, והיינו מפולשין לסרטיא, כמש"כ רש"י שם, הרי שסתם רה"ר היינו סרטיא ויש עוד אופן של מבוי המפולש לסרטיא, יעוין עוד בביאור הלכה (שמה ס"ט ד"ה שני) שהביא בשם ההגהות אשרי שמבוי מפולש משני ראשיו לסרטיא גם אם אין בו תנאי רה"ר שאינו רחב טז אמה נחשב כרה"ר מבואר שעיקר ענין הפילוש היינו חיבורו לסרטיא ובזה דינו כסרטיא.

אמנם עדיין יש לדון שעדיין אינו דומיא דדגלי מדבר ובפרט כשיש מחיצות לאורך הרה"ר אמנם מסתימת הפוסקים נראה שלא הזכירו סברה זו אלא בתוך העיר.

דין העירוב בתוך שכונת רמות

כבר האריכו הרבנים הגאונים בענין העירוב על כל הצדדים מה שיש לדון בזה, אמנם עדיין יש להעיר בפרט אחד שלא דנו בו הרבנים.

הנה עיקר מה שדברו בענין העירוב הוא לגבי כביש רמות בחלק המחבר בין רמות לעיר, אמנם עדיין יש לדון לגבי כשרות העירוב בחלק הכביש העובר בתוך רמות אם דינו שונה. והדבר נוגע לרבים הנזקקים לעבור משכונה לשכונה בין החלקים השונים של רמות, ובפשוטו הרי הכביש שעובר ביניהם וחוצה את רמות, גם הוא בחשש רה"ר דאורייתא, ולכן פשיטא מי שיש לו אפשרות לעבור דרך הגשר ולאחר שתוקן העירוב כדי שיוכלו ללכת דרך הגשר, (ע"י ועדי העירוב דשם וישר חיילם על זה) כל מי שיכול ללכת דרך שם פשיטא שאין לו להזקק לנדון דידן ולעבור בכביש, אמנם הענין נוגע בפרט מי שצריך ללכת מרמות ג' לרמות ד', וכדי לרדת לגשר זה מאריך ומכפיל את הדרך בהרבה ובפרט עם ילדים, ולכן יש לברר מה דין העירוב במקום זה.

הנה בפשוטו מסתימת הפוסקים נראה שההתר של פילוש אינו שייך בסרטיא, ולכן כביש רמות שאפשר שהוא בחשש סרטיא יש מקום לומר שאין להקל בו מחמת שאינו מפולש ביושר וכדברי הרבנים שפרסמתם. אמנם חלק הכביש העובר בתוך רמות גם

אם נאמר שצריך הקף מחיצות להתר של פילוש. הרי כל רמות מוקפת במחיצות מכמה סיבות:

א. הבתים וגדרות הבתים המקיפים משני צדדי הכביש יוצרים וודאי מחיצות עומ"ר.

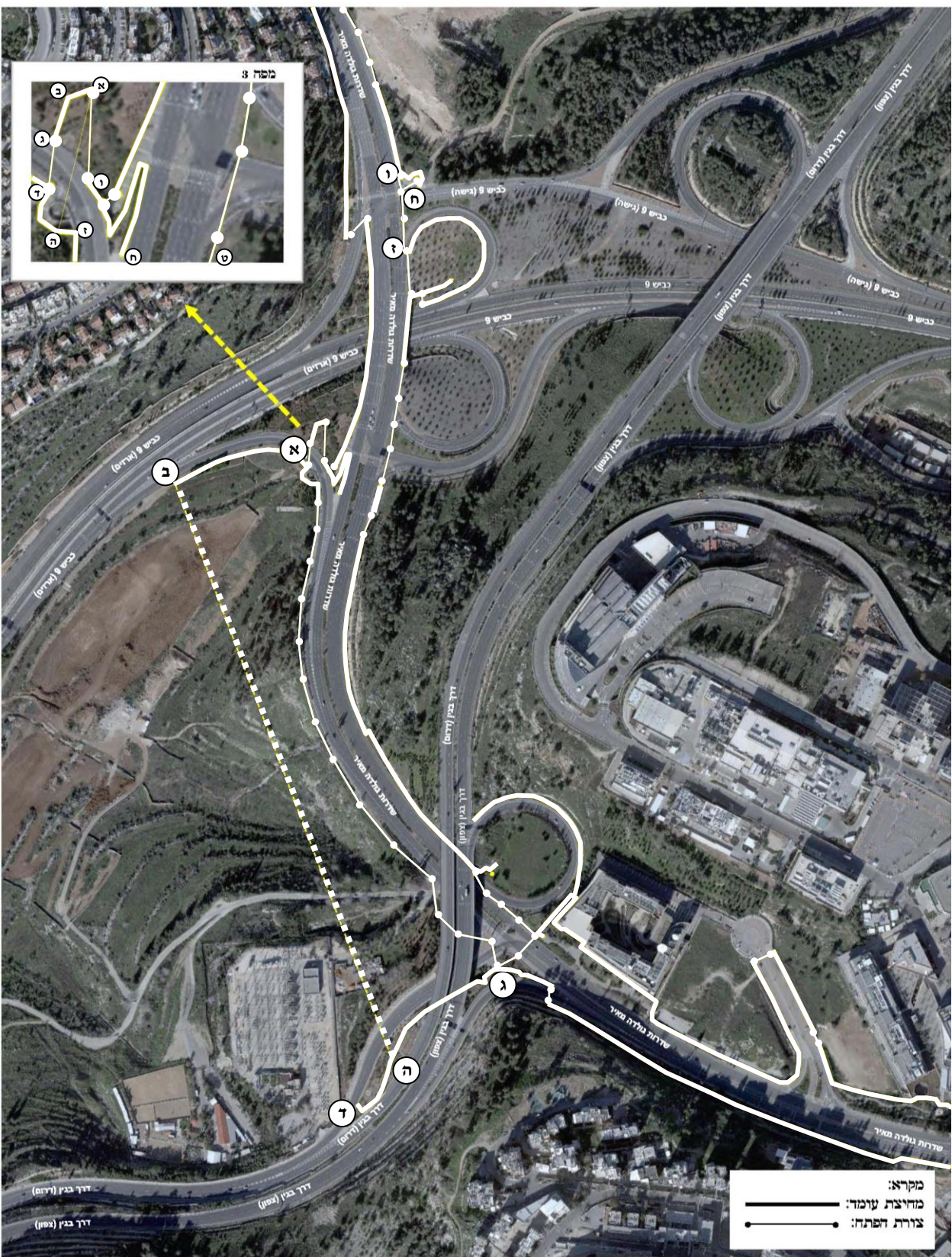
ב. העירובים השכונתיים שמחברים זה לזה לכל אורך הכביש.

ג. עירוב העד"ח שמקיף את כל רמות שרובו המוחלט בנוי ממחיצות והפרצות מתוקנות בצוה"פ.

וא"כ יש סניף גדול להקל לטלטל משכונה לשכונה ברמות, והוא כ"ש מטעם המ"ב שצריך ללמד זכות על המנהג, ע"פ השיטות שצריך ס"ר למרות שס"ל לעיקר דלא כוותיהו כמו שהאריך (בבה"ל סימן שמה) ק"ו סברה זו שבפשוטו מוסכמת ואין בה חולק.

או שנאמר שאם אנו חוששים שחלק הכביש עד רמות נדון כסרטיא, וגם מהיציאה מרמות ואילך הוא נדון כסרטיא וכביש זה ברובו מנותק מבתי רמות אולי נאמר שנדון כסרטיא העוברת בתוך העיר שאינה שייכת להעיר, כפי שמסתבר וודאי שכביש 9 (מנהרת הארזים) שמחבר בין איזור גוש דן לאיזור ים המלח הגם שעובר בחלקו בתוך ירושלים בין רמות לעיר ובין רמת שלמה לסנהדריה אינו כחלק מהעיר וכולו נדון כסרטיא, אמנם בפשוטו יותר נוטה שכביש רמות אינו דומה לזה ובפרט שבחלק מהמקומות הבתים גובלים ממש עם הכביש.

ולענין מעשה צריך את הכרעת הרבנים בזה.



לקראת שבת לכו ונלכה

כי היא מקור הברכה

אם אתם! טא אקח חלק
ואפיון לומר בביצור

"חומות השבת"
"וחומות ירושלים"
תמורת דמי השתתפות
180 ₪ לשנה

ניתן להשתתף דרך נדדים פלוס.
על שם: "ועד העירוב בכביש רמות"

ובאפנת היזקן שמידת השבת,
תתפרך אתה! ופני ביתך!

"ברכת פלג - מקור כל פירות"